

ГРАД БАЊА ЛУКА
ГРАДОНАЧЕЛНИК

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ГРАДА БАЊА ЛУКА
У ПЕРИОДУ 2018–2027. ГОДИНЕ
(стратешка платформа, SWOT анализа,
стратешки фокуси, визија и стратешки циљеви)
- НАЦРТ -

Март, 2018. године

I САДРЖАЈ

I	САДРЖАЈ.....	i
II	УВОД.....	1
III	МЕТОДОЛОГИЈА КРЕИРАЊА СТРАТЕГИЈЕ ЛОКАЛНОГ РАЗВОЈА	2
IV	СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА	3
IV.1.	Социо-економска анализа	3
IV.1.1.	Геостратешки положај и карактеристике	3
IV.1.1.1	Географске карактеристике и историски развој	3
IV.1.2	Стратешки положај и административне карактеристике Града	5
IV.1.2.	Демографске карактеристике и кретања	5
IV.1.2.1.	Број становника и природни прираштај	7
IV.1.2.2.	Структура становништва.....	Error! Bookmark not defined.
IV.1.2.3.	Миграције становништва	Error! Bookmark not defined.
IV.1.3.	Преглед стања и кретања у локалној економији	13
IV.1.3.1.	Основни економски показатељи	13
IV.1.3.2.	Активности и мјере Града за подстицање привредног развоја и побољшање услова привређивања.....	32
IV.1.3.3.	Локације за инвестирање.....	37
IV.1.3.4.	Спољнотрговинска размјена	47
IV.1.3.5.	Просјечне плате и пензије.....	54
IV.1.3.6.	Туризам.....	55
IV.1.4.	Преглед стања и кретања на тржишту рада	61
IV.1.5.	Преглед стања и кретања у области друштвеног развоја	69
IV.1.5.1.	Образовање	69
IV.1.5.2.	Култура.....	94
IV.1.5.3.	Спорт.....	103
IV.1.5.4.	Здравство.....	122
IV.1.5.5.	Социјална заштита.....	133
IV.1.5.6.	Цивилна заштита, имовинска и лична сигурност грађана	146
IV.1.5.7.	Рањиве групе	148
IV.1.5.8.	Цивилно друштво.....	150
IV.1.6.	Стање јавне инфраструктуре и јавних услуга.....	153
IV.1.6.1.	Саобраћајна инфраструктура.....	153
IV.1.6.2.	Енергетска инфраструктура	155

IV.1.6.3. Топлификација	155
IV.1.6.4. Комунална инфраструктура	156
IV.1.7. Стање животне средине	164
IV.1.7.1. Ваздух	164
IV.1.7.2. Водни ресурси	165
IV.1.7.3. Земљиште.....	166
IV.1.7.4. Стање шумских екосистема.....	167
IV.1.7.5. Биолошка разноликост	169
IV.1.7.6. Управљање отпадом	169
IV.1.7.7. Зелене површине	171
IV.1.7.8. Енергетска ефикасност	172
IV.1.7.9. Утицај загађења животне средине на јавно здравље	174
IV.1.8. Локална самоуправа	175
IV.1.8.1 Унутрашња организација	175
IV.1.8.2 Стање просторно-планске документације	180
IV.1.8.3 Анализа буџета	184
IV.2. Стратешко фокусирање.....	195
IV.3. Визија и стратешки циљеви развоја	206

II УВОД

У изради.

III МЕТОДОЛОГИЈА КРЕИРАЊА СТРАТЕГИЈЕ ЛОКАЛНОГ РАЗВОЈА

У изради.

IV СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА

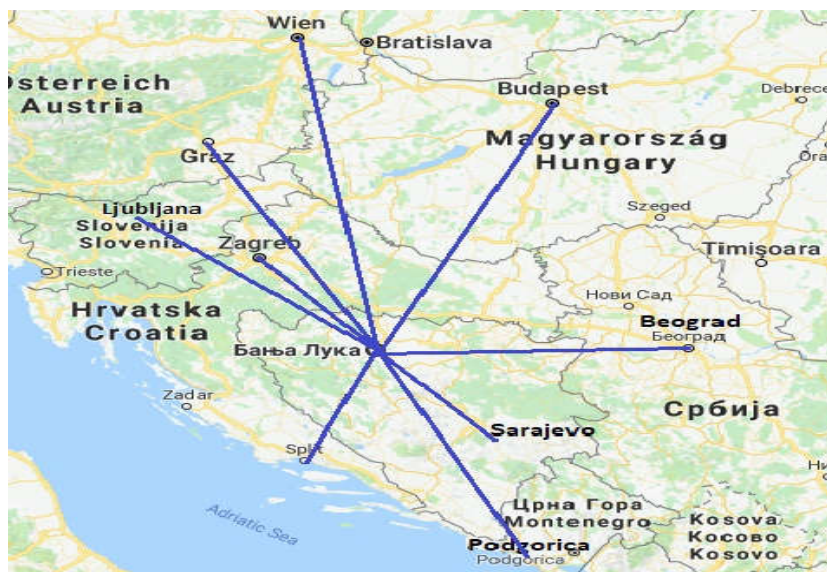
IV.1. Социо-економска анализа

IV.1.1. Геостратешки положај и карактеристике

IV.1.1.1 Географске карактеристике и историјски развој

Град Бања Лука налази се у сјеверозападном дијелу Босне и Херцеговине, и у центру западног дијела Републике Српске на $44^{\circ}46'27''$ сјеверне географске ширине и $17^{\circ}11'44''$ источне географске дужине. Подручје града Бање Луке у геоморфолошком смислу припада Панонском ободу и Унутрашњим Динаридима. Већи дио подручја града припада сливу Врбаса који обухвата источни дио са површином од 891 km^2 а мањи дио сливу Сане, којем припада западни дио површине од 342 km^2 . Најдуже притоке ријеке Врбас су Врбаља и Сутурлија а долине - поља која ствара реке су Бочачко, Дуципоље, Новоселијско и Бањалучко. На ушћу Врбање у Врбас се простира Медено поље док се Бањалучко поље према сјеверу шири у Лијевче поље које се пружа све до ријеке Саве. Са југа и југоистока омеђена је планинама Мањача (1.338 m), Тисовац (1.172 m), Осмача (948 m), Црни Врх (548 m); са сјеверозапада планином Козара (421 m) а са сјевера Панонским басеном. Надморска висина се креће од 140 м.н.в./обала Врбаса-Залужани до 1339 м.н.в./Голи вис –Чемерница, док средишњи дио града лежи на надморској висини од 163 м. Град Бања Лука простира се на 1.239 km^2 што представља 4,9 % укупне територије Републике Српске.

Бања Лука као највећи град Републике Српске и други по величини у Босни и Херцеговини представља политички, административни, финансијски, универзитетски и културни центар Републике Српске. Бања Лука је важна раскрсница друмског саобраћаја и пролазна тачка многих жељезничких праваца. Са аеродромом, као и пристаништем на Сави, које се налази на око 50 км удаљености, Бања Лука је чвориште које омогућава везу Јадранског мора са централном Европом и западних крајева Републике Српске са источном Европом и Србијом. Жељезничка пруга Бања Лука – Добој – Тузла повезана је са пругом Београд – Бар и пругом Сарајево – Плоче, што омогућава везу са сусједним државама, а преко Загреба и Марибора и са централном Европом. Међународни аеродром Бања Лука налази се 23 км од Бање Луке у општини Лакташи и има летове за Београд.

Мапа: Удаљеност града Бање Луке од већих градова, извор: <https://maps.google.com>

Загреб	– 187 км
Сарајево	– 190 км
Љубљана	– 325 км
Београд	– 330 км
Подгорица	– 415 км
Будимпешта	– 504 км
Беч	– 560 км
Тирана	– 574 км
Софија	– 720 км
Скопље	– 762 км
Праг	– 871 км
Букурешт	– 919 км
Цирих	– 1041 км
Рим	– 1075 км
Берлин	– 1219 км
Атина	– 1434 км
Брисел	– 1470 км
Париз	– 1576 км

Град Бања Лука је практично смјештена у пограничној зони са Републиком Хрватском, на централном мјесту западнокрајишких општина Републике Српске тако да граничи са општинама Градишка, Лакташи, Челинац, Кнежево, Мркоњић Град, Рибник, Оштра Лука и Приједор, са којима је повезана квалитетном мрежом локалних, регионалних и магистралних путева.

Подручје града Бање Луке се налази у појасу умјерено-континенталног поднебља, с преовлађујућим утицајем панонског простора, који карактеришу топла лjeta и оштре зиме али и одређена диференцијација климатских обиљежја појединих дијелова града. Разлике у климатским обиљежјима сјеверног, средњег и јужног дијела углавном су узроковане разликама у надморској висини, степену урбанизације те орографским и вегетацијским елементима. Просјечно 143 дана је са падавинама, док је сунчаних сати 1.825 годишње. Средња годишња температура је око 11°C. Најнижа забиљежена температура у Бања Луци је -27.4°C, а највиша 41.1°C.

На подручју Града Бања Лука налази се 57 мјесних заједница и то: Агино Село, Ада, Бистрица. Борик I, Борик II, Борковићи, Бочац, Бронзани Мајдан, Булевар, Верићи, Врбања, Голеши, Горња Пискавица, Дебељаци, Доња Кола, Драгочај, Дракулић, Залужани, Карановац, Кмеђани, Кола, Кочићев вијенац, Крмине, Крупа на Врбасу, Куљани, Лазарево I, Лазарево II, Лауш I, Лауш II, Љубачево, Мишин Хан, Мотике, Нова Варош, Обилићево I, Обилићево II, Павићи, Паприковац, Петрићевац, Пискавица, Побрђе, Поткозарје, Пријаковци, Пријечани, Рекавице I, Рекавице II, Росуље, Сарачица, Српске Топлице, Старчевица, Стратинска, Стричићи, Центар I, Центар II, Чесма, Чокорска поља, Шарговац и Шимићи.

Рурално подручје Града има површину од 1.055,68 km² што чини 85,18 % од територије града (општине) Бања Лука.

Поријекло и значење имена града Бања Лука, иако је оно познато више од пет вијекова, још увијек изазива полемике и недоумице. Филозофи држе да је Бања Лука добила име од придјева „бањ“, тј банов, који потиче од аварске ријечи „бајан“, што значи богат, и именице „лука“, која значи зараван, ливада уз ријеку. Славни турски путописац Евлија Челебија (1611-1682) посјетио је Бања Луку у два наврата: 1660. и 1664. године. У свом чувеном дјелу, о имену града он каже: „Илија на латинском језику каже се бања. Како изван овог шехера на рубу башча има једно топло врело, оно је добило име Бања. Како је, опет, у оно доба на њеној ивици постојао један шехер, он је добио име Лука. То се касније у народном говору једно с другим спојило и он је назван Бања Лука.“¹

Поуздано се зна да је у предримском и римском периоду ово подручје насељавало илирско племе Мезеја, који су заједно са овим просторима укључени у римску покрајину Илирик. Послије пропасти Римског царства словенска племена насељавају ово подручје током VI и VII вијека нове ере. У средњовјековном периоду дуж обале Врбаса ниче већи број утврђења. Прво насеље оријенталног типа, послје доласка Османлија 1582. године, развија се око Цареве махале у Горњем Шехеру. Бања Лука постаје сједиште пространог Босанског пашалука, што доводи до убрзаног развоја града. Ферхад-паша гради млинове и мостове преко Врбаса.

У Бањој Луци су крајем XIX вијека основане прве српске школе, први телеграф је добила 1866. године, а пруга Бања Лука–Добрљин је свечано пуштена у саобраћај 1873. године, двије године пред босанскохерцеговачки устанак, због којег је морала да буде затворена. Одлуком Берлинског

¹ Извор: Бања Лука Алејама прошлости и садашњости – водич-, четврто допуњено издање, Бања Лука, 2016. године.

конгреса, у Бању Луку 1878. године улазе аустроугарске трупе, које је локално становништво дочекало мирно и без отпора. Под протекторатом Аустроугарске, Бања Лука постаје занатски и индустријски центар. Иако је аустроугарска власт била мање деспотска од османлијске и "прокламовала" начела слободе и једнакости, у народу су се током година развијали отпор према туђину и радничка свијест. Почели су штрајкови, све гласније побуне и позиви на ослобођење од окупатора.

Први свјетски рат доноси овим крајевима дах слободе, након неколико вијекова туђинске тираније. Бања Лука у Краљевини Југославији доживљава свој прави процват. Постаје сједиште Врбаског округа (Врбаске бановине), а у новоформираној држави припада јој значајан геостратешки положај. Нагли напредак дугује свом првом бану, енергичном визионару Светиславу Милосављевићу.

Доласком првог бана, Светислава Тисе Милосављевића (бановао 1929-1934), отпочело је златно доба Бања Луке јер је град за свега десетак година постао богатији за многа монументала здања, као што су: Банска палата (Општина), Бански двор, Соколски дом, Дом Краља Петра I Ослободиоца (Позориште), хотел „Палас“, Хигијенски завод, а касније и Хипотекарна банка. Осим тога, асфалтиране су прве улице, завршени радови на Саборној цркви, сазидаана Учитељска школа, Јеврејски дом и синагога, уређен Градски парк у коме је откривен и Споменик Петру Кочићу, покренуте су прве дневне новине и часописи, те изграђене десетине других привредних, управних, културних, просвјетних, стамбених, здравствених, социјалних, саобраћајних, вјерских и других објеката и институција које добрим дијелом и данас красе Бања Луку.²

Најтежи ударац у периоду после II Свјетског рата, Бањој Луци задаје катастрофалан земљотрес у октобру 1969. године, након којег град добија данашњи изглед. Пред распад бивше Југославије, Бања Лука је била други по величини град у СР Босни и Херцеговини, а десети у Југославији. Према Попису становништва из 1991. године, имала је 195.692³ становника. Током грађанског рата, на подручју бивше Југославије (1991-1995), Бања Лука није била под ударом директних ратних дејстава, али је у рату знатно измијењена њена демографска структура.

IV.1.2 Стратешки положај и административне карактеристике Града

Град Бања Лука је административни центар Републике Српске и њен највећи град, те други по величини град у Босни и Херцеговини. У данашњој политичко-територијалној организацији Републике Српске, која се састоји од општина и градова, град Бања Лука највећа је политичко-територијална јединица и представља политички, административни, финансијски, универзитетски и културни центар Републике Српске.

Узимајући у обзир географски положај Града, Бања Луку је потребно посматрати као регионални центар, и то са три аспекта:

- 1) Природна регија (Крајина) – Бања Лука представља центар и највећи град Крајине као историјско-географске цјелине у западном дијелу Босне и Херцеговине. Ова природна регија је одређена ријекама Уна, Сава и Врбас, те обухвата подручје од Мркоњић Града до

² Извор: Бања Лука Алејама прошлости и садашњости – водич-, четврто допуњено издање, Бања Лука, 2016. године.

³ Подаци Завода за статистику Републике Српске и Федералног завода за статистику, новембар 2017. године

Посавине. Бања Луци, у овом смислу, гравитирају и градови: Приједор, Мркоњић Град, Лакташи, Градишка, Котор Барош, Кнежево, Шипово, Челинац, Нови Град, Козарска Дубица.

- 2) Међуентитетски центар – подручје утицаја града Бања Лука и становништва које конвергира овом граду прелази ентитетске границе у Босни и Херцеговини, па поред претходно градова, може се рећи да је Бања Лука регионални центар и за становништво сљедећих локалних заједница: Бихаћ, Цазин, Бужим, Сански Мост, Кључ, Босански Петровац, Дрвар, Босанско Грахово и др.
- 3) Регионални центар у прекограничном смислу – због повољног географског положаја, Бања Лука је регионални за државе у региону, а посебно за Србију, Хрватску и Словенију.

Град Бања Лука има статусне и административне карактеристике главног града Републике Српске у контексту значајних функција главног града. У оквиру административне функције, у њему је сједиште Владе Републике Српске и њених министарстава, Предсједника Републике, Народне скупштине Републике Српске, правосудних институција Републике Српске, као и многих републичких агенција, фондова и установа. У том смислу, у Граду Бања Лука управља се процесима који се одвијају на територији читаве Републике Српске. На подручју града налазе се и сједишта и неких институција Босне и Херцеговине као што су: Управа за индиректно опорезивање БиХ, Агенција за идентификациона документа, евиденцију и размјену података БиХ, Агенција за лијекове и медицинска средства БиХ, Агенција за осигурање депозита БиХ и др.

Економска функција главног града реализује се кроз развој финансијског сектора, односно постојање институција финансијског тржишта (Бањалучка берза, Комисија за хартије од вриједности РС, агенција за банкарство РС, Централна банка БиХ – филијала Бања Лука, Инвестиционо-развојна банка РС, Пореска управа РС и сл.), развој банкарског тржишта (филијале банака и других финансијских субјеката укључених у међународне финансијске активности). Све ово Бању Луку чини финансијским центром Републике Српске и представља додатну шансу за привредни развој. У граду се налазе и сједишта значајних компанија које поред локалног, послују и на регионалном и међународном тржишту, као што су: Mtel а.д. Бања Лука, LANACO информационе технологије, Molson Coors д.о.о. Бања Лука, Нестро петрол д.о.о. Бања Лука, БЕМА д.о.о. Бања Лука, ELAS Metalexpert д.о.о. Бања Лука, SHP Celex а.д. Бања Лука, Drvoprodex д.о.о. Бања Лука и др.

У контексту културолошке функције главног града, у Бањалуци се налази сједиште културних установа републичког и градског нивоа и бројних образовних институција.

IV.1.2. Демографске карактеристике и кретања

IV.1.2.1. Број становника и природни прираштај

Становништво

У пријератном периоду, посљедњи званичан попис становништва у свим републикама бивше Југославије извршен је у периоду од 01. до 15. априла 1991. године. Резултати наведеног пописа становништва у БиХ кориштени су наредне 22 године, с одређеним процјенама демографских кретања овлаштене институције-Републичког завода за статистику, које проистичу из процјена броја становника на основу званичних података о броју рођених, броју умрлих и миграционим кретањима. Сљедећи званичан попис становништва на новоу Босне и Херцеговине извршен је у периоду од 01. до 15. октобра 2013. године.

Према прелиминарним резултатима пописа, који су подложни промјенама током статистичке обраде података, новембра 2013. године Републички завод за статистику објавио је да је на подручју Републике Српске пописан 1.326.991 становник (на подручју града Бањалуке 199.191 становник).

Према коначним резултатима Републичког завода за статистику, на подручју Републике Српске било је, према попису становништва, домаћинства и станова из октобра 2013. године, 1.170.342 становника (на подручју града Бањалуке 180.056 становника).

Ипак, и ови подаци могу се сматрати само оријентационим и непотпуним јер се са њима суочавају други, такође службени подаци. Према подацима Агенције за идентификациона документа, евиденцију и размјену података БиХ, на примјер, број гласача у Бањалуци на дан 01.01.2017. године (дакле, пунољетни грађани) био је нешто више од 191.000, тако да је планирање веома отежано због контраверзи базних података о становништву.

Будући да је у фокусу ове демографске анализе петогодишњи период (2012-2016. година), потребно је нагласити да су званични резултати пописа садржани у презентованим подацима за 2013. годину, док су за 2012. годину, као и године након извршеног пописа представљени подаци, засновани на процјенама Републичког завода за статистику, које произлазе из примјене усвојене методологије статистичких истраживања и међународних стандарда у статистици, а који осигуравају конзистентност у поредивих статистичких података.

Кретање укупног становништва у периоду између два званична пописа становништва било је под утицајем спољних миграција, интензивног досељавања и исељавања, као и природног кретања становништва, природног прираштаја становништва, наталитета, морталитета и евидентног демографског старења. С обзиром да се деведесетих година 20. вијека Бањалука нашла у центру снажних миграционих кретања, изаваних ратним дејствима у Хрватској и Босни и Херцеговини, знатан број расељених лица проузроковао је промјене у социјалној, економској, етничкој, образовној, старосној и другим структурним компонентама демографије Бањалуке.

У сљедећој табели представљени су упоредни подаци основних структура резултата пописа из 1991. и 2013. године:

Званичан попис становништва	1991. година	2013. година	Индекс 2013/1991
Укупан број становника	195.692	180.056	92,1
урбано подручје	143.079	135.059	94,4
рурално подручје	52.613	44.997	85,5
Густина насељености у ‰ (површина територије 1.239 km ²)	157,94	145,32	92,0
Полна структура становништва			
-мушки	97.110	86.497	89,1
-женски	98.582	93.559	94,9
Укупно	195.692	180.056	92,0
Етничка структура становништва			
Срби	106.826	162.057	151,7
Муслимани (1991)-Бошњаци (2013)	28.558	6.816	23,9
Хрвати	29.026	4.887	16,8
Југословени	23.656	-	-
Не изјашњава се	7.626	3.324	43,6
Непознато		2.641	-
Остали		331	-
Укупно	195.692	180.056	92,0
Старосна структура становништва			
0-14	41.241	26.473	64,2
15-65	136.709	126.559	92,6
65+	17.742	27.024	152,3
Укупно	195.692	180.056	92,0

Извор: Републички завод за статистику, Федерални завод за статистику

Према попису становништва из 2013. године, Бањалука има 180.056 становника, што је 15.636 становника мање, односно 7,9% мање, у односу на резултате пописа становништва из 1991. године, када је на територији Бањалуке пописано 195.692 становника. Будући да је укупан број становника између наведена два пописа смањен 7,9%, забиљежено је смањење броја становника урбаног подручја од 5,6%, а смањење становника руралног подручја од 14,5%, у односу на 1991. годину. У етничкој структури становништва забиљежене су највеће промјене. У старосној структури, број становника старијих од 65 година повећан је у 2013. години 52,3%, у односу на 1991. годину, број становника млађих од 14 година је смањен 35,8%, а популација животне доби између 15 и 65 година (радни контингент) у 2013. години смањена је 7,4%, у односу на 1991. годину.

У периоду од 2012. до 2016. године укупан број становника Републике Српске забиљежио је просјечно смањење од 2,7%, док је на подручју града Бањалуке укупан број становника у посматраном петогодишњем периоду просјечно повећан 4,1%, како је то представљено у сљедећој табели. При том је исказано уједначено учешће броја становника града Бањалуке у укупном броју становника Републике Српске и креће се од 15,3% у 2012. години до 15,8% у 2016. години, што је приказано у сљедећој табели:

Година	Број становника				Учешће у РС у %
	Република Српска	Ланчани индекс	Бањалука	Ланчани индекс	
2012	1.173.131	82,1	179.174	100,6	15,3
2013	1.171.179	81,9	180.056	101,1	15,4
2014	1.167.082	81,6	180.961	101,6	15,5
2015	1.162.164	81,3	181.956	102,1	15,7
2016	1.157.516	81,0	182.848	102,6	15,8
Геометријска стопа раста (2012-2016)	-	-2,7%	-	4,1%	-

Извор: Републички завод за статистику

Легенда: Геометријска стопа раста/пада становништва

$$r = \left(\sqrt[n]{\frac{P_n}{P_0}} - 1 \right) * 1000$$

У сљедећим табеларним прегледима представљено је кретање демографских структура на подручју града Бањалуке у периоду од 2012. до 2016. године, из којих је евидентно у посматаном периоду уједначено кретање унутар категорија полне (око 52% женске популације и 48% мушке популације) и старосне структуре становништва Бањалуке (око 70% радно активно становништво, а по 15% популација животне доби до 14 година и становништва старијег од 65 година). Старосна структура становништва је битно демографско обиљежје јер представља популациону категорију из које се регрутује радни контингент, а величина предрадног контингента детерминише потребе за предшколским и образовним капацитетим.

Полна структура

Година	Мушки пол		Женски пол		Укупно Бањалука	
	Број	%	Број	%	Број	%
2012	86.232	48,1	92.942	51,9	179.174	100,0
2013	86.497	48,0	93.559	52,0	180.056	100,0
2014	86.843	48,0	94.118	52,0	180.961	100,0
2015	87.269	47,9	94.687	52,0	181.956	100,0
2016	87.634	47,9	95.214	52,1	182.848	100,0

Извор: Републички завод за статистику

Старосна структура

Година	0-14		15-64		65+		Укупно Бањалука	
	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
2012	26.177	14,61	126.766	70,75	26.231	14,64	179.174	100,0
2013	26.473	14,7	126.559	70,3	27.024	15,0	180.056	100,0
2014	26.778	14,8	126.234	69,8	27.949	15,4	180.961	100,0
2015	27.192	14,9	125.819	69,2	28.945	15,9	181.956	100,0
2016	27.603	15,1	125.438	68,6	29.807	16,3	182.848	100,0

Извор: Републички завод за статистику

Природни прираштај

Уколико природни прираштај посматрамо као разлику између број рођених и умрлих, евидентно је да је у периоду од 2012. до 2016. године природни прираштај у граду Бањалуци позитиван. Највећи природни прираштај забиљежен је 2012. године (194 лица), а најнижи 2016. године, када је у апсолутном броју износио 131. У сљедећем прегледу представљене су стопе наталитета у анализираном периоду, које се крећу око 11‰, што значи да је у периоду од 2012. до 2016. године на 1.000 становника рођено на годишњем нивоу 11 нових становника. Стопа морталитета се кретала у истом периоду око 10,6‰ (на 1.000 становника преминулих лица на годишњем нивоу између 10 и 11). Витални индекс, као однос броја рођених и умрлих, био је највиши 2012. године (110,37), а најнижи 2014. године (102,50). Природни шприраштај, као разлика између исказаних стопа наталитета и морталитета у посматраном петогодишњем периоду, највиши је 2012. године (1,08‰), а најнижи 2014. године (0,27‰).

Година	Број становника	Број живорођених	Број умрлих	‰		Природни прираштај у	Витални индекс
				Наталитет 3/2x1000	Морталитет 4/2x1000		
1	2	3	4	5	6	7	8
2012	179.174	2.065	1.871	11,53	10,44	1,08	110,37
2013	180.056	2.015	1.935	11,19	10,75	0,44	104,13
2014	180.961	2.010	1.961	11,11	10,84	0,27	102,50
2015	181.956	2.100	1.997	11,54	10,98	0,57	105,16
2016	182.848	2.100	1.969	11,48	10,77	0,72	106,65

Извор: Републички завод за статистику

У сложенијим демографским анализама природног прираштаја, поред значајног утицаја броја рођених и броја умрлих на одређеном подручју, примјењује се и фактор миграционих кретања, односно миграциони салдо, као разлика између броја досељених и исељених становника.

Природни прираштај

Година	Број живорођених (N)	Број умрлих (M)	Миграциони салдо (I-E)	Стопа природног прираштаја у ‰
2012	2.065	1.871	844	5,79
2013	2.015	1.935	768	4,71
2014	2.010	1.961	925	5,38
2015	2.100	1.997	919	5,62
2016	2.100	1.969	634	4,18

Извор: Републички завод за статистику

Стопа природног прираштаја рачуната према формули $r = \left[\left(\frac{N-M}{P} \right) + \left(\frac{I-E}{P} \right) \right] * 1.000$

Из показатеља природног прираштаја, исказаног у горњој табели, према наведеној формули, констатује се да је највећа стопа природног прираштаја исказана 2012. године (5,79‰-на 1.000 становника око 6 нових становника, а најнижи 2013. године 4,71‰).

Миграције становништва

Према Одлуци о образовању, организовању, пословима и начину финансирања мјесних заједница на подручју Града Бањалука – Пречишћени текст („Службени гласник града Бањалука“ број 3/10, 17/11 и 25/14) у члану 3. мјесне заједнице су образоване за насељена мјеста и за дио територије града, тако да мјесних заједница за насељено мјесто има 35 (МЗ Агино село, МЗ Бистрица, МЗ Борковићи, МЗ Бочац, МЗ Бронзан Мајдан, МЗ Верићи, МЗ Голеша, МЗ Горња Пискавица, МЗ Дебељаци, МЗ Доња Кола, МЗ Драгочај, МЗ Дракулић, МЗ Залужани, МЗ Карановац, МЗ Кмећани, МЗ Кола, МЗ Крмине, МЗ Крупа на Врбасу, МЗ Љубачево, МЗ Мишин Хан, МЗ Мотике, МЗ Павићи, МЗ Пискавица, МЗ Поткозарје, МЗ Пријаковци, МЗ Рекавице I, МЗ Рекавице II, МЗ Сарачица, МЗ Стратинска, МЗ Стричићи, МЗ Шарговац, МЗ Шимићи, МЗ Куљани, МЗ Пријечани), које представљају руралне мјесне заједнице и 22 мјесне заједнице образоване за дио територије града (МЗ Ада, МЗ Борик I, МЗ Борик II, МЗ Булевар, МЗ Врбања, МЗ Кочићев Вијенац, МЗ Лазарево I, МЗ Лазарево II, МЗ Лауш I, МЗ Лауш II, МЗ Нова Варош, МЗ Обилићево I, МЗ Обилићево II, МЗ Паприковац, МЗ Петрићевац, МЗ Побрђе, МЗ Росуље, МЗ Српске Топлице, МЗ Старчевица, МЗ Центар I, МЗ Центар II и МЗ Чесма).

Према Попису становништва из 2013. године, у урбаном дијелу града живјело је 135.059 становника, односно 75,0% укупног броја становника. Према Попису становништва из 1991. године, у урбаној средини живјело је 73,1 % укупног становништва, што значи да миграције из руралних у урбану средину између два пописа нису значајне. Међутим, у појединим руралним срединама забиљежене су знатне промене броја становника, у смислу повећања или смањења и до три пута.

Према попису становништва из 2013. године, у руралном подручју живјело је 44.994 становника, од којих највише становника у мјесним заједницама: Драгочај (4.697), Куљани (4.126), Шарговац (3.014), Поткозарје (2.965), Пискавица (2.885) и Мотике (2.475), док мјесне заједнице Шимићи (43), Стратинска (196) и Кмећани (205) имају најмањи број становника.

У периоду између два пописа становништва, односно у периоду од 22 године, забиљежено је знатно смањење броја становника у мјесним заједницама Бронзани Мајдан, са 3.325 на 1.798 становника, Шимићи са 1.516 на 43, Пискавица 4.312 на 2.885, Поткозарје 4.577 на 2.965, Стратинска са 730 на 196, Кола са 2.364 на 1.266 становника, док је у сљедећим мјесним заједницама евидентан пораст броја становника: Куљани са 1.207 на 4.126, Дракулић са 319 на 1.262 становника, Пријечани са 840 на 1.992, Шарговац 1.313 на 3.014 становника.

Знатан пораст броја становника, у односу на 1991. годину, забиљежен је у мјесним заједницама Куљани, Драгочај, Пријечани и Шарговац, који је настао услед ратних и послератних миграционих кретања становништва, с обзиром да су се расељена лица у наведеним руралним подручјима насељавала и под повољним условима градила стамбене објекте. Међутим, до смањења броја становника у већем броју удаљених мјесних заједница дошло је услед одласка младих са села, старачких домаћинстава и немогућности подизања запуштене пољопривредне производње (Бронзани Мајдан, Пискавица, Кола), док у Шимићима и Поткозарју, с предратним

претежним хрватским становништвом, и након обнове кућа, није дошло до повратка становништва у предратна пребивалишта.

Код података о броју становника постоји проблем поузданости/неусаглашености ставова за свако даље планирање.

Град Бања Лука је локална самоуправа у Републици Српској која има позитиван природни прираштај и једна од ријетких локалних самоуправа који имају позитиван миграциони салдо. Ратна дјешавања узроковала се промијену броја и структуре становништва, па су миграције у Бања Луку ишле у правцу миграција прије свега, српског становништва из других општина РС и Федерације БИХ, у Бања Луку.

До смањења броја становника у већем броју удаљених мјесних заједница дошло је услед одласка младих са села, старачких домаћинстава и немогућности подизања запуштене пољопривредне производње (Бронзани Мајдан, Пискавица, Кола), док у Шимићима и Поткозарју, с предратним претежним хрватским становништвом, и након обнове кућа, није дошло до повратка становништва у предратна пребивалишта.

У периоду од 2012. до 2016. године, уочен је позитиван салдо миграције становништва, који је био највиши 2014. године (925), а најнижи 2016. године (624), када је забиљежена најнижа разлика између досељених и исељених становника.

IV.1.3. Преглед стања и кретања у локалној економији

IV.1.3.1. Основни економски показатељи

Макроекономски показатељи и пословни амбијент града Бања Лука

Привредну слику Бања Луке данас чине опште карактеристике транзиционих промјена. У структури привреде изразито је смањено учешће индустрије у укупној привредној структури. Истовремено је забиљежен пораст учешћа и значаја терцијарног сектора, посебно трговине, угоститељства, саобраћаја и финансијских услуга, чији је динамичан раст резултат релативно брзе и успјешне интеграције у међународне системе и стандарде. Међутим, стагнирање производних дјелатности представља неповољну карактеристику структурних промјена, будући да раст производње треба да подстакне спољнотрговинску размјену. Структура запослених одражава карактеристике структуре привредних активности, тако да је евидентан пад броја запослених у прерађивачкој индустрији.

До деведесетих година прошлог вијека у индустрији Бања Луке доминирали су велики привредни системи („Чајавец“, „Инцел“, „Јелшинград“, АИПК „Босанска Крајина“ и др.), који су запошљавали и по неколико хиљада радника. Данас ниједно бањалучко индустријско предузеће не запошљава више од 500 радника. У процесу приватизације државног капитала у предузећима, купцима државног капитала била су привлачнија улагања у трговину, грађевинарство, угоститељство и финансијске институције, него у индустријске капацитете.

Поред развоја пољопривредне производње и прехранбене индустрије, прераде дрвета, развоја информационих технологија и туризма, прерађивачка индустрија на нивоу града окарактерисана је као генератор укупног привредног развоја и највећи извозни потенцијал.

И након двоентитетског устројства Босне и Херцеговине, Бања Лука је у великој мјери задржала свој регионални значај. Међутим, у поређењу с показатељима на нивоу Републике Српске, град Бања Лука у посматраном петогодишњем периоду не биљежи уједначене вриједности и учешћа појединих показатеља, демографских, економских и инфраструктурних. У сљедећем прегледу представљено је учешће Града у основним макроекономским показатељима Републике Српске на годишњем нивоу у периоду 2012-2016. године:

Показатељ	Учешће града Бања Луке у Републици Српској у %					РС
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	
Површина у km ²	5,03	5,03	5,03	5,03	5,03	100,00
Становништво	15,27	15,37	15,51	15,66	15,80	100,00
Број живорођених	20,70	21,19	21,53	22,44	22,22	100,00
Број умрлих	13,56	13,84	13,61	13,26	14,09	100,00
Број запослених	25,33	25,38	25,59	25,89	26,18	100,00
Број незапослених	11,93	12,19	12,33	12,00	11,27	100,00

Просјечна нето плата	116,63	116,21	115,88	116,00	115,07	100,00
Просјечна бруто плата	117,20	116,73	116,79	117,09	116,15	100,00
Обим спољнотрговинске размјене	39,86	38,12	34,75	31,87	31,59	100,00
Вриједност извоза	24,08	22,60	21,36	18,57	19,04	100,00
Вриједност увоза	48,20	46,99	42,03	39,82	39,72	100,00
Број дјеце у предшколск. установама	31,03	31,43	33,16	33,55	32,95	100,00
Број ученика у основним школама	15,59	15,81	16,11	16,51	16,79	100,00
Број ученика у средњим школама	21,93	22,18	22,40	22,83	23,44	100,00
Број студената	56,57	57,51	56,30	56,70	56,81	100,00
Број пословних субјеката	25,33	25,68	25,94	26,17	26,42	100,00
Вриједност реализованих инвестиција	30,60	41,80	17,90	24,40	32,70	100,00
Доласци туриста	26,04	25,53	26,77	26,74	25,37	100,00
Ноћења туриста	16,03	16,65	18,76	18,33	17,66	100,00
Дужина путева	3,20	3,78	3,71	3,67	3,64	100,00
Број регистрованих путничких аутомобила	19,11	19,06	19,17	19,05	18,90	100,00

Извор: Републички завод за статистику

Из пријетходног прегледа, у односу на ниво Републике Српске, уочава се да се територија Бања Лука распростире на 5,03% територије, с популацијом, која представља више од 15% укупног становништва Републике Српске. Са становишта запослености и тржишта рада, кретања на нивоу Града повољнија су, у односу на ниво Републике Српске, с обзиром да Бања Лука партиципира са 25-26% запослених у укупном броју запослених у Републици Српској, док активна понуда радне снаге на територији града Бања Лука чини око 12% укупног броја незапослених у Републици Српској. У односу на просјечне мјесечне бруто и нето плате на нивоу Републике Српске, исти показатељи су 16-17% виши за подручје Града. Међутим, одређени показатељи спољнотрговинске размјене (покривеност увоза извозом) за Бања Лук знатно су неповољнији, у односу на ниво Републике Српске, односно вриједност извоза бањалучких предузећа учествује у укупном извозу Републике Српске у посматраном периоду од 19 до 24%, док вриједност увоза бањалучких предузећа чини 39 до 48% вриједности увоза Републике Српске. Учешће реализовних инвестиција бањалучких

предузећа у укупним инвестицијама Републике Српске, у периоду од 2012. до 2016. године, веома је неуједначено и креће се од 17,9% у 2014. години до 41,8% у 2013. години. Да Бања Лука има посебно значајну улогу на нивоу Републике Српске у области високог образовања говори податак да бањалучки студенти учествују у укупном броју студената у Републици Српској од 56-57%.

Такође, показатељи из области бањалучког туризма нису задовољавајући, с обзиром да доласци туриста у Бања Луку чине око 26% укупних долазака туриста у Републику Српску, док учешће броја ноћења туриста на подручју града Бања Лука, у укупном броју на нивоу Републике Српске, износи у посматраном петогодишњем периоду од 16 до 18%. Одређени инфраструктурни показатељи у посматраном периоду су сасвим неповољни, будући да дужина путева на подручју Бања Луке чини више од 3% укупне дужине путева Републике Српске, док број регистрованих путничких аутомобила на подручју града Бања Лука представља око 19% укупно регистрованих возила на нивоу Републике Српске.

Један од највећих проблема економије Бања Луке, али и Републике Српске у цјелини, јесте висок спољнотрговински дефицит, који је посљедица слабе конкурентности домаће привреде на страним тржиштима, недовољне заштите и стимулације домаће производње, високе увозне зависности те неусклађености царинских тарифа Босне и Херцеговине с потребама привреде за сировинама и репроматеријалима, који се не производе у оквиру Босне и Херцеговине.

Карактеристике макроекономског оквира и укупног пословног амбијента треба имати у виду и при конципирању стратегије будућег развоја, посебно с аспекта значајних промјена у окружењу, као и могућих микроекономских и макроекономских ризика у пословању. За очекивати је да ће привредни субјекти и надаље бити оптерећени успореним темпом оживљавања производње и реструктурисања, с обзиром да ће се финансијски капитал прибављати отежано и све скупље. Уз скупљи капитал долази и до великог опреза код инвестирања, нарочито страних инвеститора, иако привредни амбијент нуди квалификовану и релативно повољну цијену радне снаге, одређене природне ресурсе и неискориштене капацитете те погодности и стимулативне мјере за покретање пословних активности у расположивим просторима с развијеном инфраструктуром.

Број и структура правних лица

Број регистрованих правних лица према дјелатностима							
	Подручје дјелатности	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2016 (%)
A	Пољопривреда, шумарство, ловство и рибарство	67	70	75	75	84	1,05
B	Вађење руда и камена	13	16	18	21	19	0,24
C	Прерађивачка индустрија	508	532	559	594	598	7,48
D	Производња и снабдијевање ел. енергијом, гасом, паром и климат.	39	53	54	53	60	0,75
E	Снабдијевање водом, канализација, управљање отпадом и дјелатност санације животне средине	22	26	28	29	36	0,45
F	Грађевинарство	343	362	378	347	422	5,28

G	Трговина на велико и трговина на мало, оправка моторних возила	2.267	2.330	2.411	2284	2.526	31,58
H	Саобраћај и складиштење	178	190	199	214	212	2,65
I	Дјелатност пружања смјештаја и исхране, хотелиј. и угоститељство	78	79	84	85	100	1,25
J	Информације и комуникације	211	229	243	262	299	3,74
K	Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	110	110	117	175	122	1,53
L	Пословање некретнинама	67	72	74	92	81	1,01
M	Стручне, научне и техничке дјелатности	541	577	634	684	724	9,05
N	Административне и помоћне услужне дјелатности	110	121	131	177	158	1,98
O	Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање	92	87	88	107	88	1,10
P	Образовање	125	130	138	135	158	1,98
Q	Дјелатности здравствене заштите и социјалног рада	136	144	153	267	176	2,20
R	Умјетност, забава и рекреација	480	507	529	545	564	7,05
S	Остале услужне дјелатности	1.258	1.351	1.440	1970	1.569	19,62
T	Дјелатност домаћинства као пословдаваца, који производе робу и обављају услуге за соп. Потребе	1	1		0	1	0,01
U	Дјелатност екстериторијалних организација и органа	-	-	1	9	1	0,01
	Укупно	6.646	6.987	7.354	7.863	7.998	100

Извор: Републички завод за статистику

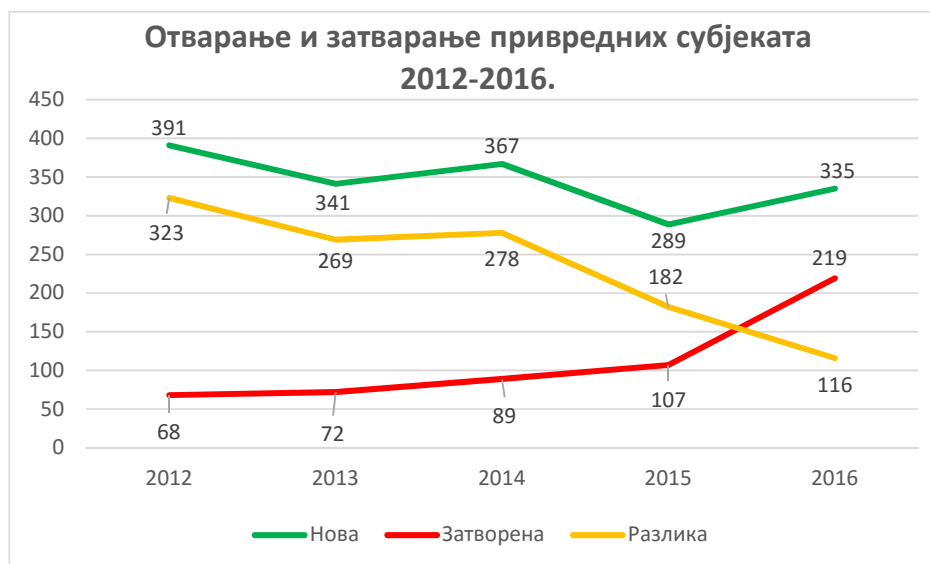
Са становишта величине правних лица с подручја града Бања Лука, мјерене бројем запослених радника, број класификованих предузећа је уједначен у периоду од 2012. до 2016. године. У посматраном периоду, са 79-80% учествују микро предузећа, која запошљавају до 9 радника. У укупном броју правних лица, 14-15% је малих предузећа, која запошљавају од 10 до 49 радника. Мање од 5% је средњих предузећа, која имају од 50 до 250 запослених радника, док је великих предузећа, с више од 250 запослених радника у посматраном петогодишњем периоду између 57 и 66, односно само 0,8%. Структура и класификација предузећа према броју запослених упућује на велику уситњеност пословних субјеката, уз веома скромно учешће великих привредних субјеката (мање од 1%), који имају радне и техничке капацитете за организовање значајније производње.

Број регистрованих предузећа – класификованих по величини-броју запослених					
Предузећа по величини (броју запослених)	2012	2013	2014	2015	2016
Микро (до 9 запослених)	5.309	5.497	5.892	6.339	6.437
Мала (10-49 запослених)	967	1.090	1.080	1.114	1.139
Средња (50-249 запослених)	313	347	319	345	356
Велика (преко 250 запослених)	57	53	63	65	66
Укупно	6.646	6.987	7.354	7.863	7.998

Извор: Републички завод за статистику

Учешће предузећа класификованих по величини-броју запослених радника					
Предузећа по величини (броју запослених)	2012	2013	2014	2015	2016
Микро (до 9 запослених)	79,88	78,67	80,12	80,62	80,48
Мала (10-49 запослених)	14,55	15,60	14,69	14,17	14,24
Средња (50-249 запослених)	4,71	4,97	4,34	4,39	4,45
Велика (преко 250 запослених)	0,86	0,76	0,86	0,83	0,83
Укупно	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

До 2013. године, издавање рјешења о испуњености услова за рад предузећа, као и измјене рјешења, до престанка рада, вршило је Одјељење за привреду Градске управе Бања Лука, након чега је регистрацију предузећа преузео АПИФ. С почетка 2014. године, захваљујући реформисаној улози АПИФ-а, уведен је једношалтерски систем регистрације, уз смањење трошкова регистрације пословних субјеката, процедура и времена регистрације и смањење оснивачког капитала. У сљедећем прегледу презентована је динамика регистрација и затварања правних лица на подручју града:

Извор: Одјељење за привреду (до 2013. године) и АПИФ (од 2013. године)

Година	Новорегистриовани	Затворени	Разлика
2012.	391	68	323
2013.	341	72	269
2014.	367	89	278
2015.	289	107	182
2016.	335	219	116

Привреду Бања Луке карактерише континуирани раст броја привредних друштава и предузетника, али и континуирано затварање привредних субјеката, што је приказано у табели кретања новорегистрованих и затворених привредних субјеката.

Број и структура самосталних предузетника

Након доношења Закона о класификацији дјелатности Републике Српске из 2013. године и Уредбе о класификацији дјелатности из 2014. године, укинуте су ознаке облика обављања предузетничке дјелатности, тако да Одјељење за привреду води регистар издатих одобрења за обављање предузетничке дјелатности, која има јединствену ознаку с.п. (самостални предузетник). Према регистру активних предузетника Одјељења за привреду и Одјељења за саобраћај и путеве, на подручју града Бања Лука број активних самосталних предузетника на подручју града износио је у периоду од 2012. до 2016. године око 4.500. У оквиру наведеног периода, у 2014. години забиљежен је најмањи број активних самосталних предузетника (3.865), услед пропуштеног законског рока да власници самосталних радњи изврше пререгистрацију у „самостални предузетник“, тако да је током 2014. године 670 самосталних радњи одјављено по сили закона.

Према шифрама дјелатности, Одјељење за привреду је утврдило да је у периоду од 2012. до 2016. године највећи број самосталних предузетника радио у трговинској дјелатности (између 30 и 35%). У истом периоду, од 21 до 24% укупног самосталног предузетништва извршавало је угоститељску дјелатност, а затим слиједи занатство с учешћем од 16 до 20%, што је представљено у сљедећим прегледима:

Број регистрованих самосталних предузетника					
Дјелатност	2012	2013	2014	2015	2016
Трговачке радње	1.740	1.792	1.112	1.303	1.418
Угоститељске радње	1.006	1.211	872	938	933
Занатске радње	907	899	632	842	906
Пољопривредна дјелатност	79	62	55	43	34
Превозници	44	39	37	38	35
Ауто школе	38	37	29	25	30
Такси превозници	211	218	223	231	232
Тезге на пијаци	376	386	372	368	363
Остали	554	349	533	614	511
Укупно	4.955	4.993	3.865*	4.402	4.462

Извор: Одјељење за привреду, Одјељење за саобраћај и путеве и „Тржница“ а.д. Бања Лука

3.865* - 670 одјава по сили закона, због пропуштеног законског рока да се пререгиструје у с.п.

Учешће самосталних предузетника, разврстаних према дјелатности					
Дјелатност	2012	2013	2014	2015	2016
Трговачке радње	35,1	35,9	28,8	29,6	31,8
Угоститељске радње	20,3	24,3	22,6	21,3	20,9
Занатске радње	18,3	18,0	16,4	19,1	20,3
Пољопривредна дјелатност	1,6	1,2	1,4	1,0	0,8
Превозници	0,9	0,8	0,9	0,9	0,8
Ауто школе	0,8	0,7	0,7	0,6	0,7

Такси превозници	4,2	4,4	5,8	5,2	5,2
Тезге на пијаци	7,6	7,7	9,6	8,4	8,1
Остали	11,2	7,0	13,8	13,9	11,4
Укупно	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Уколико се анализирају подаци Пореске управе РС о броју регистрованих самосталних предузетника (7.433) и броју запослених у самосталном привређивању (8.176 радника), на дан 31.12.2016. године, као и претходних пет година, на подручју града Бања Лука у самосталном привређивању просјечно је био запослен 1,1 радник, укључујући и послодавца.

Динамика отварања и престанка рада субјеката самосталног предузетништва на подручју града на годишњем нивоу представљена је у сљедећем прегледу:

Активни самостални предузетници на подручју града Бања Лука			
Година	Регистари Градске управе Бања Лука - Број предузетника		
	Стање 31.12.	Одобрења	Одјаве
2012.	4.955	668	785
2013.	4.993	708	695
2014.	3.865*	813	568
2015.	4.402	828	646
2016.	4.462	718	658

3.865*- До смањења броја активних предузетника у регистру Одјељења за привреду на крају 2014. године дошло је услед одјава предузетника по сили закона, с обзиром да током 2012. и 2013. године нису ускладили своје пословање с одредбама Закона о занатско-предузетничкој дјелатности.

Основни развојни проблеми занатско-предузетничке дјелатности

Дуги низ година предузетништво града Бања Лука карактеришу: недовољна предузетничка активност, слаба профитабилност, доминантан удио трговине и угоститељства, као и проблеми недовољне подршке унапређењу и развоју предузетништва. При том су, као највећи проблеми бањалучког предузетништва истакнути сљедећи ограничавајући фактори:

- Недостатак финансијских средстава, недовољни подстицаји, нарочито финансијски и проблеми с наплатом потраживања;
- Законска регулатива (нарочито порески прописи и административне процедуре),
- Неусклађеност пословања с међународним стандардима и
- Недостатак информација о тржишту и слаба конкурентност на тржишту,
- Док се недостатак квалификоване радне снаге појављује као ограничавајући фактор само у одређеним дјелатностима (инжењери електротехнике, електроенергетике и аутоматике, техничари CNC машина, механичари расхладних уређаја, текстилни техничари, обућари, моделари и армирачи).

Сходно наведеном, наглашена су три приоритетна задатка у сектору предузетништва:

- Израда јединственог регистара предузетника, који би био упоредив с другим базама података о предузетништву (градским-општинским, Фонда ПИО, Пореске управе РС, Републичког завода за статистику, Занатско-предузетничке коморе и др.);
- Законска обавеза израде финансијских извјештаја и достављања надлежним институцијама;
- Квалитетан и континуиран систем финансијске подршке предузетништву, субвенције за унапређење пословања и за отварање нових радних мјеста, укључујући и државни програм подршке.

Наведени подаци указују да у привреди Бања Луке доминирају микро, мала предузећа и предузетници, који се превасходно баве трговином и услужном дјелатношћу. Уз то, из године у годину отвара се све мање, а затвара све више фирми. Евидентно је да се велики број привредних субјеката тешко сналази на тржишту и услјед финансијске кризе и негативних трендова одлучују се да напусте тржишну утакмицу.

Овај приказ стања привреде у Бања Луци је само индикативан, а осим наведених развојних проблема и изазова, дубље разлоге треба потражити путем јавно-приватног дијалога и редовним анкетирањем МСП и предузетника (на годишњем нивоу). На основу анализе резултата годишњих анкета пословног сектора, потребно је усвојити сет мјера којима би се олакшао и поспешило функционисање МСП и предузетника.

Финансијско пословање привредних субјеката

Према АПИФ-овој обради годишњих обрачуна 2.676 бањалучких предузећа, нето добит у 2016. години износила је 532,12 милиона КМ, што је 14,9% више, него у 2015. години. Остварена нето-добит у периоду 2008 - 2016. године осцилирала је од 417.466.347 КМ, колико је износила 2010. године, до 532.119.470 КМ, колико је износила 2016. године. Иако је, почев од 2011. године, евидентан континуиран раст нето добити, истовремено је забиљежен и раст губитка бањалучких привредних друштава, која су обухваћена обрадом годишњих обрачуна. Поред тога, уочљива је и мања осцилација у кретању укупних прихода која се креће око 6,6 милијарди КМ и варира око +- 400 милиона КМ на годишњем нивоу од 2011. до 2016. године, што је резултат уједначеног обухвата привредних субјеката, који предају годишње обрачуна АПИФ-у (од 2.352 субјекта за 2008. годину, до 2.676 предузећа за 2016. годину).

Основни финансијски показатељи пословања привреде града Бања Луке по годишњем обрачуна за период 2008 – 2016. године						
Година	Укупни приходи у КМ	Укупни расходи у КМ	Добит у КМ	Губитак у КМ	Радници	Број прив. друштава
2012.	6.987.924.930	6.929.892.947	388.788.532	356.041.247	43.743	2.394
2013.	6.727.548.085	6.718.474.237	362.378.910	396.138.560	43.627	2.366

2014.	6.499.089.479	6.882.528.836	432.815.570	847.133.203	44.183	2.462
2015.	6.175.097.792	5.979.357.205	442.655.349	303.193.362	44.238	2.581
2016.	6.379.114.475	6.232.890.232	532.116.460	437.633.766	46.648	2.673

Извор: Збрини финансијски извјештаји АПИФ-а

Приказани показатељи показују уједначене вриједности основних финансијских параметара у свим годинама посматраног периода (укупни приходи од 6,1 до 6,9 милијарди КМ, укупни расходи од 5,9 до 6,9 милијарди КМ, добит од 362 до 532 милиона КМ, а губици од 303 до 847 милиона КМ). Међутим, у истом периоду уједначен је по годинама и број пословних субјеката, који су предали АПИФ-у годишње обрачуна (од 2.366 предузећа у 2013. години до 2.673 предузећа у 2016. години), као и број запослених у наведеном броју предузећа, чији су годишњи обрачуни обарђени (од 43,6 хиљада радника до 46,6 хиљада радника у наведеном броју обрађених предузећа).

Представљене вриједности укупног прихода, укупних расхода, укупне добити и укупних губитка на нивоу града не одражавају стварно стање, будући да је у посматраном периоду, од укупног броја правних лица с подручја Бањалуке, и поред обавезности, која проистиче из Закона о рачуноводству РС, само 32,8 до 36,0% укупног броја бањалучких правних лица предало АПИФ-у годишње обрачуна. Да је ријеч о недостајућем броју годишњих обрачуна микро и малих предузећа, говори податак да је знатно већи обухват са становишта броја запослених, с обзиром да је обрадом предатих годишњих обрачуна обухваћено у периоду од 2012. до 2016. године од 69,5 до 72,5% укупног броја запослених на подручју Бањалуке.

Година	Број радника			Број правних лица		
	Укупан број радника на подручју Бањалуке	Укупан број радника у субјектима, који су предали годишње обрачуна	% обухвата	Укупан број правних лица на подручју Бањалуке	Укупан број правних лица, која су предала годишње обрачуна	% обухвата
2012	60.320	43.734	72,5	6.646	2.394	36,0
2013	61.470	43.627	71,0	6.987	2.366	33,9
2014	61.820	44.183	71,5	7.354	2.462	33,5
2015	63.677	44.238	69,5	7.863	2.581	32,8
2016	65.330	46.648	71,4	7.998	2.676	33,5

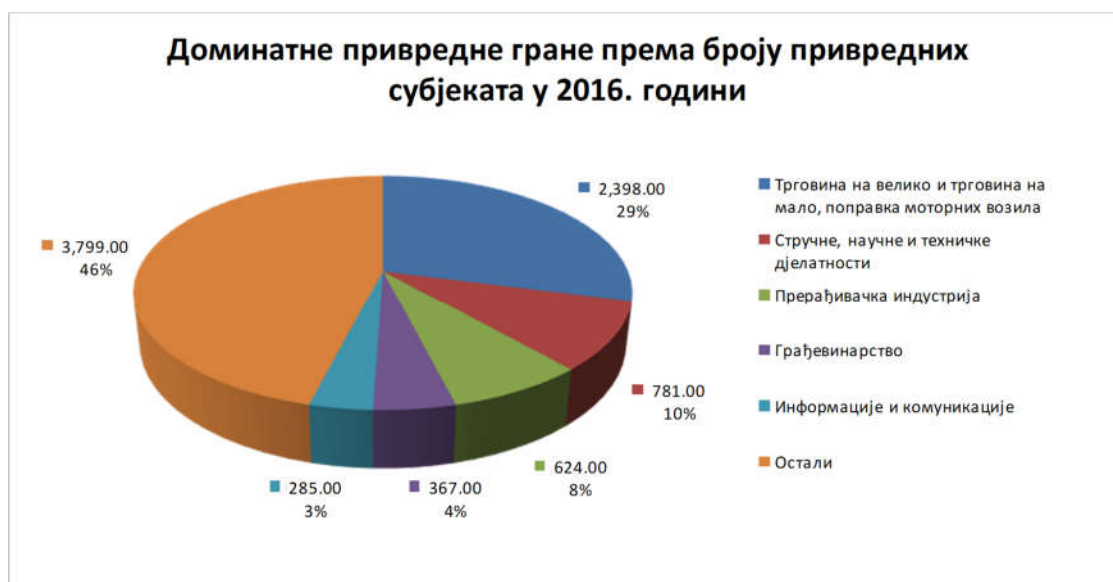
Извор: Збрини финансијски извјештаји АПИФ-а

Извор: АПИФ

Иако је уочљив раст прихода привредних предузећа, губици су такође велики. Друга карактеристика је да се највећи приходи остварују из трговине (37%), а тек 1/5 укупних прихода из прерађивачке индустрије. Током година, примјетни су све већи приходи у области информационо-комуникационих технологија, па је неопходан стратешки приступ и систематска улагања у обу индустрију. Најмањи приходи остварују се у области пољопривреде, шумарства и риболова.

Заступљеност привредних сектора

Извор: АПИФ

Према броју привредних субјеката, у 2016. години доминантне су различите услужне дјелатности, које чине чак 46% од свих привредних грана у граду Бања Лука. Највећи број привредних субјеката регистрован је за трговинске дјелатности, док је само 10% регистровано за прерађивачку дјелатност.

У предстојећем периоду је кључно да град Бања Лука пружи како стратешку, тако и оперативну подршку јачању прерађивачке индустрије кроз сет јасно дефинисаних мјера и ревидираних подстицаја намењених привредним субјектима који се баве производном дјелатношћу, у циљу унапређења пословног окружења и јачање конкурентности МСП и предузетника. Кључно је да се предложене мјере и подстицаји предлажу и разматрају путем јавно-приватног дијалога.

Профил приоритетних сектора

ПРОФИЛ СЕКТОРА ПРАРАЂИВАЧКЕ ИНДУСТРИЈЕ (2016)	
Број привредних субјеката	325
Кључни привредни субјекти	„Оптима група“ д.о.о.; „ГМП компани“; „БЕМА“; „Фабрика дувана“; „Бањалучка пивара“; „Дрво ПРОДЕКС“; „ELAS metalexpert – export-import“ д.о.о.; „Хемофарм“ д.о.о.; „Fratello trade“ ad; „Nora plast“, te „Vitaminka“ ad Banjaluka
Број запослених у сектору	9.092
Највећи послодавци	„Оптима група“ д.о.о.; „ГМП компани“; „БЕМА“; „Фабрика дувана“; „Бањалучка пивара“; „ELAS metalexpert – export-import“ д.о.о.; „Нова ДИ Врбас“; „Крајина КЛАС“ д.о.о.; „SHP Celex“ а.д.
Укупни приходи	1,315 милијарди КМ
Укупни приходи по запосленом	144.712 КМ
Удио прихода у сектору прерађивачке индустрије у укупним приходима привреде у граду	20,63%
Стална имовина	1,73 милиона КМ
Нето добитак у сектору прерађивачке индустрије	65.106.847 КМ
Удио добити у сектору у укупној добити МСП	12,24%
Извоз у сектору прерађивачке индустрије	274 милиона КМ, од тога 268 милиона у извозу услуга (lohn послови)
Удио извоза сектора у укупном извозу	53,25%
Највећи извозници у 2016.	„Оптима група“ д.о.о.; „ГМП компани“; „БЕМА“; „Фабрика дувана“; „Бањалучка пивара“; „ELAS metalexpert – export-import“ д.о.о.; „Нора Пласт“ д.о.о.; „Дрво ПРОДЕКС“; „Maxmara“ д.о.о. „SHP Celex“ ad.
% запослених у сектору у односу на укупан број запослених	18,92%
Просјечна бруто плата	805 КМ
Просјечна нето плата	537 КМ

Кључни производи и услуге	Производња дувана и дуванских производи, производња пива, прерада дрвета, металопрерада, прерада нафте и нафтних деривата, производња производа од пластике, прехранбени производи, производи од стакла.
----------------------------------	--

У прерађивачкој индустрији доминира дрвопрерада, а у мањој мјери металопрерада, прехранбена индустрија, производња папирне конфекције и производња пластике. Удио извоза прерађивачке индустрије у укупном извозу града Бања Луке износи преко 53%, али су у овој индустрији готово сви приказани приходи од извоза остварени кроз „лон“ послове, који у ствари представљају само извоз услуга. Удио овог сектора у укупној добити је такође недовољна (12,5%), а ова индустрија запошљава тек једну петину свих запослених у граду Бања Лука.

ПРОФИЛ СЕКТОРА ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И РИБОЛОВА (2016)	
Број привредних субјеката	36
Кључни привредни субјекти	„Рибњак Јањ“; „Индустријске плантаже“ а.д.; „Ветеринарско сточарски центар“; „Agroimpex“; „PALOMA GRAND“; „EST TRADE“
Број запослених у сектору	323
Највећи послодавци	„Рибњак Јањ“; „Индустријске плантаже“ а.д. Бар; „Ветеринарско сточарски центар“; „Agroimpex“; „PALOMA GRAND“
Укупни приходи	39,65 милиона КМ
Укупни приходи по запосленом	122.754 КМ
Удио прихода у сектору пољопривреде у укупним приходима привреде у граду	0,62%
Стална имовина	4,38 милиона КМ
Нето добитак у сектору пољопривреде, шумарства и риболова	6.286.764 КМ
Удио добити у сектору у укупној добити МСП	1,18%%
Извоз у сектору пољопривреде, шумарства и риболова	18,6 милиона
Удио извоза сектора у укупном извозу	3,61%
Највећи извозници у 2016.	„Agroimpex“; „EST TRADE“; „Рибњак Јањ“
Број запослених у сектору у односу на укупан број запослених у граду Бања Лука	0,67%
Просјечна бруто плата	775 КМ
Просјечна нето плата	517 КМ
Кључни производи и услуге	Производња и продаја воћа, сјеча дрвета, слатководна аквакултура, узгој говеда.

Регистрована пољопривредна дјелатност, укључујући и шумарство и риболов је веома ниско заступљена, на шта указују сви приказани параметри. Ипак, у односу на остварене приходе, овај сектор остварује сразмерно солидне приходе. Један од приоритета би требало да буде и подршка регистрацији пољопривредне дјелатности, која у овом тренутку није адекватно заступљена.

ПРОФИЛ СЕКТОРА ГРАЂЕВИНАРСТВА (2016)	
Број привредних субјеката	217
Кључни привредни субјекти	ГП „Крајина“; Хидрокоп“ доо, Бања Лука; „Арагоста инвест“ доо; „Козара путеви“ доо; „Интегра инжењеринг“ доо; „Термомонтажа“ ад; „Текон“ доо Бања Лука; „Екватор“ доо; „Лука“ ад; „Темпоградња“ доо
Број запослених у сектору	2.966
Највећи послодавци	„Интегра инжењеринг“ д.о.о.; „Корићанац“ д.о.о.; „Хидро-коп“ д.о.о.; „Термомонтажа“ а.д.; ГП „Крајина“ а.д.
Укупни приходи	327 милиона КМ
Укупни приходи по запосленом	110.230 КМ
Удио прихода у сектору грађевинарства у укупним приходима привреде у граду	5,13%
Стална имовина	1,31 милион КМ
Нето добитак у сектору грађевинарства	44.662.911 КМ
Удио добити у сектору у укупној добити МСП	8,39%
Извоз у сектору грађевинарства	7 милиона КМ
Удио извоза сектора у укупном извозу	1,36%
Највећи извозници у 2016.	„Термомонтажа“ а.д.; Е.М.П. „INTERELECTRIC“; „IMSS-Trade“ д.о.о.; „Монтмонтажа“ д.о.о.; „HIT ING“ д.о.о.;
Број запослених у сектору у односу на укупан број запослених у граду Бања Лука	6,17%
Просјечна бруто плата	819 КМ
Просјечна нето плата	546 КМ
Кључни производи и услуге	Изградња стамбених и нестамбених зграда, хидроградња, нискоградња, пројектовање, монтажу и ремонт термоенергетских инсталација и постројења, увођење инсталација водовода, канализације и плина и инсталација за гријање и климатизацију.

Сектор грађевинарства релативно је развијен у граду Бања Лука и учествује са 8,4% у укупној добити оствареној на територији града Бања Лука. У овом сектору, просечна нето плата је, такође, нешто већа него у другим секторима, а у складу са природом посла овај сектор остварује и солидну добит у односу на остварене приходе (око 11%). С обзиром да се, углавном ради о грађевинској дјелатности на територији града, извоз у овом сектору је занемарљив.

ПРОФИЛ СЕКТОРА ТРГОВИНЕ (2016)	
Број привредних субјеката	858
Кључни привредни субјекти	„Molson Coors“ доо, „Елнос БЛ“ доо, „ДЕ-МИ промет“ доо, „Centrum trade“ доо, „Идеал компани“ доо, „TROPIC малопродаја“ доо, „Тржница“ доо, „Дукат“ доо Banjaluka, „НЕСТРО петрол“ доо, „Јаћимовић“
Број запослених у сектору	9.330

Највећи послодавци	„TROPIC малопродаја“, „НЕСТРО петрол“, „Глас српски трговина“, „ELNOS BL“, „Дукат“
Укупни приходи	2,377 милијарди КМ
Укупни приходи по запосленом	254.796 КМ
Удио прихода у сектору трговине у укупним приходима привреде у граду	37,27%
Стална имовина	0,98 милиона КМ
Нето добитак у сектору трговине	142.089.718 КМ
Удио добити у сектору у укупној добити МСП	26,70%
Извоз у сектору трговине	85,88 милиона КМ
Удио извоза сектора у укупном извозу	16,69%
Највећи извозници у 2016.	„Roaming electronics“ д.о.о.; „БЦ метал“ д.о.о.; „Compact“ д.о.о.; „Black Red White Interior“ д.о.о.; „Ауто-Миловановић“ д.о.о.; „ELNOS BL“ д.о.о.; „Дукат“ д.о.о.
Број запослених у сектору у односу на укупан број запослених у граду Бања Лука	19,42%
Просјечна бруто плата	876 КМ
Просјечна нето плата	584 КМ
Кључни производи и услуге	Трговина на велико и мало, поправка моторних возила

Као што је већ раније напоменуто, најзастуљенији, по свим параметрима је сектор трговине. Удио овог сектора у укупним приходима града Бања Лука износи чак 37,3% и износи више од 2,3 милијарде КМ. Овај сектор запошљава 19,4% свих запослених, више од укупне прерађивачке индустрије, а просечна плата је, такође, нешто већа у односу на друге секторе.

ПРОФИЛ СЕКТОРА ИНФОРМАЦИЈА И КОМУНИКАЦИЈА (2016)	
Број привредних субјеката	166
Кључни привредни субјекти	„Telekom Srpske“ ад, „Blicnet“ доо, „Planet soft“ доо, „Roaming Network“, „Huawei Technologies“ доо, „New concept“ доо, „Nokia solutions and Networks“ доо, „Bay 42“ доо, „Eastcode“ доо, „Infomedia“ доо, „Seven lab“
Број запослених у сектору	4.077
Највећи послодавци	„Телеком Српске“ а.д.; РТПС; „Глас Српске“
Укупни приходи	627,45 милиона КМ
Укупни приходи по запосленом	153.883 КМ
Удио прихода у сектору информација и комуникација у укупним приходима привреде у граду	9,84%
Стална имовина	5,05 милиона КМ
Нето добитак у сектору информација и комуникација	90.886.310 КМ

Удио добити у сектору у укупној добити МСП	17,08%
Извоз у сектору информација и комуникација	40 милиона КМ
Удио извоза сектора у укупном извозу	7,79%
Највећи извозници у 2016.	„Телеком Српске“ а.д.; „Bay 42“ д.о.о.; „Infomedia“ д.о.о.; „Develabs“ д.о.о. „GO LIVE“ д.о.о.; „Codaxy“ д.о.о.; „Seven Lab“ д.о.о.
Број запослених у сектору у односу на укупан број запослених у граду Бања Лука	8,48%
Просјечна бруто плата	1.171 КМ
Просјечна нето плата	781 КМ
Кључни производи и услуге	Израда софтвера, телекомуникационе услуге, веб дизајн, израда апликација и остале телекомуникационе и услуге из области информационих технологија.

Може се рећи да је сектор информационо-комуникационих технологија у експанзији и да остварује нешто више од 17% укупне добити од привредне дјелатности у граду Бања Лука. Ипак, овај приказ садржи и највећу ИКТ компанију, *Телеком Српске а.д.*, која у великој мјери доприноси укупној позитивној слици у овом сектору. С обзиром да је град Бања Лука универзитетски град, са значајним капацитетима у смислу људских ресурса, очекује се да ће се град Бања Лука у наредним годинама стратешки бавити развојем овог сектора.

Компаративни приказ кључних параметара у приоритетним секторима					
2016	Прерађивачка индустрија	Пољопривреда, шумарство и риболов	Грађевинарство	Трговина	Информације и комуникације
Број прив. субјеката	325	36	217	858	166
Број запослених	9.092	323	2.966	9.330	4.077
% запослених у сектору у односу на укупан број запослених	18,92%	0,67%	6,17%	19,42%	8,48%
Укупан приход (у милионима КМ)	1.315	39,65	327	2.377	627,45
Добит у 2016. (у милионима КМ)	4,57	6,29	44,66	142,09	90,9
Приход по запосленом (КМ)	144.712	122.754	110.230	254.796	153.883
Удио прихода у сектору у укупним приходима МСП	20,63%	0,62%	5,13%	37,27%	9,84%

Удио добити у сектору у укупној добити МСП	12,24%	1,18%	8,39%	26,70%	17,08%
Извоз (у милионима КМ)	274	18,6	7	85,9	40
Удио извоза сектора у укупном извозу	53,25%	3,61%	1,36%	16,69%	7,79%
Просјечна бруто плата	805	775	819	876	1.171
Просјечна нето плата	537	517	546	584	781

Број привредних субјеката по секторима. Највећи број привредних субјеката регистрован је за трговину (858), а за прерађивачку индустрију тек (353). Следи грађевинарство и ИКТ, док је број регистрованих привредних субјеката у области пољопривреде, шумарства и риболова веома ниско заступљен.

Запошљавање. Највише је запослених у трговини (2.966 или 18,9% од свих запослених), а затим у прерађивачкој индустрији (9.092 или 19,4% свих запослених). Трећи највећи послодавац је ИКТ сектор, где 166 компанија запошљава чак 4.077 радника (8,5%).

Остварени приходи и добит. Убједљиво највеће приходе остварује, поново, трговинска дјелатност, укључујући и највеће приходе по запосленом, као и удио овог сектора у укупним приходима од 37,7%. и његов удио у укупној добити од 26,7%. У прерађивачкој индустрији, добит је несразмерно мала у односу на укупне приходе, јер су у овом сектору и губици највећи.

Извозна дјелатност. Статистика указује да се највећи извоз остварује у прерађивачкој индустрији, али више од 90% укупног извоза у овом сектору односи се на „лон“ послове, који се односе на извоз услуга и не доносе значајне приходе привредним субјектима. Укупна извозна дјелатност у граду Бања Лука је недовољна, па је неопходно да се кроз разне подстицајне и друге мјере, укључујући и измјене законодавног оквира, побољшају услови за пословање привредних субјектима на иностраном тржишту.

Просјечна плата по секторима. Најбоља зарада остварује се у ИКТ сектору, која је за око 1/3 већа у односу на зараду у осталим секторима.

Инвестиције

Посматрајући вриједност инвестиција реализованих на подручју града Бања Лука у периоду од 2012. до 2016. године, уочава се да је највећа вриједност реализованих инвестиција остварена 2013. године (645,5 милиона КМ) и 2016. године (544,8 милиона КМ), а тиме и највеће учешће вриједности инвестиција града Бања Лука у инвестицијама Републике Српске (41,8% у 2013. години и 32,7% у 2016. години).

С аспекта карактера изградње, на изградњу нових капацитета односи се више од 50% вриједности инвестиција, на реконструкцију, модернизацију и проширење око 40%, а на одржавање постојећих капацитета до 10%. Са становишта техничке структуре, највеће учешће имају инвестиције у машине, опрему и транспортна средства (око 50%) и инвестиције у грађевинске објекте (до 40%).

Преглед реализованих инвестиција у периоду 2012-2016. године				
Година	Вриједност у КМ			Учешће града Бања Лука у РС у %
	Република Српска	Бања Лука		
		Износ у КМ	Ланчани индекс	
2012	1.630.244.000	499.593.000	105,2	30,6
2013	1.546.014.000	645.503.000	129,2	41,8
2014	1.995.499.000	357.246.000	55,3	17,9
2015	1.650.506.000	402.464.000	112,7	24,4
2016	1.668.689.000	544.868.000	135,4	32,7

Извор: Републички завод за статистику

Најзначајније реализоване инвестиције на подручју града Бања Лука у периоду од 2012. године су:

- Реализација пројекта водоснабдијевања и отпадних вода: окончана II фаза Фабрике воде Новоселија 2 (вриједност пројекта 7,6 милиона КМ) и пројекта „Градски систем водоснабдијевања и одвођења отпадних вода у граду Бања Лука“, уз учешће кредитних средстава кfw банке и донација ЕУ и Владе Њемачке, вриједност пројекта 40 милиона КМ (планирана изградња постројења за пречишћавање отпадних вода и наставак изградње преосталих 5 km главног колектора-процијењена вриједност пројекта 50 милиона €),
- Етапна изградња Централног градског гробља у Врбањи (завршена прва фаза, вриједност инвестиције 17,1 милион КМ),
- Санација и проширење регионалне депоније у Рамићима (у прве двије фазе уложено 16 милиона КМ),
- Адаптација комплекса бившег пословног система „Унис-Ваљаоница ХВТ“ у Пословну зону „Бања Лука-Рамићи“ (у куповину имовине и инфраструктурно уређење уложено око 8 милиона КМ, а у изградњу производно-складишних објеката 12 милиона КМ),
- Изградња Технолошког центра за производњу софтвера и хардвера на површини од 10 хиљада m² у кругу Пословне зоне „Инцел“ (инвеститор „Lanaco“, вриједност инвестиције 17 милиона КМ),
- Изградња двије рејонске топлане (9 милиона КМ) и „Еко-Топлане“ на дрвну сјечку (31 милион КМ),
- Изградња пословног објекта Инвестиционо-развојне банке РС (вриједност инвестиције 5,2 милиона КМ),
- Изградња пословне зграде Централне банке БиХ у Бања Луци (вриједност пројекта 13,72 милиона КМ),
- Изградња и опремање амбулантно-поликлиничког блока Јужно крило УКЦ Бања Лука (вриједност инвестиције 25 милиона \$, у оквиру пројекта: Кореја 3 и „Модернизација болница у РС“),
- Изградња нове зграде Основног суда и реконструкција и модернизација зграде Окружног суда у Бања Луци (вриједност инвестиција 5,2 милиона КМ, уз учешће средстава Европске комисије),
- Изградња проданог објекта „Centrum“, површине 13.500 m², инвеститор компанија „Centrum trade“;

- Изградња тржног центра „Emporium“, површине 12.000 m², с хотелом „Јелена“, инвеститор компанија „Слобопром“,
- Изградња полсовне зграде „Euroherc“, површине 20.900 m², инвеститор концерн „Agram“,
- Етапна изградња трговачког центра Delta City (површина 62,5 хиљада m², вриједност инвестиције 70 милиона €),
- Изградња стамбено-пословних објеката намијењених продаји на тржишту (инвеститори Интеграл Инжињеринг, Арагоста, Хидрокоп, Малбашић, Екватор, ГП „Крајина“ и др.).

Имајући у виду да су најзначајније инвестиције у периоду од 2012. године остварене у области изградње јавних правосудних и здравствених установа, инфраструктурних комуналних и предузетничких објеката, великих тржних центара, финансисјких установа, објеката за развој ИТ технологија, констатује се да град добија садржаје и обиљежја главног административног, здравственог, образовног, трговинског и финансијског центра, са скромним учешћем инвестиција у области прерађивачке индустрије.

Резултати анкете пословног сектора

У септембру 2017. године, Градска развојна агенција, урадила је анкету привредног сектора у сврху прикупљања општих информација о послодавцима, њиховима плановима за ново улагање, проширење, нова запошљавања, потребама за радном снагом и пословном окружењу. Такође, циљ је био да се провјери задовољство приватног сектора услугама Градске управе са приједлозима за унапријеђење.

Анкета је обухватила 325 пословних субјеката који послују у прерађивачкој индустрији, грађевинарству, области информационо-комуникационих технологија, електро индустрији, трговини, туризму и угоститељства, услуга и др. 73% анкетираних били су представници малих и средњих предузећа. Највећи број анкетираних привредних субјеката (60%) послује у сектору производње и прераде.

41% анкетираних привредних субјеката је извозно оријентисан. Највећи извозници су из дрвопрерађивачке индустрије (25%), слиједе га сектор металопрераде (17%), пољопривредне и прехранбене индустрије (16%), као и сектор индустрије текстила, коже и обуће (11%).

Већина испитаника потврдила је да планира нове инвестиције у циљу повећања производних капацитета, куповине нових машина и опреме, изградње нових објеката или проширења постојећих, куповине земљишта и сл.

Највећи број радника запошљава прерађивачка индустрија (19%), а затим грађевинска (16%) и дрвопрерађивачка (15%).

41% испитаника је имало или сматра да ће се суочити са недостатком стручног кадра, као разлоге за то наводе неодговарајуће образовне профиле, незаинтересованост незапослених за рад у привреди, неадекватан план и програм рада у стручним школама, као и недостатак механизма за преквалификацију и доквалификацију радника. Занимљиво је да само 16% анкетираних привредних субјеката тренутно има ученике на пракси.

Локални привредници су релативно задовољни квалитетом пружања комуналних услуга, а нарочито услугама водоснабдијевања. Најниже је оцијењена понуда пословних локација и објеката за пословање (просјечна оцјена износи 2 на скали од 1 до 5). Привредници такође нису задовољни начинима на који их Градска управа информисе о питањима који су од значаја за њихово пословање (2,25), нити улогом Градске управе у рјешавању питања незапослености. Анкетирани привредници сматрају и да немају једнак третман од стране локалне самоуправе. Чак 76% испитаника сматра да локална самоуправа нема дефинисану политику, нити било каквог утицаја на развој привреде.

Привредници сматрају да локална самоуправа може помоћи да се повећа конкурентност локалних привредника на тржишту путем:

- Информисања привредника о конкурсима за учешће у развојним пројектима који нуде бесповратна средства
- Посредовање у добијању повољних кредита, нпр. из развојних пројеката или подршком гарантних фондова
- Дефинисања пакета подстицаја за унапријеђење пословања у приоритетним секторима
- Подстицајних средстава за запошљавање
- Финансијске подршке за старт-ап и микро предузећа
- Промовисања локалних привредника на интернет презентацији Града, локалним, регионалним и међународним сајмовима
- Других видова потенцијалне подршке, који обухватају субвенције или ослобођење од плаћања накнада и локалних такси, уклањање административних баријера и изградњу пословне и комуналне инфраструктуре.

Као највеће пријетње привредници виде жестоку конкуренцију и слаб капацитет за излазак на тржиште земаља Европске уније, неприлагођеност школског система потребама привреде, као и застарјелост опреме која са великим трошковима одржавања.

Неопходно је да се анкета привредног сектора редовно спроводи, на годишњем нивоу, као и да се резултати анкете детаљно анализирају и упоређују са доступним статистичким анализама. Такође, кључно је да се осим редовних састанака Привредног савјета, јавно-приватни дијалог успостави и води на секторском нивоу, кроз посјете привредним субјектима са потенцијалима за развој, као и привредним субјектима који се суочавају са потешкоћама у пословању. Предузете мјере и планирани подстицаји треба да буду засновани на стварним потребама привреде. Град Бања Лука имао је Стратегију развоја МСП и предузетништва за период 2010-2015., па треба размотрити и могућност за припрему нове стратегије, која би била допуна Стратегији интегрисаног развоја, у смислу секторског фокуса на кључне проблеме и потребе привредних субјеката који послују на територији града Бања Лука.

IV. 1.3.2. Активности и мјере Града за подстицање привредног развоја и побољшање услова привређивања

С циљем побољшања укупног пословног амбијента, подстицања привредног развоја, привлачења домаћих и страних инвеститора, повећања запослености и извозних активности, на подручју Града потенцијалним инвеститорима бројне услуге пружају:

- Одјељење за локални економски развој и стратешко планирање (Центар за инвеститоре),
- Одјељење за просторно уређење (Центар за дозволе),
- Одјељење за привреду (Канцеларија за предузетнике),
- Градска развојна агенција.

Почетком 2018. године, град Бања Лука је у оквиру Центра за дозволе увео једношалтерски систем издавања грађевинских дозвола, чији је основни циљ да омогући грађанима да у Градској управи предају захтјев, након чега Градска управа, у њихово име, када су испуњени правни услови, прибавља потребну документацију код других субјеката.

За приведне субјекте и предузетнике с подручја града Бања Лука од посебног су значаја мјере за подстицање привредног развоја и запошљавања, које Град реализује путем јавних позива, а финансира средствима из буџета града.

1. Подстицаји за повећање продуктивности и конкурентности у функцији запошљавања (набавка основног средства, сертификација и преквалификација), те запошљавање нових радника и самозапошљавање незапослених лица у производним, занатским и услужним дјелатностима на подручју града

У сљедећем прегледу представљене су одобрене субвенције у посљедњих пет година, са становишта укупно одобрених субвенција и броја корисника, односно броја запослених радника по основу подстицаја запошљавању и самозапошљавању:

Година	Субвенције за запошљавање нових радника у производним, занатским и услужним дјелатностима		Субвенције за самозапошљавање нових радника у производним, занатским и услужним дјелатностима		Укупне субвенције за запошљавање нових радника и самозапошљ. у производним, занатским и услужним дјелатностима	
	Висина одобрених средстава у КМ	Број корисника	Висина одобрених средстава у КМ	Број корисника	Висина укупно одобрених средст. у КМ	Укупан број корисника
2013	356.643	59	8.719	2	365.362	61
2014	495.032	68	191.946	28	686.978	96
2015	589.327	88	256.181	45	845.508	133
2016	598.500	114	200.000	39	798.500	153
2017	Подстицајна средства за повећање					

	продуктивности и конкурентности у функцији запошљавања (набавка основног средства, сертификација и преквалификација)					
2017	456.810	37	260.000	52	716.810	89
Набавка основ. средстава Сертификација Преквалификација	355.260 18.050 83.500					

Извор: Одјељење за привреду

2. Давање гаранција из Гарантног фонда града Бања Лука и субвенционисање камата на кредите, за које се издају гаранције Гарантног фонда

Активности Гарантног фонда Града отпочеле су 2011. године у виду давања гаранција из Гарантног фонда града Бања Лука, као и субвенционисања камата на кредите (50% од утврђене каматне стопе), за које се издају гаранције Гарантног фонда. Према подацима Градске развојне агенције, укупно је одобрено из Гарантног фонда Града 805.338 КМ за 51 корисника. Марта 2017. године, потрфолио Гарантног фонда износио је око 400.000 КМ, а средства се акумулирају из отплате кредита, као и из прилива 1% камате на кориштена средства, која је дефинисана анексом уговора из октобра 2016. године.

3. Програм мјера подршке развоју предузетничке инфраструктуре

У просторима комплекса бивше „Ваљаонице ХВТ-а“ у Рамићима априла 2015. године основана је Пословна зона „Рамићи-Бања Лука“, као вид предузетничке инфраструктуре. С циљем изградње производно-складишних објеката извршена је продаја 11 парцела, тако да је десет инвеститора реализовало инвестиционе радове у посљедње двије године, како је то приказано у сљедећем прегледу:

Реализоване мјере подршке за развој предузетничке инфраструктуре у Пословној зони Рамићи-Бања Лука:

Ред. бр.	Видови подршке	Улагања у КМ		
		2014	2015	2016
1	Продаја парцела			
1.1.	Укупна продајна цијена 4 парцеле	567.280,00		
1.2.	Укупна продајна цијена 7 парцела		789.211,50	
2	Улагања инвеститора -власника парцела	2014	2015	2016
	-„Sepl“ д.о.о.		2 парцеле спојене у једну	
	-„Tri best“ д.о.о.		Хала, набавка опрема	
	-„Elas“ д.о.о.		-уређење парцеле	
3	Улагања три закупца пословног простора	-инсталисане властите машине, мања улагања и запошљавање укупно 16 радника		
4	Улагања из буџета Града	2014	2015	2016
	-инфраструктурно уређење	кредитна средства Града 1.500.000 КМ		

	-мања улагања у постављање мјерних мјеста за електричну енергију			
	-изградња инфраструктуре (изградња саобраћајница, оборинске и фекалне канализације и изградња дистрибутивног цјевовода)			2.000.000 КМ
5	Инвестициона улагања 10 инвеститора у 2016. години:			5.000.000 КМ
	-„Sepi“ д.о.о.			-у току изградња објекта производне хале
	-„Tri best“ д.о.о.			-изграђени бетонски темељи за анкерисање металне констр. стубова
	-„Messer BH Gas“ д.о.о.			-започела изградња производне хале
	-„Nora plast“ д.о.о.			-земљани радови и навлачење тампона
	-„Elas“ д.о.о.			-земљани радови и навлачење тампона
6	Уулагања из буџета Града	2017.		
6.1.	Инфраструктурно уређење	1.006.615 КМ		
	-израда техничке документације	28.188		
	-изградња саобраћајница у дужини од 468 m-осовине 2 и 7, с пратећом инфраструктуром	966.985 КМ	Извори: -донација USAID 531.977 КМ (55%) -буџет града 435.008 КМ (45%)	
	-реконструкција постојећих објеката (прикључење на нову инфраструктуру)	11.442 КМ		
6.2.	Инвестициона улагања инвеститора у 2017. години:			
	-куповина три објекта (хала 2-„Јаћимовић“, машинска радионица-Led Mass и „21. Мај“)	1.900.000 КМ		
6.3.	Завршетак изградње пословних објеката у кругу Пословне зоне („Messer BH Gas“ д.о.о., „Nora plast“ д.о.о., „Sepi“ д.о.о., „Tri best“ д.о.о., „Техномеркур“)	4.500.000 КМ		

Извор: Одјељење за привреду и Одјељење за локални економски развој и стратешко планирање

4. Подршка развоју пољопривреде

а) Субвенције за привођење земљишта култури на основу прикупљених средстава од накнада за претварање пољопривредног земљишта у непољопривредно

На основу прикупљених средстава од накнада за претварање пољопривредног земљишта у непољопривредно, у периоду од 2013. до 2017. године одобрено је укупно 324.355 КМ за 134 корисника.

Година	Субвенције за привођење земљишта култури	
	Висина одобрених средстава у КМ	Број корисника
2013	199.300	100
2014	153.080	37
2015	149.588	70
2016	324.355	134
2017	327.214	97
Укупно	1.153.537	438

Извор: Центар за развој пољопривреде и села

б) Подстицајна средства за развој пољопривреде и реализацију пројеката у области пољопривреде

Подстицајна средства за развој биљне и анималне пољопривредне производње обезбјеђују се из буџета Града, с циљем повећања и унапређења пољопривредне производње, стварање услова за самозапошљавање руралног становништва и повећања конкурентности регистрованих пољопривредних газдинстава.

Година	Подстицајна средства за развој пољопривреде и реализацију пројеката у области пољопривреде	
	Висина одобрених средстава у КМ	Број корисника
2013	626.329	81
2014	594.400	99
2015	477.615	105
2016	705.911	295
2017	829.244	324
Укупно	3.233.499	904

Извор: Центар за развој пољопривреде и села

5. Измјене и допуне градске Одлуке о комуналним таксама

Од плаћања комуналне таксе за истицање пословног имена на пословним просторијама ослобођени су привредници, који први пут покрећу дјелатност (привредна друштва из области индустрије и грађевинарства, све трговинске радње и угоститељски објекти, изузев одређених категорија, као и сви предузетници, који у својству самосталног занимања обављају остале дјелатности). Према издатим рјешењима о ослобађању од плаћања комуналне таксе за истицање пословног имена, Одјељење за привреду процјењује да на годишњем нивоу по овом основу привредна друштва и самостални предузетници остваре ослобађање од плаћања од око 250.000 КМ.

6. Измјене и допуне Одлуке о одређивању радног времена правним лицима и предузетницима

Фебруара 2015. године, правним лицима и предузетницима, који обављају трговинску, занатску и услужну дјелатност на подручју града Бања Лука, дата је могућност да раде и недјељом у времену од 8 до 16 часова, чиме су створени услови за додатно повећање прихода наведених привредних субјеката и за повећан прилив средстава у буџету града.

7. Олакшице при плаћању накнаде за уређење градског грађевинског земљишта и ренте

Инвеститорима за изградњу пословних објеката производне и занатске намјене и за остале пословне објекте омогућено је плаћање накнаде за уређење градског грађевинског земљишта и ренте у ратама, на сљедећи начин: 40%, у року од 8 дана од дана закључења уговора, 60%, на одгођено плаћање, и то:

- за изградњу пословних објеката производне и занатске намјене максимално до 24 једнаке мјесечне рате с одложеним плаћањем 6 мјесеци од дана закључења уговора;
- за изградњу осталих пословних објеката, изузев привремених, максимално до 12 једнаких мјесечних рата с одложеним плаћањем 6 мјесеци од дана закључења уговора.

Поред тога, Законом о уређењу простора и грађењу прописано је да се износ ренте умањује за накнаду, коју инвеститор плаћа на име претварања пољопривредног земљишта у грађевинско.

8. Олакшице при изградњи производних погона и при готовинском плаћању

Одлуком о висини накнаде за трошкове уређења градског грађевинског земљишта прописано је да се:

- Накнада за трошкове уређења градског грађевинског земљишта умањује за додатних 20%, уколико се изградња односи на производне објекте;
- Уколико се инвеститор одлучи да обрачунате накнаде за изградњу и легализацију, изузимајући накнаде за легализацију, које се обрачунавају у фиксном износу, уплати готовонски одједном, попуст на обрачунати износ накнаде за трошкове уређења градског грађевинског земљишта износи:
 - а) за индивидуални стамбени и стамбено-пословни објекат, колективни стамбени и стамбено-пословни објекат, помоћни објекат и јавне гараже 25%,
 - б) за пословни објекат 30%.

Олакшице под редним бројем 7. и 8. имају за циљ умањење трошкова изградње пословних објеката производне и занатске намјене, привлачећи на тај начин инвеститоре да расположива новчана средства улажу у изградњу објеката на подручју Града, уз запошљавање нових радника.

9. Повластице код плаћања административних такси

Скупштина града Бања Лука је на 13. сједници, одржаној 20.07. и 21.07.2017. године, донијела Одлуку о измени и допуни Одлуке о градским административним таксама („Сл. гласник града Бања Лука“, бр. 26/17) гдје су предвиђене одређене повластице код плаћања административних такси, у смислу да су физичка лица која први пут подносе захтјев за издавање рјешења о регистрацији предузетничке дјелатности ослобођена од плаћања градске административне таксе.

Град Бања Лука има разноврстан систем активности и мјера за подстицање привредног развоја и побољшање услова привређивања али се не постиже синергијски ефекат њихове реализације. Не постоји ни успостављен јединствен систем праћења ефеката датих подстицаја. Потребно је сагледати ефекте додјељених подстицаја кроз број новотворених радних мјеста, број очуваних радних мјеста након посдстицаја, број запослених у привредним субјектима у пословним зонама, исказан интерес инвеститора за нова улагања.

Потребно је диференцирати зоне по дјелатностима које се у њима обављају, на производне и пословне. На овај начин ће се омогућити да производна и прерађивачка дјелатност добију већи подстицај и тако значајније допринесу укупном економском развоју. Осим тога, груписање предузећа чија дјелатност може имати негативан утицај на животну средину омогућава једноставнију контролу и управљање ризицима, као и економски исплативије комунално опремање.

IV.1.3.3. Локације за инвестирање

На подручју града Бања Лука постоји Пословна зона *Рамићи*, те друге доступне локације за инвеститоре који представљају добре прилике за инвестирање и развој пословања.

Пословна зона Рамићи

У марту 2015. године припремљена је студија оправданости за успостављање Пословне зоне Рамићи – Бања Лука. 12.06.2017 донијета је Одлука начинима и условима продаје, односно, оптерећења правом грађења непокретности, начину и условима продаје покретности и давања у закуп покретности у Пословној зони Рамићи – Бања Лука.

Пројекат Пословна зона „Рамићи-Бања Лука“ је будући модел за развој предузетничких активности града Бање Луке, а у смислу промовисања има за циљ представљати примјер способности у привлачењу и прихватању директног домаћег и страног улагања. Циљ је да се на наведеном простору развије предузетничка инфраструктура, која би својим капацитетима омогућила отварање нових радних мјеста.

Овај пројекат је само једна од мјера унутар ширег регионалног напора да се представи бањалучка регија као витална локација, у којој се може оснивати и развијати пословна активност, а пројекат Пословна зона „Рамићи-Бања Лука“ треба да постане главна полуга и покретач тих активности.

Пројектом Пословна зона „Рамићи-Бања Лука“ треба да се створи повољан амбијент за пружање одговарајућих погодности за производне и пословне активности за нове и већ присутне фирме, које су усмјерене ка развоју привреде и извозу. Стварање нових привредних субјеката, који у свом окружењу имају сву неопходну пословну логику од финансијских и кадровских капацитета главна је предност и сврха пословних зона. Услуге и простори Пословне зоне подстицаће развој привреде заснован на знању, пораст животног стандарда, повећање конкурентности малог и средњег предузетништва (МСП), а уједно ће побољшати квалитет образовања и привлачност шире регије као нове инвестиционе дестинације.

Пројекат Пословна зона „Рамићи-Бања Лука“ представља значајан фактор привредног развоја града Бање Луке, али исто тако треба да постане примјер успјешног модела, који се може употребити за потврђивање способности регије у пројектима *brownfield* и *greenfield* инвестиција, за привлачење улагања у Бању Луку и околна подручја, како би се убрзао развој нових предузетничких активности. Успјешан завршетак овог развојног пројекта треба да допринесе да Бања Лука буде мјесто у којем се може брзо и без административних препрека основати и развијати предузетничка активност.

Финансијска одрживост овог пројекта изискује тражење рјешења за утврђивање капиталних прихода, како би се обезбиједило стабилно дугорочно финансирање. Очекује се да пројекат Пословна зона „Рамићи-Бања Лука“ допринесе локалном и националном привредном развоју кроз пружање квалитетних услуга.

У циљу успостављања и успјешног функционисања и развоја Пословне зоне „Рамићи – Бања Лука“, и на основу припремљене планске и техничке документације, у 2016. години је изграђена саобраћајница са комплетном пратећом инфраструктуром, на шест подијељених осовина, а којим је обезбијеђен приступ парцелама продатим приватним инвеститорима. У 2017. години реализована је изградња саобраћајница са комплетном пратећом инфраструктуре на неизграђеном дијелу, којим ће бити обебијеђен приступ новим грађевинским парцелама намијењеним будућим инвеститорима.

Изградња саобраћајница обухвата израду коловозне траке са припадајућим обостраним тротоарима, прилазима и саобраћајном сигнализацијом. Пратећу комплетну инфраструктуру

саобраћајница чине електроенергетска, телекомуникациона и хидротехничка мрежа, односно изградња водоводне, канализационе и хидрантске мреже и кишне канализације, као и изградња електро-канализације са припадајућим шахтовима унутар Пословне зоне.

У Пословној зони Рамићи, власништво над заузетим парцелама представљено је табеларно:

Р. бр.	Инвеститор	Број у плану парцелације	Тип посједа
1.	Tri best	165	власништво
2.	Sim Impex	163	власништво
3.	Sepl	69 i 70	власништво
4.	Messer BH gas	144	власништво
5.	Modul	161	власништво
6.	Noraplast	146	власништво
7.	Tehnomerkur	162	власништво
8.	Elas metaleksper	71	власништво
9..	Tenzo	164	власништво
10	Madaco	153	власништво
11.	21. maj	9	власништво
12.	ET Max	150	власништво
13.	Jaćimović	67	власништво
14.	MK Majkić	152	закуп
15.	Rolofleks	9	Закуп у „21.maj“

Доступне локације за инвестирање у Пословној зони Рамићи	Укупна површина	Доступно за улагање	Инфраструктура
Greenfield локације			
Парцела 1	13.550 м ²	6.500 м ²	Опремање у току
Парцела 2	4.366 м ²	4.366 м ²	Опремање у току
Парцела 3	11.011 м ²	11.011 м ²	Опремање у току
Парцела 4	10.109 м ²	10.109 м ²	Опремање у току
Brownfield локације			
	Површина објекта	Површина парцеле	Инфраструктура
Велика хала „ХВТ“	30.314 м ²	50.810 м ²	Опремање у току
Управна зграда	2.153 м ²	5.847 м ²	Опремање у току
Ресторан са комерцијалом	822+984=1806 м ²	4.745 м ²	Опремање у току
Котловница	983 м ²	8.843 м ²	Опремање у току

Извор: Одјељење за локални економски развој и стратешко планирање, јануар 2018. године

Посебну погодност представља подршка за инвеститоре који улазе у Пословну зону „Рамићи – Бања Лука“, али и други веома атрактивни подстицаји Градске управе, које могу остварити инвеститори у Бања Луци. Преглед подстицаја Града Бања Лука за инвеститоре налази се на интернет страници Града⁴ и доступан је свим заинтересованима.

⁴ <http://www.banjaluka.rs.ba/front/article/16341/>

У сврху стимулисања привредника да пословање организују у Пословној зони Рамићи, Град је донио ***Правилник о условима, начину отуђења непокретности у својини Града Бања Лука, у циљу реализације инвестиционог пројекта од посебног значаја за локални економски развој (Службени гласник Града Бања Лука бр. 14/17).***

Имајући у виду чињеницу да су у току активности за BFC ресертификацију и стварне потребе града Бање Луке за широм базом Greenfield и Brownfield локација, у току 2017. године, расписан Јавни позив свим физичким и правним лицима која имају у власништву земљиште и/или објекте, да доставе:

- 1) Информацију о слободном земљишту (локацији) која је проведбеним планским документом предвиђена за изградњу пословних, производних или индустријских објеката (Greenfield);
- 2) Информацију о слободним (нису у функцији), легално изграђеним, пословним, производним или индустријским објектима (Brownfield).

Стратешко одређивање развоја града Бање Луке је креирање добре пословне климе, те унапређење квалитета услуга и информација које су неопходне за континуирани развој и раст привреде. Домаћи и страни инвеститори су заинтересовани за куповину, односно, изнајмљивање изграђеног и неизграђеног грађевинског земљишта, као и легално изграђених објеката пословне, производне и индустријске намјене.

BFC SEE (BusinessFriendly Certificate South East Europe) је међународно признати сертификат о повољном пословном окружењу, који град Бања Лука посједује од 2015. године. Програм ресертификације подразумијева процес унапређења односа са постојећим и потенцијалним инвеститорима, на још виши ниво, те у смислу партнерства и обостраног интереса, градоначелник је позивао на сарадњу, тако што би приватно земљиште и објекте, уз сагласност власника, уврстили у понуду, тј. базу локација за инвестирање у граду Бањој Луци и на тај начин повезали власнике некретнина са потенцијалним инвеститорима.

Њихов интерес је видљив у шанси да, кроз могућност нових пословних контаката, имају бољи пласман и већи степен искориштености објеката и земљишта, а Града Бање Луке да, кроз виши степен информисаности инвеститора, формирањем база Greenfield и Brownfield локација, створи претпоставку за реализацију већег броја инвестиција, те посредно, већи степен запошљавања локалног становништва и подизање животног стандарда. Нажалост, до краја 2017. године, у Одсјек за сарадњу са инвеститорима, пристигло је 10-ак углавном непотпуних понуда, тако да је очекивани резултат изостао.

Доступне greenfield и brownfield локације

Рјешењем Градоначелника број: 12-Г-799/17 од 03.04.2017. године, именована је радна група за преузимање даљих активности на развоју Пословне зоне „Рамићи-Бања Лука“ и пројекције развоја других пословних зона.

Како је Одјељење за просторно уређење у претходном периоду израдило елаборат „Анализа просторне могућности за пословне зоне на урбаном подручју Града Бања Лука“, те је исти био основа за почетак активности радне групе. Након увида у горе наведени елаборат (11 обрађених локација), чланови радне групе су направили избор локација које имају потенцијал за наставак истраживања, те је извршен теренски обилазак одабраних локација, као и Пословне зоне „Рамићи-Бања Лука“. Закључено је да се у даље разматрање не узимају локације означене као:

- Локација 2 - „Шарговац“ - оптерећена великим бројем објеката које би било потребно рушити, чиме се степен исплативости своди на бројке са предзнаком „минус“;
- Локација 3 - „Синтетик“ - у разговору са власником земљишта добијена информација да су све локације већ распродане;
- Локација 5 - „Дракулић“ - у великој мјери већ је започета реализација планског рјешења;
- Локација 6 - „Кумсале“ - оптерећена великим бројем објеката које би било потребно рушити;
- Локација 7 - „Инцел“ - већ је у оквиру Пословне зоне која функционише.

Локације које су одабране за даље разматрање су:

- Локација 1 - „Вујиновићи-Запад“,
- Локација 4 - „између пута М4, Окружног затвора и Улице Јована Бијелића“,
- Локација 8 - „Ада 5“,
- Локација 9 - „Антена“,
- Локација 10 - „Лазарево 4“ и
- Локација 11 - „Ада 4“.

С обзиром да је у међувремену извршен пренос власништва над непокретностима са Владе РС на Град Бања Лука, као додатна потенцијална локација за могућност изградње пословне зоне узета је у разматрање локација радног назива „Јелшинград“ (иста није обрађена горе наведеним елаборатом). Након обиласка свих поменутих локација и увиђаја на лицу мјеста, констатовано је да се у наставку анализе одустаје од локација:

- Локација 4 - „између пута М4, Окружног затвора и Улице Јована Бијелића“ и
- Локација 8 - „Ада 5“.

Обије локације су неповољне из разлога што су већим дијелом изграђене (главни објекти са пратећим садржајима), те преостали простор не обезбјеђује услов за формирање јединствене пословне зоне.

У коначници, кроз анализу биће обухваћено шест локација, и то:

- Локација 1 - проширење Пословне зоне „Рамићи-Бања Лука“,
- Локација 2 - „Вујиновићи-Запад“,
- Локација 3 - „Антена“,
- Локација 4 - „Лазарево 4“,
- Локација 5 - „Ада 4“ и
- Локација 6 - „Јелшинград“.

Све наведене локације су анализиране кроз сагледавање постојећег стања на терену, имовинске структуре земљишта, кроз важећа просторно-планска рјешења, као и кроз „cost – benefit“ анализу.

ЛОКАЦИЈА 1 - проширење Пословне зоне „Рамићи-Бања Лука“

Локација 1 се налази непосредно уз постојећу пословну зону у Рамићима. Предметна локација је неизграђена, односно иста егзистира као неуређена зелена површина. Иста нема приступ са јавне површине/саобраћајнице. Линије јавног превоза пролазе магистралним путем М4 Бања Лука-Приједлор. Са сјеверне стране разматраног локалитета је жељезничка пруга Суња-Добој (ска 400 m). У непосредној близини, осим постојећих пословних објеката унутар пословне зоне, нема изграђених објеката. Разматрани локалитет је оквирне површине 79.511 m² (7,95 ha) и обухвата више катастарских парцела које су у власништву Града Бања Лука, правних и физичких лица. Унутар

разматране површине Локације 1 не постоји изграђена јавна инфраструктура. Локација 1 се налази у обухвату Регулационог плана Пословне зоне „Рамићи“ који је усвојен на сједници Скупштине града одржаној 24.11.2015.године („Службени гласник града Бања Лука“ број 28/15). За проширење пословне зоне на разматрани локалитет није потребна измјена овог регулационог плана. Према важећем регулационом плану предметни локалитет је планиран као зона за индустријске и привредне дјелатности. Планска рјешења су третирана системом зонинга, гдје су дати урбанистички параметри за све планиране парцеле у планираним блоковима предметне зоне. Планиране парцеле исте намјене унутар једног блока, могуће је спајати и објединити у већу парцелу, уз услов да се не угрожава простор јавне регулације, односно максимално до величине једног планираног блока. Границе међу њима се укидају, а површине унутар којих је предвиђена изградња се спајају. На тај начин формирана парцела се третира као јединствена. Према планској документацији унутар регулације остварена је површина од 44.110 m² (4,41 ha), те је планирано осам грађевинских парцела и планским могућностима изградње како је приказано:

Намјена	Број објекта	Број парцеле	Површина парцеле	Макс. спратност	Пов. под објектом	Макс бгп- m ²
Индустријске и привредне дјелатности	1	65	7.162	П+2	5.013,4	15.040,2
Индустријске и привредне дјелатности	2	73	5.132	П+2	3.592,4	10.777,2
Индустријске и привредне дјелатности	3	74	4.285	П+2	2.999,5	8.998,5
Индустријске и привредне дјелатности	4	133	4.540	П+2	3.178	9.534
Индустријске и привредне дјелатности	5	134	6.267	П+2	4.386,9	13.160,7
Индустријске и привредне дјелатности	6	135	6.093	П+2	4.265,1	12.795,3
Индустријске и привредне дјелатности	7	136	5.754	П+2	4.027,8	12.083,4
Индустријске и привредне дјелатности	8	137	4.635	П+2	3.244,5	9.733,5
УКУПНО максимални БГП						92.122,80

ЛОКАЦИЈА 2 - „Вујиновићи-Запад“

Локација 2 се налази у насељу Вујиновићи уз магистрални пут М16 Бања Лука-Градишка. Предметна локација је неизграђена, односно иста егзистира као неуређена зелена површина. Иста има дјелимично остварен приступ са јавне површине/саобраћајнице - Улице Ненада Костића. Линије

јавног превоза пролазе Улицом Српских бранилаца (стара Градишка цеста). У непосредној близини егзистира више индивидуалних стамбених објеката. Разматрани локалитет је оквирне површине 131.583 m² (13,15 ha) и обухвата више катастарских парцела које су у власништву Града Бања Лука и физичких лица. Унутар разматране површине Локације 2 не постоји изграђена јавна инфраструктура. Улица Ненада Костића је дјелимично опремљена комуналном инфраструктуром (водовод). Локација 2 се налази у обухвату Регулационог плана „Вујиновићи – Запад“ који је усвојен на сједници Скупштине града одржаној 04.07.2005. године („Службени гласник града Бања Лука“ број 9/05). За изградњу ове пословне зоне потребна је допуна/измјена важећег регулационог плана или израда урбанистичког пројекта за предметни локалитет. Планским рјешењем резервисана је површина за развој пословних дјелатности под претпоставком да је локација сточне и ауто пијаце дефинитивно одређена на другој локацији, а што је и потврђено доношењем Просторног плана града Бања Лука 2014.године. Површина локалитета дефинисаног као јединствена површина резервисана за развој пословних дјелатности износи 89.243 m² (8,92 ha).

ЛОКАЦИЈА 3 - „Антенa“

Локација 3 се налази у насељу Лазарево између магистралног пута М16 Бања Лука-Градишка, магистралног пута М4 Бања Лука-Приједор и Широку ријеку. Предметна локација је неизграђена, односно иста егзистира као пољопривредна површина. Иста нема приступ са јавне површине/саобраћајнице. Линије јавног превоза пролазе Улицом Српских бранилаца (стара Градишка цеста) и МП Бања Лука-Приједор. У непосредној близини егзистира Ватрогасни дом Дервиши. Разматрани локалитет је оквирне површине 297.439 m² (29,74 ha) и обухвата једну катастарску парцелу која је у власништву Пољопривредне школе. Унутар разматране површине Локације 3 не постоји изграђена јавна инфраструктура. Локација 3 се налази у обухвату Регулационог плана „Антенa“ који је усвојен на сједници Скупштине града одржаној 27.12.2004.године („Службени гласник града Бања Лука“ број 22/04). За изградњу ове пословне зоне није потребна измјена важећег регулационог плана. Планским актом предвиђена је изградња објеката из области производње и савремених технологија које не нарушавају и не угрожавају околни простор. Објекти мале привреде заступљени су као комплекси на 39 модулских парцела. Модулске парцеле су тако организоване да дају могућност градње на свакој појединачно, као и могућност укрупњавања до потребне величине, према технолошким захтјевима и потребама познатог инвеститора. Биланси остварени унутар ове зоне су:

Намјена	Број објекта	Број парцеле	Површина парцеле	Спратност	Пов. под објектом и макс БГП- m ²
Услужно,производно, складишни простор	1	11	2.160	П	1.512
Услужно,производно, складишни простор	2	12	2.160	П	1.512
Услужно,производно, складишни простор	3	13	2.160	П	1.512
Услужно,производно, складишни простор	4	14	2.160	П	1.512
Услужно,производно, складишни простор	5	17	2.464	П	1.724,8
Услужно,производно, складишни простор	6	18	2.171	П	1.519,7

Услужно,производно, складишни простор	7	19	2.160	П	1.512
Услужно,производно, складишни простор	8	20	2.160	П	1.512
Услужно,производно, складишни простор	9	21	2.161	П	1.512,7
Услужно,производно, складишни простор	10	23	2.010	П	1.407
Услужно,производно, складишни простор	11	24	2.023	П	1.416,1
Услужно,производно, складишни простор	12	25	2.005	П	1.403,5
Услужно,производно, складишни простор	13	29	2.592	П	1.814,4
Услужно,производно, складишни простор	14	30	2.057	П	1.439,9
Услужно,производно, складишни простор	15	32	1.964	П	1.374,8
Услужно,производно, складишни простор	16	33	2.586	П	1.810,2
Услужно,производно, складишни простор	17	34	2.601	П	1.820,7
Услужно,производно, складишни простор	18	35	2.590	П	1.813
Услужно,производно, складишни простор	19	36	2.600	П	1.820
Услужно,производно, складишни простор	20	37	2.041	П	1.428,7
Услужно,производно, складишни простор	21	38	2.044	П	1.430,8
Услужно,производно, складишни простор	22	39	2.568	П	1.797,6
Услужно,производно, складишни простор	23	40	2.160	П	1.512
Услужно,производно, складишни простор	24	41	1.620	П	1.134
Услужно,производно, складишни простор	25	42	1.620	П	1.134
Услужно,производно, складишни простор	26	43	2.160	П	1.512
Услужно,производно, складишни простор	27	44	2.164	П	1.514,8
Услужно,производно, складишни простор	28	45	1.620	П	1.134
Услужно,производно, складишни простор	29	46	1.620	П	1.134

Услужно,производно,складишни простор	30	47	2.160	П	1.512
Услужно,производно,складишни простор	31	48	2.160	П	1.512
Услужно,производно,складишни простор	32	49	2.112	П	1.478,4
Услужно,производно,складишни простор	33	50	2.112	П	1.478,4
Услужно,производно,складишни простор	34	51	2.121	П	1.484,7
Услужно,производно,складишни простор	35	52	2.133	П	1.493,1
Услужно,производно,складишни простор	36	53	2.140	П	1.498
Услужно,производно,складишни простор	37	54	2.155	П	1.508,5
Услужно,производно,складишни простор	38	55	2.161	П	1.512,7
Услужно,производно,складишни простор	39	56	2.167	П	1.516,9
УКУПНО максимални БГП					58.675,40

ЛОКАЦИЈА 4 - „Лазарево 4“

Локација 4 се налази у насељу Лазарево уз Улицу Стевана Мусића и Липовачку улицу. Предметна локација је дјелимично изграђена, односно на истој егзистира неколико индивидуалних стамбених објеката, док је остали дио локалитета пољопривредна површина. Иста има дјелимичан приступ са јавне површине/саобраћајнице, и то са Улице Стевана Мусића. Линије јавног превоза пролазе Булеваром академика Милутина Миланковића. Са западне стране разматраног локалитета је жељезничка пруга Суња-Добој (ска 400 m). У непосредној близини егзистира већи број индивидуалних стамбених објеката. Разматрани локалитет је оквирне површине 114.350 m² (11,44 ha) и обухвата више катастарских парцела које су у власништву Града Бања Лука и физичких лица. Унутар разматране површине Локације 4 постоји дјелимично изграђена јавна инфраструктура. Локација 4 се налази у обухвату Регулационог плана „Лазарево 4“ који је усвојен на сједници Скупштине града одржаној 30.03 и 31.03.2010. године („Службени гласник града Бања Лука“ број 9/10). За изградњу ове пословне зоне није потребна измјена важећег регулационог плана. Предметни локалитет је предвиђен као робно-транспортни центар. Робно-транспортни центар је замишљен као намјена која се по својој структури може подијелити на двије међусобно повезане цјелине, и то на транспортни терминал који је смјештен у западном дијелу локалитета уз саму жељезничку пругу и пословни дио који је смјештен у источном дијелу обухвата. За изградњу робно-транспортног центра је искориштена сва расположива неизграђена површина у оквиру обухвата. Оваква локација центра је генерисала потребу да се сви постојећи објекти у непосредној близини требају трансформисати у објекте са значајним удјелом пословања или у пословне објекте. У непосредној зони контакта робно-транспортног центра са окружењем није планиран ниједан нови стамбени објекат, већ је дат приоритет пословној намјени. Биланси остварени унутар ове зоне су:

Намјена	Број објекта	Број парцеле	Површина парцеле	Макс. спратност	Пов. под објектом	Макс БГП-м ²
Пословне и пословно-производне дјелатности, шпедитерска предузећа, велетржнице, складишта, veleпродаја	1	121	2.689	П+2	462	1.386
	2	113	1.923	П+2	405	1.215
	3	61	17.930	П+1	4.896	9.792
	4	168	24.507	П+1	4 објекта од 1.080	8.640
	5	59	2.640	П+1	680	1.360
	6	58	2.807	П+1	680	1.360
	7	57	2.314	П+1	680	1.360
	8	170	2.862	П+1	680	1.360
	9	171	2.803	П+1	680	1.360
	10	172	2.453	П+1	680	1.360
УКУПНО максимални БГП						29.193

ЛОКАЦИЈА 5 - „Ада 4“

Локација 5 се налази у насељу Ада између жељезничке пруге Суња-Добој, ријеке Врбања, Ребровачког и неименованог потока. Предметна локација је неизграђена, односно на истој егзистира зелена површина. Иста има дјелимичан приступ са јавне површине/саобраћајнице, и то са огранка Цариградске улице. У близини не постоје линије јавног превоза. У непосредној близини егзистира неколико индивидуалних стамбених објеката. Разматрани локалитет је оквирне површине 24.617 м² (2,46 ha) и обухвата више катастарских парцела које су у власништву Града Бања Лука и физичких лица. Унутар разматране површине Локације 5 постоји дјелимично изграђена јавна инфраструктура. Локација 5 се налази у обухвату Регулационог плана „Ада Дебељаци 4“ који је усвојен на сједници Скупштине града одржаној 13.07.2006.године („Службени гласник града Бања Лука“ број 15/06). За изградњу ове пословне зоне није потребна измјена важећег регулационог плана. Предметни простор, односно између Ребровачког потока и Потока, планирана је изградња са преовладавајућим пословним објектима на већим парцелама (између 750 и 1900 м²) на којима су предвиђени објекти мале привреде који у оквиру својих парцела требају примити. Планирана изградња би се требала остварити по модуларном систему, гдје је основни модул парцела димензија 20-24 x 40-48 m, што је довољна површина за остваривање минималних просторних могућности за функционисање једног технолошког процеса. Спратност објеката у овом дијелу варира од П до П+1, с тим да се узима већа спратна висина која ће зависити од технологије појединог објекта, будући да је ријеч о објектима привреде. Биланси остварени унутар ове зоне су:

Намјена	Број објекта	Број парцеле	Површина парцеле	Макс. спратност	Пов. под објектом	Макс БГП-м ²
Мала привреда, производни	1	236	1918	П	448	448
Мала привреда, производни	2	237	1257	П	288	288
Мала привреда, производни	3	238	1325	П	288	288
Мала привреда, производни	4	239	1325	П	288	288
Мала привреда, производни	5	240	1323	П	288	288

Мала привреда, производни	6	241	1804	П	288	288
Мала привреда, производни	7	242	1572	П	364	364
Мала привреда, производни	8	243	1454	П	288	288
Мала привреда, производни	9	244	1075	П	288	288
Мала привреда, производни	10	245	1011	П	288	288
Мала привреда, производни	11	246	975	П	288	288
Мала привреда, производни	12	247	932	П	180	180
Мала привреда, производни	13	248	740	П	180	180
УКУПНО максимални БГП						3.764

ЛОКАЦИЈА 6 - „Јелшинград“

Локација 6 се налази у насељу Лазарево уз пословни комплекс „Јелшинград“. Предметна локација је већим дијелом неизграђена, односно на истој егзистира неуређена зелена површина, док се на једном дијелу разматраног локалитета налази пословни објекат који није у функцији. Иста има дјелимичан приступ са јавне површине/саобраћајнице, и то поред постојећег комплекса „Јелшинград“ са Булевара академика Милутина Миланковића. Линије јавног превоза саобраћају Булеваром академика Милутина Миланковића. У непосредној близини егзистира поред наведеног пословног комплекса и више индивидуалних стамбених објеката. Разматрани локалитет је оквирне површине сса 10 ха и обухвата више катастарских парцела које су у власништву Града Бања Лука, правних и физичких лица. Унутар разматране површине Локације 6 не постоји изграђена јавна инфраструктура. Локација 6 се налази у обухвату Измјене Регулационог плана „Јелшинград“ РО Творнице стројева, уређаја и алата – новелисани план који је усвојен на сједници Скупштине града одржаној 14.04.2004.године („Службени гласник града Бања Лука“ број 6/04). За изградњу ове пословне зоне потребна је измјена важећег регулационог плана. Имајућу и виду наведено, Одјељење за просторно уређење је припремило Одлуку о изради Измјене дијела Регулационог плана „Јелшинград“ РО Творница стројева, уређаја и алата - новелисани план која је усвојена на сједници Скупштине града („Службени гласник града Бања Лука“ број 26/17 и 45/17).

Приједлог реализације пословних зона. Разматрајући напријед приказане валоризације предложених локација спроведене по основу просторно-планских аспреката и „cost-benefit“ анализе, предлаже се да редосљед реализације пословних зона буде сљедећи:

	Локација	Оцјена према просторно-планским аспектима	Оцјена према „cost-benefit“ анализи	СУМА
1	Локација 6. - „Јелшинград“	5	5	10

2	Локација 1. - проширење Пословне зоне „Рамићи - Бања Лука“	4	3	7
3	Локација 2. - „Вујиновићи – Запад“	3	4	7
4	Локација 4. - „Лазарево 4“	3	1	4
5	Локација 5. - „Ада 4“	2	2	4
6	Локација 3. - „Антенa“	2	1	3

Општи је закључак да град Бања Лука, сразмерно чињеници да је највећи град, сертифициван као повољно пословно окружење, не посједује адекватне локације за инвестирање, нити адекватну базу података о доступним локацијама, која би обухватила и друге локације (осим оних у власништву града), са комплетним подацима о правно-имовинском статусу, комуналној и другој инфраструктури, као и очекиваним условима за пословање. Уређење база података и систематско управљање подацима је један од најважнији задатака Града у наредном периоду.

IV.1.3.4. Спољнотрговинска размјена

У односу на исказане показатеље спољнотрговинске размјене на нивоу Републике Српске, у периоду од 2012. до 2016. године, показатељи за град Бањалуку су неповољнији, нарочито уколико се посматра синтетички показатељ - стопа покривености увоза извозом, која је двоструко нижа, у односу на Републику Српску. Иако је спољнотрговински салдо у посматраном петогодишњем периоду негативан и на нивоу Републике Српске, град Бања Лука представља више од 75% негативног спољнотрговинског салда Републике Српске. У сљедећем прегледу представљени су основни параметри спољнотрговинске размјене на подручју града Бањалуке у периоду од 2012. до 2016. године:

Година	Извоз у 000 КМ	Увоз у 000 КМ	Обим у 000 КМ	Салдо у 000 КМ	Покривеност увоза извозом
2012	571.882	2.163.151	2.735.034	-1.591.269	26,4%
2013	588.555	2.141.483	2.730.038	-1.552.928	27,5%
2014	575.051	2.078.876	2.653.926	-1.503.825	27,7%
2015	485.414	1.739.876	2.225.291	-1.254.462	27,9%
2016	546.363	1.758.304	2.304.667	-1.211.941	31,1%

Извор: Републички завод за статистику РС

Из упоредног прегледа остварених вриједности укупног обима робне размјене у Републици Српској и граду Бањалуци у посматраном петогодишњем периоду, евидентно је да вриједност укупне робне размјене с иностранством града Бањалуке учествује у вриједности укупног обима робне размјене у Републици Српској, од 39,19% у 2012. години до 31,70% у 2016. години, уз постепен, али сталан тренд смањења учешће по годинама посматраног периода.

Обим робне размјене по годинама у КМ

Година	Република Српска	Бањалука	Учешће БЛ у РС у %
2012	6.978.154.000	2.735.034.000	39,19

2013	7.270.274.000	2.730.038.000	37,55
2014	7.778.813.000	2.653.926.000	34,12
2015	6.983.103.000	2.225.291.000	31,87
2016	7.270.942.000	2.304.667.000	31,70

Извор: Републички завод за статистику РС

Остварена вриједност извоза Републике Српске у периоду од 2012. до 2016. године исказала је просјечну годишњу стопу раста од 3,73%, док вриједност извоза привреде града Бањалуке биљежи у посматраном периоду просјечну годишњу стопу смањења од 1,13%, као што је дато у сљедећој табели:

Година	Вриједност извоза у КМ			
	Република Српска	Ланчани индекс	Бањалука	Ланчани индекс
2012	2.474.688.000	/	571.882.000	/
2013	2.687.839.000	108,61	588.555.000	102,92
2014	2.803.064.000	104,29	575.051.000	97,71
2015	2.613.924.000	93,25	485.414.000	84,41
2016	2.865.332.000	109,62	546.363.000	112,56
Ø стопа раста (2012-2016)		103,73		98,87

Извор: Републички завод за статистику РС

Вриједност увоза Републике Српске у периоду од 2012. до 2016. године биљежи просјечну годишњу стопу смањења од 0,55%, док вриједност увоза бањалучке привреде биљежи у посматраном периоду просјечну годишњу стопу смањења од 5,05%, што је приказано у сљедећој табели:

Година	Вриједност увоза у КМ			
	Република Српска	Ланчани индекс	Бањалука	Ланчани индекс
2012	4.503.466.000	/	2.163.151.000	/
2013	4.582.436.000	101,75	2.141.483.000	99,00
2014	4.975.748.000	108,58	2.078.876.000	97,08
2015	4.369.179.000	87,81	1.739.876.000	83,69
2016	4.405.610.000	100,83	1.758.304.000	101,06
Ø стопа раста (2012-2016)		99,45		94,95

Извор: Републички завод за статистику РС

Спољнотрговински салдо и Републике Српске и града Бањалуке у периоду од 2012. до 2016. године био је негативан, с тим да је знатно учешће спољнотрговинског дефицита града Бањалуке у спољнотрговинском дефициту Републике Српске, од најмањег учешћа од 69,22% у 2014. години, до највећег учешћа у спољнотрговинском дефициту Републике од 78,68% у 2016. години.

Спољнотрговински салдо по годинама у КМ

Година	Република Српска	Бањалука	Учешће БЛ у РС у %
2012	-2.028.778.000	-1.591.269.000	78,43
2013	-1.894.597.000	-1.552.928.000	81,97
2014	-2.172.684.000	-1.503.825.000	69,22
2015	-1.755.255.000	-1.254.462.000	71,47
2016	-1.540.278.000	-1.211.941.000	78,68

Извор: Републички завод за статистику РС

Док се стопа покривености увоза извозом у периоду од 2012. до 2016. године за подручје града Бањалуке кретала од најниже у 2012. години, од 26,4%, с благом тенденцијом повећања стопе покривености, која је 2016. године износила 31,1%, стопе покривености увоза извозом на нивоу Републике Српске двоструко су веће од исказаних стопа за град Бањалуку, и крећу се, од најниже у 2012. години (55,0%), до највише у 2016. години (65,0%), што је представљено у сљедећој табели:

Покривеност увоза извозом по годинама у %

Година	Република Српска	Бањалука
2012	55,0	26,4%
2013	58,7	27,5%
2014	56,3	27,7%
2015	59,8	27,9%
2016	65,0	31,1%

Извор: Републички завод за статистику РС

На основу базе података Спољнотрговинске коморе Босне и Херцеговине, установљено је да је међу десет највећих извозника из Босне и Херцеговине само једна бањалучка компанија, „Оптим група“, која заузима десето мјесто, али је „Оптим група“ уједно и на листи највећих увозника, и то на првом мјесту. Оснивач „Оптим групе“ је руска компанија „Зарубежнефт“, која је постала већински власник у поступку приватизације дијела државног капитала Рафинерије нафте Босански Брод, Рафинерије уља Модрича и малопродајне мреже бензинских пумпи „Нестро Петрол“.

У сљедећем прегледу представљени су подаци о највећим вриједностима извоза бањалучких предузећа, оствареним у периоду од 2012. до 2016. године, као и о основним извозним производима, према подацима АПИФ-а:

Највећи извозници на подручју града Бања Лука

Назив предузећа	Дјелатност	Врста производа / услуге које се извозе	Обим извоза (000 КМ)				
			2012	2013	2014	2015	2016
„Телекомуникације Телеком Српске“ а.д.	Информац. и комуникац.	Теле-комуника.	35.763,8	32.090,7	29.112,8	30.960,6	30.865,4

„SNP Celex“ а.д.	Производња папирне конфекције	Папирна конфекција	20.359,7	21.462,4	16.389,9	13.038,3	7.791,9
„Јелшинград – Ливар-Ливница челика“ ад	Производња челичних одливака	Метални одливци	14.022,1	13.410,4	11.672,8	3.178,2	4.612,9
„Бема“ доо	Производња обуће	Горњи дијелови обуће	9.631,3	10.806,1	10.905,1	10.184,0	11.172,2
„Дрвопродекс“ доо	Производња резане грађе	Подови, паркет, лајсне	6.993,8	7.411,0	8.500,0	11.793,2	16.088,9
„Електропренос“ ад	Пренос електричне енергије	Електрична енергија	17.040,9	4.573,1	4.450,6	4.040,2	3.429,7
„Optima grupa“ доо	Производња горива и мазива	Нафтни деривати	280.509,5	251.114,7	262.757,9	131.136,6	114.918,3
„Nova DI Vrbas“ ад	Произ. финалних производа од дрвета	Намјештај	4.820,9	8.252,3	3.477,0	5.710,8	6.563,3
„Elnos BL“ доо	Трговина	Остале машине и опрема	2.582,5	2.774,4	9.535,2	5.270,9	3.452,4
„Elas metal expert eksport imort“ доо	Производња челичних производа	Челична бурад и челичне посуде	5.040,6	3.742,5	3.977,9	9.298,8	9.242,6
„Nora plast“ доо	Производња пластичних маса	Производи од пластике	5.425,7	8.402,9	8.570,2	9.912,6	10.409,8
„BC metal“ доо	Трговина отпадом	Секундарне сировине	12.109,4	13.450,5	14.221,1	13.523,1	14.257,9
„Maks Mara“ доо	Производња металних прозора и врата	Метални прозори и врата, киосци	3.407,1	5.360,8	5.343,4	6.467,6	9.256,3

Извор: АПИФ, годишњи обрачуни правних лица

С обзиром да нису доступни подаци о вриједности увоза привредних субјеката, који су под заштитом Спољнотрговинске коморе БиХ и Управе за индиректно опорезивање, публиковани су једино подаци о вриједности увоза на нивоу Републике Српске по врстама увозних производа. Сходно томе, вриједност увоза нафтних деривата у Републику Српску износила је од 1,19 милијарди КМ у 2012. години до 633,9 милиона КМ у 2015. години, а при том је „Optima grupa“ доо, са сједиштем у Бања Луци, на првом мјесту листе десет највећих увозника у Босни и Херцеговини. Поред нафтних деривата, највеће вриједности увоза оставрене су за потребе фармацеутске индустрије („Немофарм“) и ланаца апотека с подручја града. Брендирани пива и кондиторски производи најзначајнији су увозни артикли за разуђене и бројне трговинске ланце с подручја Бањалуке („Мож market“, „Konzum“, „Merkator“, „AS“, „Fortuna“ и др.). Пшеница и кукуруз за прераду

у вриједности од око 30 милиона КМ на годишњем нивоу увози се за потребе бањалучке млинско-пекарске индустрије („Житопродукт“, „Житопека“, „Крајина клас“ и други произвођачи пекарских производа), док субјекти који се баве прерадом сирове кафе остварују годишњу вриједност увоза од око 20 милиона КМ („Om“, „Bom-imprex“, „Biomedic“, „Prana“, „Golden bean com“ и др.). Фабрика обуће „Бема“ доо, обављајући лон послове, остварује значајну вриједност увоза сировина и репроматеријала. Бројне ауто куће и салони с подручја Бањалуке (Verano motors, Citroen, Brčko-gas, Nešković, Jajčević, Sladaboni-Toyota, Tomić BMW, Vidović-Škoda и др.), обављају промет увезених путничких аутомобила, остварујући значајну вриједност увоза.

У погледу географске дистрибуције робне размјене Републике Српске с иностранством, највише се извозило у Италију, Србију и Њемачку, док се највише увозило из Србије, Русије и Италије. С аспекта дјелатности и предмета робне размјене, прерађивачка индустрија има доминантно учешће, код извоза од око 87%, а код увоза од око 80%.

На основу приказаних показатеља може се констатовати да будући правци привредног развоја у приоритетним задацима треба да садрже мјере и активности за оживљавање и стимулисање спољнотрговинске размјене бањалучке привреде, чији су показатељи за град Бањалуку знатно неповољнији, у односу на просјек Републике Српске. При том треба, посредством Привредне коморе РС, Спољнотрговинске коморе БиХ и Савјета министара БиХ, утврдити могућности и остварити повећање билатералне спољнотрговинске размјене у оквиру Споразума о слободној трговини „CEFTA“ (Албанија, Црна Гора, Хрватска, Македонија, Молдавија, Србија и UNMIK/Косово) и Споразума о слободној трговини с Турском те користити погодности преференцијалног режима са: USA, Јапаном, Канадом, Швајцарском, Аустралијом, Норвешком, Новим Зеландом, Русијом и Ираном, као и могућност извоза производа, који испуњавају стандарде, у земље ЕУ, након потписивања споразума о трговини из 2008. годин, у оквиру Споразума о стабилизацији и придруживању.

Сертификација Бања Лука као града са повољним пословним окружењем

Град Бања Лука је током 2014. године реализовао низ активности у оквиру регионалног пројекта *Сертификације градова и општина као повољног пословног окружења (Business Friendly Certification – South East Europe - BFC SEE)*. Овај програм намјењен је градовима и општинама који имају одговарајуће капацитете, стратешки су опредјељени да унаприједи привредни амбијент, привуку инвестиције и подстакну развој локалне економије.

Град Бања Лука је у протеклом периоду успјешно окончао Програм сертификације повољног пословног окружења у југоисточној Европи (BFC SEE), те је у мају 2015. године добио сертификат. У процесу сертификације остварена је оцјена од 92,5% од укупно 100, при чему су испуњени услови 12 критеријума и више од 80 подкритеријума за унапређење квалитета услуга и информација које јединице локалне самоуправе пружају привредницима и страним инвеститорима.

Град Бања Лука је најбоље резултате показао у: критеријуму 1. („Стратегија локалног развоја“), критеријуму 4. („Систем услуга за добијање грађевинске дозволе“), критеријуму 7. („Кредитна способност и кредитна оправданост“), критеријуму 9. („Град развија сарадњу јавног и приватног сектора“), критеријуму 11. („Град спроводи транспарентну пореску политику и политику наплате такси којима се стимулише економски развој“) и критеријуму 12. („Информационе технологије и комуникација“).

У наредном периоду, граду Бања Лука предстоји поступак ресертификације, који ће се реализовати по новој скраћеној Едицији III BFC стандарда, при чему град треба испунити услове 10 критеријума. Доласком нове градске администрације уведене су одређене промјене у смислу обезбјеђивања повољнијег пословног амбијента, услед чега се очекују побољшања у односу на процес сертификације као што су:

- Критеријум 2. („организациона јединица која је задужена за локални економски развој“) имајући у виду да је формирано одјељење за локални економски развој и стратешко планирање,
- Критеријум 4. („систем услуга за добијање дозволе за градњу“) – уведен једношалтерски систем за издавање грађевинских дозвола,
- Критеријум 10. („адекватна инфраструктура и поуздане комуналне услуге“) – у току је израда плана капиталних инвестиција за наредне три године инфраструктурног развоја града Бања Лука.

Такође је у припреми нови модернији сајт града Бања Лука, који је израђен у складу са препорукама BFC SEE, те се очекују побољшања оцјене и у том смислу.

Критеријуми којима се утврђује капацитет града за креирање повољног амбијента за пословање МСП и предузетника и привлачење директних страних и домаћих инвестиција представљају својеврсни водич за град Бања Лука у циљу унапјеђења свеукупног локалног економског развоја. С обзиром да се ресертификација градова и општина са повољним пословним окружењем спроводи се сваке две године, посједовање овог сертификата у великој мјери одређује и дугорочно стратешко опредељење града да унапјеђује и увећава број услуга за приватни сектор и потенцијалне инвеститоре, побољшава административне процедуре и стратешки изграђује комуналну, путну и пословну инфраструктуру, која ће омогућити економски раст и развој.

Постинвестициона подршка

У оквиру имплементације Пројекта побољшања локалног окружења за инвестирање (**LIFE**) Град Бања Лука је, уз помоћ Међународне финансијске корпорације (**IFC**), чланице групације Свјетске банке, у јануару 2017. године покренуо *Програм постинвестиционе подршке инвеститорима на подручју Града Бањалука*.

Подстицање директних страних и домаћих улагања у граду Бања Лука, те потпуније координисање и сарадња са институцијама републичког нивоа и нивоа БиХ у области директних страних и домаћих улагања, те подстицања локалног економског развоја, основне су одреднице поменог Пројекта. Програм, дефинисан кроз Пројекат **LIFE**, остварује се кроз *Сарадничку мрежу за постинвестициону подршку инвеститорима*, која укључује општине и градове у Републици Српској и институције на свим нивоима власти (локални, ниво Републике Српске и ниво БиХ), а у сарадњи са Министарством за економске односе и регионалну сарадњу РС (МЕОРС).

Резултати Програма постинвестиционе подршке и рада с инвеститорима у Граду Бања Лука у 2017. години:

Реализоване посјете компанијама. У 2017. години координатор и замјеник координатора за рад с инвеститорима у Граду Бања Лука (заједно са представницима МЕОРС-а, који су учествовали у 2

посјете) су посјетили 9 компанија које спадају у средња и мала предузећа, а у новембру 2016. године, посјећене су 2 компаније. 7 компанија, посјећених у 2017-ој години, у току 2015. и 2016. године, **инвестирале су укупно 5.786.014 КМ**, а свих 9 посјећених компанија **запошљава укупно 1.082 радника**. 2 компаније, посјећене крајем 2016-е године, у току 2015. и 2016. године, инвестирале су **17.000.000,00 КМ**, а исте запошљавају **500 радника**. Од посјећених компанија у 2017-ој години, њих 7 или 78 %, одговорило је да у наредне 3 године **планирају реинвестиције у износу преко 12 мил КМ и запошљавање нових радника**.

Отворена питања инвеститора. У посјећеним компанијама идентификовано је укупно 33 отворених питања, од којих су 9 питања логистике, 8 питања заштите инвеститора (недостатак транспарентности), 11 питања примјене постојећих закона и 6 остала питања. Од тога, до сада су ријешена 3 питања (Надлежности Града Бање Луке), 6 питања су у поступку рјешавања, 25 питања су питања са дугорочним рјешењем (Надлежност РС и БиХ).

Учешће на састанцима Сарадничке мреже. У 2017. години координатор и замјеник координатора за рад с инвеститорима у Граду Бањој Луци су присуствовали састанку Сарадничке мреже 12. децембра 2017. године у Бањи Кулаши (општина Прњавор).

Поред осталих идентификованих заједничких препрека, представници Града Бање Луке су истакли компликовану и отежану процедуру рјешавања имовинско-правних односу у процесу прибављања земљишта за проширење постојећих или успостављање нових Пословних зона. У свијетлу ове проблематике, предложено је разматрање идеје о покретању иницијативе за измјену Закона о експропријацији, на начин да се успостави законска могућност експропријације земљишта за потребе успостављања пословних зона за подршку привреди, а у складу са стратешким, развојним, просторно-планским и урбанистичким документима.

Као резултат у овој години, може се констатовати да је ова тема, посредством МЕОРС-а, доспјела као материјал за разматрање на једној од наредних сједница Савеза општина и градова РС.

Израда Инвестиционог профила Града Бање Луке. На основу свих прикупљених информација, у новембру 2017. године, завршен је Инвестициони профил Града Бање Луке, са детаљним прегледом свих информација о Граду Бањој Луци, а које могу бити од интереса за постојећег и потенцијалног инвеститора. Инвестициони профил је расположив на српском и енглеском језику, у електронској и аналогној форми. Инвестициони профил је постављен на WEB страници Града Бање Лука⁵

Листа инвестиционих подстицаја. Листа подстицаја је постављена на службену интернет страницу Града Бањалука са on-line приступом информацијама о актуелним подстицајима⁶.

Сервисирање инвеститора, евиденција о потенцијалним инвеститорима и инвестиционој активности у Граду Бањој Луци (инвестициони индикатори). Центар за инвеститоре је, у току 2017. године, пружио континуирану помоћ и подршку потенцијалним инвеститорима у свим фазама инвестиционог процеса, кроз помоћ у идентификацији инвестиционих локација, добијања дозвола и сагласности и пружању свих неопходних информација.

⁵ http://www2.banjaluka.rs.ba/static/uploads/clanci/11/17/Banja_Luka_Investicioni_Profil_WEB

⁶ <http://www.banjaluka.rs.ba/front/article/16341/>

IV.1.3.5. Просјечне плате и пензије

Просјечне плате

На основу података о просјечним мјесечним бруто и нето платама радника на нивоу Републике Српске и града Бања Лука у периоду од 2012. до 2016. године, уочава се да су просјечне мјесечне и бруто и нето плате радника на подручју Бања Луке у посматраном петогодишњем периоду за 16 до 17% више, у односу на просјек Републике Српске. Међутим, ланчани индекси указују да је по годинама посматраног периода забиљежен незнатан пораст или пак опадање просјечних и нето и бруто плата радника.

Година	Република Српска	Бањалука	Ланчани индекс Бањалука	Учешће у РС у %
2012	1.349	1.581	-	117,2
2013	1.333	1.556	98,4	116,7
2014	1.334	1.558	100,1	116,8
2015	1.340	1.569	100,7	117,1
2016	1.344	1.561	99,5	116,1

Извор: Републички завод за статистику

Просјечна нето плата у КМ

Година	Република Српска	Бањалука	Ланчани индекс Бањалука	Учешће у РС у %
2012	818	954	-	116,6
2013	808	939	98,4	116,2
2014	825	956	101,8	115,9
2015	831	964	100,8	116,0
2016	836	962	99,8	115,1

Извор: Републички завод за статистику

Према подацима Републичког завода за статистику, просјечна нето плата за град Бања Луку у 2016. години износила је 962 КМ (у 2015. години 964 КМ), док је просјечна мјесечна нето плата на нивоу Републике Српске у 2016. години износила 836 КМ.

На нивоу Републике Српске у 2016. години остварена је просјечна мјесечна бруто плата у износу од 1.344 КМ, док је просјечна мјесечна бруто плата за град Бања Луку у 2016. години износила је 1.561 КМ.

Посматрано по подручјима, у 2016. години на нивоу Републике Српске највиша просјечна нето плата исплаћена је у финансијским дјелатностима и дјелатности осигурања (1.269 КМ), док је најнижа просјечна нето плата у 2016. години исплаћена у подручју административних и помоћних услужних дјелатности (518 КМ) и грађевинарству (537 КМ).

Просјечне пензије

У односу на укупан број пензионера Републике Српске, учешће броја бањалучких пензионера у петогодишњем периоду је константно и представља 15,2-15,3% укупног броја пензионера, док се на годишњем нивоу број бањалучких пензионера повећава за око 2%.

Број пензионера у периоду 2012-2016. година

Година	Број пензионера		Ланчани индекс Бањалука	Учешће у РС у %
	Република Српска	Бања Лука		
2012	238.576	36.476	-	15,3
2013	244.684	37.189	102,0	15,2
2014	249.279	37.903	101,9	15,2
2015	252.213	38.712	102,1	15,3
2016	257.609	39.134	101,1	15,2

Извор: Републички завод за статистику

Износ просјечно исплаћене пензије на подручју Бањалуке у периоду 2012-2016. година

Година	Просјечна исплаћена пензија у КМ		Ланчани индекс Бањалука	Учешће у РС у %
	Република Српска	Бања Лука		
2012	311,00	332,40	-	106,9
2013	325,07	346,47	104,2	106,6
2014	337,62	360,55	104,1	106,8
2015	342,32	366,11	101,5	106,9
2016	341,41	364,99	99,7	106,9

Извор: Републички завод за статистику

На основу података Јавног фонда ПИО о просјечним исплаћеним пензијама на нивоу Републике Српске и града Бањалуке у периоду од 2012. до 2016. године, уочава се да је висина просјечно исплаћене пензије на подручју Бањалуке у посматраном петогодишњем периоду за 6,6 до 6,9% виша, у односу на просјек Републике Српске. Међутим, поредећи висину просјечно исплаћене пензије на подручју града Бањалуке у годинама посматраног периода, уочава се да је до 2014. године просјечан износ пензије растао по стопи од 4,1 и 4,2%, у 2015. години биљежи раст од 1,5%, у односу на претходну годину, да би у 2016. години просјечна бањалучка пензија опала за 0,3%, у односу на 2015. годину.

IV.1.3.6. Туризам

Институционални капацитети. У оквиру Градске управе Града Бања Лука **Одјељење за културу, туризам и социјалну политику** је задужено за развој туризма. Одјељење је основано 1.1.2017. године, а прије тога је туризам био у надлежности Одјељења за привреду. У Одјељење има укупно 11 запослених заједно са начелником Одјељења, од чега је један самостални стручни сарадник за развој туризма. Одјељење је од свог оснивања по питању развоја туризма израдило Анализу туристичког бренда града, на основу које је бренд града Бања Лука ријека Врбас, адреналински спортови и манифестације. Завршена је и Анализа потенцијала за развој туристичког бренда града,

која ће заједно са анализом туристичког бренда града служити као основ за изради Акционог плана за развој туризма. Израђен је логотип, слоган, као и комплетан визуал љетне туристичке промотивне кампање, у којој су у складу са анализом бренда промовисани авантуристички и манифестациони туризам. Кампања је реализована у Републици Српској и у државама региона: Србији, Хрватској и Словенији. Одјељење је било носилац организације манифестације поводом зимских празника под назив Зимска чаролија 2017/18, у оквиру које је организован културно-забавни и едукативни програм за дјецу за вријеме зимских празника. За ту манифестацију извршена промотивна кампања у РС, државама региона - Србији, Хрватској и Словенији. План Одјељења за 2018. годину је организовање конференције из области туризма, с циљем инвестирања у туристичку инфраструктуру те развоја града као туристичке дестинације. Такође, биће то прилика за умрежавање хотелијера, туристичких агенција, представника удружења која се баве адреналинским спортовима, удружења за развој туризма, ради стварања заједничке туристичке понуде, представљање добрих праксе како из града тако и из региона. У току је израда Акционог плана за развој туристичког бренда града Бања Лука 2018-2022. У плану је и доношење акта План капиталних инвестиција за развој туризма у граду Бања Лука 2018-2022 с циљем развоја туристичког производа. У плану је развој дигиталног система промоције туристичке понуде Бања Луке и израда туристичких апликација, те развој постојећих и нових туристичких понуда.

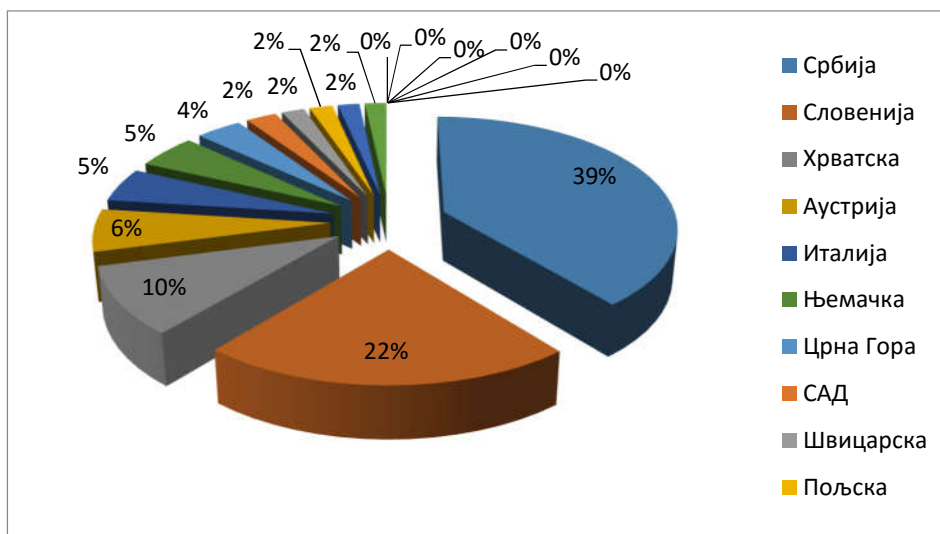
Туристичка организација Града Бања Лука, има пет запослених дипломираних туризмолога, а сврха установе је промоција туристичког производа, подстицање и унапређење развоја постојећег и новог туристичког производа, унапређивање и развијање свијести о развоју туризма на цјелокупни привредни систем и унапређивање општих услова боравка туриста и пружања информација туристима.

Информација о достигнутом степену развоја туризма израђена од Туристичке организација града
Број долазака и ноћења у граду Бања Лука

Туристи		2015.	2016.	Индекс
Домаћи туристи	доласци	35.340	37.912	107
	ноћења	52.015	54.825	105
Страни туристи	доласци	43.499	44.259	102
	ноћења	73.918	75.965	103
Укупно	доласци	78.839	82.171	104
	ноћења	125.933	130.790	104

Извор: Републички завод за статистику РС

Доласци страних туриста по емитивним земљама за 2016. годину

Из претходног графика се види да је највећи број долазака страних туриста за 2016. годину из следећих земаља: Србије (39%), Словеније (22%) и Хрватске (10%), што уједно чини 71% долазака страних туриста у Бања Луку. Највише туриста долази из Србије чак 39%, у односу на све друге емитивне земље.

У туристичкој понуди града, број лежаја је повећан са 1.696 у 2015. на 1.906 у 2016. години. Смјештајни капацитети Бања Луке тренутно чине око 19,25% (9.900) од укупног броја лежајева евидентираних у Републици Српској.

Промет у угоститељству и приходи смјештајних капацитета на нивоу Републике Српске и Града Бања Лука нису доступни од 2013. године⁷ када је Бања Лука остварила укупан промет у угоститељству од 32.095.385 КМ што је чинило 27,26% промета у РС и 8.771.182 КМ промета у смјештајним капацитетима што је чинило 29,23% промета у РС.

Искориштеност смјештајних капацитета, у 2016. години, у Бањој Луци је износила 18,8%, у РС 20,5%, а у БиХ 17,38%. Просјечно задржавање туриста у Бањој Луци, у 2016. години, је било 1,6 дана (домаћих туриста 1,4 и страних туриста 1,7 дана).

Према подацима преузетим из Регистра туризма који води Министарство трговине и туризма, у Граду послују 22 туристичке агенције. Туристичке агенције, углавном, немају припремљене програме за туристе који би посјетили Бањалуку. На рецептивном туризму до сада је највише урадила агенција „*Zepter passport*“, која нуди услуге рафтинга на Врбасу, брдског бициклизма у околини Бања Луке, и риболова на подручју сјеверозападне Босне, као и агенција „*Guideline*“, специјализована за авантуристички туризам. Туристичка агенција „Унис Турс“ се ангажовала у изради туристичких рецептивних програма (пакет аранжмана) усмјереним првенствено ка потенцијалним туристима из градова са којима је Туристичка организација града Бања Лука потписала споразуме о пословно-техничкој сарадњи. Постоји потреба за минимално једним

⁷ Републички завод за статистику РС, од 2013. године, не прати податке везане за промет у угоститељству.

великим туроператором који би дјеловао на подручју града Бања Лука и који би креирао и нудио туристичке производе Бања Луке и њене околине домаћем и међународном тржишту. Туристичка организација града је креирала неколико програма једнодневнoг, дводневнoг и тродневнoг боравка у Бањој Луци, као пакет аранжмане, са утврђеним цијенама, а на бази културног, авантуристичког и религијског туризма. Туристичка организација града Бања Лука има на евиденцији двадесетак лица, која, по потреби, обављају послове туристичког водича, и то на енглеском, руском, шпанском, француском и италијанском језику.

У процесу је ревитализација тврђаве Кастел која је, уз финансијску помоћ Европске уније, почела 2013. године и која је подјељена у 9 фаза (цјелина). Из средстава Европске уније обезбјеђена су средства за обнову дијела пројектне цјелине IX тврђаве Кастел. Новопроектованим рјешењем у Каменој згради је тренутно изложбени простор којим управља Културни центар Бански двор, а предвиђа се културни садржај - градски музеј. У 2016. години извршена је реконструкција кула 3 и 4, подземног арсенала, те дијела бастiona и бедема који су саставни дио цјелине 2. На тај начин су омогућени квалитетнији услови за одржавање културних догађаја у оквиру љетне позорнице.

ТОБЛ је израдила пројекат „Храм љубави - Сафикада“ који има за циљ туристичку валоризацију и уређење спомен комплекса посвећеног бањалучкој легенди. Реализација пројекта ће обогатити туристичку понуду Бања Луке и кроз јединствен садржај утицати на позитивни имиџ дестинације.

На подручју града Бања Лука још увијек не постоји нити један туристички валоризован археолошки локалитет, иако је чињеница да Бања Лука располаже значајним археолошким потенцијалима који још увијек нису у довољној мјери истражени. На значајнијим археолошким локалитетима би се могли изградити археолошки паркови прилагођени образовним и туристичким потребама.

Бања Лука се издваја као дестинација у којој, на веома малом простору, постоје услови за упражњавање различитих облика авантуристичких активности. Туристима се нуде дневни и ноћни рафтинг и кануинг Врбасом, кањонинг на ријеци Швракави, слободно пењање, брдски бициклизам, јахање на планинама Козара и Мањача, тандем скок падобраном и панорамски лет и планинарење на рути Мањача, Козара и Чемерница. Евидентно је да већина авантуристичких удружења ради на волонтерској основи, без професионално запослених лица, што представља одређени проблем када је у питању пружање професионалних туристичких услуга. Неопходно је подржати удружења авантуристичких активности, те иницирати формирање предузећа/агенција, клубова авантуристичких спортова, који би допринијели професионализацији рада и кроз пружање туристичких услуга обезбједили самоодрживост поменутих удружења.

Подручје Бања Луке и њене околине обилује термо-минералним изворима који су кориштени још у античком периоду. Термални извори у Српским Топлицама, заједно са свим осталим потенцијалима на овом локалитету (архитектура, сакрални објекти, природни мотиви, излетишта Сутурлија и Бањ брдо и др.), представљају огроман туристички потенцијал града који и даље није адекватно искориштен. Туристичка валоризација овог локалитета подразумијева рјешавање имовинско-правних односа и знатна улагања у инфраструктуру. Тренутно се нуде бањске услуге али на веома ниском нивоу и углавном локалном становиштву.

Примјетан је све већи број долазака из иностранства у Бања Луку, посебно држављана Словеније и Хрватске, са мотивом кориштења стоматолошких услуга и услуга естетске хирургије. Све већи број стоматолошких ординација увиђа потребу за организацијом неког облика денталног туризма. С тим у вези, многе ординације поред редовних стоматолошких услуга као основе понуде, нуде и посредовање у неким туристичким услугама. Тако је примјетно да се на интернет страницама поменутих ординација могу пронаћи информације о могућностима организовања/посредовања у трансферу од/до аеродома, од смјештаја до ординације и назад, организовања/посредовања у услугама смјештаја, разгледања града, организовању излета и сл.

Град Бања Лука има важећу Стратегију развоја туризма за период 2013-2020. године, а у припреми је и Акциони план за развој туризма Града 2018-2022. године. Бања Лука је у 2016. години била, водећа туристичка дестинација по броју долазака туриста, како домаћих тако и страних. У укупном броју остварених ноћења, Бања Лука је на другом мјесту иза Теслића. Бања Лука је имала највише остварених ноћења страних туриста, али ако се посматрају ноћења која су остварили домаћи туристи, као и укупно остварена ноћења, водећа дестинација је Теслић. То је и разумљиво, имајући у виду да је Теслић познато бањско мјесто, у којем се посебно домаћи туристи дуже задржавају (4,9 дана) због коришћења здравствено-бањских услуга.

У посљедних двадесетак година, ратна дешавања, као и неприлагођеност понуде савременим туристичким трендовима, утицали су да Босна и Херцеговина, а самим тим и Бања Лука буду ван међународне конкуренције и значајнијих туристичких токова. Развој туризма је карактерисало стање опште успаваности и стагнације, док се у исто вријеме на свјетском туристичком тржишту дешавају бројне промјене, које захтјевају брзу и адекватну реакцију. Због тога су данас у сектору туризма присутни бројни недостаци који се огледају, прије свега, у неуређености туристичког тржишта, лошој координацији између кључних субјеката на страни туристичке понуде, несавјесном пословању хотелијера који избегавају плаћање боравишне таксе, а посебан проблем је непостојање ефикасног статистичког система, који би кроз праћење релевантних туристичких параметара, на валидан и вјеродостојан начин приказао реалне ефекте развоја туризма. Значајније учествовање Бања Луке у туристичким токовима, нужно подразумијева побољшање конкурентности понуде у складу са позиционирањем на туристичком тржишту. Неки од савремених трендова иду на руку потенцијалима којима Бања Лука располаже, али је неопходно искористити компаративне и конкурентне предности и на прави начин их презентовати туристичкој јавности. Такође, јавља се неопходност инвестирања у туристичку инфраструктуру као предуслова стварања и озбиљне туристичке понуде града. Бања Лука је, као и Босна и Херцеговина уопште, мало позната дестинација и као таква представља изазов за савременог туристу који тежи да искуси и упозна нешто ново. Због своје величине и значаја који има као главни град Републике Српске, Бања Лука ће за једног страног туристу бити готово незаобилазна дестинација на његовом пропутовању кроз Босну и Херцеговину, па је стога неопходно осмислити садржаје који ће продужити задржавање туристе у граду. У том смислу, као катализатор развоја би могао да послужи тематски туризам базиран на „3Е“ принципу (Entertainment - забава; Excitement - узбуђење; Education - едукација) односно комбиновање ова три елемента у јединствену туристичку понуду базирану на споју природних атракција у непосредној околини Бање Луке и значајног културног наслеђа у самом граду. Тежња данашњег туристе за боравком у чистим, еколошки незагађеним срединама, могла

би се задовољити кроз развој руралног туризма темељеног на одрживим основама. Овај вид туризма значи и развој слабо развијених руралних дијелова града, повећање запослености и извор додатних прихода за локално становништво. Љепота крајолика, органски произведена храна, гастрономија и традиционални занати, могли би бити кључни фактори у дефинисању туристичког производа, као и његовом диференцирању на туристичком тржишту. Природни потенцијали, изграђена инфраструктура, велика међународна такмичења (Европско и свјетско првенство у рафтингу, Европско првенство у кајак-кануу за јуниоре до 23. године) су допринијели развоју авантуристичког туризма. Разнолика понуда авантуристичких спортова (рафтинг, кањонинг, вожња кајаком, параглајдинг, пјешачење, брдски бициклизам, слободно пењање и сл.) чине Бања Луку готово идеалним одредиштем за љубитеље адреналинских спортова. Повећање броја старијих лица у туристичким кретањима (туризам „трећег доба“), а посебно јачање свијести о здрављу и здравом начину живота, доприносе све већој популарности здравственог туризма. Бања Лука има значајне ресурсе за развој здравственог туризма (љековите воде у Српским Топлицама, као и близина бања у Лакташима и Слатини, медицинске високошколске установе, медицински центри и установе) али они, нажалост, до сада нису били довољно препознати и валоризовани. Ради формирања квалитетне понуде здравственог туризма у Бањој Луци, потребно је претходно изградити одговарајућу инфраструктуру. Значај Бање Луке као привредног и административног центра Републике Српске, доприноси њеној атрактивности за одржавање бројних конференција и састанака, односно развоју конгресног туризма. Конгресни туризам је још увијек у почетној фази развоја, а тренутно је ограничен недостатком адекватних капацитета и пратећих услуга, који би на оптималан начин задовољили потребе већег броја учесника конгресног туризма. С обзиром на све већи значај конгресног туризма, просјечну потрошњу конгресног туристе, која је знатно већа од потрошње обичног туристе, као и продужење туристичке сезоне (конгреси се најчешће организују у мају, септембру и октобру), потребно је интензивно потицати његов развој. Нужан предуслов за то је изградња квалитетног конгресног центра, који тренутно недостаје Бањој Луци. Тенденција краћих, а чешћих одмора доприноси развоју градског одмора, који се базира на понуди састављеној од културних, едукативних и забавних садржаја. Бања Лука је центар бројних културних, забавно-рекреативних и спортских манифестација, али је потребно увести одређене критеријуме ради побољшања квалитете програмских садржаја. Такође, креирање једнодневних излета који би укључивали природне атракције у околини Бање Луке, извјесне иновације у презентовању културног и умјетничког наслеђа града, те осмишљавање већег броја забавних садржаја, могли би значајно да допринесу препознатљивости Бање Луке, као мјеста у коме се може искусити креативан и садржајан одмор.

IV.1.3.7. Пољопривреда, шумарство и лов

Простор и ресурси

Бања Лука се налази на другом мјесту у Републици Српској по површини ораница и башта са 42.811 хектара од чега је 25.368,37 засијаних површина, док је по површини угара и необрађених ораница са 17.348 хектара на првом мјесту. Поређења ради Бијељина која је на првом мјесту по површини ораница и башта којих има 49.472 хектара, али свега 6.110 хектара необрађених ораница и угара.

Рурално подручје града Бања Луке чини 105.568 хектара, односно преко 85% територије града, од чега пољопривредно земљиште чини 45 – 50% (на основу векторизације сателитских снимака - 55.249 хектара, а на основу просторног плана – 47.345 хектара). Надаље, од укупног пољопривредног земљишта, 88% чине обрадиве површине, 48,5% чине површине повољне за пољопривреду, а 32% чине ливаде, што омогућава и интензивнији развој сточарства, а прије свега овчарства. Од укупне површине пољопривредног земљишта 90% је у приватном власништву, а свега 10% је у државном.

Пољопривредна газдинства

Носиоци развоја пољопривреде су индивидуални пољопривредни произвођачи производе за углавном за сопствене потребе, а значајно мало за тржиште. На подручју града Бања Лука има укупно 1.511 регистрованих пољопривредних газдинстава, од чега 381 комерцијалних, 1.079 некомерцијалних и 51 правни субјект.

Од укупно 65.652 домаћинстава у Бањој Луци, 8.868 обавља пољопривредну активност, док 594 домаћинстава која обављају пољопривредну активност и продају производе на тржишту.

Пољопривреда и прехранбена индустрија – привредна друштва

Годишњи обрачун за 2016. годину АПИФ-у је предало 79 бањалучких предузећа из области пољопривреде, шумарства и рибарства (36) и из области прехранбене индустрије (43). У наведених 79 предузећа било је запослено 1.869 радника, а остварили су у 2016. години укупан приход у износу од 221.439.800 КМ.

Град Бања Лука је за период 2010-2015. имао Стратегију руралног развоја. Стратегија је истекла, па је потребно да се размотри израда новог документа. Постоје и двије студије: "Рурални интегрални развој на подручју кањона Врбаса и платоа Мањаче" и "Интегрални рурални развој на подручју сјеверозападног дијела града Бање Луке, које садрже значајне аспекте за пољопривреду.

Неопходно је да се, у складу са стратешким одређивањем Града да улаже у рурални развој, пољопривреди да адекватно мјесто, са нарочитим фокусом на повећање броја регистрованих пољопривредних газдинстава и дефинисање адекватних подстицајних мјера за индивидуалне пољопривредне произвођаче и промовисање партнерстава у области пољопривредне производње и пласмана производа на тржиште.

IV.1.4. Преглед стања и кретања на тржишту рада

Број и структура запослених

Према посљедњим подацима Републичког завода за статистику, са становишта власништва над капиталом пословних субјеката, на нивоу Републике Српске у приватном сектору је запослено 55,4% укупног броја запослених у Републици Српској, у јавном сектору 29,7% запослених, а у

осталим пословним субјектима с мјешовитим и задружним власништвом запослено је 15,0% укупног броја запослених у Републици Српској. На подручју града Бањалуке, од укупног броја запослених, 43,2% је запослено у пословним субјектима у приватном власништву, 39,3% је запослено у јавном сектору, док је у осталим пословним субјектима с мјешовитим и задружним власништвом запослено 17,5% укупног броја запослених с подручја града Бањалуке. Иако је и на нивоу Републике Српске и града Бањалуке највеће учешће запослених у приватном сектору, на подручју града Бањалуке веће је учешће броја запослених у јавном сектору (39,3%), него што је то на нивоу Републике Српске (29,75), док запослени у приватном сектору на нивоу Републике Српске имају значајније учешће (55,4%), него на подручју Бањалуке (43,2%).

Сагледавајући укупан број запослених у периоду од 2012. до 2016. године, на нивоу Републике Српске и града Бањалуке, уочава се да је у посматраном периоду потпуно уједначено учешће запослених града Бањалуке у укупном броју запослених на нивоу Републике Српске (25%), што илуструју подаци из следеће табеле:

Година	Број запослених		Учешће у РС у %
	Република Српска	Бања Лука	
2012	238.178	60.320	25,33
2013	238.640	61.470	25,76
2014	241.544	61.820	25,59
2015	245.975	63.677	25,89
2016	253.305	65.330	25,79

Извор: Републички завод за статистику

У следећем прегледу представљени су ланчани индекси кретања броја запослених на нивоу Републике Српске и на нивоу града Бањалуке у периоду од 2012. до 2016. године. Евидентно је да се годишње стопе раста запослених у посматраном периоду за подручје града Бањалуке крећу од 1,3 до 3,0% (Ø стопа раста за петогодишњи период 1,88%), док се на нивоу Републике Српске крећу од -0,3% до 2,9% (Ø стопа раста за петогодишњи период 1,17%), из чега се закључује да је у Бањалуци забиљежен повољнији тренд раста запослености, него што је то на нивоу Републике Српске.

Година	Број запослених			
	Република Српска	Ланчани индекс	Бањалука	Ланчани индекс
2012	238.178	99,67	60.320	101,35
2013	238.640	100,19	61.470	101,91
2014	241.544	101,22	61.820	100,57
2015	245.975	101,83	63.677	103,00
2016	253.305	102,98	65.330	102,60
Геометријска стопа раста (2012-2016)		1,17%		1,88%

Извор: Републички завод за статистику

У сљедећем табеларном прегледу представљен је број запослених на подручју града Бањалуке према дјелатностима, у периоду од 2012. до 2016. године те индекс кретања броја запослених према дјелатностима у посљедњој години анализираних перогодишњег периода:

Број запослених према дјелатности на подручју града Бања Лука (2012-2016)

Дјелатност	2012	2013	2014	2015	2016	Индекс 2016/ 2015
Пољопривреда, шумарство, ловство и рибарство	575	512	556	555	849	152,97
Вађење руда и камена	83	42	55	75	131	174,67
Прерађивачка индустрија	8.036	7.614	7.910	8.097	7.752	95,74
Производња и снабдијевање ел. енергијом, гасом, паром и климатиз.	1.084	754	779	838	1.111	132,58
Снабдијевање водом, канализација, управљање отпадом и дјелатност санације животне средине	755	786	850	828	784	94,69
Грађевинарство	2.471	2.537	2.960	3.103	3.374	108,73
Трговина на велико и трговина на мало, оправка моторних возила	11.707	11.920	11.328	11.403	14.177	124,33
Саобраћај и складиштење	4.007	3.192	2.286	2.271	5.206	229,24
Дјелатност пружања смјештаја, исхране, хотелијерство и угоститељство	2.773	2.760	2.814	3.024	1.209	39,98
Информације и комуникације	2.717	2.849	3.005	3.099	2.744	88,54
Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	2.795	2.970	2.985	3.216	3.201	99,53
Пословање некретнинама	265	247	230	246	196	79,67
Стручне, научне и техничке дјелатности	2.316	3.035	2.982	3.247	3.136	96,58
Административне и помоћне услужне дјелатности	996	1.027	1.037	1.053	980	93,07
Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање	8.395	8.447	8.651	8.772	7.709	87,88
Образовање	4.755	4.880	4.925	5.067	5.030	99,27
Дјелатности здравствене заштите и социјалног рада	5.194	5.400	5.503	5.610	5.488	97,83
Умјетност, забава и рекреација	908	1.058	1.276	1.356	1.437	105,97
Остале услужне дјелатности	488	1.440	1.688	1.817	816	44,91
Дјелатност домаћинстава као пословдаваца и која производе робу и обављају услуге за сопствене потребе	/	/	/	/	/	/
Дјелатност екстериторијалних организација и органа	/	/	/	/	/	/
Укупно	60.320	61.470	61.820	63.677	65.330	102,60

Извор: Републички завод за статистику

Посматрајући кретање броја запослених појединих дјелатности (привредних и непривредних) у укупном броју запослених на подручју града Бањалуке у периоду од 2012. до 2016. године, уочава се уједначено учешће у посматраном петогодишњем периоду. Највећи број радника запослен је у области трговине, по годинама, (од 17,91% до 21,70%), у јавној управи, одбрани и осигурању (од 11,80 до 13,99%) и у прерађивачкој индустрији (од 11,87 до 13,32%). У укупној структури запослених, учешће прерађивачке индустрије је веома неповољно у цјелокупном анализираном периоду. Поред наведених водећих дјелатности с аспекта запошљавања, у посматраном периоду повећавају своје учешће грађевинарство (са 4,1 на 5,16%) и саобраћај (са 3,57% у 2015. на 7,97% у 2016. години).

Учешће броја запослених у појединим дјелатностима у укупном броју запослених на подручју града Бања Лука (2012-2016)

Дјелатност	2012	2013	2014	2015	2016
	%	%	%	%	%
Пољопривреда, шумарство, ловство и рибарство	0,95	0,85	0,90	0,87	1,30
Вађење руда и камена	0,14	0,07	0,09	0,12	0,20
Прерађивачка индустрија	13,32	12,58	12,80	12,72	11,87
Производња и снабдијевање ел. енергијом, гасом, паром и климатизација	1,80	1,25	1,26	1,32	1,70
Снабдијевање водом, канализација, управљање отпадом и дјелатност санације животне средине	1,25	1,30	1,37	1,30	1,20
Грађевинарство	4,10	4,19	4,79	4,87	5,16
Трговина на велико и трговина на мало, оправка моторних возила, мотоцикала	19,41	19,70	18,32	17,91	21,70
Саобраћај и складиштење	6,64	5,27	3,70	3,57	7,97
Дјелатност пружања смјештаја, припреме и послуживања хране, хотелијерство и угоститељство	4,60	4,56	4,55	4,75	1,85
Информације и комуникације	4,50	4,71	4,86	4,87	4,20
Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	4,63	4,91	4,83	5,05	4,90
Пословање некретнинама	0,44	0,41	0,37	0,39	0,30
Стручне, научне и техничке дјелатности	3,84	5,01	4,82	5,10	4,80
Административне и помоћне услужне дјелатности	1,65	1,70	1,68	1,65	1,50
Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање	13,92	13,96	13,99	13,78	11,80
Образовање	7,88	8,06	7,97	7,96	7,70
Дјелатности здравствене заштите и социјалног рада	8,61	8,92	8,90	8,81	8,40
Умјетност, забава и рекреација	1,51	1,75	2,06	2,13	2,20
Остале услужне дјелатности	0,81	0,81	2,73	2,85	1,25
Дјелатност домаћинства као пословдаваца и која производе робу и обављају услуге за сопствене потребе	/	/	/	/	/
Дјелатност екстериторијалних организација и органа	/	/	/	/	/
Укупно	100	100	100	100	100

Извор: Републички завод за статистику

Из података је евидентно да само 11,1% запослених привређује у области производних дјелатности, док остатак запослених обавља услужне послове или ради у јавном сектору. Једно од стратешких опредјељења града Бања Лука, стога, треба свакако да буде повећање броја запослених у прерађивачкој дјелатности.

Тржиште рада

Према подацима Бироа за запошљавање Бања Луке, на дан 31.12.2016. године активну понуду радне снаге на подручју града чинило је 14.192 незапослена лица. Према евиденцији Бироа, у периоду јануар-децембар 2016. године по основу запослења брисано је с евиденције 6.360 незапослених лица, а у истом периоду евидентирано је новопријављених 6.427 лица, која траже запослење. У структури укупног броја активне понуде радне снаге, незапослених женског пола је 52,8%, а мушкараца је 47,2%. У старосној структури незапослених лица, 60,5% чине незапослени животне доби од 30 до 55 година. Посматрајући квалификациону структуру активне понуде радне снаге, највеће учешће од 32,4% имају незапослена лица техничари средње стручне спреме, а затим слиједе незапослени квалификовани радници с учешћем од 29,4%.

У периоду од 2012. до 2016. године, на подручју Бањалуке путем Бироа за запошљавање евидентирано је од 18.315 незапослених лица (активна понуда радне снаге) у 2012. години, до 16.273 незапослена лица у 2016. години, с тенденцијом константног опадања броја незапослених у годинама посматраног периода. Учешће броја незапослених лица на подручју Бањалуке, у укупном броју незапослених на новоу Републике Српске кретало се од 11,27% у 2016. години до 12,33% у 2014. години, што представља позитиван показатељ, уколико се у истом периоду посматра учешће броја становника и броја запослених Бањалуке у истим показатељима за ниво Републике Српске.

Година	Број незапослених		Учешће у РС у %
	Република Српска	Бања Лука	
2012	153.458	18.315	11,93
2013	149.284	18.205	12,19
2014	142.675	17.598	12,33
2015	135.585	16.273	12,00
2016	125.906	14.192	11,27

Извор: Завод за запошљавање Републике Српске, Филијала Бања Лука

На основу ланчаних индекса кретања броја незапослених лица на нивоу Републике Српске и града Бањалуке, односно годишњих стопа смањења броја незапослених и за Републику Српску и за град Бањалуку, утврђене су просјечне негативне стопе раста броја незапослених за посматрани петогодишњи период, и то од -3,89% за ниво Републике Српске и -5,17% за кретање незапослених лица на подручју града Бањалуке.

Година	Број незапослених			
	Република Српска	Ланчани индекс	Бања Лука	Ланчани индекс
2012	153.458	99,95	18.315	98,97
2013	149.284	97,28	18.205	99,40
2014	142.675	95,57	17.598	96,67

2015	135.585	95,03	16.273	92,47
2016	125.906	92,86	14.192	87,21
Геометријска стопа раста (2012-2016)	Индекс	96,11	Индекс	94,83
	Стопа	- 3,89	Стопа	- 5,17

Извор: Завод за запошљавање Републике Српске, Филијала Бања Лука

У сљедећим прегледима представљено је стање незапослених лица према образовној, полној и старосној структури активне понуде радне снаге Бањалуке у периоду од 2012. до 2016. године, као и учешће појединих структура у укупном броју незапослених лица на подручју града Бањалуке.

Образовна структура незапослених

Образовна структура	2012	2013	2014	2015	2016
НКВ	2.876	2.649	2.511	2.302	2.000
ПКВ+НС	400	364	321	275	229
КВ	6.097	5.959	5.651	5.019	4.170
ВКВ	274	238	219	173	148
ССС	5.982	5.982	5.764	5.293	4.595
ВШС	290	277	281	265	221
ВСС	2.350	2.663	2.759	2.837	2.698
Магистри, доктори наука	46	73	92	109	131
Укупно	18.315	18.205	17.598	16.273	14.192

Извор: Завод за запошљавање Републике Српске, Филијала Бања Лука

Сагледавањем квалификационе структуре незапослених лица по годинама посматраног периода, уочава се да учешће неквалификованих, полуквалификованих, квалификованих и висококвалификованих радника опада, учешће средње и више стручне спреме је сасвим уједначено у посматраном петогодишњем периоду, док из године у годину расте учешће високе стручне спреме, магистара и доктора наука. Наведена констатација је од посебног значаја за конципирање уписне политике и планова запошљавања, нарочито стога што је на бањалучком тржишту рада у дужем временском периоду изражен недостатак одређених профила занимања и заната.

Образовна структура	2012	2013	2014	2015	2016
НКВ	15,70	14,55	14,27	14,15	14,09
ПКВ+НС	2,18	2,00	1,82	1,69	1,61
КВ	33,29	32,73	32,11	30,84	29,38
ВКВ	1,50	1,31	1,24	1,06	1,04
ССС	32,66	32,86	32,75	32,53	32,38
ВШС	1,58	1,52	1,60	1,63	1,56

ВСС	12,83	14,63	15,68	17,43	19,01
Магистри, доктори наука	0,25	0,40	0,52	0,67	0,92
Укупно	100	100	100	100	100

Извор: Завод за запошљавање Републике Српске, Филијала Бања Лука

С аспекта полне структуре незапослених лица на подручју Бања Луке, у периоду од 2012. до 2016. године, уочен је тренд опадања броја незапослених лица мушког пола, почев од 2012. године, уз истовремено повећање учешћа незапослених лица женског пола, тако да су у 2016. години незапослена лица мушког пола учествовала са 47,17%, а женског пола са 52,83%.

Полна структура незапослених

Година	М		Ж		Σ	
	Број	%	Број	%	Број	%
2012	9.170	50,07	9.145	50,07	18.315	100
2013	9.035	49,63	9.170	49,63	18.205	100
2014	8.650	49,15	8.948	49,15	17.598	100
2015	7.802	47,94	8.471	47,94	16.273	100
2016	6.695	47,17	7.497	47,17	14.192	100

Извор: Завод за запошљавање Републике Српске, Филијала Бања Лука

Старосна структура незапослених лица с подручја Бањалуке у периоду од 2012. до 2016. године показује изненађујуће податке о најавећем учешћу, с тенденцијом повећања из године у годину, незапослених лица животне доби од 50 до 60 година (од 21,24 до 22,91%). Учешће незапослених животне доби од 24 до 30 година креће се од 15,83% до 18,22%. Учешће незапослених животне доби од 30 до 35 година креће се од 12,37% до 13,16%. Старосне категорије незапослених лица од 35-40 година, од 40-45 година и од 45-50 година партиципирају уједначено, с учешћем у петогодишњем периоду између 11 и 12% у укупном броју незапослених лица.

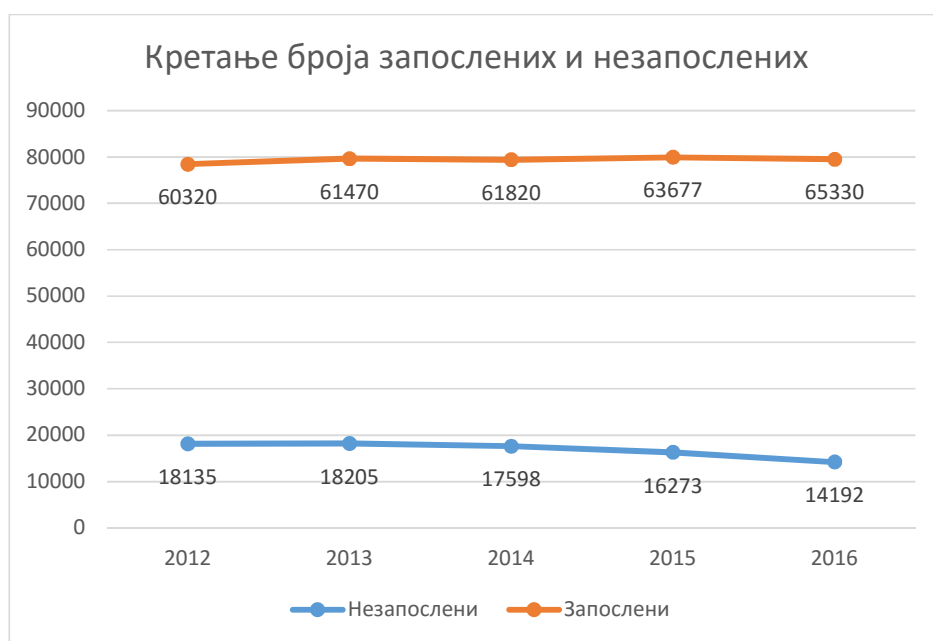
Старосна структура незапослених

Старосна структура	2012		2013		2014		2015		2016	
	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
15-18	13	0,07	11	0,06	14	0,08	4	0,02	1	0,01
18-24	1.970	10,76	2.015	11,07	1.931	10,97	1.720	10,57	1.292	9,10
24-30	3.281	17,91	3.317	18,22	3.106	17,65	2.759	16,95	2.247	15,83
30-35	2.266	12,37	2.325	12,77	2.314	13,15	2.141	13,16	1.844	12,99
35-40	2.227	12,16	2.204	12,11	2.091	11,88	1.903	11,69	1.619	11,41
40-45	2.115	11,55	2.088	11,47	1.988	11,30	1.935	11,89	1.671	11,77
45-50	2.288	12,49	2.136	11,73	2.053	11,67	1.839	11,30	1.672	11,78
50-60	3.799	20,74	3.704	20,35	3.630	20,63	3.456	21,24	3.252	22,91
60+	356	1,94	405	2,22	471	2,68	516	3,17	594	4,19
Укупно	18.315	100	18.205	100	17.598	100	16.273	100	14.192	100

Рачунајући административну стопу незапослености као однос броја незапослених лица (активна понуда радне снаге) и збира запослених и незапослених лица, у сљедећем прегледу представљене су стопе незапослености у периоду 2012-2016. година на нивоу Републике Српске и града Бањалуке. Почев од 2012. године, стопе незапослености опадају и на нивоу Републике Српске (од 39,18 до 33,20%) и града Бањалуке (од 23,29 до 17,85%), с тим да су исказане стопе за град Бањалуку знатно ниже, а тиме и повољније, у односу на стање незапослености на нивоу Републике Српске.

Година	Број запослених		Број незапослених		Стопе незапослености	
	Република Српска	Бањалука	Република Српска	Бањалука	Република Српска	Бањалука
2012	238.178	60.320	153.458	18.315	39,18	23,29
2013	238.640	61.470	149.284	18.205	38,48	22,85
2014	241.544	61.820	142.675	17.598	37,13	22,16
2015	245.975	63.677	135.585	16.273	35,53	20,35
2016	253.305	65.330	125.906	14.192	33,20	17,85

Извор: Републички завод за статистику, Биро за запошљавање

Извор: Републички завод за статистику, Биро за запошљавање

Пензионери. У сљедећем табеларном прегледу представљени су подаци о броју пензионера на новоу Републике Српске и града Бањалуке те учешће броја бањалучких пензионера у укупном броју пензионера Републике Српске у периоду од 2012. до 2016. године:

Година	Број пензионера		Ланчани индекс Бањалука	Учешће у РС у %
	Република Српска	Бања Лука		
2012	238.576	36.476	-	15,3
2013	244.684	37.189	102,0	15,2

2014	249.279	37.903	101,9	15,2
2015	252.213	38.712	102,1	15,3
2016	257.609	39.134	101,1	15,2

У периоду од 2012. до 2016. године број пензионера на подручју града Бањалучке растао је по стопи од 1,1 до 2,1%, а учешће броја бањалучких пензионера у укупном броју пензионера Републике Српске потпуно је уједначено и креће се од 15,2 до 15,3% у посматраном петогодишњем периоду.

IV.1.5. Преглед стања и кретања у области друштвеног развоја

IV.1.5.1. Образовање

Предшколско образовање

Законодавни оквир - Предшколско образовање је, у складу са Законом о предшколском васпитању и образовању Републици Српској, у надлежности локалне самоуправе, која има прописану обавезу да обезбеђује услове за боравак дјеце у предшколским установама.

Стратешки оквир - Стратегијом развоја образовања Републике Српске за период 2016-2021. године дефинисани су циљеви који теже повећању обухвата дјеце узраста од 3 до 6 година предшколским образовањем. Град Бања Лука нема усвојену Стратегију развоја предшколског образовања, али је важећом Стратегијом развоја Града 2007-2019. године кроз неколико стратешких циљева дат значај унапређењу предшколског образовања.

Институционални капацитети. У оквиру **Градске управе Бања Лука**, Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт надлежно је за послове предшколског образовања. На пословима од значаја за предшколско образовање запослена су два самостална стручна сарадника: за нормативно-правне послове и управни надзор који обавља послове у вези остваривања оснивачких и власничких права у ЈУ Центру за предшколско васпитање и образовање, обавља послове у вези са управним надзором над радом Центра из области образовања и здравства и обавља послове усаглашавања аката установе са Законом, а на које сагласност даје Градоначелника; Координатор за образовање и здравство одговоран је за благовремену реализацију одлука и закључака Скупштине Града који се односе на Центар, одговоран је за благовремену припрему информација о раду и програму рада и извјештаја о финансијском пословању Центра, које се упућују Скупштини града на разматрање, координира израду плана капиталних инвестиција везано за Центар и др.

Јавна установа Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука у свом саставу има 22 вртића у којима је смјештено око 2.200 дјеце, узраста од једне до шест година. У Бања Луци функционишу и **32 приватне установе** (вртићи и клубови за децу) за предшколско васпитање и образовање, које имају дозволу Министарства просвете и културе. Од 32 приватне установе, 24 су вртићи, 8 клубови за децу. Око 1000 деце похађа приватне вртиће.

Инфраструктурни капацитети. За протеклих шездесетак година кроз бањалучке вртиће прошло је око 25.000 дјеце. Број вртића је растао током тог периода и данас су дјеца распоређена у 22 објекта. Употребне дозволе су прибављене за 19 објеката, а за три објекта, вртиће „Марија Мажар“, „Буба мара“ и „Радост“ у току је прибављање употребних дозвола. Ресорно министарство је верификовало рад за два вртића „Срна“ у улици Јосифа Панчића 2 и вртић „Цврчак“ у улици Крфска 84 јер су оба вртића прибавили употребне у 2014. години.

У табели испод је приказано стање објеката дјечијих вртића који се налазе у саставу ЈУ са генералним приказом стања инфраструктуре и потребама за унапређење капацитета.

	Назив вртића	Година изградње	Опис стања
1	Дјечији вртић „Бамби“ (Нова Варош)	1977.	Ентеријер у добром стању, потребна промена спољне столарије
2	Дјечији вртић „Буба Мара“ (Обилићево)	1961.	Објекат у одличном стању, опремљен савременим дидактичким материјалом
3	Дјечији вртић „Лежева кућица“ (Центар 2)	1949.	Објекат је у лошем стању, по налазу санитарне инспекције
4	Дјечији вртић „Колибри“ (Лазарево)	1974.	Објекат у одличном стању, опремљен савременим дидактичким материјалом
5	Дјечији вртић „Лептирић“ (Борик 1)	1978.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
6	Дјечији вртић „Наташа“ (Борик 1)	1984.	Монтажни објекат, у добром стању
7	Дјечији вртић „Наша дјеца“ (Центар 1)	1951.	стара зграда, која захтева велика улагања
8	Дјечији вртић „Невен“ (Обилићево)	1978.	стара зграда, која захтева велика улагања
9	Дјечији вртић „Пинокио“ (Борик 1)	1976.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
10	Дјечији вртић „Плави чуперак“ (Борик 1)	1973.	стара зграда, која захтева велика улагања
11	Дјечији вртић „Први кораци“ (Старчевица)	1980.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
12	Дјечији вртић „Пчелица“ (Центар 1)	1979.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
13	Дјечији вртић „Радост“ (Кочићев вијенац)	1972.	Монтажни објекат, у добром стању
14	Дјечији вртић „Срећно дјетињство“ (Лауш)	1978.	стара зграда, захтева велика улагања, изолација
15	Дјечији вртић „Сунце“ (Центар)	1977.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
16	Дјечији вртић „Тијана“ (Нова Варош)	1982.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
17	Дјечији вртић „Лана“ (Росуље)	1986.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
18	Дјечији вртић „М. Мажар“ (Обилићево)	1975.	Објекат саниран, у одличном стању
19	Дјечији вртић „Луна“ (Обилићево)	2011.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
20	Дјечији вртић „Дора“ (Лауш)	2011.	У склопу основне школе, добро одржаван
21	Дјечији вртић „Цврчак“ (Обилићево)	2014.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван
22	Дјечји вртић „Срна“ (Центар)	2014.	Објекат је у саставу зграде, редовно одржаван

Извор: Извјештај ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука

Подаци у табели указују на потребу за опсежним инфраструктурним интервенцијама у 5 следећих објеката: вртић „Јежева кућица“ - изграђен 1949. године, који је, према закључку санитарне инспекције потребно у цијелости санирати; „Наша дјеца“; „Невен“; „Плави чуперак“, „Срећно детињство“.

На територији града налази се 57 мјесних заједница, а у 18 мјесних заједница смјештено је укупно 49 вртића/објеката јавног и приватног сектора.

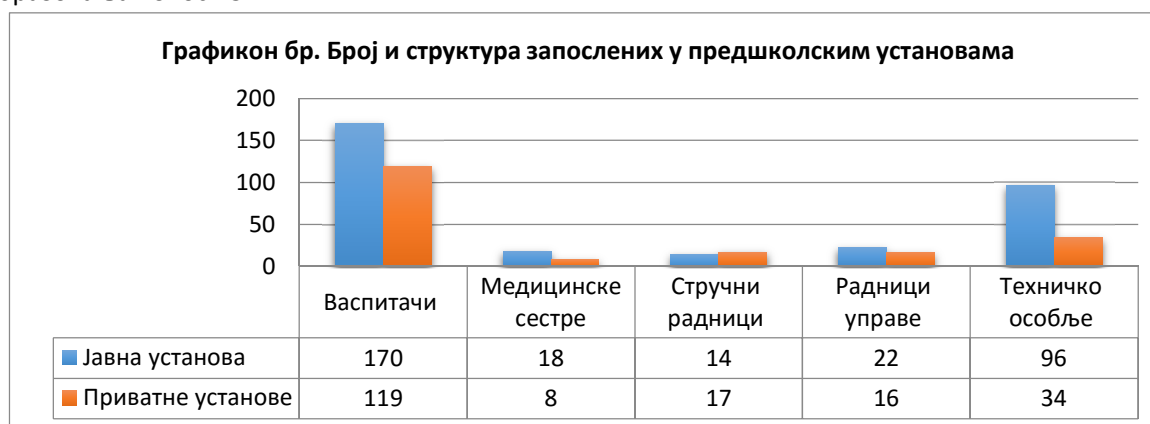
Највећи број вртића смјештено је у мјесним заједницама: Центар 2 – 7, Центар 1 – 5, Старчевица – 5, Лазарево 1 – 4, Борик – 1 – 3, Обилићево 1 – 3, Нова Варош – 3, Росуље – 3, итд.

Велики проблем смјештаја дјеце је на подручју одређених мјесних заједница гдје је број пријављене дјеце у ЈУ „Центар за предшколско васпитање и образовање“ следећи: Старчевица 340 дјеце, Обилићево – 300 дјеце, Центар – 250 дјеце, Борик – 211 дјеце, Лазарево – 169 дјеце, Лауш – 149 дјеце, Кочићев вијенац – 121 дијете, Росуље – 120 дјеце итд.

Акционим планом општине за период 2016-2020. године⁸ је предвиђено успостављање модела јавно – приватног партнерства са приватним вртићима и адаптација школског простора у простор за предшколске групе (нпр. простор у ОШ „Свети Сава“ је пренамјењен за простор вртића), те адаптација пословних простора у просторе вртића (три пословна простора су адаптирана у простор вртића и још су три простора у припреми). У току је разматрање могућих модела јавно – приватног партнерства у овој области.

Од 22 објекта, 14 објеката има отворен простор, 5 објеката користи јавне зелене површине за боравак деце на отвореном, један објекат користи двије наткривене терасе, а један објекат нема могућности за боравак дјеце на отвореном простору.

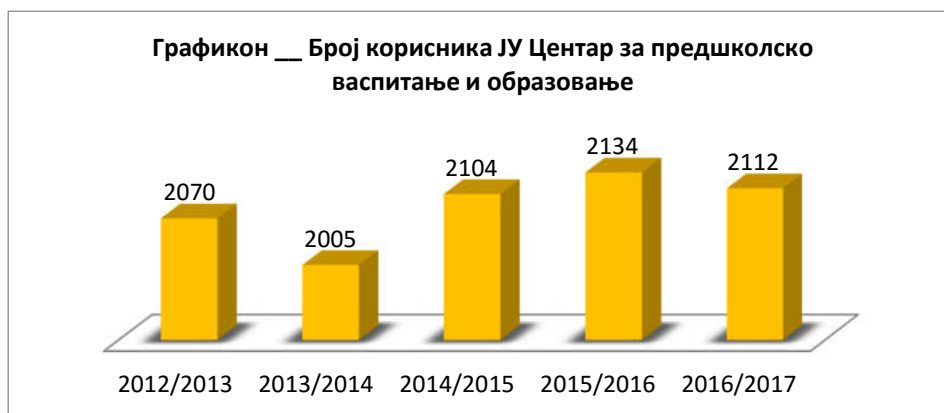
Људски ресурси у предшколском образовању. Укупан број запослених у сектору предшколског образовања износи 514.

Извор: Извјештај ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука

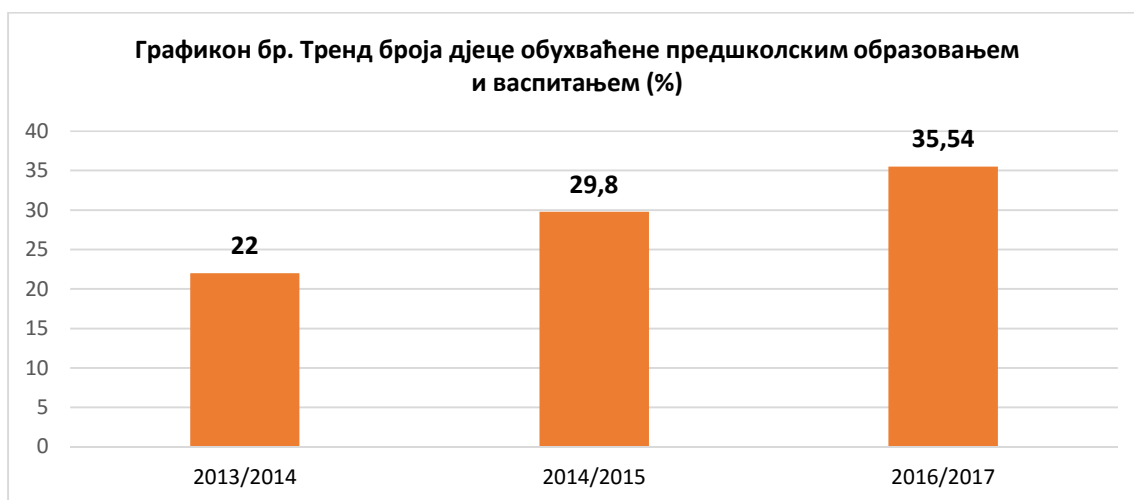
⁸ http://www2.banjaluka.rs.ba/static/uploads/clanci/2016/08/akcioni_plan_djeca.pdf

Корисници

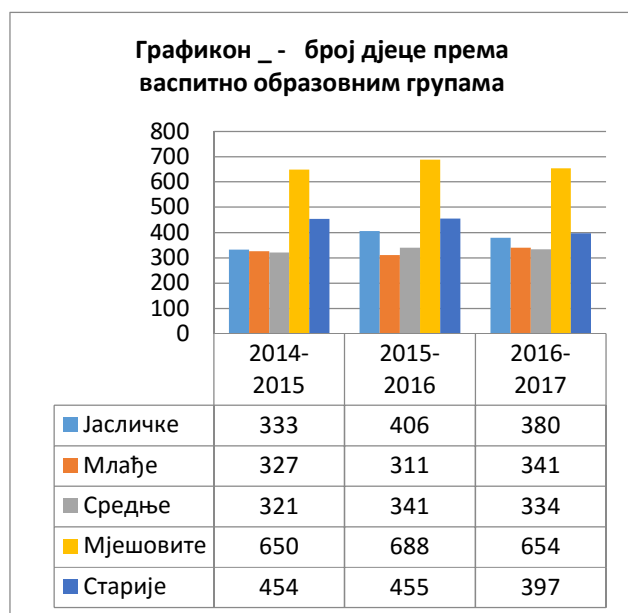

Извор: Извјештај ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука

Обухват дјеце предшколског узраста у граду Бања Лука растао је из године у годину чему је допринијело и отварање приватних вртића. Град Бања Лука сврстава се у сам врх по обухвату дјеце у вртићима у Републици Српској. Уочен је тренд повећања % обухвата дјеце предшколским образовањем и васпитањем.

Извор: Извјештај ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука

	Просјечан број дјеце	Број група	Просечан број дјеце по групи
2010/2011	1916	88	21.77
2012/2013	2017	89	22.66
2014/2015	2014	93	21.66
2015/2016	2149	93	23.11
2016/2017	2112	93	22.71

Извор: Извјештај ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука

Због великог број дјеце која чекају на упис у бањалучке вртиће, већина група у Центру ради са повећаним капацитетом у односу на норме прописане законом за 20% што је у складу са Одлуком оснивача о повећаном броју дјеце у групама, донесеном на основу члана 31. става 9 Закона о предшколском васпитању и образовању⁹ и члана 69. Статута Града Бања Лука¹⁰ и Одлука оснивача о повећаном броју дјеце из 2008.

Инклузивно образовање. У предшколским установама, инклузивно образовање не функционише на ефикасан начин услјед:

- Нејасано дефинисаног законског оквира (нпр., није прецизирано ко финансира и на који начин се ангажују асистенти за инклузију),
- Немогућност поштовања одредби Закона о предшколском образовању и васпитању (члан 32, тачка 4.), због великог броја деце у васпитним групама услед великих потреба,
- Недостатка процедуре за писање индивидуалних образовних планова која није законски дефинисана.

Финансирање предшколског образовања

Законом о предшколском васпитању и образовању¹¹ је дефинисано да средства за обављање дјелатности предшколске установе обезбјеђује оснивач.

⁹(Службени гласник РС бр. 119/08)

¹⁰(Сл. гласник Града Бања Лука бр. 25/05 и 30/07)

¹¹ („Службени гласник РС“, број 79/15),

Извор: Извјештај ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука

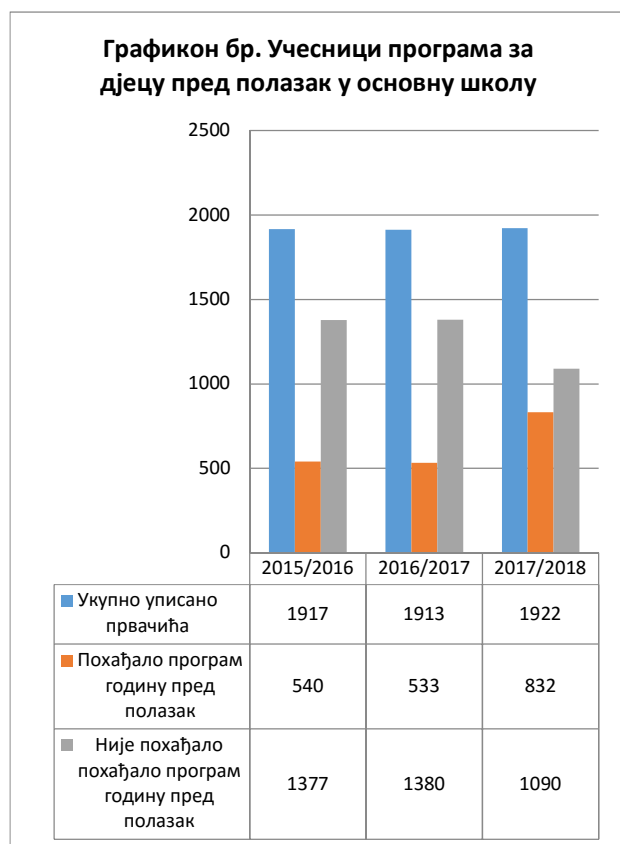
У структури извора финансирања ЈУ Центар, доминантно је учешће средстава града које у посматраном периоду износи просечно 61,97%, без значајније промене тренда.

Извор: Извјештај ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука

У 2016. години у вртићима је боравило у просјеку 2.134 дјеце. У идеалном случају да је свих 2.134 родитеља плаћало пуну цијену боравка дјетета у вртићу од 165,00 КМ Центар би имао властити приход од 4.227.300, КМ. Међутим, због диференциране цијене коштања боравка дјеце у вртићу и умањења прихода услед кориштења попушта, годишњег одмора за дјецу, Центар је остварио у 2016. години властите приходе у износу од 3.323.427,00 КМ (или 78,6% од идеалних прихода). Наведену разлику је финансирао град Бања Лука.

Сарадња на локалном, ентитетском и међународном нивоу

Извор: Извјештај ЈУ Центар за предшколско васпитање и образовање Бања Лука

Од 2015. године, Програм за дјецу, годину пред полазак у школу реализују основне школе и ЈУ „Центар за предшколско васпитање и образовање“ у сарадњи са Министарством просвјете и културе РС, у 29 основних школа на територији града Бања Лука, у тромесечном трајању, почев од марта мјесеца.

Подаци указују на тренд обухвата дјеце предшколског узраста обавезним припремним програмом пред полазак у школу.

ЈУ Центар на нивоу града успоставио је сарадњу са: предшколском установом „Пријатељи правилне исхране“, вртићима „Наша дјеца“, „Колибри“, „Плави чуперак и, „Невен“, Институтом за јавно здравство и Културним центром Бански двор. Поводом реализације планираних манифестација по годишњем програму рада, остварени су контакти и са Домом здравља, Поштом РС, РТРС-ом, Музејом РС, Музичким павиљоном, Дјечијим позориштем РС, Галеријом савремене умјетности, Градском библиотеком, банкама, АМС РС, Омбудсманом за дјечија права и др.

На ентитетском нивоу, ЈУ Центар учествује у „Колонији дјечијег пријатељства“, манифестацији која окупља установе из региона и ентитета (Бјељина); сарађује са Републичким педагошким заводом у сфери сталног стручног усавршавања запослених и остварује интезивну сарадњу на пољу стручног усавршавања и учешћа на конференцијама у оквиру ентитета и целе БиХ као и са Министарством породице, омладине и спорта.

На међународном нивоу, Центар реализује стручну сарадњу са релевантним установама из региона и активно учествује на различитим манифестацијама дечијег стваралаштва. Од 2001. године ЈУ Центар оснажује сарадњу са родитељима, издавањем часописа намењеног родитељима, професионалцима и деци и сарађује са Балканским савезом удружења васпитача (БАПТА).

Предшколске установе у граду Бања Лука воде компетентни људски ресурси и постоји развијена образовна инфраструктура. Сви вртићи раде у складу са програмом рада који доноси Министарство просвјете и културе РС. Међутим, предшколски систем се суочава са следећим изазовима: недовољни инфраструктурни капацитети, али и старост постојећих објеката захтјевају знатна улагања која превазилазе буџет локалне самоуправе. Стање и опремљеност објеката, такође, дјелимично одступа од Правилника о стандардима и

нормативу за област предшколског васпитања и образовања.¹² . Потреба за унапређењем инфраструктурних капацитета је уочљива у извесном броју објеката; доступност предшколског образовања и васпитања у руралним подручјима је ниска; и поред тога што постојећа законска решења теже успостављању високих стандарда у образовном систему, последица је изузетно низак обухват дјеце предшколског узраста програмима образовања и васпитања.

У наредном периоду неопходан је и већи фокус на реализацију инклузивног образовања и васпитања што је у овом тренутку отежано због нејасно дефинисаног законског оквира. Иако Стратегија образовања Републике Српске сагледава проблеме предшколског васпитања и образовања, неопходан је јасно дефинисан стратешки оквир на локалном нивоу као добра полазна основа за даљи развој ове области.

Основно образовање

Законодавни оквир. Основно образовање у надлежности је Министарства просвјете и културе Републике Српске, и реализује се у складу са плановима и програмима прописаним Законом о основном васпитању и образовању.¹³ Чланом 168 овог Закона, дефинисано је обезбјеђење средстава за основно образовање: средства за рад школе коју оснива Република обезбјеђују се из: 1) буџета републике, 2) буџета јединице локалне самоуправе на чијем подручју се школа налази 3) других извора. Влада обезбјеђује: „средства школама за плате и накнаде запослених у складу са важећим прописима, изградњу, опремање и инвестиционо одржавање, трошкове материјалног пословања, стручно усавршавање запослених, примања запослених по основу превоза на посао, уколико је удаљеност до школе више од четири километра, финасирање трошкова превоза ученика који до школе путују са удаљености веће од четири километра и друга лична примања, Републичко такмичење и такмичење ученика вишег ранга на основу сагласности Министарства“.

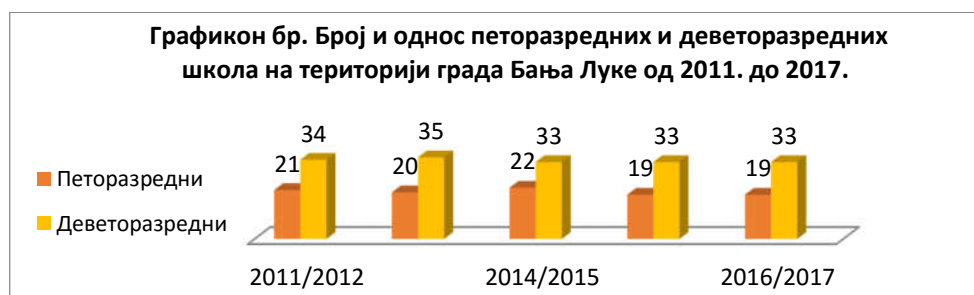
Јединице локалне самоуправе на чијем се подручју налази сједиште школе обезбјеђује средства за такмичење ученика на општинском нивоу и трошкове учешћа ученика са подручја општине на регионалном нивоу. Јединица локалне самоуправе на чијем се подручју налази сједиште школе може обезбједити дио средстава за: изградњу, опремање и инвестиционо одржавање и трошкове материјалног пословања. Такође, предвиђено је да средства за финасирање асистента из члана 84. став 5. овог закона могу да се обезбједе из: 1) буџета Републике, 2) буџета јединице локалне самоуправе, 3) средства родитеља и 4) из других извора.

Стратешки оквир. Приоритетни циљеви локалне самоуправе у односу на дјецу основношколског узраста, дефинисани су Акционом плану за дјецу града Бања Луке за период 2016-2020. године. Акциони план заснива се на глобалној иницијативи за постизање стандарда за *Градове – пријатеље дјеце*.

¹²<http://aggfbl.org/wp-content/uploads/2015/03/Pravilnik-o-pedagoskim-standardima-i-normativima-ya-oblast-predskolskog-....pdf?pismo=lat>

¹³ „Службени гласник РС“, број 44/17 од 16.5.2017.

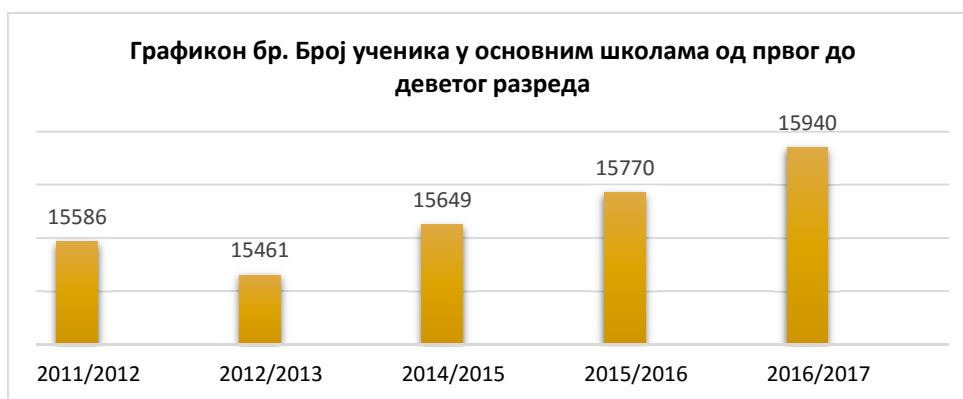
Институционални, инфраструктурни и капацитети људских ресурса. На територији града Бања Лука ради 29 основних школа и 26 подручних школа чији је оснивач Влада РС и једна приватна основна школа „Прва балетска школа“. Због мањег броја ученика, а у складу са Законом, затворено је неколико подручних школа. У најтежој ситуацији је ОШ „Петар Кочић“ која покрива дио платоа Мањаче, којој су у последњих неколико година затворене Подручне школе у Вилусима, Локварима и Конотарима. ОШ „Петар Кочић“ у школској 2017/2018 години, уписала је укупно 169 ученика у 15 одјељења (а норма је 18 одјељења), од чега је у Централној школи у Колима уписано 99 ученика у 7 одјељења, у Подручној школи Стричићи уписано је 52 ученика у 6 одјељења и у Подручној школи Павићи уписано је 5 ученика у 1 одјељење.

Извор: Годишњи извјештаји основних школа

- Највећи број школа је изграђен или реновиран у првој половини седамдесетих година двадесетог века, после земљотреса 1969.године.
- Само двије школе имају архитектонска прилагођавања за ученике са сметњама у развоју или инвалидитетом.
- Све централне и подручне школе су прикључене на водовод сем подручне школе „Свети Ћирило и Методије“ Радосавска.
- У основним школама гдје је било интереса има продужени боравак. У 2015. години, у 14 основних школа, организован је продужени боравак, а 2016. године у 12 основних школа. У школској 2017/2018 години, било је интересовања за отварање продуженог боравка и у ОШ „Бранко Радичевић“ али исти није отворен због недостатка простора у школи јер исту похађа 1746 ученика, а рад је организован у три смјене. Овај проблем ће се ријешити јер је планирана у прољеће 2018. године, доградња школе, а уследиће измјена и уписних подручја.
- Реализација наставе физичког васпитања у централним и појединим подручним школама одвија се у физкултурним салама. Фискултурне сале посједује 28 централних основних школа (од укупног броја 29, физкултурну салу не посједује само Музичка школа „Владо Милошевић“ Бања Лука). Сем централних школа, физкултурне сале имају и подручне школе: ПШ „Мирослав Антић“ Борковићи и Голеша, ПШ „Војислав Илић“ Бочац, ПШ „Милутин Бојић“ Мишин Хан и ПШ „Милан Ракић“ Новоселија.

Корисници. Тренд кретања броја ученика у основним школама је стабилан. Број ученика завршног разреда је у лаганом порасту током последњих пет година. Демографски показатељи говоре о стабилном приливу деце у основне школе и у наредних пет година. У складу са тим, Одељење за образовање, здравство, омладину и спорт је носилац активности заговарања изградње школа у насељима Ада или Старчевица до 2020. Велика је разлика у броју ученика у ОШ на територији Града. Најбројнија је ОШ „Бранко Радичевић“ са 1746 ученика, затим ОШ „Свети Сава“ са 1272 ученика, ОШ „Јован Дучић“ са 973 ученика, ОШ „Иво Андрић“ са 973 ученика, ОШ „Георги Стојков Раковски“ са 938 ученика итд. Недостатак ученика је велики проблем у руралном подручју. Ако се настави тенденција смањења броја ученика у руралном подручју, за очекивати је затварање појединих подручних школа, а неке централне школе ће изгубити тај статус и постати подручне школе најближим централним школама.

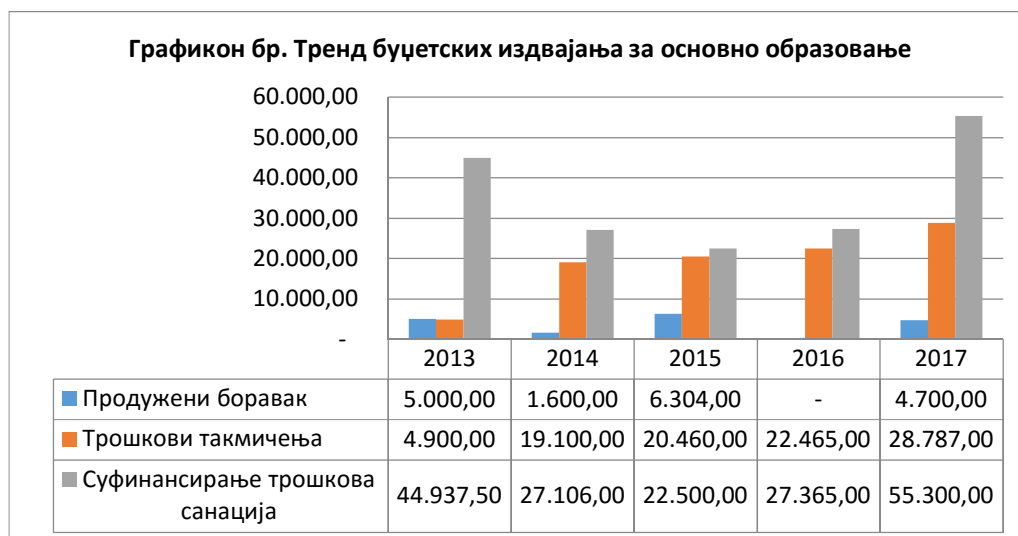

Извор: Годишњи извјештаји основних школа

За дјецу са сметњама у развоју, основно образовање се спроводи и у центру „Заштити ме“ и Центру за образовање, васпитање и рехабилитацију слуха и говора, који образује децу са оштећењем слуха. У граду успјешно функционишу Прва балетска школа, која је у приватном власништву и музичка школа „Владо Милошевић“ која има преко 700 ученика.

Инклузивно образовање. За дјецу са потешкоћама у развоју, уз рјешења Центра за социјални рад о категоризацији, а уз одобрење Министарства просвјете и културе, обезбјеђен је асистент у настави.

Финансијски ресурси. Тренд издвајања финансијских средстава за основно образовање у последњих 5 година указује да је у 2017. години издвојено 100% више средстава за санацију објеката основног образовања него у претходној години, те да је у периоду 2014-2016. године у ту сврху утрошено двоструко мање средстава него у 2013. години.

Извор: Годишњи буџет града Бања Лука

Сарадња. Различите програме неформалног образовања и пружања додатне подршке дјечи основношколског узраста и њиховим родитељима на територији Бања Луке реализују организације цивилног друштва. Са Ауторским тимом пројекта „Ћиталићи“ из Србије, развија се програм развијања и његовања вјештина читања.

Град Бања Лука има развијену инфраструктуру за основно образовање и квалитетне људске ресурсе. Град посвећује посебну пажњу унапређењу инфраструктурних капацитета, те издваја значајна средства за санацију школских објеката са тенденцијом раста буџета за основно образовање у наредним годинама. Уочљиво је осипање ученика у руралним срединама које се суочавају са проблемима неадекватних услова за рад (нпр. поједине школе нису адекватно снабдеване пијаћом водом). Овом проблему се приступа са аспекта рационализације, а не оптимизације броја школа. Кључни приоритети Града Бања Луке препознају се у следећим областима: унапређењу инфраструктурних капацитета изградњом нових школских објеката и даљим развојем комуналне инфраструктуре; успостављање услуга који доприносе квалитетом образовању и посебно, успостављањем ресурса за инклузивно образовање дјеце из осетљивих и маргинализованих група..

Средњошколско образовање

Законодавни оквир. Средње образовање је у надлежности Министарства просвјете и културе Републике Српске, и реализује се у складу са плановима и програмима прописаним у складу са Законом о средњем образовању и васпитању.¹⁴

Стратешки оквир. У циљу унапрјеђења квалитета знања и способности у средњим стручним школама, Министарство је урадило евалуацију наставних планова и програма за сва занимања, и прилагодило номенклатуру потребама тржишта рада. У периоду од 2010. до 2014. године урађена је модернизација наставних планова и програма у гимназијама, али још није готова евалуација ефеката промена.

Институционални, инфраструктурни и капацитети људских ресурса. На подручју града, **средње образовање**, како опште тако и стручно, се одвија у 17 средњих школа, и то у 13 јавних и четири приватне:

Гимназија - општи смјер, друштвено-језички смјер, природно-математички смјер, рачунарско информатички смјер, ИБ. У бањалучкој гимназији се осам година успјешно реализује један од најпрестижнијих светских универзитетских програма, којим се осигурава међународна призната диплома (*International Baccalaureate Diploma – IB*), која отвара изузетне могућности за даље образовање у земљи и иностранству.¹⁵ Школа је установљена као Велика реалка 04.10.1895. године и радила је у величанственом двоспратном здању седам деценија све до земљотреса 1969. Године када је школа срушена разорним земљотресом. На мјесто некадашње Медицинске школе изграђен је модеран објект од црвене цигле гдје је Гимназија свечано уселила 15.01.1972. године гдје и данас ради. Школа посједује 6087 м² затвореног простора и 15300 м² затвореног простора. Школа има: 22 универзалне учионице, 6 специјализованих учионица и кабинета, 4 школске радионице за практичну наставу и физкултурну дворану. Гимназија је ове године уписала седму генерацију програма Међународне матуре. Школа образује 1252 ученика у 46 одјељења и запошљава 129 радника.

Грађевинска школа - настава у школи је организована кроз три смјера четвртог степена; грађевински техничар, архитектонски техничар и геодетски техничар; и два смјера трећег степена; зидар и армирач бетонирач. У школи је запослено укупно 53 радника, од чега: 7 у управи школе, 38 наставника и 8 осталог особља. Школа учествује у разним пројектима, као што су: Психоедукација адолесцената у одјељенским заједницама, Истраживање међународног хуманитарног права, Умијеће живљења, Развој волонтеризма међу младима, Активни млади. Ученици су се увијек истицали и освајали завидне резултате на пољима струке, прије свега, спорта, умјетности, креативности. Како Грађевинска школа има регионални карактер, Министарство просвјете и културе и град Бања Лука морају посветити већу пажњу њеној опремљености и комплетности за образовање кадрова на пољу грађевинарства, архитектуре и геодезије.¹⁶

Економска школа: економски техничар, пословно-правни техничар, банкарски техничар. Својим спољашњим и унутрашњим изгледом, организацијом и уредношћу, Економска школа важи за једну

¹⁴ („Службени гласник РС“, број: 74/08, 106/09, 104/11 и 33/14).

¹⁵ <http://www.gimnazijabanjaluka.org/IB.aspx>

¹⁶ <http://gradjevinskaskola.com/index.php>

од најбољих, не само у Бања Луци, него и шире - у Републици Српској. Из Монографије школе утврђује се да је Економска школа једна од најстаријих у Бања Луци. Школа располаже са солидним учioniчким и осталим простором, који омогућава нормално извођење наставе. Школа има 17 учионица, 6 кабинета, фискултурну салу, библиотеку, амфитеатар, малу салу за пројекције, административни блок и ново савремено игралиште са рефлекторима за ноћно коришћење. Сoлидно је опремљена савременим наставним средствима тако да се наставни процес може успјешно одвијати. Економска школа, као најстарија школа у Бања Луци, има највећа искуства у образовању младих људи. Наставни кадар користи своје знање и провјерено искуство да ученицима, на најинтересантнији и њима најдоступнији начин, пренесе садржај школског градива. Као доказ стручности наших професора појављују се водећи резултати наших ученика на регионалним, републичким и другим такмичењима. Наша школа, такође, пружа многобројне ваннаставне активности као што су разновразне секције. Свакодневно је на располагању и стручна помоћ свих запослених у школи.

Електротехничка школа "Никола Тесла"¹⁷ се у данашњој згради налази од 1974.године и броји око 900 ученика. Образује четири занимања у трајању од четири године: техничар рачунарства, техничар електронике, техничар електроенергетике или техничар телекомуникација. Школа располаже са 16 учионица, 5 модерно опремљених кабинета за рачунарство и програмирање, 7 радионица за практичну наставу у којима могу да се изводе практични радови за електричне машине и мјерења у енергетици, за развој постројења и електричне мреже, за електропраксу, за електричне инсталације, за електронику, за електрична мјерења и дигиталну електронику, и аутоматику. Школа има сопствену салу у којој се поред редовних часова одржавају и разне секције попут фудбала, кошарке, рукомета и одбојке. Треба нагласити да школа има дугу и успјешну традицију у свим спортовима и да се највише истиче кошарка. Поред спортских секција, за оне које мало више занима наука, школско особље је омогућило секције из математике, електронике, основа електротехнике, практичне наставе, физике, обновљивих извора енергије, веб дизајна, електронског учења, српског језика, прве помоћи, електроенергетике, програмирања, те многих других. Школска библиотека располаже великим бројем књига који обухвата сву потребну литературу за свакодневну употребу код ученика и професора. Ученицима је на располагању и ђачка бифе-кухиња са јако љубазним особљем и простором у којем, за вријеме слободних часова, могу да уче или се друже међусобно. Још једно мјесто за дружење је и школско двориште, које ученици максимално користе и које је пуно сваки одмор. У току 2011/2012 школске године, школа је посветила већу пажњу опремању кабинета и радионица за практичну наставу, набавци нове опреме и наставних средстава и код стручних и код општеобразовних предмета.

Медицинска школа Бања Лука¹⁸ омогућава стицање дипломе медицинског техничара, фармацеутског техничара, физиотерапеутског техничара, зубно-стоматолошког техничара, акушерско-гинеколошког техничара и лабораторијско-санитарног техничара. Средња Медицинска школа почела је са радом средином октобра 1947. године, а настава се одвијала у згради Вила Божић. У првој генерацији школа је имала само два одјељења. Послије тога школа је уселила у нову зграду на мјесту данашње Гимназије, али је зграда срушена у земљотресу 1969. године. Послије тога школа је често мијењала локације. Од 16.01.2009. године школа је смјештена у објект Космоса а.д. Бања Лука у 2267 м2 затвореног простора, а отворени простор је површине 1280 м2. Школа има: 18 универзалних учионица, 9 школских радионица за практичну наставу и фискултурну дворану. У школи се образује 1058 ученика у 34 одјељења и запошљава 92 радника.

¹⁷ <http://www.ets.rs.ba/vijesti/index>

¹⁸ <http://medicinska-skola-bl.net/>

Музичка школа "Владо Милошевић"¹⁹ образује извођаче музике на клавиру, гудачким инструментима, дувачким инструментима, хармоници, гитари и на смјеру соло пјевање. Музичка школа је основана и званично отворена 1934. године. Као утемељивач школе истиче се Владо Милошевић који је био први директор школе и наставник виолине и солфеђа, по којем данашња Музичка школа носи и име. Од земљотреса 1969. године Музичка школа исељава из Дома културе, три пута мијења кров над главом, да би се пронашло трајно ријешење и школа смјестила у дотадашњу зграду Грађевинског предузећа „Крајина“.

Усљед проширења појединих одсјека као и укупног повећања броја ученика, поред матичног објекта школа од школске 2005/2006. године добија на кориштење и просторије у оквиру Основне школе „Вук Стефановић Караџић“. Школу карактеришу бројни интерни и јавни наступи као и успјеси ученика и професора школе на разним манифестацијама у Републици Српској и иностранству.

Школа има: 14 универзалних учионица, 20 специјализованих учионица, 1 школску радионицу. Школа има 1979 м² затвореног простора и ради као основна и средња школа. Музичка школа „Владо Милошевић“ је потпуно санирана 2017. године.

Пољопривредна школа²⁰ - поноси се вишедеценијском традицијом. Основана је давне 1923. године на вртовима и њивама тадашње “Царске баште” (покусна станица) као Нижа пољопривредна школа и била је прва таква школа на простору БиХ. Школа је у својој првобитној згради која је проширена и осавремењена. Добила је пекарску ординацију, фискултурну салу са теретаном, информатички кабинет, лабораторију, радне кабинете за професоре, конференцијску салу, али тако да је сачувала свој стари шарм. 1998. године постаје једна од четири експерименталне школе. Активан је учесник FAR и EU-VET програма. Стручни тим школе учествује у изради новог Наставног плана и програма, са модуларним приступом. Економија школе данас ради у знатно смањеном обиму. Има 70 ха земље (највише је имала 115 ха), од тога 10 ха воћњака, 500 метара квадратних заштићеног простора, има пчелињак, глистењак, итд. Тренутно школу похађа око 900 ученика у занимањима: пољопривредни, ветеринарски и прехранбени техничар, техничар хортикултуре, а од трогодишњих цвећар-вртлар, месар и пекар. Наставу држи око 50 професора.

Техничка школа Бања Лука²¹ - Техничка школа у Бања Луци образује ученике у три струке: машинство и обрада метала, саобраћај и електротехника. Школа располаже са преко 11.000 м² простора. Од тога је око 5.000 м² учионичког простора, око 4.000 радионичког простора и преко 2.000 осталог затвореног простора. Учионички простор чини: 17 универзалних учионица, 11 специјализованих учионица, 5 кабинета за информатику и примјену рачунара у машинству, 9 школских радионица, фискултурна дворана, фитнес центар, просторију за антропомоторичка мјерења, библиотеком са око 16 хиљада наслова и читаоницом за ученике која је смјештена у централном дијелу школе. У централном дијелу школе, такође, смјештена је друштвена просторија са 50 сједишта и савремено технички опремљеним амфитеатром са 200 сједишта. Посљедњих година у школи се образује око 1700 ученика распоређених у преко 60 одјељења за занимања трећег (обрађивач метала резањем, лимар, бравар, инсталатер, аутомеханичар, механачар, возач моторних возила) и четвртог степена сложености (машински техничар, поштански техничар, техничар друмског саобраћаја, техничар логистике и шпедиције и ваздухопловни техничар). Око 40% су ученици у трећем степену, а око 60% су ученици четвртог степена. С обзиром на структуру занимања, у школи је 2/3 ученика мушке, а 1/3 женске популације. У школи је ангажовано око 140

¹⁹ <http://muzicka-skola.org/>

²⁰ <https://www.poljskolabl.rs.ba>

²¹ <http://www.tehnickaskolabl.com/SrednjaSkola2/>

радника - око 100 са високом стручном спремом; од тога 5 магистара. За одређен број часова стручно-теоријске наставе ангажују се спољни сарадници разних профила. С обзиром на структуру ученика и величину школе, школа је прави расадник спортских талената у граду. О томе свједочи податак да око 300 ученика редовно тренира у спортским клубовима града. Сваке године у мају мјесецу, одржава се Дан спорта ученика Техничке школе на отвореним теренима града, гдје се приређује велика спортска свечаност и такмичења у разним спортским дисциплинама. Ученичке организације имају за циљ да ојачају улогу и утицај ученика у организацији школског живота и да ученици постану важан субјекат васпитно-образовног рада у школи, да се оспособљавају за слободно изражавање свога мишљења, да развијају своју креативност и демократске односе у школи као васпитно-образовној институцији. Наставници посвећују посебну бригу стручном усавршавању и оспособљавању, с циљем унапређивања васпитно-образовне дјелатности, у времену када се трага за савременијим рјешењима у средњем стручном образовању. Школа се активно укључила у спровођење реформе у средњим стручним школама, која је у току. У сарадњи са својим наставницима школа је укључена у креирање наставних планова и програма у занимањима саобраћајне и машинске струке. Нови дио Техничке школе са равним кровом прокишњава, потпуно је оштећен и није услован за извођење наставе. Потребна санација комплетног објекта новог дијела школе и санација равног дијела крова.

Технолошка школа је основана 1959. године. Кроз године постојања промјенила је неколико назива, од Школе за хемијску прераду дрвета преко Хемијско техничке школе све до 1979. године када је добила назив Технолошка школа. Школа посједује 7 зграда у којима се одвија настава и физкултурну салу. Школује око 800 ученика и има 96 радника наставног и ваннаставног профила. Поред учионица за класичну наставу располаже и са опремљеним специјализованим учионицама и кабинетима: 2 кабинета за информатику, 1 кабинет за занимање графички техничар, 2 лабораторије и 2 атељеа. Школа има и опремљене радионице за практичну наставу: 2 салона за козметичког техничара, 4 салона за фризере, 1 кабинет за графичког техничара и 1 фотолабораторију. У школи се образују: хемијски техничар, графички техничар (по EU-VET 3), ликовни техничар, техничар дизајна графике, техничар дизајна ентеријера и индустријске производње, козметички техничар, еколошки техничар, III степен фотограф, фризер, хемијски оператер.

Угоститељско-трговинско-туристичка школа²² располаже са 13 учионица за класичну наставу, у којима се одвија настава из општеобразовних предмета (математика, српски језик, енглески језик, историја, географија итд.), као и неких стручних предмета, као што су познавање робе, економија, књиговодство, итд. Поред ових учионица, школа располаже и са четири радионице за практичну наставу у којима је настава прилагођена специфичним захтјевима стручних предмета. У школи се образују: туристички техничар, угоститељски техничар, кулинарски техничар, туристички техничар, а за трећи степен конобар, кувар, посластичар. Прва Трговачка школа је основана 1885. године. Школа за школовање кадрова у трговини, угоститељству и задругарству основана је 1948. године. Након земљотреса, 1971. године настава се изводила у ново изграђеној бараци, гдје школа и данас ради иако је истекао рок трајања монтажног објекта. Трговинско-угоститељска школа 1968. године отвара школски ресторан за практичну обуку ученика угоститељске струке. Школа мијења име 1993. године у Угоститељско-трговинско-туристичку школу. Школски ресторан је изгорио до темеља 01.01.2002. године. Ресторан је обновљен у 2002. години и у њему се изводи практична настава за ученике школе. Школа нема физкултурну салу. Школа има: 3056 м² затвореног простора, 5000 м² отвореног простора, 13 универзалних учионица, 4 специјализоване учионице и кабинета, 4 школске

²² <http://ugostiteljska.com/>

радионице за практичну наставу. Школу похађа 750 ученика у 32 одјељења и запошљава 80 радника. Ученици школе учествовали су на разним републичким и међународним такмичењима гдје су постизали запажене резултате. Објект школе је монтажног типа изграђен прије пола вијека са давно истеклим роком трајања. Објект није услован за извођење наставног процеса, дотрајале су инсталације које престављају опасност за даље кориштење, а објект није могуће санирати и реконструисати јер је све труло и дотрајало. Потребна је изградња потпуно новог објекта школе.

Школа ученика у привреди²³ - под овим називом ради од 1993. Године, а основана је много раније, те је кроз историју мијењала називе, локације (објекте) и занимања која је образовала. Од 2012. године Школа ученика у привреди је Јавна установа. Школску зграду чини један објект који се састоји од подрума у којем се налази радиона за извођење практичне наставе, приземља и три спрата. У објекту се налази једанаест модерно опремљених учионица и кабинета за извођење теоретске и практичне наставе, зборница, библиотека и канцеларије управе школе. Важно је нагласити да наставном процесу велики допринос дају добро опремљене радионице за извођење практичне наставе. Јавна установа Школа ученика у привреди образује ученике за текстилство и кожарство (занимање текстилни техничар IV степен); шумарство и обраду дрвета (шумарски техничар - IV степен) и електротехнику (три занимања III степена: аутоелектричар, електричар и електроничар механичар. Данас, школа има око 600 ученика и запошљава око 60 радника наставног и ваннаставног профила. Школа има дугу и успјешну традицију у такмичењима у оквиру струка које образује и то на свим нивоима од локалног до државног. Поред овог, школа је позната и по успјесима спортских секција. Све ово говори о квалитетном раду наставног и ваннаставног особља са ученицима.

Центар за образовање и васпитање и рехабилитацију слушања и говора у Бања Луци је једина установа ове врсте на подручју Републике Српске и обухвата децу од предшколске доби до завршетка средње школе. Дјелатност Центра је васпитно, образовни, и рехабилитациони процес који се реализује кроз основну, средњу школу и рехабилитацију слушања и говора дјеце и одраслих. Образовање и васпитање дјеце оштећеног слуха се изводи по Наставном плану и програму за слушно оштећену дјецу, а по потреби се раде и индивидуални прилагођени програми, према њиховим могућностима. Верботонална метода је у основи рада са дјецом оштећеног слуха, која за циљ има развој слушања и развој орално- гласовног говора. У случају да се не може развити орално гласовни говор у раду се користе друге методе. Поред васпитно-образовног процеса у Центру се спроводи и рехабилитација слушања и говора слушно оштећене дјеце као и дијагностиковање и корекција свих говорних поремећаја. Осим логопедских амбуланти у самом Центру, а у циљу све већег обухвата особа са говорним поремећајем дјелују и логопедске амбуланте у Градишци и Источном Сарајеву које су саставни дио овог Центра. Педагошко психолошка служба и социјална служба су саставни део свих процеса у Центру.

ЈУ Центар "Заштити ме"²⁴ - је васпитно-образовна установа за дјецу са потешкоћама интелектуалног функционисања. У оквиру Центра образују се дјеца и омладина са лаким и умјереним интелектуалним оштећењем, са вишеструким сметњама и другим психичким сметњама из разних подручја Републике Српске. Центар је државна установа и финансира се као и све друге школе. Заједничким улагањем Града Бања Лука и њемачке хуманитарне организације „Schützmitch“, изграђен је нови објект Центра који је усељен у јануару 1999. године, и зграда интерната која је у

²³ <http://www.srksupbl.org>

²⁴ <http://www.zastitime.info>

функцији од 2002.године. Управо захваљујући хуманим људима и организацијама, првенствено Швајцарском Црвеном крсту, створени су основни услови за рад и оспособљавање ове популације.

Средњошколски центар "Љубиша Младеновић" - основан је 2012. године. Образује IV степен: медицински техничар и техничар рачунарства. Школује 35 ученика у 4 одјељења. У школи ради 18 радника наставног и ваннаставног профила. Школа има: 1 фискултурну салу, 6 универзалних учионица, 3 специјалне учионице и кабинета и 1 школску радионицу за практичну наставу.

Опћа гимназија Католичког школског центра основана је 2005 године. Школа је једна од Гимназија у Босни и Херцеговини која се налази у саставу Католичких школских центара – Школа за Европу. Школа има 227 ученика распоређених у 9 одјељења (гимназија-општи смјер). У школи ради 30 радника наставног и ваннаставног профила. Школа има: 1 фискултурну салу, 7 универзалних учионица и 5 специјалних учионица и кабинета.²⁵

Средњошколски центар "Гемит Апеирон"²⁶ је јединствена приватна средњошколска установа која обједињује три средње школе у једну васпитно-образовну цјелину и то: **Гимназију** (општи, рачунарско-информатички смјер и спортски смјер); **Економску школу** (економски техничар и пословно-правни техничар); **Медицинску школу** (медицински, зубно-стоматолошки, физиотерапеутски и фармацеутски техничар). Школа је опремљена најсавременијом едукативном опремом и училима, аудио-визуелном и телекомуникативном опремом. Обезбјеђен је довољан број учионица, лабораторија и савремено опремљених кабинета за информатику, физику, анатомију, физиотерапију, здравствену његу, стоматологију, протетику и хемију. СШЦ "Гемит-Апеирон" основан је 2008. године и ове школске године (2016/2017) уписана је девета генерација ученика. У школи је тренутно запослено 50 радника, од којих 46 ради у наставном процесу. Наставни кадар чине 3 доктора наука, 8 доктора медицине, стоматологије и фармације, 6 магистара и стручно наставно особље. Школу тренутно похађа 326 ученика распоређених у 16 одјељења и 110 полазника програма образовања одраслих. Школарина за редовне ученике Економске школе и Гимназије износи 2.400,00 Км. Школовање за ученике Медицинске школе износи 2.800,00 КМ.

Средњошколски центар „Гаудеамус“²⁷ - образује ученике за IV степен стручне спреме у складу са наставним плановима и програмима одобреним од Министарства просвјете и културе у Влади Републике Српске, као и од стране Педагошког завода Републике Српске. У Средњошколском центру Гаудеамус образују се ученици у слиједећим школама и смјеровима: **Гимназија** (општи смјер и рачунарско-информатички смјер), **Економска школа** (економски техничар и пословно-правни техничар), **Медицинска школа** (медицински техничар, физиотерапеутски техничар, фармацеутски техничар и зубно-стоматолошки техничар) и еколошки техничар

ЈУ "Средњошколски дом"²⁸ - је васпитно-образовна установа у којој су за редовне ученике из сусједних општина, а који похађају бањалучке средње школе обезбјеђени: смјештај и исхрана; услови за учење; услови за спортске и ваннаставне активности; домска библиотека; домска амбуланта; интернет кабинет; хигијена; цјелодневна портирско-чуварска служба. Објекти Дома су дјелимично санирани. Квалитет хране и хигијена су на завидном нивоу. Учење ученика смјештених у Дом је обавезно и одвија се под надзором васпитача. Домска библиотека располаже са 3000

²⁵ <http://www.kscl.com/>

²⁶ <http://www.apeiron-gemit.org/>

²⁷ www.scgaudeamus.com

²⁸ <http://www.srednjoskolskidom.com/index.php>

књига. Домска амбуланта обезбјеђује превентивно-здравствену заштиту ученика. О васпитно-образовном процесу се старају директор, педагог, васпитачи и стручни сарадници. Капацитет Дома је 240 ученика. Собе су двокреветне, трокреветне, четворокреветне и петокреветне. Пријем ученика у Дом се врши на основу конкурса.

Стање објеката за средњошколско образовање. Поједине средње школе немају властити простор тако да је ЈУ Медицинска школа смјештена у изнајмљени простор „Космос“ а.д. Бања Лука (очекује се изградња нове Медицинске школе у склопу КБЦ-а). Школа ученика у привреди је подстанар у Економској школи, а Грађевинска школа је такође у изнајмљеном простору, гдје је Влада РС већински власник. Објекти средњих школа се књиже као имовина Града. Средње школе су у солидном стању, сем новог дијела Техничке школе и комплетног објекта Угоститељско-трговинско-туристичке школе. Угоститељско-трговинско-туристичка школа је смјештена у монтажни објект коме је истекао рок трајања прије 32 године. Објект школе је монтажни, дотрајао и труо и није могућа реконструкција истог. Кров је равни и прокишњава, вањска и унутрашња столарија је дрвена, стара и дотрајала, санитарно-хигијенски услови су лоши, објект није ограђен и нема дворишта. Приједлог Комисије је изградња новог објекта.

Нови дио Техничке школе је са равним кровом који прокишњава тако да су све учионице и просторије поплављене приликом великих падавина. Тај дио школе је неупотребљив и потребна је његова хитна санација. Нови дио је саниран у пројекту Енергетске ефикасности.

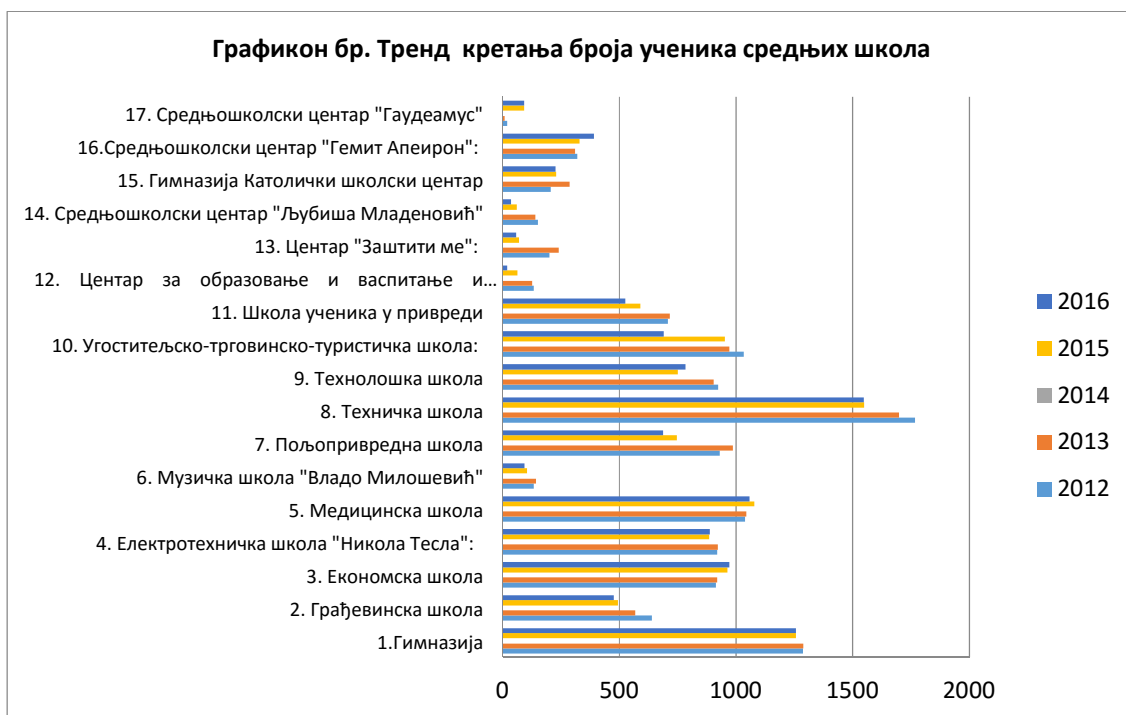
Музичка школа „Владо Милошевић“ и Технолошка школа реконструисане су и саниране у пројекту енергетске ефикасности.

Корисници. У школској 2016/2017. години школује се укупно 10.013 средњошколаца. Међу њима је 2.500 ученика, који су са других општина, а школују се у средњим школама града Бања Лука.

Извор: Годишњи извјештаји средњих школа

Средње школе су регионалног карактера јер их похађа 2.500 ученика из других општина регије. Уочљиво је да се стопа уписа ученика у средње школе смањује из године у годину. У односу на школску 2011/2012., уписано је 13% мање ученика у 2017/2018. Овакав тренд је потребно детаљније анализирати, усклађивати понуду занимања са тражњом у привреди и промовисати, нарочито, дефицитарна занимања на широј територији Републике Српске. Као регионални образовни центар, град Бања Лука треба да сагледа и потребе за проширењем смештајних капацитета за ученике ван територије града.

Извор: годишњи извештаји средњих школа

Структура ученика по етничкој припадности. У школској 2016/2017. години, од укупно 9.927 ученика који похађају средњу школу, има 122 Бошњака, 151 Хрвата, 9.544 Срба и 110 остало. У основном образовању, за школску 2017/2018 годину, од укупно 16.097 ученика има 166 Бошњака, 126 Хрвата, 15.582 су Срби, а 223 остало.

Инклузивно образовање. Од укупно 9.927 средњошколаца у 2016/2017. години, 135 (81М/54Ж) ученика (1,35%) је са сметњама у развоју, оцјењених од стране стручне Комисије, до је број неоцјењених од стране Комисије за процјену потреба и усмјеравање дјеце и омладине са сметњама у развоју износио 36 (26М/10Ж) ученика. У истој школској години, у основном образовању, према оцјени Комисије учествује 299 (196М/103Ж) ученика са сметњама у развоју, а прилично је велик и број неоцјењених ученика/дјеце са сметњама у развоју од стране стручне Комисије и он износи 265 (169М/96Ж) ученика.

Финансирање. У области средњег образовања, град Бања Лука има надлежности у домену материјалних трошкова, стипендирања средњошколаца, те финансирања општинских и регионалних такмичења. Град Бања Лука, у складу са Одлуком о додјели стипендија Града Бања Лука²⁹, стипендира ученике средњих школа, по три основа: **према социјалном статусу, за успјех у школи и за дефицитарна занимања**. Овом Одлуком дефинисана су и дефицитарна занимања за ученике средњих школа за школску 2016/2017. годину, а то су: механичар расхладне и гријне технике, текстилни техничар и армирач-бетонирач. У школској 2016/2017 години, Град је стипендирао 1255 ученика (по успјеху: 639 ученика, по социјалном статусу: 587 и за дефицитарна занимања: 59 ученика) и за то је издвојио укупно 1.051.200,00 КМ.

²⁹(„Службени гласник града Бања Лука“, бр.18/10, 14/12 и 11/13)

За школску 2017/2018 годину, дефицитарна занимања за средње школе су: геодезија и грађевинарство – зидар и зидар-молер, пољопривреда и прерада хране: пекар и текстилство и кожарство: обућар. У сарадњи са Заводом за запошљавање (број незапослених по занимањима), Привредне коморе (правци развоја локалне заједнице) и Министарства просвјете и културе (план уписа ученика) дошло се до дефицитарних занимања.

Сарадња. Од 2018. године, Босна и Херцеговина ће бити обухваћена PISA програмом (Програм за међународну процјену ученичких знања и вјештина), када ће стандардизираним тестовима у области читалачких, математичких и природно-научних компетенција средњошколци моћи да провере своје знање и упореде постигнућа са вршњацима широм света.

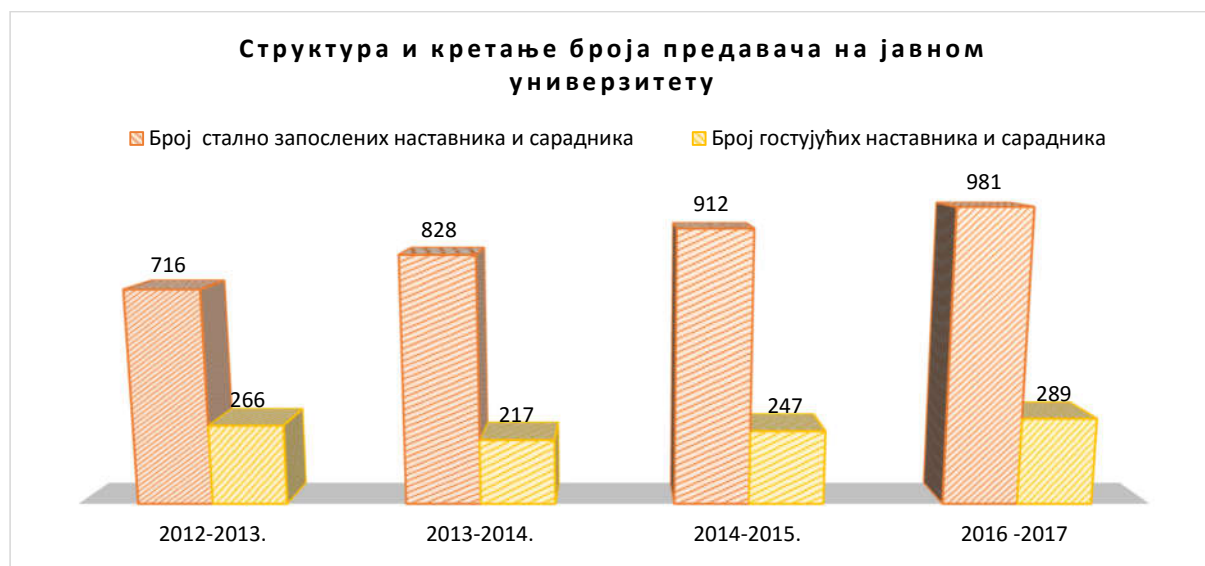
Средњошколско образовање се спроводи у складу са законским оквиром Републике Српске и Стратегијом образовања РС (2016-2021.). Као главни град, Бања Лука има веома развијену инфраструктуру и образује ученике за велики број занимања IV и III степена стручне спреме. Бања Лука је регионални образовни центар и у том правцу је потребно даље развијати инфраструктуру и прилагођавати наставни план и програм потребама привреде, не само на територији Града, већ и на широј територији Републике Српске. Приметно је и преклапање истих образовних профила у више школа (на пример, медицински техничар), па је у том смислу неопходна сарадња између средњих стручних школа и локалне самоуправе у циљу оптимизације у овој области, у складу са потребама за запошљавањем. Проблеми који се уочавају у постојећем систему средњошколског образовања огледају се у препознатој потреби за унапређењем методолошког приступа, нарочито у потреби за опремањем кабинета и стварањем услова за унапређење инклузивног образовања. Стипендирање ученика из социјално угрожених група које доприноси повећању њихове социјалне инклузије, али и усклађивање образовања са потребама тржишта рада су свакако приоритети које Град Бања Лука препознаје у наредном периоду.

Високошколско образовање

Бања Лука је универзитетски град. У граду на Врбасу, студенти из свих крајева РС, БиХ и шире имају могућност да високошколско образовање стичу на Јавном универзитету Бања Лука, који је водећа високошколска образовна институција у Републици Српској и други по величини универзитет у Босни и Херцеговини. Универзитет је основан 7. новембра 1975. године. Приликом оснивања у саставу Универзитета било је пет факултета: Електротехнички, Технолошки, Машински, Правни и Економски и три више школе. Медицински факултет основан је 1978. године. Остали факултети основани су касније: Пољопривредни и Шумарски 1992, Филозофски 1994, Архитектонско-грађевински 1995. године, Природно-математички 1996, Академија умјетности 1999, Факултет физичког васпитања и спорта 2001, Филолошки, Факултет политичких наука и Рударски факултет 2009. године, те Факултет безбједносних наука 2017. године.

Универзитет у Бања Луци данас има 17 факултета са 58 студијских програма I циклуса студија, 65 програма II циклуса и девет студијских програма III циклуса студија, који у свом саставу има 16 факултета и 52 студијска програма.

Наставу изводи 811 наставника и сарадника у пуном радном односу. Поред њих, на Универзитету је ангажовано 170 наставника у допунском радном односу, 168 гостујућих професора из иностранства и 121 стручни сарадник за потребе реализације клиничке праксе. Административно-техничку подршку пружа 559 службеника.

Извор: Годишњи извјештаји високошколских установа

Тренутно на Универзитету студира око 20.000 студената из свих крајева Републике Српске, али и из иностранства. До сада је дипломе основних студија стекло 31.500 студената, 350 студената мастер студија, 1.150 магистара и 645 доктора наука.

Већина факултета Универзитета у Бањој Луци налази се у два кампуса, смјештена недалеко од обала ријеке Врбас, у непосредној близини центра града. У кампусима се налазе студентски домови са ресторанима, спортским теренима, студентским клубовима и Универзитетским рачунарским центром.

Универзитет у Луци располаже са свим неопходним просторним капацитетима почевши од учионица и амфитеатара, преко читаоница и библиотека, до лабораторија и рачунарских сала. Укупна површина учионица износи око 16.000 m², а лабораторијског простора око 10.000 m². Већина учионица опремљена је видео-пројекторима и рачунарима за приказивање дигиталних наставних садржаја.

Универзитет располаже са 20 рачунарских сала са 24-часовним приступом интернету. Библиотеке располажу са око 185.000 књига, а претплаћене су на 75 научних часописа.

Универзитет у Бања Луци члан је Европске асоцијације универзитета (European University Association - EUA) и потписник Велике повеље универзитета (Magna Charta Universitatum). Члан је и Међународне универзитетске мреже академске и истраживачке сарадње, у окриљу Научног парка Универзитета La Sapienza из Рима (Италија), Генералне скупштине Интеруниверзитетског центра за научни рад и сарадњу са Источном и Југоисточном Европом (CIRCEOS), са сједиштем на Универзитету у Барију (Италија), Мреже универзитета UniAdriatic, са сједиштем у Анкони (Италија), Евро-медитеранске фондације (EMUNI), са сједиштем у Словенији и Универзитетске агенције за франкофонију (AUF).

Број студената на Јавном универзитету на првом циклусу студија по академским годинама:

	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Први циклус студија – редовни студенти	16.177	15.621	15.576	14.345	14.191
Први циклус студија – ванредни студенти	729	691	518	497	312
УКУПНО:	16.906	16.312	16.094	14.842	14.503

Извор: Годишњи извјештаји високошколских установа

На Јавном универзитету се школовало у академској 2016/2017. години око 14.500 студената.

Приватне високошколске установе

Назив универзитета	Факултети и високе струковне школе у саставу универзитета
Паневоски Апериион универзитет	⇒ Факултет пословне економије ⇒ Саобраћајни факултет, ⇒ Факултет филолошких наука ⇒ Факултет спортских наука, ⇒ Факултет правних наука, ⇒ Факултет информационих технологија, ⇒ Факултет здравствених наука и ⇒ Високу струковну школу тржишних комуникација.
Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент	⇒ Економски факултет – студијски програм менаџмент ⇒ Економски факултет – студијски програм Финансије и банкарство ⇒ Економски факултет – студијски програм Маркетинг ⇒ Економски факултет – студијски програм Економска дипломатија ⇒ Правни факултет ⇒ Технички факултет ⇒ Филозофски факултет- студијски програм Андрагогија

	⇒ Филозофски факултет – студијски програм Психологија ⇒ Факултет рачунарских наука
Независни универзитет (http://nubl.org/)	⇒ Економски факултет - модули: Пословна економија, Менаџмент и маркетинг, Туризам, Финансије, Банкарство и осигурање, Рачуноводство и ревизија. ⇒ Факултет политичких наука - модули: Менаџмент у мултимедијима; Политикологија. ⇒ Факултет лијепих уметности - Сликарство ⇒ Факултет за екологију - модули: Заштита на раду, Екологија, Заштита животне средине. ⇒ Педагошки факултет - модули: Разредна настава, Предшколско васпитање, Специјална едукација и рехабилитација. ⇒ Факултет за безбједност и заштиту - модули: Цивилна заштита, Приватна безбједност, Безбједност и криминалистика ⇒ Факултет за информатику - модули: Пословна информатика, Рачунарство и информатика,
Универзитет за пословне студије	⇒ Факултет за пословне и финансијске студије - трогодишње студије: Рачуноводство и ревизија, Банкарство и берзанско пословање, Порез, царине и буџет. Четворогодишње студије: Рачуноводство и ревизију, 2. Банкарство, 3. Порез, царине и буџет ⇒ Факултет за примењену економију ⇒ Факултет за информационе технологије и дизајн ⇒ Факултет за екологију ⇒ Факултет за туризам и хотелијерство - студије: Хотелијерство, Ресторатерство, Гастрономија. ⇒ Факултет за новинарство и комуникологију ⇒ Факултет правних наука

ЈУ Студентски центар „Никола Тесла“ пружа услуге смјештаја и исхране студентима Универзитета у Бања Луци. У објектима, које чине 4 павиљона поред студената смјештене су и разне студентске организације као што су: Унија студената, СОБЛ и сл. Центар има 4 павиљона смјештена на двије локације. Павиљон 1 и 2 су на адреси Мајке Југовића 1, а павиљон 3 и 4 на адреси Булевар војводе Петра Бојовића 1а (Кампус). Павиљон 1 и 2 располажу са 200 трокреветних соба и 80 двокреветних соба. Павиљон 3 располаже са 148 соба намјењеним редовним студентима, та са још 66 кревета који су предвиђени за студенте на мастер студијама са посебним потребама. У 2016 години почео је са радом и 4 павиљон и он располаже са 280 кревета распоређених на двокреветне и трокреветне собе. Пратећи евидентан раст броја студената и потребе истих, Центар из године у годину повећава и побољшава, како своје смјештајне капацитете тако и квалитет самог живота у установи.

Студентски Центар с поносом истиче да је у својим објектима од оснивања до данас пружио услуге смјештаја за преко 30.000 студената и услуге исхране за преко 60.000 абонената.

Град Бања Лука традиционално додјељује стипендије студентима по три основа: социјални статус, дефицитарно занимање, успјех. У академској 2017/2018.години град ће укупно стипендирати 369 студента, и то 233 по основу социјалног статуса (породице погинулих бораца, РВИ, дјеце у стању социјалне потребе, са одређеним степеном инвалидности и сл.), 98 по основу успјеха и 38 по основу дефицитарног занимања (физика и биологија, наставни смјерови, дипломирани инжењери електро-технике, рачунарства и информатике).

Град Бања Лука има дугу традицију и искуство у високом образовању и један је од кључних универзитетских центара у региону, са развијеним програмима академских студија у великом броју области, квалитетним и веома стручним кадрам. Град Бања Лука обезбеђује студентске стипендије и препознаје да је улагање у високостручне кадрове један од приоритета. Висока је заинтересованост младих за стицање диплома и даље школовање, јер то повећава шансе за запошљавање. Прилив студената из бивших југословенских република је велики, због повољних услова студирања и непостојања језичке баријере. Велику шансу за даљи развој представља и укљученост Универзитета Бања Лука у међународне програме студентске мобилности. На стратешком нивоу, град Бања Лука би требало да развија сарадњу са факултетима у дијелу планирања образовних профила и броја студената у складу са потребама тржишта рада, нарочито, у приватном сектору, јер статистика показује да велики број младих остаје незапослен. Потребан је стратешки приступ и афирмисање појединих дефицитарних занимања, а град Бања Лука у овоме може имати значајну улогу, кроз додјелу циљаних стипендија.

Образовање одраслих

У Републици Српској, образовање одраслих је регулисано Законом о образовању одраслих³⁰ („Службени гласник РС“, број: 59/09 и 1/12).

Институционални и инфраструктурни капацитети. У ЈУ „Раднички универзитет“ Бања Лука³¹ се од 1962. године спровode програми формалног, неформалног и информалног образовања одраслих. Оснивач је град Бања Лука. На радничком универзитету се одвијају програми средњег стручног образовања и стичу доквалификације и преквалификације за следећа звања: економски техничар, пословно правни техничар, пословни секретар, техничар друмског саобраћаја, возач моторних возила, техничар електроенергетике, техничар рачунарства, електричар, фризер. У овој установи се релизује и програм основног образовања за одрасле. Реализација свих програма је одобрена од стране ресорног министарства.

Поред Радничког универзитета, у Бања Луци се програми образовања одраслих реализују и у Социјално – едукационом центру (СЕЦ)³² од 2011. године. Оснивачи Центра су Каритас БиХ, Каритас Аустрија, уз финансијску подршку Аустријске развојне сарадње и владе Горње Аустрије. Полазници суфинансирају оспособљавање за обављање послова из области социјалних занимања - неговатељ за старе и немоћне особе, пружатељ подршке особама с интелектуалним потешкоћама, персонални асистент са особе са моторичким и сензорним сметњама и радни инструктор са рад са особама са инвалидитетом. СЕЦ налази се у новоизграђеном простору на 660м². Објект карактеризирају четири битне особине: приступ објекту и просторијама за рад прилагођен је особама с инвалидитетом, објект је енергетски ефикасан и опремљен обновљивим изворима енергије, простор за рад опремљен је свим савременим техничким помагалима (опрема за презентацију, велики број подних утичница и сл.) и у потпуности је прилагођен за андрагошко-радионички приступ у раду. У оквиру објекта налази се и мала кафетерија која се може користити као простор за коктеле или станке. Такођер СЕЦ нуди услуге катеринга, као и најам 4 просторије (од 30 – 90 м²) у којима су могуће три основне поставке: Конгресна поставка – капацитет са.40 мјеста; Учионичка поставка – капацитет са. 30 мјеста; Кино поставка – капацитет ца. 80 мјеста.

³⁰(Службени гласник РС 59-9)

³¹<http://radnickiuniverzitet.com/srednje-srucno-obrazovanje/>

³²<http://sec.ba/sr/>

У Бања Луци су издата одобрења за извођење програма образовања одраслих за следеће средње школе:

ЈУ Економска школа Бања Лука, за струку економија, право и трговина, нуди образовање за занимања: економски техничар, пословно-правни техничар и др.

Средњошколски центар „Гемит-Апеирон“ Бања Лука, за струку економија, право и трговина - за занимања: економски техничар, пословно-правни техничар, за струку здравство – за занимање медицински техничар, лабораторијско-санитарни техничар, зубно-стоматолошки техничар, фармацевтски техничар, физиотерапеутски техничар и за остале дјелатности, занимање козметички техничар, за струку саобраћај – занимање техничар друмског саобраћаја, возач моторних возила, те извођење Програма усавршавања зубно-стоматолошких техничара за рад у зубној протетици.

У понуди су и други образовни профили:

- **ЈУ Угоститељско-трговинско-туристичка школа** Бања Лука за струку угоститељство и туризам – за занимање угоститељско-кулинарски техничар, туристички техничар, кувар, конобар и посластичар, за струку економија, право и трговина – за занимање трговац и трговински техничар,
- **ЈУ Електротехничка школа „Никола Тесла“** Бања Лука за струку електротехника – за занимање техничар рачунарства, техничар електротехнике и техничар електроенергетике,
- **ЈУ Пољопривредна школа** Бања Лука за струку пољопривреда и прерада хране – за занимање ветеринарски техничар, воћар-виноградар, месар, пекар, пољопривредни техничар, прерађивач млијека, прехранбени прерађивач, прехранбени техничар. Фармер, цвјећар-вртар, као и програме оспособљавања за пластеничку производњу, за послове винара и виноградаря, воћара, пекара, пчелара, произвођача расада поврћа и цвијећа, сакупљача гљива, сакупљача самониклог љековитог биља, шумских плодова и гљива,
- **ЈУ Техничка школа** Бања Лука за струку машинство и обрада метала – за занимање инсталатер, аутомеханичар, варилац и машински техничар, за струку саобраћај – возач моторних возила, техничар друмског саобраћаја и техничар ПТТ саобраћаја,
- **ЈУ Медицинска школа** Бања Лука за струку здравство – за занимање медицински техничар, акушерско-гинеколошки техничар, физиотерапеутски техничар, фармацевтски техничар, лабораторијско-санитарни техничар и зубно-стоматолошки техничар.
- **ЈУ Центар за васпитање и образовање и рехабилитацију слушања и говора** Бања Лука коме је издато одобрење за извођење програма основног образовања одраслих и програма образовања одраслих за струку пољопривреде и прерада хране за занимање пекар,
- **Социјално-едукативни центар** Бања Лука коме је издато одобрење за извођење програма оспособљавања за обављање послова његовања старијих и немоћних лица, Програма оспособљавања за персоналног асистента за лица са моторичним и сензорним оштећењима и Програма оспособљавања за пружање подршке и асистенције лица са интелектуалним потешкоћама,
- **Средњошколски центар „Гаудеамус“** Бања Лука за струку економија, право и трговина – за занимање економски техничар, пословно-правни техничар и трговачки техничар, за струку здравство – за занимање медицински техничар, физиотерапеутски техничар, за струку саобраћај – за занимање техничар друмског саобраћаја и возач моторних возила, за струку пољопривреда и прерада хране – за занимање ветеринарски техничар, за струку машинство и обрада метала – за занимање варилац,
- **Средњошколски центар „Љубиша Младеновић“** Бања Лука за струку економија, право и трговина – за занимање економски техничар, пословно-правни техничар, трговински техничар и пословни секретар, за струку здравство – за занимање медицински техничар, физиотерапеутски техничар, за

струку шумарство и обрада дрвета – за занимање шумарски техничар, техничар за обраду дрвета и расадничар, за струку геодезија и грађевинарство – за занимање изолатер, асфалтер, тесар-полагач облога, за струку електротехника – за занимање техничар рачунарства, за струку саобраћај – за занимање техничар друмског саобраћаја и возач моторних возила, за струку пољопривреда и прерада хране – за занимање пекар, за струку машинство и обрада метала – за занимање бравар, лимар, варилац и механичар, као и остале дјелатности за занимање козметички техничар,

- **Установа за образовање одраслих „COMSENTIO“** Бања Лука којој је издато одобрење за извођење Програма оспособљавања скупљача гљива,
- **Школа за образовање одраслих „Оптимус-Нуб“** Бања Лука за струку економија, правотрговина – за занимање пословно-правни техничар и трговачки техничар, за струку здравство – за занимање медицински техничар, физиотерапеутски техничар, у струци текстилство и кожарство – за занимање кожарски техничар и обућар, за струку саобраћај – за занимање возач моторних возила.

На **ЈУ Раднички универзитет** у 2016. години на средњем стручном образовању, преквалификацији и доквалификацији било је 74 полазника:

- Економски техничар (IV степен) – 32 полазника,
- Возач моторних возила (III степен) – 12 полазника,
- Техничар друмског саобраћаја (IV степен) – 23 полазника,
- Техничар рачунарства (IV степен) – 7 полазника.

Треба напоменути да за занимања електричар и фризер (III степен) није било пријављених кандидата. Законом о образовању одраслих дефинисано је да су полазници ослобођени плаћања за основно образовање, а трошкове сноси ресорно министарство или локална самоуправа. Када је у питању средње образовање, тачније преквалификације или доквалификације за одређена занимања, трошкове школовања сnose полазници, а у неким случајевима те трошкове сnose фирме или послодавци. Према подацима Завода за образовање одраслих, око 60% полазника искористи своју преквалификацију или доквалификацију прелазећи са једног радног мјеста на друго радно мјесто у истој фирми или новим запошљавањем.

Град Бања Лука има велику понуду образовних профила за одрасле и нуди шансе за повећање социјалне укључености одраслих грађана кроз активности целоживотног учења. Неопходно је дање промовисање могућности стицања образовања на овај начин, као и побољшање квалитета образовних програма. На тај начин, грађани Бања Луке и региона повећавају могућности за запошљавање и самозапошљавање и усклађивање понуде и потражње на тржишту рада, а нарочито у привредним дјелатностима.

IV.1.5.2. Култура

Бања Лука од давних времена носи трагове различитих култура, које су се преплитале на овом простору и које су оставиле велики број културно-историјских споменика, као свједока различитих епоха и људског стваралаштва.

Установе културе

ЈУ „Бански двор-Културни центар“ је установа од посебног друштвеног интереса у области културе, чији је оснивач Град Бања Лука. За културне потребе у функцији су:

- 1) Концертна дворана (броји око 400 мјеста),
- 2) Вијећница (броји око 100 мјеста),
- 3) Мали салон (одржавање изложби),
- 4) Велики салон (одржавање изложби),
- 5) Црвени салон (одржавање предавања, промоција, концерата, изложби),
- 6) Свечани салон (одржавање свечаних промоција, концерата, круглих столова).

Од 2016. године у функцији је нови изложбени простор корисне површине око 470 квадратних метара и састоји се од три салона који носе имена: Салон бана Светислава Тисе Милосављевића, Салон фотографије и Салон банова Врбаске бановине. Дјелатност Банског двора-Културног центра се реализује кроз концерте, представе, књижевне вечери и изложбе, пројекције из области науке, културе, умјетности, као и теме из друштвено-политичког живота, привреде и технике, организацију академија и других манифестација везаних за важније догађаје, историјске датуме и прославе.

Бански двор данас има амбицију да постане центар збивања, од елитне до масовне културе, од културе намијењене одраслима до оне намијењене дјеци. Нагласак је на организовању културних садржаја у властитој продукцији, стратешком планирању маркетинга, оживљавању и стварању нових простора за културне намјене, покретању и реализацији креативних радионица за дјецу и младе током љетњег распуста. „**Арт двориште**“ је први видљив помак у организацији установе у креирању нових програмских садржаја. Кроз прославу и обиљежавање 85. годишњице постојања Банског двора у Бања Луци, у новембру и децембру 2017. године, установа је започела организацију великих културних догађаја у сопственом капацитету. Поред културолошког, евидентан је значај објекта у погледу градитељског наслеђа, историје и амбијенталне вриједности чиме је битан у националној самосвијести.

Бански двор је саграђен 1932. године. Актом Завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа БиХ 1976. године проглашен је спомеником културе, а Одлуком Комисије за очување националних споменика БиХ 2014. године, Палата банског двора проглашена је националним спомеником што је значајан параметар за аплицирање пројеката различитим субјектима. ЈУ Бански двор задужен је и за управљање тврђавом Кастел.

Тврђава Кастел се налази у Бања Луци и представља најстарији историјски споменик у овом граду. Комплекс тврђаве представља просторну, амбијенталну, културну, друштвену и функционалну вриједност највишег реда. Тврђава Кастел је 2004. године проглашена Националним спомеником БиХ. Простор здања чини комплексну цјелину саме тврђаве и њеног непосредног окружења, а унутар јединственог комплекса дефинисано је девет цјелина и то: Артиљеријска касарна - гарни хотел, Културни центар са пратећим садржајима, Услужни центар, Туристичко - информативни центар, Градски трг и јавна гаража, Спортски центар, Градски врт, Приобаље и Музеј и источно двориште.

Пројекат реконструкције и ремоделације комплекса тврђаве Кастел, заснован је на пажљивом и свеобухватном истраживању историје и садашњег стања тврђаве, као и града у цјелини. Основни циљеви пројекта усмјерени су ка обнови некадашњих и успостављању нових садржаја,

за које је потребно створити одговарајуће просторне, технолошке и амбијенталне претпоставке.

Град Бања Лука је донаторским средствима у износу од 2,5 милиона еура за пројекат „Реконструкцију и ремоделацију цјелине 9 – „Историјски музеј и источно двориште“ на програм IPA 2011, реализовао прву фазу реконструкције цјелине 9, тачније реконструкције „Камене куће“ и дијела јужног бедема, те куле 5. Поводом обиљежавања Дана града, 2016. године свечано је отворена Камена кућа и дио Љетне сцене. Улагања у тврђаву Кастел од стране Европске уније износе 7.035.055, 00 КМ, док је Град Бања Лука до сада уложио 2.172.396,56 КМ.

Сагледавајући укупну процјену потребних инвестиционих улагања у комплетан завршетак радова на тврђави „Кастел“, а који у складу са техничком документацијом износи 50.688.075,29 КМ, видљиво је да досадашња улагања чине око 1/5 укупно потребних средстава. Жеља да се наставе активности на њеној ревитализацији и реконструкцији огледа се у стратешком одређивању да Кастел чини окосницу развоја туристичке понуде и инфраструктуре за културна дешавања, те се у наредном периоду настављају активности на изналажењу нових финансијских средстава, како из властитих извора, тако и од стране донатора.

Музеј Републике Српске³³ основан је 26. септембра 1930. године и представља централну музејску установу за обављање музејске дјелатости у Републици и централну установу заштите покретних културних добара Републике Српске. Музеј Републике Српске је неколико пута мијењао назив и простор. Од 1982. године Музеј је смјештен у дијелу објекта Дома радничке солидарности у истој згради са Народном и универзитетском библиотеком и Дјечијим позориштем Републике Српске. Одлуком Владе Републике Српске, 14. новембра 1992. године, дотадашњи Музеј Босанске крајине преименован је у Музеј Републике Српске. Стална изложбена поставка заузима простор површине цца 1.500 м², (археолошка, историјска, етнолошка, историја умјетности и природњачка).

У Музеју Републике Српске дјелују: одјељење за материјалну културу, одјељење за нематеријалну културу, одјељење за образовно-педагошки рад, комуникације и односе са јавношћу, одјељење за документацију и дигитализацију, одјељење за библиотечку и издавачку дјелатност, одјељење за конзервацију и рестаурацију и одјељење за заједничке послове.

Музеј Републике Српске је комплексна установа, те у Одјељењу за материјалну културу дјелују: Одсјек за археологију Одсјек за историју, Одсјек за етнологију и етнографију, Одсјек за историју умјетности и Природњачки одсјек. У Музеју Републике Српске тренутно је запослен 41 радник, од којих је 13 кустоса, 3 конзерватора-рестауратора, 2 документариста и музејски педагог, те један библиотекар запослен у специјализованој музејској библиотеци. У Музеју је запослено 7 радника са научним звањем, а све наведено значи да је Музеј кадровски оспособљен да извршава своју основну функцију, предвиђену Законом о музејској дјелатности, и то: истраживање, прикупљање обрада, чување, стручна обрада, проучавање, заштита, излагање и публикавање музејске грађе као

³³ <http://muzejrs.com>

заједничког блага које је деценијама прикупљано. У својим Збиркама Музеј чува око 100.000 експоната а специјализована музејска библиотека располаже са 14.000 књига.

Музеј савремене умјетности³⁴ основан је 13. јануара 1971. године одлуком Скупштине Општине Бања Лука. У оквиру Музеја дјелују четири одјељења: Одјељење збирки, Информационо-документациони центар и библиотека, Одјељење за едукативне програме и Одјељење за изложбене и програмске дјелатности. Музеј савремене умјетности Републике Српске једина је музејска институција у Босни и Херцеговини са овим називом и уско је профилисана за област савремене умјетности. Најзначајнији досадашњи пројекат институције је организација, продукција и презентација Павиљона Босне и Херцеговине на 55. Венецијанском бијеналу 2013. године, за који је изабрана изложба „Врт уживања“ умјетника Младена Миљановића, као и реализација Павиљона Босне и Херцеговине на 57. Венецијанском бијеналу 2017. године у којој је представљена изложба „ University of Disaster“ умјетника Раденка Милака у сарадњи са Романом Урањекком и интернационалним гостима. У 2017. години реализовано је 5 изложби и неколико умјетничких пројеката, као и реализација наших изложби у другим регионалним институцијама.

У 2017. години нарочито је била значајна изложба **Теме и идеје: Српско сликарство 1900–1941** у сарадњи са Галеријом Матице српске из Новог Сада која је у Музеју приређена поводом обиљежавања 22. априла Дана града Бања Луке и изложбу „Таштина малих разлика“ британског умјетника Грејсона Перија реализована у сарадњи са Британским савјетом (British Council). За дио наведених програма Град је обезбједио значајну подршку. Све реализоване програме МСУ РС је посјетило преко 55.000 посјетилаца, док је изложба у Павиљону Босне и Херцеговине на овогодишњем бијеналу у Венецији још отворена, а посјета до сада броји око 50.000 посјетилаца. Музеју савремене умјетности Републике Српске, 2016. године уручена је награда - "Плакета града Бања Лука" за изузетна остварења у области културе и умјетности. **Галерија ПЛУС** је изложбено продајни салон Музеја савремене умјетности Републике Српске званично отворен 26. августа 2016. године продајном изложбом домаћих умјетника, са којима је Музеј већ сарађивао и чији су радови били заступљени у ранијем продајном салону.

Три године након губитка изложбено продајног салона који се налазио у улици Краља Алфонса XIII, захваљујући иницијативи тадашњег Градоначелника Бања Луке Слободана Гаврановића, Музеј је добио на кориштење нови простор, уступљен од стране Културног центра – Бански двор, захваљујући споразуму о сарадњи ове две институције. Отварањем Галерије ПЛУС која задовољава савремене критеријуме и професионалне стандарде излагачког простора, Музеј савремене умјетности Републике Српске поново је у прилици да обезбједи адекватно мјесто за представљање и промоцију умјетника. За разлику од претходног продајног салона, нови адаптирани простор Галерије ПЛУС располаже већом излагачком површином, а нова атрактивна локација у Српској улици бр.10 омогућава умјетницима различитих профила промоцију њихових радова. Поред продаје умјетничких дјела, Галерија ПЛУС служи и као мјесто за продају и промоцију дјела примјењене умјетности, књига и публикација из свијета умјетности јединствених сувенира и

³⁴ www.msurs.org

промотивних материјала Музеја, али и као простор за организовање камерних изложби мањег формата.

Народно позориште Републике Српске основано је 2.9.1930. године као Народно позориште Врбаске бановине, и друго позориште у БиХ. Прва премијера је изведена 18. октобра исте године. Мјесто и улога бањалучког професионалног позоришта, које је одувјек било и више од позоришта једног града, његово "звање и позвање" да буде народно, свакако чине координате у чијем одређењу се промишљају програмске, репертоарске и сваке друге тежње данашњих "позоришника". Основни задатак ове културне институције било је просвјешћавање народа и развијање позоришне умјетности.

Период од званичне промјене назива у Народно позориште Републике Српске, може се означити као један од значајних периода у развоју ове позоришне куће, у којем је важно истаћи чврсто програмско дефинисање репертоара на класицима домаће и свјетске литературе (Стерија, Нушић, Глишић, Шекспир, Ками, Чехов, Ибзен... и др.) али и савременог страног и домаћег националног репертоара (Александар Поповић, Љубомир Симовић, Душан Ковачевић, Небојша Ромчевић и др.), те праизведбе савремених текстова (Кандило у розаријуму, Истина (не) боли, Швајцарска, Жиранти, Отац и син...) реализацију преко шездесет премијерних представа од којих су неке прошле најстрожије селекције и биле уврштене у програме значајних фестивала, уз награде на такмичењима од којих се посебно истичу: Сусрети позоришта/ казалишта БиХ у Брчком, Позоришне/казалишне игре БиХ у Јајцу, МЕСС у Сарајеву, ЈПФ „Без превода“ у Ужицу, Дани Зорана Радмиловића у Зајечару, и Стеријино позорје у Новом Саду; НПРС је већ традиционално организатор позоришног фестивала "Театар фест Петар Кочић" који је основан 1998. године. Фестивал је увео град Бању Луку у ред позоришних центара на који се са све већим уважавањем, гледа у региону.

План установе је подићи ниво културно-културолошког исказа у овом националном театру, са тежњом да се кроз културну дипломатију резултати рада виде и ван језичких и националних граница, које не смију, нити јесу лимитирајуће за ову кућу. Потребна је кадровско јачање свих сегмената позоришта, нарочито техничког и маркетиншког, како би се пратиле тенденције позоришног живота у региону. У идуће четири године интензивно ће се радити на реализацији идеје изградње нове мултифункционалне зграде Народног позоришта Републике Српске, јер то намеће вријеме и потребе за новим, квалитетним и осмишљеним садржајима, као што су опера и балет.

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске³⁵ је основана 26. априла 1936. године, а 1981. постаје чланица Универзитета у Бања Луци те прераста у Народну и универзитетску библиотеку „Петар Кочић“. Одлуком Владе Републике Српске од 7. децембра 1999. године постаје и национална библиотека Републике Српске која под једнаким условима обавља три основне функције: матичну/националну, универзитетску и градску и добија назив Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. (у даљем тексту НУБ Републике Српске). Смјештена је у дијелу објекта Дома радничке солидарности са површином 3.953,68 м². Своје дјелатности и послове НУБ

³⁵ www.nub.rs

Републике Српске остварује у оквиру основних организационих јединица (националне, универзитетске, градске) и служби (матичне и заједничке).

Национална јединица НУБ РС прикупља, обрађује, чува и даје на коришћење цјелокупну штампану или на неки други начин забиљежену грађу коју је створио народ Републике Српске или се на њега односи, без обзира на мјесто настанка. Она је општеобразовног и опшенаучног карактера, а њен рад и фонд усмјерен је ка очувању културног блага и потврђивању националног идентитета народа Републике Српске. У оквиру ове јединице дјелују: ВИБ РС центар (Центар виртуелних библиотека Републике Српске), Одјељење ИСБН/ИСМН и служба СР-а, DOI агенција Републике Српске, Одјељење за издаваштво, програме и односе с јавношћу, Центар за дигитализацију, Библиографско-археографско одјељење и Одјељење библиотека цјелина и легата.

Универзитетска јединица НУБ РС је општенаучног карактера и представља информацијску платформу у умреженом друштву знања Републике Српске. Њена дјелатност остварује се кроз: Реферално одјељење са читаоницама, Одјељење периодичних публикација, Одјељење некњижне грађе, Одјељење страних читаоница, Одјељење за међубиблиотечку позајмицу и Научно-информациони центар.

Градска јединица НУБ РС је средишња јавна библиотека Града Бања Луке која своју дјелатност остварује кроз: Информативно-позајмно одјељење, Дјечију библиотеку „Борик“, Одјељење „Старчевица“, Одјељење „Обилићево“ и Завичајно одјељење.

Матична служба НУБ РС прати и проучава стање, потребе и услове рада у библиотечкој дјелатности Републике Српске, предлаже мјере за њено унапређивање и директно утиче на развој библиотечко-информационе дјелатности Републике Српске. Своје дјеловање Матична служба НУБ Републике Српске остварује преко Одјељења за матичне послове, Одјељења за набавку и обраду библиотечке грађе те Рачунарско-програмерски центара.

У Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске тренутно је запослено 62 радника, од којих 52 обавља стручне библиотечке послове. Сви они континуираним усавањањем својих стечених знања те непрестаним усвајањем нових вјештина омогућавају да ова установа сакупља, чува и чини доступним знање и информације, имајући стално на уму да како расте количина записаног знања тако расте и број могућих корисника тога знања. Сакупљајући, чувајући и чинећи га доступним Народна и универзитетска библиотека Републике Српске омогућава да знање расте више од вишег, дајући огроман допринос развоју културе, просвјете, образовања, науке и умјетности, чиме испуњава и мисију промоције националног идентитета, културе, наслеђа, те напретка националне свијести кроз унапређење знања.

Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица Републике Српске, основана је 2006. године и намијењена је општем образовању, информисању и задовољавању културних потреба слијепих и слабовидих лица, као и развоју и унапређењу библиотечке дјелатности у Републици Српској. Библиотека за слијепа и слабовида лица Републике Српске се, осим својом основном дјелатношћу

прикупљања, обраде и издавања библиотечке грађе у корисницима доступним форматима, бави и издавачком дјелатношћу, која обухвата штампање брајевих књига и часописа те тонско снимање, обраду и умножавање књига и часописа у звучном mp3 формату. Такође у просторијама Библиотеке врши се обука слијепих и слабовидних лица из многих области корисних за њихову већу интеграцију у друштво, као што су учење брајевог писма, информатичка обука и сл. Библиотека је и мјесто гдје се одржавају и различите манифестације културно- умјетничког карактера. Специјална библиотека посједује књижни фонд од 4 012 наслова, тј. 10 080 књижне јединице у звучној техници (mp3 и Daisy формат), на брајевом писму те увећаној и стандардној штампи.

Дјечије позориште Републике Српске³⁶ је јавна установа основана оснивачким актом Владе Републике Српске 1998. године. Располаже простором за рад у објекту бившег Дома солидарности. Позориште има двије сале, Велику салу, која броји 333 мјеста, те Малу салу са 80 мјеста. Сарадњом и ангажовањем еминентних међународних режисера, кореографа и луткарских мајстора, те уз изузетан ангажман властитог кадра, ово позориште је достигло високе стандарде и остварује значајне резултате на међународној сцени позоришта за дјецу. Значајно је напоменути да је у оквиру позоришта постављена, јединствена у региону, стална изложба лутака, која својом умјетничком вриједношћу све више добија на значају у културној и туристичкој понуди града.

Архив Републике Српске³⁷ са сједиштем у Бања Луци основан је 1992. године. У његов састав ушли су бивши Архив Босанске Крајине Бања Лука, Регионални архив Добој и Историјски архив Фоча. Поред канцеларија у Добоју и Фочи, дјелују и оне у Зворнику и Требињу од 2001, а у Сокоцу од 2008. године. Архив има статус централне установе заштите културних добара која прикупља, штити, чува, сређује, обрађује и даје на коришћење архивску грађу на цјелокупној територији Републике Српске. Архивски фондови и збирке Архива Републике Српске су проглашени националним спомеником Босне и Херцеговине по одлуци донесеној на сједници Комисије за очување националних споменика, одржаној од 16. до 22. јануара 2007. године. Национални споменик чине 24 архивска фонда и збирке. У току је дигитализација архивских фондова. Архив Републике Српске располаже са два објекта у Бања Луци. Зграду Архива Републике Српске је подигла аустроугарска окупаторка 1879–1880. по европском моделу градње војних касарни. Објекат у Бања Луци, тзв. Царска кућа, је у раздобљу од 2003. до 2006. саниран, па једини у Републици Српској испуњава основне услове за рад запослених и за смјештај архивске грађе. Архивски депои у Бања Луци су потпуно попуњени архивским фондовима и збиркама и немају могућност да приме нову архивску и документарну грађу, те је неопходно изградити нову намјенску зграду Архива Републике Српске у Бања Луци, која би задовољила потребе Архива у наредних 30 година. Исто тако неопходно је да се формира Архив града Бања Луке, односно Историјски архив у Бања Луци. Архив Републике Српске запошљава 30 радника, од којих у сједишту у Бања Луци 21. Културна димензија није једина у чијем се оквиру може сагледати улога архива. Њихова улога је вишеструка..

³⁶ www.djecijepozoriste.rs

³⁷ www.arhiv.org

Архиви су брана насиљу над историјом, над политичким злоупотребама и ненаучним тумачењима прошлости. У архивима се чувају докази о сваковрсним дешавањима, о територијама, границама, националним тежњама, достигнућима и падовима, о унутрашњој и спољној политици, економији, просвјети, култури, здравству, историјским личностима и многим другим питањима. Свака озбиљна држава и свако зрело и културно друштво с посебном пажњом чува такве доказе.

Академија наука и умјетности Републике Српске је највиша научна и умјетничка установа у РС. Основана је 1993. Законом о Академији наука и умјетности Републике Српске. Академија (2017) има 76 чланова – 24 редовна, 16 дописних и 36 иностраних. Радна тијела Академије су: одјељења (друштвених наука; књижевности и умјетности; природно-математичких и техничких наука; медицинских наука), институти (за историју, за друштвена истраживања, за природне и техничке науке, за српски језик и књижевност), и одбори (пет одбора Академије и 16 одбора одјељења). У радним тијелима ангажовани су сви чланови Академије и око 200 сарадника – универзитетских професора, истраживача и умјетника.

Као самостална научна установа од посебног интереса за РС, Академија подстиче развој свијести о томе да су културно наслеђе, научно и умјетничко стваралаштво стални извор нових сазнања. Она подстиче, организује и координише складан развој фундаменталних и примијењених, интердисциплинарних и мултидисциплинарних истраживања у свим областима науке и умјетности. Задатке остварује кроз различите форме рада: издавачку дјелатност, научноистраживачки рад, научне скупове и међуакадемијску сарадњу. У оквиру издавачке дјелатности до 2017. објављено је око 160 публикација, међу којима су: научна дјела (20), монографије (14), енциклопедијске јединице (први том *Енциклопедије РС*), зборници (49), љетописи (12), сабрана и изабрана дјела (4), научни часописи „Грађа о прошлости Босне“, „Contemporary Materials“ и др. Научноистраживачки рад углавном се одвијао кроз израду пројеката, као што су *Енциклопедија Републике Српске, Савремени материјали за обновљиве изворе енергије и биомедицину, Грађа о прошлости Босне, Репродуктивно здравље у РС, Хармонизација права привредних друштава БиХ са правом Европске уније, Испитивање српског дијалекатског простора БиХ...*). До 2016. одржано је више десетина домаћих и међународних научних и стручних скупова (*Српски духовни простор, Земља Павловића – средњи вијек и период турске владавине, Савремени материјали, Андрић између Истока и Запада, Дејтонски мировни споразум као правни и политички основ развоја Републике Српске, Пресуда Европског суда за људска права у предмету Сејдић–Финци, Први свјетски рат – узроци и посљедице...*). Успостављена је међународна и међу-академијска сарадња са више научних институција (САНУ, ЦАНУ, МАНУ, Украјинска академија наука за високо образовање, Руска академија наука, Краљевска академија за економију и финансије Шпаније, Бугарска академија наука, Европска академија наука и умјетности, Свјетска академија умјетности и наука и др.). У оквиру АНУРС-а раде Библиотека и Галерија.

Академија наука и умјетности Републике Српске смјештена је у властитој, савремено опремљеној згради, површине око 2.500 м², у центру Бање Луке. Зграда је саграђена 1940. за потребе Трговинско-индустријске коморе, а касније је више пута дограђивана. У њој били смјештени:

Привредна комора, Педагошка академија, па Филозофски факултет. Дио унутрашњости зграде (стубови – колоне) заштићен је као културно-историјски споменик.

Културно-умјетнички аматеризам. Културно-умјетнички аматеризам представља слободно и организовано окупљање грађана око одређених заједничких интереса, програма и програмских циљева. Удружења из области културно – умјетничког аматеризма учествују у очувању културе и традиције народа на овим просторима, радећи то из љубави према пјесми, игри, музици, глуми и другим видовима умјетности. Град Бања Лука подржава [културно-умјетнички аматеризам](#) кроз суфинансирање програмских дјелатности сљедећих удружења - **девет културно-умјетничких друштава:** Ансамбл народних игара и пјесама „Веселин Маслеша“, Радничко културно-умјетничко друштво „Пелагић“, Културно-умјетничко друштво „Чајавец“, Културно-умјетничко друштво „Пискавица“, Културно-умјетничко друштво „Српски витезови“, Културно-умјетничко друштво „Свети Сава“, Културно-умјетничко друштво „Опанак“, Културно-умјетничко друштво „14. Фебруар“; **четири пјевачка друштва-хора:** Српско пјевачко друштво „Јединство“, Арт пулс „Бањалучанке“, Дјечији хор „Врапчићи“, Хрватско пјевачко друштво „Нада“; **два тамбурашка оркестра:** Градски тамбурашки оркестар и Ансамбл „Здравка Ћосића“; **три позоришта:** Бањалучко студентско позориште, Дис–позориште младих и Невид театар; **једно завичајно друштво:** Завичајно друштво „Змијање“. Филмска остварења се приказују у Cineplexх "Палас", смјештену у самом центру града, који има седам модерно опремљених биоскопских сала. **Градско позориште Јазавац** ³⁸ је непрофитна умјетничка организација коју чине млади позоришни умјетници са циљем стварања и организовања позоришних и умјетничких догађаја. Јазавац је, захваљујући писцу и народном трибуну Петру Кочићу, метафора побуне, истине и борбе. Из имена позоришта провирује жеља да се буде критичан (сатиричан) на двосмислен, афористичан начин.

Основни проблеми који прате област културно – умјетничког аматеризма је недостатак простора за рад једног броја друштава, те нефункционалност објеката у којима поједина друштва обављају своје активности.

Кандидатура Бања Луке за европску пријестоницу културе 2024. године

Оно што потенцијална кандидатура сигурно доноси јесте отварање простора за бројна партнерства и сарадњу на европском нивоу, укључујући и лакши приступ ЕУ фондовима, са акцентом на програм *Креативна Европа*. С обзиром да је Бања Лука град који долази из земље кандидата/потенцијалног кандидата за ЕУ, то значи да овим пројектом Град не аплицира за средства, него прави план развоја и трансформације Бања Луке. Циљ програма је довести до системских рјешења путем којих би градови, али и институције, јавне установе културе, организације, компаније и појединци који дјелују на пољу културе направили такве промјене које би довеле до одрживих културних активности и културе као центра и катализатора тих промјена. Бања Лука, за разлику од осталих градова у окружењу, је у знатној предности, јер је тим који ради на апликацији задужен и за рад на Стратегији развоја културе Града Бања Лука 2018-2028.

³⁸ www.gpi.ba

Имајући у виду да први критеријум приликом оцјене апликације гласи: “Допринос дугорочној Стратегији развоја културе”, у оквиру њега, задатак тима који ради на апликацији је, комисији која ће оцјењивати апликацију у Бриселу, предочити планове за јачање капацитета културног и креативног сектора, као и развој дугорочних веза између културног, привредног и друштвеног сектора. Такође, оно што се мора урадити јесте изабрати кључне проблеме и изазове, те циљеве који ће се рјешавати Стратегијом и њих затим уплести у саму апликацију. Проблема је много и не могу се сви адресирати, али могу они најважнији. И они ће бити дио пројекта. Додатни услов, можда и најважнији, јесте пораст буџета за културу на нивоу Града, и то од оног тренутка када се објави намјера о кандидатури.

С обзиром на спроведена истарживања тим који ради на кандидатури и изради Стратегије може издвојити неколико циљева који ће ући у документ Стратегије развоја културе Бања Луке 2018-2028., попут:

- **Успостављен система транспарентне културне политике** - подразумијева стварање једног система при Граду Бања Лука који ће бити отворен, јаван и транспарентан у смислу да би се буџетска средства требала дијелити искључиво путем јавних конкурса, а на основу јасно дефинисаних критеријума; овдје такође говоримо и о редефинисању постојећих конкурса, висине износа средстава која се по конкурс додјељују и слично.
- **Развој публике** - успостављањем чврстог односа између културе и образовања (формалног, неформалног, цјеложивотног и слично); увођењем разних едукативних програма који би у будућности били интегрални дио пројекта са којима се аплицира за средства из јавног (градског) буџета; покретање разних облика медијацијских и анимацијских пројекта као новог стандарда у култури и слично.

Као регионални културни центар, град Бања Лука има значајне могућности за развој културе, а нарочито у дијелу културне дипломатије – промовисања сопствене културне баштине и размјене на међународном нивоу, у великом броју области. Унапређење културе је један од кључних стратешких фокуса Града, што се огледа кроз бројне активности, нарочито у посљедњих неколико година: ревитализацију тврђаве Кастел, кандидатуру за Европску престоницу културе 2024. године, обогаћивање културних садржаја, промоцију и даљи развој Банског двора, те подршку великом броју културно-умјетничких друштава и организација које су активне на територији града Бања Лука.

IV.1.5.3. Спорт

Град Бања Лука одувјек је био препознатљив као град спорта и младих који има дугу спортску традицију. Завидне успјехе на спортским такмичењима постизали су и бањалучки спортисти који су свом граду подарили 13 медаља са Олимпијских игара (8 златних, 1 сребрна и 4 бронзане медаље) и 15 медаља са Свјетских првенстава, и низ медаља са других првенстава и међународних такмичења. Град Бања Лука се својим олимпијским побједницима одужио - једна од најљепших улица у граду названа је улицом Олимпијских побједника, а у СД „Борик“ подигнут је олимпијски славолук.

Стратешки и законодавни оквир у области спорта - Надлежност у области спорта на територији јединице локалне самоуправе, у складу са Законом о локалној самоуправи³⁹ су бројен и односе се на: обезбјеђење услова за изградњу, одржавање и коришћење спортско рекреативних објеката; обезбјеђује и усмјерава реализацију школских и студентских спортских такмичења; обезбјеђује посебне услове за повећање квантитета и квалитета рада са младим спортским талентима; обезбјеђује услове за развој и унапређивање аматерског спорта; обезбјеђује услове и издаје сагласност за организацију и одржавање спортских такмичења и манифестација од значаја за јединицу локалне самоуправе и друге надлежности у складу са законом. Законом о спорту⁴⁰ прописане су надлежности у погледу суфинансирања програма спортских организација из буџета града: изградња, одржавање, коришћење и реконструкција спортских објеката; учешће у обезбјеђивању реализације градског и међуопштинског нивоа школских и студентских спортских такмичења, такмичења лица са инвалидитетом, спортско- рекреативних такмичења, масовних и традиционалних манифестација; ствара услова за подизање квалитета рада свих активних спортиста, а посебно рада са младим спортски надареним појединцима и екипама; учешће у финансирању дјелатности спортских удружења, друштава, гранских спортских савеза и удружења града; организација и одржавање спортских такмичења и манифестација од значаја за град; учешће у финансирању здравствене заштите спортиста аматера у складу са важећим прописима; обезбјеђење услова за спортске активности лица са инвалидитетом.

Правно нормирање одређене друштвене области битно детерминише све активности у њеним оквирима и одређује интерес и приоритет законодавца (у овом случају Републике Српске). Тако је и спорт област чија се судбина у знатној мјери може одређивати кроз правно регулисање. У том смислу неопходно је, прије свега, јасно одредити интерес и приоритет у спорту на нивоу Републике Српске, како би се могли одредити и јасни интереси и приоритети у јединици локалне самоуправе, односно града Бања Лука.

Законом о спорту је дефинисано да је спорт у Републици Српској дјелатност од општег интереса, а остварује се доношењем и реализацијом програма развоја спорта. Град Бања Лука је усвојио Програма развоја спорта града Бања Лука за период 2018-2022. године, којим хоће да покуша да уреди област спорта на својој територији. Један од најважнијих дијелова програма јесте нови начин суфинансирања програмских активности спортских организација кроз основни, посебни и допунски програм финансирања. Вредновање спортских резултата у складу са наведеним програмом прате нови критеријуми и бодовање ради класификације спортских организација унутар категорисаних спортова, који су разрађени на начин да у великој мјери буду једнаки за све спортске организације које се баве организованим такмичарским спортом. Такође, вредновање спортских резултата кроз наведене програме вршиће се и у спортским организацијама лица са инвалидитетом.

Важан дио Програма, којим ће се реализовати други стратешки приоритет, јесте пројекат "Спорт доступан дјеци" у оквиру којег ће Градска управа суфинансирати, одређени број чланарина спортиста у нижим узрасним категоријама у спортовима прве и друге категорије, а све са циљем укључивања што већег броја дјеце у спортске активности. Исто тако, кроз титулу "Европски град спорта" Град Бања Лука кроз неколико пројеката хоће да унаприједи систем школског спорта и школских спортских секција, а као коначни циљ и излазни резултат је повећања бављења спортом и повећане физичке активности дјеце која се не баве организованим спортским активностима.

³⁹ ("Службени гласник Републике Српске" број 97/16),

⁴⁰ ("Службени гласник Републике Српске" бр. 4/02, 66/03, 73/08 и 102/08)

Град Бања Лука је, Рјешењем број 12-Г-4394/17 од 22.11.2017. године, именовао Тим за израду активности "Европски град спорта 2018. године" (у даљем тексту: Тим), који је израдио приједлог Пројекта "Развоја спорта кроз школске спортске секције" (у даљем тексту: Пројекат). План и програм активности је израђен у складу са Наставним планом и програмом, те циљевима и усвојеним правцима Пројекта, и то:

- 1) од II до V разреда основних школа, у оквиру којег наставу физичког васпитања реализују дипломирани професори физичког васпитања умјесто наставника разредне наставе, и то по Наставном плану и програму, уз обogaћење садржаја са спортским полигонима и такмичењима;
- 2) од VI до IX разреда основних школа, у оквиру којег се акценат ставља на ученике VI и VII разреда, гдје би дипломирани професори физичког васпитања, који већ волонтирају у нижим разредима, реализовали додатни час физичког васпитања и такмичења, у оним спортовима за које постоји највеће интересовање у складу са резултатима анкете.

Овај програм је потпуно бесплатан за дјецу и такав да ће се реализовати у друштву њихових вршњака. Наравно, неопходан је стручни приступ, у складу са важећим законским нормама.

Опис програма спорт у школи

У изабраним школама Града Бања Лука (одабир школа се изврши у сарадњи са Активом директора основних школа Града Бања Лука и услова за одржавање овог пројекта) обезбјеђују се термини за одржавање Плана и програма Пројекта радним даном у времену од 18,40 до 20,00 часова, односно након завршетка редовне наставе, а у складу са тачком 4. Упутства о издавању и начину плаћања школског простора ("Службени гласник Републике Српске" број 1/18). Уколико се Пројекат реализује у другим спортским отвореним и затвореним објектима, термини ће се накнадно утврдити у складу са расположивим капацитетима.

У Програм се укључују ученици млађег школског узраста, односно од **II до V** разреда, којима ће наставу физичког васпитања предавати незапослени дипломирани професори физичког васпитања– волонтери, умјесто наставника разредне наставе, и то по Наставном плану и програму, уз обogaћење садржаја са спортским полигонима и такмичењима.

У Програм се укључују и ученици од **VI до IX** разреда са посебним акцентом на ученике **VI и VII** разреда, којима ће исти волонтери водити додатни час физичког васпитања, у оним спортовима за које постоји највеће интересовање у складу са резултатима анкете, као и такмичења. Такмичења ће се организовати за ученике **VI и VII** разреда, имајући у виду да завршни разреди учествују у систему школских спортских такмичења, односно Малим олимпијским играма Републике Српске. Циљна група нису дјеца која су већ укључена у организован тренажни процес, односно у неки спортски клуб или школицу спорта.

Акценат пројекта код старијих узрасних категорија (6-9 раз.) је на популаризацији физичке активности код што већег броја дјеце. Из тога разлога нису приоритет ученици који већ учествују у школским секцијама, те су активни чланови спортских клубова, већ управо ученици који се са спортом сусрећу само на основним часовима физичког васпитања.

Програмски садржаји су усмјерени ка:

- 1) Стицању, усвајању и усавршавању моторичких знања, умјећа и навика,
- 2) Развијању моторичких способности и то првенствено координације, покретљивости, издржљивости, агилности и снаге.
- 3) Програм је конципиран тако да се код дјеце развија осјећај и потреба за дружењем и заједништву – социјални развој.
- 4) У реализацији програма активно су укључени сви чланови групе, а дијелови програма су тако обликовани да сваком дјетету омогућава учешће у њему.
- 5) Игре су саставни дио програма и метода рада, које имају задатак да увећају дјечије задовољство и повећају њихову ангажованост на часу. Приликом примјене игара водити рачуна о фер плеју.
- 6) Његовање такмичарског духа код дјеце је важна компонента укупног развоја личности. Посебно је важно да кроз такмичење науче да прихвате и пораз и побједу и своје позиционирање у групи у периоду одрастања.
- 7) Посебним конципирањем програма рада са увођењем игара, које поред моторичких имају ефекат и на психолошке аспекте личности, посебно на когнитивне те афективне, жели се утицати на потпуни психо-физички развој појединца.

Циљеви и задаци пројекта

У складу са општим и посебним циљевима, циљеви програма су:

- 1) да се редовно задовољава потреба дјеце за кретањем,
- 2) да се створе услови за дјечију игру,
- 3) да се подстиче хармонични физички развој дјеце,
- 4) да се изгради навика за свакодневним физичким вјежбањем,
- 5) да се развија и унапређује здравствена култура ради очувања здравља, повећања отпорности организма на утицаје савременог начина живота,
- 6) да старији ученици усвоје основе одређених спортова за које имају интересовање, а који им раније нису били доступни,
- 7) да се развијају и унапређују моторичке и функционалне способности,
- 8) да се окушају у такмичењима прилагођеним њиховом узрасту,
- 9) повећање сати проведених у физичкој активности за обе категорије,
- 10) набавком опреме и активирањем експерата из датог домена подиже се квалитет наставе физичког васпитања,
- 11) сарадњом професора физичког и учитеља долази до интеракције и размјене искустава и знања,
- 12) континуираним едукацијама долази до анализе постојећих стања и знања и њиховог унапређења.
- 13) Стварање базе младих спортиста кроз спортске школске секције.

Такође, у оквиру овог стратешког приоритета, важан сегмент је и школски спорт гдје Градска управа даје пун допринос организацији Малих олимпијских игара Републике Српске и једина је јединица локалне самоуправе која организује лига такмичења на градском нивоу за све основне и средње школе у одбојци, кошарци, рукомету, малом фудбалу, атлетици и гимнастици.

Новина предвиђена овим Програмом је да се, по први пут у Бања Луци, прописује категоризација спортиста која има за циљ вредновање спортских резултата ради додјеле стипендија категорисаним спортистима, јер се кроз системска рјешења жели дати пуна подршка спортистима и њиховом даљем усавршавању. Битно је напоменути и остале дијелове организације спорта који су обухваћени Програмом, а допринијеће уређењу система спорта у граду, то су: спортска такмичења и манифестације од посебног значаја за град; увођење информационог система ради умрежавања спортских организација које се баве организованим такмичарским спортом; жене у спорту; континуирана обука и образовање у спорту; медији и спорт; проблеми организације и финансирања спорта. Иначе, све дијелове програма прате општи и посебни циљеви који ће се уградити у акциони план реализације Програма развоја спорта Града Бања Лука за период 2018-

2022. година. Акционим планом ће бити дефинисани активности, мјере, задаци, одговорна институција и партнери, рокови активности и ресурси.

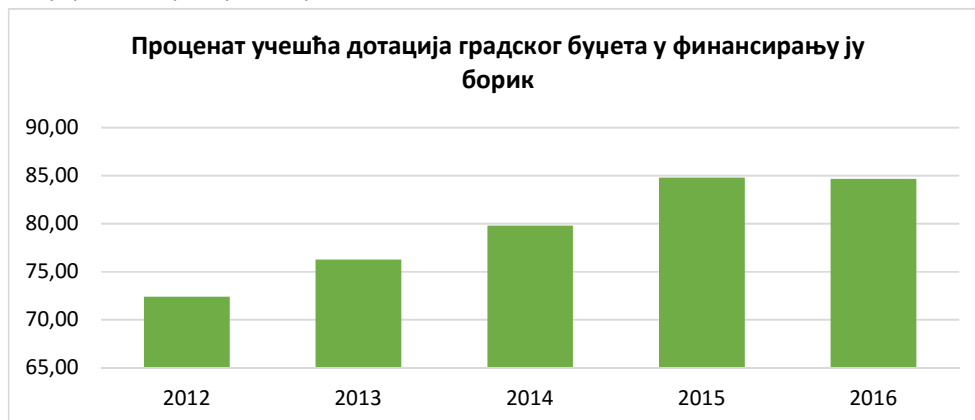
Финансирање спорта на нивоу Града Бања Лука врши се из буџета Града, под условима дефинисаних Законом о спорту и Законом о локалној самоуправи. Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт је орган Градске управе који је задужен за област спорта. Стратешко опредељење за финансирање спорта у Граду Бања Лука је суфинансирање програмских активности и дјелатности спортских организација и других организација у области спорт кроз основни, посебни и допунски програм финансирања спорта.

Према досадашњим пројекцијама буџета за суфинансирање програмских активности спортских организација и других организација у области спорта дефинисане су следеће ставке које се суфинансирају из буџета Града: средства за текуће одржавање спортско-рекреативних садржаја, Средства за финансирање здравствене заштите спортиста у спортским клубовима, средства за рад организација и удружења из области спорта, средства за Олимпијски базен, средства за школски, студентски и рекреативни спорт, средства за развој пливачког спорта – школа пливања за дјецу и омладину, средства за спортске организације лица са инвалидитетом, средства за појединце у области спорта.

Период	Средства буџета	Непосредно планирано средства за спорт		Непосредно планирано средства за спорт		УКУПНО	% у односу на буџет
		ИЗНОС	%	ЈУС Борик	Градски олимпијски базен		
2012	177.476.000,00	2.407.100,00	1.35	1.955.600,00	985.000,00	5.347.700,00	3.01
2013	180.932.000,00	1.742.970,00	0.96	1.926.700,00	700.000,00	4.369.670,00	2.41
2014	121.669.200,00	1.323.310,00	1.09	1.940.950,00	800.000,00	4.064.260,00	3.43
2015	118.049.000,00	1.307.000,00	1.11	1.827.000,00	800.000,00	3.934.000,00	3.33
2016	128.270.000,00	1.283.200,00	1.00	2.262.800,00	840.000,00	4.366.000,00	3.41
УКУПНО	726.396.200,00	8.063.580,00		9.913.050,00	4.125.000,00	22.101.630,00	3.04

Извор: Програм развоја спорта

Анализа буџета указује да у посматраном периоду долази до континуираног увећања учешћа дотација буџета у финансирању ЈУ Борик:

Извор: Годишњи извјештаји ЈУ Борик

Институционални капацитети

ЈУ СПОРТСКИ ЦЕНТАР БОРИК - Јавна спортска установа СД „Борик“ основана је 15.05.1974. год. Град Бања Лука је оснивач и власник Установе. Сама Установа пружа услуге од јавног интереса и представља најважнији сегмент пружања ове врсте услуга у Граду Бања Лука, као и услуге по основу којих остварује властите приходе. Спортској дворани „Борик“1995. је припојен Друштвени дом „Мејдан“(Дворана „Обилићево“). Одлуком Града Бања Лука од 29.11.2007. године извршено је усклађивање и организовање пословања ЈСУ СД „Борик“ Бања Лука са Законом о систему јавних служби и извршена промјена назива тако да од 01.01.2008. год ЈСУ СД „Борик“ послује као буџетски корисник по називом ЈУ Спортски центар „Борик“ Бања Лука. У оквиру Спортског центра „Борик“ Бања Лука послују регистроване организационе јединице и то: СД „Борик“, ресторан „Борик“, СД „Обилићево“ и Куглана „Лауш“ смјештена у згради „Елмонт“. У оквиру ових организационих јединица послују сљедеће службе: Служба општинских, правних, кадровских и заједничких послова, Служба финансија, Служба безбједности и хигијенско-техничког одржавања и Служба комерцијале и угоститељства у којој је запослено укупно 69 радника.

Данас у Бања Луци активно раде 246 спортских организација у 40 грана спорта, од чега је 13 спортских организација инвалидних лица. Спортски клубови организовани су у 25 градских гранских савеза. Најмасовнија грана спорта је фудбал који има 30 спортских организација, затим кошарка 16, карате 13, рукомет 12, шах 11, итд.

Постојећи спортски објекти и стање објеката

ОТВОРЕНИ СПОРТСКИ ОБЈЕКТИ	ЗАТВОРЕНИ СПОРТСКИ ОБЈЕКТИ
➤ Фудбалски стадиони (18) ➤ Тениски центри (2) ➤ Базени (1) ➤ Остали спортски и спортско ➤ рекреативни објекти (5)	➤ Спортске дворане (2) ➤ Базени (1) ➤ Фискултурне сале основних школа (27) ➤ Фискултурне сале средњих школа (12)

ОТВОРЕНИ СПОРТСКИ ОБЈЕКТИ	
ФУДБАЛСКА ИГРАЛИШТА И СТАДИОНИ	
ГРАДСКИ ФУДБАЛСКИ СТАДИОН	⇒ Градски стадион је површине 6.347 м². Комплекс стадиона је смјештен на земљишту укупне површине 9854 м². У склопу стадиона налази се фудбалско игралиште, помоћно игралиште, затим зграда у којој су смјештени сви потребни пратећи садржаји: свлачионице, економат, вешерај и канцеларије управе и фудбалских савеза, клупске просторије и угоститељски садржаји (западне трибине). ⇒ У 2012. години завршена је изградња сјеверне трибине Градског стадиона, постављене су столице на источној трибини, тако да је укупан капацитет стадиона 10.000 сједећих мјеста, чиме су задовољени су строги критерији и стандарди, када је у питању организација међународних фудбалских утакмица.

	⇒ У 2016. години изграђено је помоћно фудбалско игралиште на Градском стадиону, са вјештачком травом која задовољава највише ФИФА стандарде. Одлуком Скупштине Града Бања број 07-013-715/09, Градски стадион који је у власништву Града Бања Лука, дат је на кориштење на Фудбалском клубу „Борац за реализацију својих тренажних и такмичарских активности.
Фудбалско игралиште ФК "Будућност" – М.З. Српски Милановац	⇒ Фудбалско игралиште ФК "Будућност" налази се у МЗ „Српски Милановац“ дјелимично задовољава услове за реализацију тренажних активности. Травната површина се одржава складно могућностима клуба и у лошем је стању. ⇒ У склопу фудбалског игралишта налази се и балон за мали фудбал са вјештачком травом и зидани објекат у којем су биле смјештене свлачионице, економат и канцеларије клуба. Међутим, услед олујног невремена које се десило 11.01.2016. године, дошло је великог оштећења балона за мали фудбал, те је он постао употпуности неупотребљив. ⇒ Менаџмент Фудбалског клуба „Будућност“ аплицирао је за суфинансирање трошкова санације балона за мали фудбал на конкурс расписан од стране УНДП, те се у наредном периоду очекује санација и реконструкција овог спортског објекта.
Фудбалско игралиште ФК "Младост"- М.З. Залужани	⇒ Фудбалско игралиште Ф.К. "Младост" је потпуно запуштен, нефункционалан и девастиран и као такав није у употреби. ⇒ Не постоје ни зидани објекти на стадиону за намјенско кориштење. Клуб користи други терен за утакмице и тренинге у кругу бивше касарне Залужани. ⇒ Специфичност клуба је у томе што су се опредјељени за рад са млађим категоријама и почетницима. Једини извори прихода су им чланарине из омладинског погона, којим финансирају све трошкове.
Фудбалско игралиште Ф.К. „БСК“ - М.З. Кочићев вијенац	⇒ Фудбалско игралиште ФК „БСК“ је реновиран 2009. године, те захваљујући томе задовољава услове за такмичење у 1. фудбалској лиги РС. ⇒ Зидани објекат у чијем су склопу свлачионице, економат, вешерај и канцеларије управе су задовољавајући. У цјелини и стадион и објекти на стадиону, налазе се у добром стању.
Фудбалско игралиште Ф.К. "Лауш" - М.З. Лауш	⇒ Фудбалско игралиште ФК „Лауш“ у свом саставу има травнати фудбалски терен и зидани објекта у склопу којег се налазе свлачионице, економат, вешерај, канцеларије управе клуба и трибине. ⇒ Сама травната површина и поред редовног одржавања, је у таквом стању да је неопходно извршити санацију исте.
Фудбалско игралиште Ф.К. "Рекреативо" - М.З. Чесма	⇒ Фудбалско игралиште у Мјесној заједници Чесма користи Фудбалски клуб „Рекреативо“. Ово фудбалско игралиште задовољава услове такмичења у нижим ранговима такмичења и лигама при ФС РС и редовно се одржава. У оквиру фудбалског игралишта, налази се и зидани објекат у чијем су склопу свлачионице, економат, вешерај, канцеларије клуба. ⇒ Објекат се редовно одржава и пружа основне услове за рад клуба. Програмом финансирања спорта и физичке културе Града Бања Лука за 2017. годину, издвојена су средства у износу од 3.000,00 КМ за санацију свлачионица.

⇒ Фудбалско игралиште Ф.К. "Карановац" - М.З. Карановац	⇒ Фудбалско игралиште Ф.К. „Пролетер“ у мјесној заједници Карановац је реновиран и захваљујући томе задовољава услове за такмичење у фудбалским лигама РС . Зидани објект у чијем су склопу свлачионице, економат, вешерај и канцеларије управе су задовољавајући. У цјелини и стадион и објекти на стадиону, налазе се у добром стању. ⇒ Програмом финансирања спорта и физичке културе Града Бања Лука за 2017. годину, издвојена су средства у износу од 5.000,00 КМ за санацију свлачионица.
Фудбалско игралиште ФК „Гомионица“	⇒ Фудбалско игралиште ФК „Гомионица“ у Бронзаном Мајдану налази се у врло лошем стању, прилично је девастиран и не постоји могућност одигравања утакмица било којег нивоа такмичења јер дужи период није у употреби (мада би његова санација била лако изводљива, што због природног положаја терена, што због чињенице да се налази на огромном отвореном простору гдје је могуће изводити све врсте радова). ⇒ На стадиону не постоје објекти неопходни за такмичење, што је још један недостатак овог стадиона. Генерални закључак је да овај стадион не задовољава основне услове фудбалског такмичења и није у употреби.
Фудбалско игралиште Ф.К. "Слога-Нектар" – М.З. Поткозарје	⇒ Фудбалско игралиште Ф.К. "Слога-Нектар" је дао од фудбалских игралишта који самофинансирањем успјева постићи услове за фудбалско такмичење у нижем рангу лига РС. Стадион садржи травнати терен и основни зидани објект ⇒ Фудбалско игралиште се у складу са могућностима и потребама редовно одржава. Уз игралиште, започета је изградња трибина са 150 сједећих мјеста. Зидани објект је реновиран и потпуно функционалан, и у њему су смјештене свлачионице, економат и клупске канцеларије.
Фудбалско игралиште Ф.К. "Џаја" - М.З. Врбања	⇒ На фудбалском игралишту ФК „Џаја“ у М.З. Врбања урађен је објект у приватном власништву који служи као службене просторије клуба. Фудбалски терен се налази у добром стању и редовно се одржава. Стадион не посједује трибине. ⇒ Свеукупно узевши, стадион задовољава услове такмичења у лигама РС у којој се тренутно клуб налази. Судским поступком ФК „Јединство“ Врбања (корисник стадиона прије 1992. године) извршио је поврат стадиона. У току је судски поступак везан за рјешавање имовинско-правних односа.
Фудбалски игралиште Ф.К. "Полет Крајишник" - М.З. Рамићи	⇒ Фудбалско игралиште ФК "Полет Крајишник" је у добром стању, и исто се одржава у складу са могућностима ове спортске организације. Услови на овом фудбалском игралишту задовољавају потребе одигравања фудбалских утакмица у нижем рангу такмичења на нивоу лига РС . Фудбалски клуб „Полет Крајишник“ користио је свлачионице и канцеларије клуба у склопу Дома културе у овој Мјесној заједници, међутим проблем ове спортске организације, је тај што тренутно немају свлачионице и клупске канцеларије, јер је у току санација Дома културе.

Фудбалско игралиште Ф.К. "Крајина" - М.З. Росуље	⇒ Фудбалско игралиште Ф.К. Крајина садржи једносратни зидани објект, главни травнати терен, мањи помоћни терен и монтажне трибине. Главни травнати терен се редовно одржава и налази се у задовољавајућем стању. Зидани објект, у чијем су склопу свлачионице, економат, вешерај, канцеларије управе, те угоститељски објект у добром је стању и овај стадион је један од редовно одржаваних стадиона у Граду захваљујући ангажовању управе клуба. Стадион задовољава услове такмичења у 2. фудбалској лиги РС.
Фудбалско игралиште Ф.К. "Омладинац" - М.З. Лазарево	⇒ Фудбалско игралиште Ф.К. „Омладинац“ садржи једносратни зидани објект, главни травнати терен, помоћни терен и зидане трибине. Главни травнати терен се редовно одржава и у добром је стању. У склопу овог фудбалског игралишта налази се зидани објект је у којем се налазе свлачионице, економат, вешерај, канцеларије управе, те угоститељски објект. ⇒ Стадион дјелимично задовољава услове за такмичења у нижим ранговима такмичења на нивоу РС. Програмом финансирања спорта и физичке културе Града Бања Лука за 2017. годину, издвојена су средства у износу од 4.500,00 КМ за санацију свлачионица и набавку опреме за наводњавање фудбалског игралишта.
Фудбалски стадион Ф.К. "Крупа" – М.З. Крупа на Врбасу	⇒ Фудбалски стадион фудбалског клуба „Крупа“ је стадион који је реконструисан 2009. године, током које добија садашњи изглед. Стадион је изграђен по посљедњим стандардима које налаже УЕФА. Стадион Фудбалског клуба „Крупа“ посједује игралиште са вјештачком травом, трибинама са 3.000 сједећих мјеста, од којих је 800 наткривено. Испод трибина налазе се свлачионице, фитнес и велнес садржаји, економат клуба и кафе бар. У циљу проширења капацитета, у плану је изградња још једне трибине, као изградња пропратних објеката.
Фудбалско игралиште Ф.К. "Врбас" - М.З. Српске Топлице	⇒ Фудбалско игралиште ФК „Врбас“ редовно се одржава у складу са могућностима ове спортске организације. Један од проблема овог фудбалског игралишта представља дренажа терена, међутим природни положај стадиона и његова близина ријеци Врбас омогућавају врло лаку изградњу адекватне дренаже, гдје би вода отицала директно у ријеку Врбас, чиме би се ријешило питање подлоге. Једносратни зидани објект у оквиру стадиона је у лошем стању. Свлачионице, вешерај, економат и просторије управе, које се налазе у приземљу, су у добром стању и одржавају се такође из средстава клуба. Ово фудбалско игралиште задовољава нижи ранг такмичења у фудбалској лиги РС . ⇒ Фудбалско игралиште ФК „Врбас“ редовно се одржава у складу са могућностима ове спортске организације. Један од проблема овог фудбалског игралишта представља дренажа терена, међутим природни положај стадиона и његова близина ријеци Врбас омогућавају врло лаку изградњу адекватне дренаже, гдје би вода отицала директно у ријеку Врбас, чиме би се ријешило питање подлоге. Једносратни зидани објект у оквиру стадиона је у лошем стању. Свлачионице, вешерај, економат и просторије управе, које се налазе у приземљу, су у добром стању и одржавају се такође из средстава клуба. Ово

	фудбалско игралиште задовољава нижи ранг такмичења у фудбалској лиги РС .
Фудбалско игралиште О.Ф.К. "Слобода" - М.З. Пискавица	⇒ Фудбалско игралиште у М.З. Пискавица се налази непосредно уз пругу. Травната површина не задовољава потребне услове такмичења јер је земљиште веома мочварно, те услед и минималних падавина терен постаје неупотребљив. Основни проблем је дренажа подлоге, која је врло лоше урађена. Постојећи зидани објект је прилично девастиран и захтјева хитну санацију, ради задовољавања минималних услова рада.
Фудбалско игралиште Ф.К. "Жељезничар" - М.З. Лазарево	⇒ Фудбалско игралиште ФК „Жељезничар“ је игралиште на којем је постављена вјештачка трава. У склопу овог игралишта налази се и зидани објект у којем су смјештене свлачионице, економат, вешерај и канцеларија управе клуба. ⇒ Игралиште и пратећа инфраструктура редовно се одржава, а исти се користи за тренинг и утакмице свих селекција клуба и одигравање утакмица.
Фудбалско игралиште Ф.К. "Напријед" -М.З. Обилићево	⇒ Фудбалско игралиште ФК „Напријед“ Травната површина се редовно одржава али је неопходно извршити санацију исте. Уз игралиште су изграђене и бетонске трибине на којима постоје услови за постављање столица за сједење. У оквиру стадиона налази се и зидани објект у чијем су склопу свлачионице, економат, вешерај, канцеларије управе те угоститељски објект. Фудбалско игралиште и објект редовно се одржавају, али је неопходна санација истог или изградња новог објекта. Фудбалско игралиште испуњава услове такмичења у фудбалској лиги РС .

Један од основних проблема, који је карактеристичан за сва фудбалска игралишта је рјешавање имовинско-правних односа.

Одсјек за правна питања и прописе доставио је Одјељењу за образовање, здравство, омладину и спорт допис број 19-017-3961/2017 од дана 15.09.2017. године, којим су информисали ово одјељење о броју укњижених фудбалских игралишта на град Бања Луку. Од осамнаест (18) поднесених захтјева за укњижавање фудбалских игралишта на Град Бања Луку, за четири (4) захтјева донесено је рјешење о укњижби права својине у корист града Бања Луке и то за Градски фудбалски стадион, фудбалско игралиште ФК „Полет-Крајишник“ у МЗ Рамићи, фудбалско игралиште ФК „Будућност“ у МЗ Српски Милановац и фудбалско игралиште ФК „Рекреативо“ у МЗ Чесма. За преостале захтјеве поступци су у току код Републичке управе за геодетске и имовинско-правне послове, ПЈ Бања Лука, а Одсјек за правна питања и прописе је више више пута ургирало и тражило доношење рјешења у примјереном року.

ТЕНИСКИ ТЕРЕНИ	
Тениски терени – Парк М.Стојановића – ТК „Младост“	⇒ Комплекс од 13 тениских игралишта налази се у Парку Младена Стојановића. Од 13 тениских игралишта, 11 игралишта је прекривено природним материјалом-црвеном шљаком, док је на 2 игралишта постављена специјална асфалтна подлога којасе користи на Грен слем турнирама попут УС Опена. ⇒ Сва тениска игралишта се редовно одржавају, а у току зимског периода један дио игралишта се прекривају монтажном-демонтажним елементима, ткз. балонима. На комплексима тениских игралишта у Парку Младена Стојановића, поред тренажних, такмичарских и рекреативних активности, одржава се АТП тениски

	челенџер турнир „Бања Лука“, који представља једну од најзначајних спортских манифестација не само у граду Бања Луци, него и у Ребулици Српској, БиХ, као и у региону. Тениска игралишта у Парку Младена Стојановић користи Тениски клуб „Младост“.
Тениски терени – Борик – ТК „Борац“	⇒ Тениски терени Тениског клуба „Борац“ налазе се непосредно уз СД „Борик“. Од 6 тениских игралишта, 2 тениска игралишта су покривена монтажном-демонтажном конструкцијом, тако да постоји могућност реализације тренажних, такмичарских и рекреативних активности и у току зимског периода. 5 тениских игралишта прекривено је црвеном шљаком, док је једно игралиште прекривено ткз. тениским тепихом. Сва тениска игралишта се редовно одржавају. На тениским игралиштима постоје и бетонске трибине. Тениска игралишта користи Тениски клуб „Борац“.

Парк „Аквана“ се простире се на 38.000 м² и представља највећу туристичку и рекреативну атракцију ове врсте у Бања Луци и ширем окружењу. У саставу аквапарка налази се : пливачки базен димензија 25x12,5, базен са атракцијама (тобоган дужине 100 метара, водени ток, вртлог, фонтане, масажна лежишта и масажни млазеви) и мали базен за најмлађу популацију. У склопу комплекса „Аквана“ налазе се 1 кошаркашко игралиште, 2 игралишта за одбојку на пијеску, трим стаза и теретана на отвореном. Најсавременија постројења за пречишћавање воде гарантују хигијенску исправност и беспријекорну чистоћу воде која се мијења пет пута у току 24 часа. Вода се загријава на 26-28Ц°. „Аквана“ посједује између осталог и угоститељске садржаје са интернет конекцијом. Сезона аквапарка почиње крајем маја и траје до септембра мјесеца.

ЗАТВОРЕНИ СПОРТСКИ ОБЈЕКТИ

Спортске дворане

Спортска дворана „Борик“ која представља храм бањалучког спорта, изграђена је 1974. године. Димензије њеног игралишта су 50 x 24 метра, а капацитет гледалишта је 2.460 сједећих мјеста на трибинама и 1.200 мјеста за стајање. Дворана је савремено опремљена за све врсте дворанских спортова, нарочито је погодна за одигравање рукометних и кошаркашких сусрета, организацију бокс-мечева, такмичења у другим борилачким спортовима, реализацију културних и естрадних манифестација, сајмова, одржавање плесних ревија и сл. У склопу дворане налази се и 8 савремено опремљених свлачионица са мокрим чворовима и туш-кабинама. Дворана посједује велику бину за одржавање културних и естрадних манифестација, димензија 12 x 6; 8 x 6; 6 x 4 метра. Такође, посједује и ринг за бокс и кик-бокс мечеве, као и 700 столица које се постављају на паркет у случају потребе. Уз холу дворане смјештена су два бифеа одакле се могу посматрати догађаји у самој великој сали. У сутерену дворане „Борик“ налази се савремено уређени ресторан „Борик“ чији је капацитет 80 мјеста. Он пружу врхунску угоститељску услугу и нуди богат избор јела и пића. У „Борику“ се налази велики број канцеларија које су већином под закупом. У дворани „Борик“ смјештено је и руководство (менаџмент) Установе.

У сутерену дворане „Борик“ је и савремена аутоматска четвостазна куглана. Она је опремљена по европским стандардима, тако да се у њој могу одржавати и међународни мечеве. Установа планира у склопу рада куглане отварање школе куглања за омладину и све заинтересоване за овај спорт. У склопу ЈУ СЦ Борик, а у објекту Енергомонта смјештена је нова осмостазна куглана. Послије Свјетског првенства у куглању које је одржано 2008. године у СД Борик, куглана је премјештена на

садашњу локацију. Куглана је направљена по посљедњим свјетским стандардима чији је произвођач свјетски бренд фирма Функ из Њемачке. Куглана може да прими око 150 гледалаца на трибинама за вријеме одигравања утакмица.

У склопу дворане „Борик“ налази се мала сала чије су димензије 12 x 7 м. Служи за тренинге борилачких спортова, плесних група, модних агенција, такође служи као прес-центар и као сала за одржавање састанака. Под је покривен паркетом, а једна страна зида је обложена огледалима што чини велику помоћ за тренинге плесних и модних група.

У току 2013. године, извршена је санација и адаптација Спортске дворане „Борик“, а у оквиру санације и адаптације извршени су радови који се односе на постављање најсавременије климатизације и вентилације дворане, замјену стаклених призми и санацију дијела равног крова. Такође, извршена је и реконструкција свлачионица, те су оне прилагођене стандардима и прописима Свјетске рукометне федерације IHF.

У претходном периоду извршена су улагања и реконструкција у објекту СД „Борик“ која обухватају санацију и изградњу инвалидних рампи и тоалета за лица са инвалидитетом, санирање и реконструкцију мале сале, теретног улазног хола и оштећеног паркета, санирање и реконструкцију платформи, санацију и реконструкцију дијела крова, набавку и уградњу купола и набавку и уградњу алуминијумске столарије. Укупна вриједност санације и реконструкције СД „Борик“ износила је 113.420,67 КМ. Када је ријеч о извођењу самих радова треба напоменути да су највећи дио посла на санацији објеката обавили радници ЈУ СЦ „Борик“ осим у случајевима када су због недостатка стручности морале бити ангажоване друге фирме и треба напоменути да су на овај начин остварене велике уштеде.

Као кључни изазови за функционисање СД Борик препознати су следећи:

- Установа и Град нису изнашли рјешење за смјештај осмостазне куглане која је још увијек у згради „Елмонт“ и за чији закуп се плаћа мјесечно готово 7.000,00 КМ за безусловне просторије које прокишњавају, које су зиме хладне, љети превруће и немају вентилације. Досадашња укупна издвајања на име закупа овог пословног простора су преко 600.000,00 КМ.
- Нису окончане активности за припајање спортских објеката чији је власник Град.
- Дијелом су обновљени спортски реквизити али су и даље потребне замјене
- И даље нису ријешени уговорни односи са Народном универзитетском библиотеком Републике Српске која користи 168 m² иако је на овај проблем указивано више пута. Није потписан уговор са овим корисником простора. Наслијеђена је пракса да исти не плаћају закуп простора него само режијске трошкове. По овом основу остварен би био приход на име закупа 34.500,00 КМ без ПДВ-а на годишњем нивоу. Потребно је или регулисати односе или пронаћи алтернативни смјештај за библиотеку и простор вратити Установи на располагање која има потребу за простором за смјештај архивске грађе или за неки други спортски садржај.
- Истичемо да је у однос заузетости за јавни интерес и властити прихода био 90% на према 10%, иако је Програмом однос био постављен 87% према 13%. Ово говори да је и даље значајно смањено вријеме који би се искористило за стицање властитог прихода, а поред тога све је теже доћи до корисника који би плаћали сами своје термине због познате економске ситуације и неатрактивности слободних термина.

Спортска дворана „Обилићево“ је смјештена уз саму обалу Врбаса, насупрот тврђаве „Кастел“, у истоименом бањалучком насељу. Дворана је димензија 30x18 м. Има 400 сједећих мјеста на

трибинама и 200 за стајање на галерији. Око аут-линије је могуће поставити још 200 столица за сједење. У овој дворани се организују одбојкашка и кошаркашка такмичења, а такође је погодна за такмичења у стоном тенису, борилачким спортовима, као и плесних манифестација и других спортских и културно-забавних догађаја.

У понуди ове дворане је и сала за стони тенис која је отвореног типа и намјењена за рекреацију грађана. У саставу дворане је биоскопска сала са 400 сједећих мјеста и са бином 4x8 м, коју данас користи Градско позориште „Јазавац“. У биоскопској сали се могу организовати јавни скупови, семинари, филмске пројекције, и сл., а такође и снимање ТВ емисија. У комплексу је смијештен и огранак Народне универзитетске библиотеке Републике Српске „Петар Кочић“ са богатим фондом књига и стручне литературе. У склопу дворане се налази више пословних простора.

У претходном периоду су изведени значајни радови и у СД „Обилићево“ у циљу санације и реконструкције објекта. Радови су обухватили санацију и реконструкцију канцеларијског простора, такође су санирани и доведени у боље стање свлачионице, службени тоалет и простор за бину. Поред ових радова извршена је обнова фискултурне сале у којој је реконструисан паркет, такође је саниран и улазни хол. Извршена је санација сливника, окапница и подашива, уграђен је систем ватродојаве, уграђена је и алуминијумска столарија, уграђене су нове куполе на кров и пумпе за јавни тоалет. Укупна вриједност радова и санације СД „Обилићево“ износила је 220.701,68 КМ.

Градски олимпијски базен Бања Лука димензија 50 × 25 метара, пројектован је по стандардима Свјетске пливачке и ватерполо федерације и оспособљен је за такмичења на највишем међународном нивоу. Поред Олимпијског базена налази се и дјечији базен димензија 25 × 10 метара, као и трибине капацитета 532 мјеста. Температура воде на Олимпијском базену је 26,5 С°, а на дјечијем 28 С°. У сутерену ГОБ-а налази се фитнес центар са свим пратећим просторијама, (сауна, релаксациона соба и др.). На спрату се налази кафе бар са погледом на базен, као и канцеларије у којима је смјештена администрација пливачких и ватерполо клубова.

У сутерену ГОБ-а налази се теретана, фитнес, сауна, релаксациона соба и просторија за масажу. На спрату се налази кафић са погледом на Олимпијски базен, као и канцеларије у којем су сјештене администрације пливачких ватерполо клубова. На Градском олимпијском базену одржавају се значајна међународна пливачка и ватерполо такмичења која се налазе у календарима Свјетске пливачке и ватерполо федерације.

Фискултурне сале основних школа чине највећи број затворених спортских објеката у граду Бања Луци. Поједине школе не поседују никакве просторе, док су друге грађене према свим принципима и нормативима педагогије од прије 40-так година. Чест случај је да су педагози физичке културе принуђени да адаптацијама и импровизацијама обезбеђују минималне услове за одржавање наставе физичког васпитања, што умањује могућност за бављење дјеце и омладине спортом, односно могућност бављења врхунским спортом.

Сагледавајући постојеће стање спортских објеката основних школа, односно простора намјенско изграђених и опремљених за наставу физичког васпитања, може се доћи до закључка да је оно много боље него код средњих школа. Свака основна школа има бар један намјенски простор за одржавање наставе (фискултурну салу или отворени простор). Може се констатовати да је ситуација са основним школама донекле задовољавајућа, с обзиром да све школе посједују фискултурну салу, док само једна школа не посједује отворене просторе за наставу. Међутим, када се погледа структура тих простора, њихова површина, могућност извођења појединих програмских активности у њима, тада се слика знатно мијења. Мали је број школа који има салу одговарајуће површине према прописаним димензијама за такмичење.

Табела: Фискултурне сале основних школа

Редни број	ФИСКУЛТУРНЕ САЛЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА	Површина м2	Подлога	Простор за гледаоце	
				Стајање	Сједење
1.	ОШ Борисав Станковић	1260	паркет	+	+
2.	ОШ Милош Црњански	1047	паркет	+	+
3.	ОШ Георги Стојков Раковски	365	паркет	-	-
4.	ОШ Вук Стефановић Караџић	562	паркет	-	-
5.	ОШ Јован Цвијић	180	паркет	-	-
6.	ОШ Иво Андрић	378	паркет	-	-
7.	ОШ Алекса Шантић	503	паркет	-	-
8.	ОШ Бранко Ћопић	180	паркет	-	-
9.	ОШ Доситеј Обрадовић	180	паркет	-	-
10.	ОШ Змај Јова Јовановић	360	паркет	-	-
11.	ОШ Свети Сава	190	паркет	-	-
12.	ОШ Бранислав Нушић	180	паркет	-	-
13.	ОШ Петар Петровић Његош	230	паркет	-	-
14.	ОШ Бранко Радичевић	180	паркет	-	-
15.	ОШ Ђура Јакшић	180	паркет	-	-
16.	ОШ Станко Ракита	295	паркет	+	-
17.	ОШ Иван Горан Ковачић	198	паркет	-	-
18.	ОШ Јован Дучић	302	паркет	-	-
19.	ОШ Петар Кочић	84	паркет	-	-
20.	ОШ Младен Стојановић	180	паркет	-	-
21.	ОШ Десанка Максимовић	230	паркет	-	-
22.	ОШ Мирослав Антић - централна	162	паркет	-	-
	ОШ Мирослав Антић - Борковићи	300	паркет	-	-
	ОШ Мирослав Антић - Голеша	162	паркет	-	-
23.	ОШ Војислав Илић - централна	180	паркет	-	-
	ОШ Војислав Илић - Бочац	180	паркет	-	-
24.	ОШ Ћирило и Методије	128	паркет	-	-
25.	ОШ Милан Ракић - централна	180	паркет	-	-
26.	ОШ Милан Ракић - подручна	280	паркет	-	-
27.	ОШ Милутин Бојић - централна	242	паркет	-	-
	ОШ Милутин Бојић – Мишин Хан	153	паркет	-	-
28.	Центар за образовање, васпит. и рехабилитацију слушања и говора	126	паркет	-	-

Фискултурне сале средњих школа. Код средњих школа је стање доста ложије, укључујући и затворене и отворене спортске терене, јер само једанаест школа посједује фискултурну салу која задовољава услове за наставу и тренажни процес, док четири средње школе немају никакав намјенски простор за одржавање наставе физичког васпитања. Ученици Угоститељско-туристичке и Школе ученика у привреди, своје наставне активности у области физичког васпитања реализују у СД „Обилићево“, а ученици Музичке школе “Владо Милошевић” у „Соколском дому“. Ученици Грађевинске школе своје наставне активности у области физичког васпитања реализују у Парку „Младен Стојановић“ и адаптираним просторијама унутар школе.

Табела: Фискултурне сале средњих школа

Ред. број	ФИСКУЛТУРНЕ САЛЕ СРЕДЊИХ ШКОЛА	Површина м2	Подлога	Простор за гледаоце	
				Стајање	Сједење
1.	Гимназија	350	паркет	-	-
2.	Техничка школа	333	паркет	-	-
3.	Електротехничка школа	510	паркет	-	-
4.	Економска школа	540	паркет	-	-
5.	Технолошка школа	346	паркет	-	-
6.	Пољопривредна школа	110	паркет	-	-
7.	Медицинска школа	392	паркет	-	-
8.	Центар „Заштити ме“	115	паркет	-	-
9.	Средњошколски центар „Апеирон“	221	паркет	-	-
10.	Католички школски центар	360	гумирана подлога	-	-
11.	Средњошколски центар „Љубиша Младеновић“	105	керамичке плочице	-	-
12.	Угоститељско-трг. туристичка школа	Не посједује фискултурну салу			
13.	Музичка школа “Владо Милошевић”	Не посједује фискултурну салу			
14.	Школа ученика у привреди	Не посједује фискултурну салу			
15.	Грађевинска школа	Не посједује фискултурну салу			

Једина фискултурна сала средњих школа изгрђена у послеријатном периоду је фискултурна сала Католичког школског центра. Ова фискултурна сала изграђена је 2010. године, и иста је опремљена справама и реквизитима како за извођење наставе физичког васпитања, тако и за реализацију програмских активности спортских организација.

Један од битних фактора за развој спорта, поред спортске инфраструктуре, јесте и опремљеност спортских објеката спортским реквизитима и опремом, те пратећим просторима.

Код основних школа у Бања Луци стање у погледу посједовања простора намјенски изграђених и опремљених за наставу физичког васпитања је боље него код средњих школа. Свака основна школа има бар један намјенски простор за одржавање наставе (салу или отворени простор).

Када су у питању фискултурне сале основних и средњих школа, од 38 фискултурних сала на подручју Града Бања Лука, само двије фискултурне сале задовољавају услове за бављење рукометом, затим пет сала задовољава услове за бављење кошарком, те 27 фискултурних сала релативно задовољавају услове за бављење одбојком, у смислу површине, међутим висина сале је упитна. Оно што је важно напоменути јесте стање у којем се ови објекти налазе и оно је генерално лоше и може да задовољи само основне услове за одвијање спортских активности, односно тренажног процеса, евентуално такмичења нижег ранга.

У циљу подизања квалитета у извођењу наставе физичког васпитања, и стварању оптималних услова за спортске организације које користе фискултурне сале основних и средњих школа за реализацију тренажних активности, покренуте су активности везане за прибављање неопходне документације за изградњу, санацију и реконструкцију фискултурних сала Основне школе „Бранко Радичевић“ и Основне школе „Свети Сава“, као и фискултурне сале Гимназије.

Исто тако, имајући у виду недостатак спортских дворана на подручју града Бања Луке, почетком 2017. године покренуте су активности на изградњи дворане бившег „Шопинг центра“ код Техничке школе у Бања Луци. Када је у питању ова спортска дворана, завршен је главни пројекат и добијени су локацијски услови, те је покренут поступак за добијање грађевинске дозволе. Након добијања грађевинске дозволе, покренуће се поступак јавне набавке за избор најповољнијег понуђача за реконструкцију, санацију и адаптацију дворане „Шопинг центар“, а почетак радова очекује се у 2018. години. Изградњом овог, за град Бања Луку веома значајног спортског објекта, допринијет ће се развоју дворанских спортова, а нарочито кошарке, рукомета и одбојке.

Спортско-рекреативна игралишта у граду Бања Лука представља посебну област физичке културе чијим садржајима требају бити обухваћене све старосне групе и категорије, како у градским, тако и у приградским подручјима. Циљ ове области је подизање нивоа физичког статуса сваког појединца без обзира на узраст и степен тренутних физичких способности, отклањање посљедица савременог начина живота (хипокинезија - недостатак кретања, негативни ефекти радног процеса), а планирање систематског процеса спровођења спортске рекреације не може се реализовати без основних услова за бављење рекреацијом, а то су спортско-рекреативни центри и игралишта.

Град је санирао и реконструисао одређен број игралишта у градским и приградским мјесним заједницама који су лако доступни великом броју грађана, али проблем се јавља у кориштењу истих, из разлога што нема организованог система спровођења рекреације на нивоу града, те се наведена игралишта девастирају од стране појединих корисника, док с друге стране велики број потенцијалних корисника из наведених разлога није у могућности да упражњава исте.

Систематским планирањем, изградњом и начином управљања спортско-рекреативних објеката, као и планским спровођењем рекреативних активности, задовољиће се потреба упражњавања физичке активности грађана, као једне од елементарних људских потреба.

Табела: Преглед Универзалних игралишта на територији града Бања Лука

Ред. бр.	НАЗИВ ОБЈЕКТА	СПОРТОВИ	Трибине посједује/ непосједује
ГРАДСКА ИГРАЛИШТА НА ОТВОРЕНОМ			
1.	Универзитетски кампус	Рукомет, кошарка	-
2.	ЈУ Студентски центар Никола Тесла	Рукомет, кошарка	+
3.	ЈУ Средњошколски дом	Кошарка	-
4.	МЗ Борик 1	Кошарка	-
5.	МЗ Обилићево 1	Одбојка	-
6.	МЗ Кочићев вијенац	Рукомет, кошарка	+
7.	МЗ Петрићевац (Фортуна)	Кошарка, одбојка	+
8.	МЗ Росуље (ПМФ)	Рукомет, кошарка, одбојка	-
9.	МЗ Росуље (парк М. Стојановић)	Рукомет, кошарка	-
10.	МЗ Ада	Рукомет, кошарка	+
11.	МЗ Старчевица	Кошарка	-
12.	МЗ Центар 2	Одбојка на пијеску, мали фудбал	-

Градска управа града Бања Лука пратећи тренд по угледу на европске градове, приступила је изградњи ткз. теретана у природи, чиме је омогућено свим грађанима, без обзира на пол и узраст, да задовоље своје потребе за физичким вјежбањем на отвореном. Предност изградње теретана у

природи, огледа се у чињеници да су оне доступне грађанима без обзира на временске прилике, лако се користе због своје једноставности, те је њихово кориштење бесплатно. У протеклом периоду, на пет локалитета која су препозната као мјеста велике фреквенције гдје се грађани баве рекреативним активностима, постављене су справе за вјежбање на отвореном: између мостова Венеција и Ребровац; на отвореном на Бањ Брду; у насељу Симе Матавуља; у парку Младена Стојановића; у кругу воденог парка „Аквана“.

Такође, на подручју града Бања Лука постављене су шаховске гарнитуре за шах на отвореном и то на подручју МЗ Центар, МЗ Обилићево, МЗ Росуље, МЗ Борик, МЗ Старчевица, те су постављени и бетонски столови за стони тенис у парку Младена Стојановића, насељу Симе Матавуља и насељу Ђуре Ђаковића.

Као најважнија питања која се намећу приликом рјешавања проблема спортских објеката су:

- *Планирање изградње и реконструкције спортских објеката мора да буде у складу са захтјевима развоја спорта и са плановима развоја и изградње шире друштвене заједнице. Спортске организације би требало да подстичу и предлажу изградњу и реконструкцију спортских објеката, те да сугеришу на приоритете Градској управи, који ће заједно са надлежним министарствима доносити планове изградње и реконструкције спортских објеката.*
- *У финансирању изградње и реконструкције спортских објеката морају учествовати све надлежне институције – од града Бања Лука као покретача, односно иницијатора пројекта до надлежних министарстава, па преко донатора и приватног сектора, а у складу са законским и подзаконским прописима.*
- *Новоизграђени спортски објекти или објекти на којима се изводи реконструкција током читаве године морају бити лако доступни корисницима свих животних доби, без обзира на њихово тјелесно и здравствено стање (лица с инвалидитетом и старије особе). Осим уклањања архитектонских баријера на улазу у спортски објекат, неопходно је примијенити европске грађевинске стандарде који предвиђају да се спортистима са инвалидитетом омогући несметан прилаз спортском терену и свим пратећим просторијама (свлачионицама, туш кабинџ, тоалету и сл.).*
- *Јединственом евиденцијом спортских објеката неопходно је доћи до података о задовољавању потреба спорта за објектима, као и о неопходности и сврсисходности изградње нових просторних садржаја. Један од важнијих задатака, када је ријеч о евиденцији спортских објеката, јесте да се направи јединствени регистар, односно електронска база за евиденцију спортских објеката, не само у односу на њихов број, већ и на актуелно стање, намјену, експлоатацију/коришћење и исплативост.*
- *Одржавање, управљање и коришћење спортских објеката је веома важно питање у спорту и неопходно га је ријешити у што краћем року. Поред изградње и реконструкције, највећа материјална издвајања захтијева одржавање спортских објеката. Од великог значаја за ово питање је власништво над објектима и непосредни интерес корисника објекта. Да би дошли до оптималних услова и начина одржавања и управљања спортским објектима неопходно је примијенити модел да сви спортски објекти у власништву Града Бања Лука буду у оквиру истог система одржавања и управљања.*

Спортски садржаји

Имајући у виду традицију спорта и спортских манифестација у Бања Луци, међународни значај и афирмацију спорта града, као и финансијске могућности градског буџета, на основу приједлога градских гранских спортских савеза и спортских организација, које своје програмске активности реализују на подручју Бања Луке, сваке године врши се израда годишњег календара спортских манифестација, тако да је и у 2017. години заступљено 46 спортских манифестација. Осим традиционалних спортских манифестација које се одржавају дужи временски период, годишњим календаром спортских манифестација обухваћена је организација званичних свјетских и европских такмичења, односно међународних спортских такмичења.

Имајући у виду да поред организације свјетских, европских и балканских првенстава, традиционалних спортских манифестација које доприносе афирмацији и популаризацији спорта у граду, а које чине годишњи календар спортских манифестација, финансијским планом календара спортских манифестација такође се суфинансирају и организационо подржавају и остале спортске манифестације уколико програм манифестације или такмичења задовољава опште услове. Спортска рекреација представља посебну област физичке културе чијим садржајима требају бити обухваћене све старосне групе и категорије, како у градским тако и у приградским подручјима. Циљ ове области је подизање нивоа физичког статуса сваког појединца без обзира на узраст и степен тренутних физичких способности, отклањање посљедица савременог начина живота (недостатак кретања, негативни ефекти радног процеса), а планирање систематског процеса спровођења спортске рекреације не може се реализовати без основних услова за бављење рекреацијом, а то су спортско-рекреативни центри и игралишта.

Водећи рачуна о интересу Града у области спорта, Бања Лука је у протеклом периоду била домаћин значајних међународних спортских манифестација и такмичења, чијом се организацијом допринијело укупном развоју и популаризацији спорта, те међународној афирмацији града, као привредног, културног и спортског центра Републике Српске и ширег региона.

Град Бања Лука проглашен је 6. децембра 2017. године у Бриселу за европски град спорта 2018.године, као један од као један од 23 европска града који су се окитили овим престижним признањем, намијењеним популаризацији бављења спортом. Бања Лука је једини град из БиХ који се окитио овом титулом и уједно једини ван Европске уније који ће носити овај назив у 2018. години. Захваљујући овом признању, Град Бања Лука ће дати додатни вјетар у леђа недавно усвојеном Програму развоја спорта на подручју града, којим се у први план ставља развој спорта међу дјецом школског узраста.

Уз постојеће започете пројекте изградње спортских објеката (изградња дворане у бившем "Шопинг центру" и изградња дворане у оквиру бањалучке Гимназије), новим програмом развоја спорта, у наредном четворогодишњем периоду, стављени су приоритети у изградњи спортских објеката или терена и они се односе на:

- Формирање јавне установе или предузећа који ће управљати са свим спортским објектима у власништву града Бања Лука или прописати надлежност постојећој јавној установи или предузећу и придодати спортске објекте у власништву Града.
- Регулисање права коришћења термина за потребе спровођење тренажног процеса спортских организација у складу са категоризацијом спорта и класификацијом спортских организација.

- Изградњу једне мултифункционалне спортске дворане за „мале“ спортове (гимнастику, џудо, карате, стони тенис и сл.).
- Изградњу једног терена са вјештачком травом у оквиру спортске организација (фудбалског клуба).
- Изградњу атлетске стазе са најмање осам стаза и пратеће инфраструктуре за друге атлетске дисциплине.

Актуелно стање спорта у граду Бања Лука се може сматрати задовољавајућим, али нема развојну компоненту и адекватан систем организације. Спорт у Републици Српској, па тако и у граду Бања Лука нема развојни капацитет, већ се искључиво своди на одржавање постојећег стања, које не даје адекватне резултате. С обзиром на константан пораст броја спортских организација на подручју Града, требало би проширивати капацитете затворених и отворених спортских објеката.

И поред значајних улагања тренутно стање спортских објеката у погледу квалитета и квантитета не може задовољити нарасле потребе спортских организација и рекреативаца. У овоме тренутку постоји велика потреба да се обезбиједи адекватна спортска инфраструктура и створе услови за укључивање што већег броја становника у спортске активности, прије свега дјеце и омладине.

Узимајући у обзир достигнути ниво развоја спорта на подручју Града, постојање великог броја спортских организација, недовољне и неадекватне изворе финансирања, као и стање спортских објеката, за развој и унапређење спорта у граду Бања Луци неопходно је систематски, континуирано и у складу са важећим стандардима улагати у изградњу спортске инфраструктуре.

IV.1.5.4. Здравство

Правни и стратешки оквир. Закон о здравственој заштити РС ("Службени гласник Републике Српске", бр. 106/09 и 44/15) уређује обезбјеђење здравствене заштите, начела здравствене заштите, права и обавезе грађана и пацијената у остваривању здравствене заштите, оснивање, престанак рада и организација здравствених установа, финансирање здравствене установе, надзор као и друга питања од значаја за организацију и спровођење здравствене заштите.

Здравствена заштита обезбјеђује се на нивоу Републике, јединице локалне самоуправе и послодавца предузимањем специфичних активности на промоцији здравља, превенцији и лијечењу болести и стања, рехабилитацији обољелих и повријеђених, обезбјеђењу лијекова и медицинских средстава, заштити животне и радне средине.

Здравствена дјелатност обавља се у јавним и приватним здравственим установама које се оснивају под једнаким условима. Обим, садржај и начин остваривања здравствене заштите утврђује Фонд здравственог осигурања, уз сагласност Министарства здравља и социјалне заштите Републике Српске, а сходно Закону о здравственом осигурању РС.

Здравствена заштита обавља се на примарном, секундарном и терцијарном нивоу, а ингеренције локалне самоуправе су на примарном нивоу здравствене заштите.

Стратешки оквир чине:

- Политика унапређивања здравља становништва у Републици Српској до 2020. године, Министарство здравља и социјалне заштите РС;
- Стратегија примарне здравствене заштите Републике Српске, Министарство здравља и социјалне заштите РС;
- Програм превенције и контроле масовних незаразних болести у Републици Српској;
- Стратегија менталног здравља у Републици Српској (2009-2015);
- Стратегија надзора над опојним дрогама и сузбијања злоупотребе опојних дрога у Републици Српској од 2016. до 2021. године ("Службени гласник Републике Српске", број 56/16);
- Акциони план за борбу против наркоманије на нивоу Града Бања Лука за период 2018/2019. година (у току је припрема новог АП за 2018/2019. годину у складу са претходно наведеном Стратегијом);
- Стратегија унапређивања и развоја подршке породицама у Републици Српској 2016-2020. године, Министарство породице, омладине и спорта
- План мреже амбуланти породичне медицине који је утврдила Скупштина Града Бања Лука ("Службени гласник Града Бања Лука", бр. 16/03, 13/07, 26/11 и 31/11), дефинисани циљеви локалне самоуправе када је у питању доступност услуга примарне здравствене заштите;
- Акциони план за дјecu града Бања Луке за период 2016-2020. године којим су дефинисани приоритетни циљеви локалне самоуправе у односу на здравље дјецe основношколског узраста,

- Стратегија заштите здравља становништва од дуванских и осталих производа за пушење 2018–2023. (у нацрту);
- Град Бања Лука је 04. маја 2011. године именован у чланство Међународне мреже безбједних заједница. Добијањем статуса „Безбједна заједница“, Град има за циљ да још више промовише сигурност кроз превенцију повреда, насиља и суицида, ублажавање посљедица природних катастрофа кроз активности усмјерене према свим старосним групама, са крајњим циљем смањења нивоа повреда становништва.

Надлежности јединице локалне самоуправе. Град у области здравствене заштите прати здравствено стање становништва и епидемиолошку ситуацију на територији града и предузима мјере за њихово унапређивање; прати рад здравствених установа на примарном нивоу здравствене заштите, чији је оснивач; финансира и суфинансира изградњу и опремање здравствених установа, те обезбјеђује средства за континуирано одржавање објеката и опреме, обнављање и набавку нове опреме за здравствену установу чији је оснивач; у буџету обезбјеђује додатна средства за остваривање здравствене заштите која су преко утврђених вриједности стандарда и норматива из обавезног здравственог осигурања; Спроводи превентивне мјере дезинсекције и дератизације у складу са Законом о заштити становништва од заразних болести („Службени гласник Републике Српске”, број 90/17), Скупштина града именује докторе медицине - мртвозорнике за утврђивање времена и узрока смрти лица умрлих ван здравствене установе на територији града Бања Лука, а у буџету Града обезбјеђују се средства за услуге мртвозорства; плаћа трошкове психијатријског вјештачења ради задржавања душевно болесног лица у здравственој установи, на основу рјешења суда ; обезбјеђује средства за суфинансирање програма и пројеката здравствене заштите од интереса за локалну самоуправу; у циљу подршке пронаталитетној политици Града, суфинансира трошкове једне процедуре медицински потпомогнуте оплодње-вантјелесне оплодње; Град предлаже Министарству план мреже здравствених установа за своје подручје (Законом о здравственој заштити РС је дефинисано да локална самоуправа оснива дом здравља, а може да оснује и: амбуланту за лијечење, здравствену његу и рехабилитацију, специјалистичку амбуланту породичне медицине, специјалистичку амбуланту, стоматолошку амбуланту, апотеку и дом за здравствену његу).

Институционални капацитети. У оквиру Градске управе, Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт надлежно је за послове здравства. На пословима здравства запослен је само један извршилац - самостални стручни сарадник за здравство који, поред осталог, координира и прати рад Дома здравља, благовремено припрема и доставља Скупштини града на разматрање извјештај о раду и програм рада ЈЗУ Дом здравља. Израђује и доставља друге информације у складу са Програмом рада Скупштине Града и одговоран је за благовремену реализацију одлука и закључака Скупштине Града који се односе на област здравства.

При Скупштини Града формирано је стално радно тијело Одбор за здравство, школство и социјалну политику, који, између осталог, има за задатак учешће у остваривању циљева здравствених стратегија на нивоу примарне здравствене заштите, подршку и помоћ здравственим установама и здравственим радницима, као и предлагање Скупштини предузимање мјера у оквиру њене надлежности, а у циљу побољшања здравствене заштите на територији града. Одбор чине одборници Скупштине града и представници научних и стручних радника из ових области.

Инфраструктурни капацитети

У граду Бања Лука дјелује осам (8) јавних здравствених установа чији оснивач је Република, Дом здравља чији је оснивач Скупштина Града Бања Лука, те већи број приватних здравствених установа.

На територији града Бања Луке послове примарне здравствене заштите обавља Јавна здравствена установа „Дом здравља“ у Бања Луци која пружа услуге за 173.787 регистрованих/верификованих осигураних лица. Поред Дома здравља, у Бања Луци услуге примарног нивоа здравствене заштите пружају четири приватне ЗУ/амбуланте породичне медицине које имају закључене уговоре са Фондом здравственог осигурања РС, а то су:

1. ЗУ "ДЕАМЕДИКА" Бања Лука, ПЈ Медицинска електроника - за 4.525 осигураних лица,
2. ЗУ специјалистички центар "ФИРЕНА" Бања Лука, за 127 осигураних лица,
3. ЗУ специјалистички центар "МЕДИКЕР" Бања Лука, за 2.324 осигурана лица,
4. ЗУ амбуланта породичне медицине "КУЋА ЗДРАВЉА" Бања Лука, за 2.294 осигурана лица

Секундарни и терцијарни ниво здравствене заштите су у надлежности Министарства здравља и социјалне заштите Републике Српске, као и вођење Регистра здравствених установа.

Јавне здравствене установе на територији града Бања Лука:

- Универзитетски клинички центар Републике Српске
 - ЈЗУ Институт за јавно здравство Републике Српске
 - Завод за физикалну медицину и рехабилитацију "Др Мирослав Зотовић"
 - Завод за трансфузијску медицину РС
 - Завод за судску медицину РС
 - Завод за медицину рада и спорта РС
 - Завод за стоматологију Републике Српске
 - Центар за радиотерапију
- Јавно приватно партнерство-Болница Fresenius Medical Care IDC Centar Banja Luka.

Универзитетски клинички центар Републике Српске (УКЦ РС) је највећа и најзначајнија јавна здравствена установа у Републици Српској, која запошљава 2611 радника, од чега 1818 здравствених професионалаца и 793 административна и техничка лица. Ова здравствена установа пружа здравствену заштиту секундарног и терцијарног нивоа становништву Републике Српске и ширег региона. УКЦ РС је смјештен на три локације у граду Бања Лука и то: Паприковац, локација центар града (смјештено више клиника) и локација преко Врбаса на којој се налази Клиника за психијатрију. УКЦ у Бања Луци се састоји од 24 клинике, 6 завода и 13 служби. У 2018. години се очекује преселење Хирургије у објект на локацији Паприковац, а који иначе има проблем недовољног броја паркин мјеста за аута. Услуге секундарне и терцијарне здравствене заштите пружају се на високом нивоу, а успјех у раду заснива се на кадровским и просторним капацитетима, као и савременој медицинској опреми којом располаже ова здравствена установа. Установа располаже са 12 возила, посједује електронске базе података о корисницима услуга секундарне здравствене заштите и увезана је са ФЗО РС.

Завод за физикалну медицину и рехабилитацију „Др Мирослав Зотовић“ је специјализована здравствена установа која обавља дјелатност у области физикалне медицине, хабилитације,

реабилитације и ортопедије у Републици Српској, у којој се у оквиру болничке и ванболничке здравствене заштите пружају услуге секундарног и терцијарног нивоа. Завод за физикалну медицину и рехабилитацију пружа услуге из области хипербаричне медицине, балнеотерапије, те производње, апликације и набавке ортопедских помагала. Завод за физикалну медицину и рехабилитацију представља референтни центар за хабилитацију и рехабилитацију дјече са сметњама у развоју и има статус сертификоване установе. Данас Завод „Др Мирослав Зотовић“ запошљава 832 радника, од чега 548 здравствених професионалаца и 284 административног и техничког особља. Својим радом и значајем Завод је постао реномирана установа, носилац лијечења и истраживања из области физикалне медицине, рехабилитације и ортопедске хирургије, за шта је добио многа признања институција и појединаца.

Завод пружа услуге на двије локације – локација Траписти, која је главна локација, и локација Слатина, гдје се налази извор термоминералне воде, а чији капацитети су се увећали 2018. године отварањем новоизграђеног објекта у Слатини. Установа располаже са око 800 кревета на обе локације и пружа услуге пацијентима кроз дневну болницу, амбуланте и кабинете за пацијената са територије РС.

Завод за физикалну медицину и рехабилитацију „Др Мирослав Зотовић“ пружа услуге кроз следеће организационе јединице: Служба за пријем, дијагностику и терапију; Одјељење за неурорехабилитацију; Одјељење за хабилитацију и рехабилитацију дјече и омладине са сметњама локомоторних функција; Одјељење за лијечење и рехабилитацију ангиолошких пацијената, протетичку рехабилитацију и рехабилитацију пацијената са посттрауматском стањима; Одјељење за лијечење пацијената са реуматолошким обољењима, постоперативним и посттрауматским стањима; Одјељење за ортопедску хирургију; Служба за производњу и апликацију ортопедских помагала; Служба за психосоцијалну рехабилитацију; Центар за хипербаричну оксигенотерапију и третман хроничних рана; Служба за мед. снабдијевање и Болничка апотека.

Одјељење за хабилитацију и рехабилитацију дјече и омладине са сметњама локомоторних функција пружа комплетне услуге из области хабилитације и рехабилитације дјече, те услуге конзервативног лијечења обољења и повреда коштано-мишићног система. Родитељи могу да бораве уз дијете доби до 6 година, а уколико је дијете старије доби, боравак родитеља је условљен функционалним стањем, односно потребама дјетета. У Заводу се врши едукација родитеља дјече која се налазе на лијечењу, едукација кадрова за психосоцијалну - едукативну рехабилитацију, те професионалну оријентацију и разврставање лица ометених у физичком и психичком развоју и едукација здравствених радника из области физикалне медицине, хабилитације, рехабилитације и ортопедије.

Ова Установа посједује електронску базу података о корисницима услуга секундарне здравствене заштите, кроз клинички информациони систем који је у функцији 16 година. Располажу са 4 санитарна возила и 4 возила за превоз пацијената у сједећем положају (кеди, мини-бус, аутобус, путнички ауто). Приступ за особе са инвалидитетом у објекте Завода су обезбјеђени.

На територији града Бања Луке дјелује већи број **приватних здравствених установа** и то: 4 болнице из хируршких области; три специјалистичка центра; 87 апотека; преко 90 стоматолошких амбуланти, те већи број специјалистичких амбуланти разних грана медицине (педијатријске амбуланте, интернистичке, кардиолошке, дерматовенеролошке, офталмолошке, оториноларинголошке и др.), а у поступку је и регистрација нових ЗУ (у прилогу подаци из Регистра здравствених установа за Бањалуку и број запослених лица у приватним ЗУ).

Приватне здравствене установе које имају потписане уговоре са ФЗО РС:

- Болница из хируршких области "JELENA"
- Болница из хируршких области "Prof. dr N. Laganin"
- Болница из хируршких области "S.TETIK"
- Болница из хируршких области "Dr Kostić"

Специјалистички центри:

- "Интермедик"
- "Euromedic"
- "Deamedica"

ЗУ "Medico-S" је специјализована гинеколошка ординација, која се од 2003. године бави и процедурама медицински потпомогнуте оплодње-вантјелесне оплодње. ЗУ "Medico Laser" Лабораторија у области имунологије "Konzilijum" и бројне друге приватне здравствене установе.

Фонд здравственог осигурања Републике Српске има потписане уговоре са већим бројем приватних здравствених установа које дјелују на територији града Бања Лука. Осигурана лица Фонда здравственог осигурања РС дијагностичке процедуре као што су магнетна резонанса (МР) и компјутеризована томографија (ЦТ), могу обавити у Универзитетском клиничком центру Републике Српске, Бања Лука, као и у приватним здравственим установама ЗУ "Еуромедик" и ЗУ "Др Арар", са којима ФЗО РС има потписане уговоре.

Инфраструктурни капацитети, људских ресурси и услуге ЈЗУ "Дом здравља" у Бања Луци

ЈЗУ Дом здравља Бања Лука је здравствена установа у државној својини, основана за подручје града Бања Лука, од посебног друштвеног интереса. Под овим називом основана је Одлуком Скупштине Града Бања Лука о оснивању „Дома здравља“, од 25.05.1994. године. Са својим капацитетима је највећи дом здравља у Републици Српској и референтна је здравствена установа за дјелатност коју обавља. Такође је и наставна и научна база за Медицински факултет Универзитета у Бања Луци и Медицинску школу.

ЈЗУ ДЗ организује примарну здравствену заштиту по моделу породичне медицине и обезбјеђује: дјечију, превентивну и општу стоматологију, хигијенско–епидемиолошку дјелатност, хитну медицинску помоћ, заштиту и унапређење менталног здравља у заједници, амбулантни облик физикалне рехабилитације, лабораторијску и радиолошку дијагностику, обавља послове имунизације, снабдијевање лијековима и медицинским средствима, а организује и рад амбуланти за специјалистичке консултације из педијатрије и гинекологије.

ЈЗУ „Дом здравља“ је током протеклих десетак година, провео низ активности на реформи примарне здравствене заштите, увођењу система породичне медицине и, уопште, подизању квалитета услуга примарног нивоа здравствене заштите. Реформске промјене у Установи, са циљем увођења породичне медицине, започеле су још 1998. године. Од 2000. године пројектима као што су Пројекат основног здравства (БХП); Пројекат јачања здравственог сектора (ХСЕП); Пројекат јачања здравственог сектора–додатно финансирање (ХСЕП–АФ), извршена је реорганизација Дома здравља и настављено увођење модела породичне медицине, али и обезбијеђено материјално учешће оснивача у санацији, реконструкцији и изградњи амбуланти породичне медицине. Упоредо

са рјешавањем просторних капацитета, Установа је континуирано радила на унапређењу квалитета здравствене заштите. Резултати тих активности су акредитација 67 тимова породичне медицине, акредитација Центра за заштиту менталног здравља, сертификација Службе за стоматолошку здравствену заштиту и сертификација Установе.

У Дому здравља постоји електронска база података о корисницима примарне здравствене заштите. Имплементиран је WEB програм за аутоматизацију рада доктора породичне медицине „WEB Медиц“ са електронском базама података, WEB програм у СХМП, ЛИС (лабораторијски информациони систем)-подкомпонента WEB и наведене службе су интегрисане у мрежу података, док Центар за ментално здравље има електронску базу података, али није умрежен са осталим службама. Град Бања Лука улаже напоре како би здравствена заштита свим становницима Бање Луке била што доступнија.

Људски ресурси

Укупан број запослених у ЈЗУ "Дом здравља" у Бања Луци на дан 31. 03. 2017. године износио је 864 (203М/661Ж), од чега је 59 лица запослено на одређено вријеме. Од укупног броја запослених радник а, 645 радника је распоређено у медицински сегмент, а 219 радника у немедицински (административно-техничко особље). У ЈЗУ ДЗ ради 247 љекара. Од укупног броја запосленог административно-техничког особља, дио чине возачи кола хитне помоћи (17) и перачице лабораторијског посуђа (8), а који су у саставу медицинског радног тима.

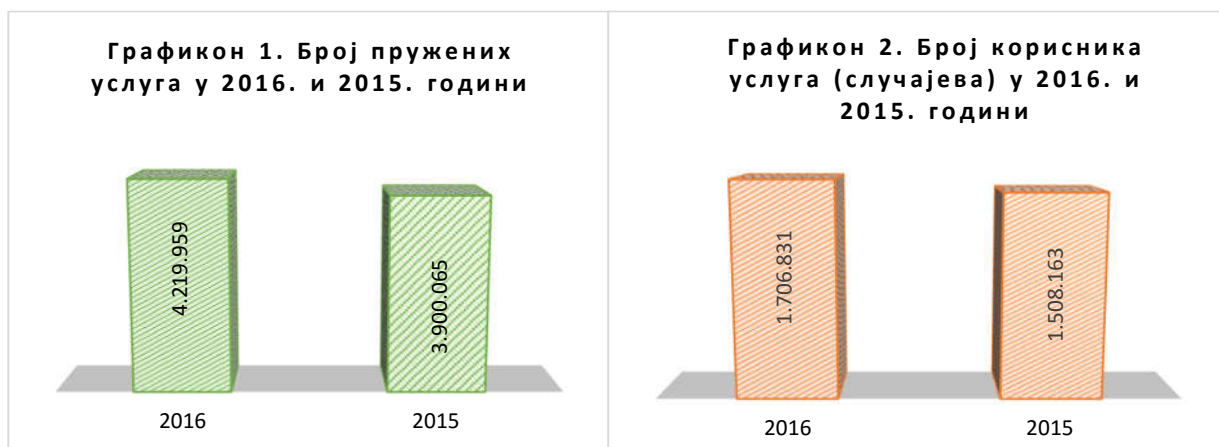
У полној структури запослених доминирају жене (76,5%), док су мушкарци заступљени са 23,5 %. Просјек старости запослених мушкараца је 40 година живота, а просјек старости запослених жена је 43 године живота.

Мјере и услуге које пружа Дом здравља су у складу са Законом о здравственој заштити, Правилником о рефералном систему здравствене заштите у Републици Српској и законским прописима у области здравства. Број пружених услуга се повећава као и број корисника услуга. Број проведених мјера по старосним групама из "Програма превенције и контроле масовних незаразних болести" у Граду Бања Луци у 2016. години, знатно је мањи у односу на планирани.

Обухват превентивним прегледима у Дому здравља није задовољавајући, а разлози су како од стране корисника услуга тако и даваоца услуга. Од укупно дијагностикованих обољења, стања и повреда у Служби породичне медицине Дома здравља у Бања Луци, у 2016. години, највећи број заузимају болести система крвотока (12,47%), болести система за дисање (12,04%) и болести мокраћно-полног система (7,12%).

Графикони приказују број пружених услуга, као и број корисника услуга у 2016. и 2015. години.

Извор: Годишњи извјештаји Дома здравља

Извор: Годишњи извјештаји Дома здравља

Број пружених услуга у 2016. години се повећао за 7,58%, а број корисника услуга за 11,64% у односу на 2015. годину. Водећи здравствени проблем савременог свијета, свакако су масовне незаразне болести, а Установа поводи Програм превенције и контроле масовних незаразних болести у граду Бања Луци.

У нашој земљи, као и у развијеним дијеловима свијета, малигне болести су један од водећих јавноздравствених проблема и налазе се иза болести срца и крвних судова као други водећи узрок смртности, одговоран за сваки пети смртни случај у Републици Српској. Број лијечених у болницама према групама обољења и полу, Регионални центар Бања Лука и број лијечених у болницама према групама обољења и полу, Клинички центар Бања Лука, страна 153 и 154 Публикације Здравствено стање становништва Републике Српске, 2016.

Најчешћи узрок умирања у 2016. години у Републици Српској су била обољења из групе болести система крвотока са удјелом 49,5%, затим тумори са удјелом 21,10%, док су болести система за дисање били пети узрок умирања са удјелом 3,6%.⁴¹

Проблеми у пружању здравствених услуга

Приликом пружања здравствених услуга Дом здравља се сусреће са проблемима застарјеле и дотрајале медицинске опреме. У Служби за стоматолошку здравствену заштиту је већина стоматолошких машина стара 30 и више година, а Одјељење радиолошке и ултразвучне дијагностике посједује рендген апарат стар 40 година. Наведена опрема се често квари, што утиче на процес пружања услуга пацијентима.

Неопходна је дигитализација у рендген дијагностици која би омогућила директно достављање читаних рендгенских снимака и других налаза из Одјељења радиолошке и ултразвучне дијагностике тимовима породичне медицине. Дигитализацијом би престала потреба за набавком, а касније и збрињавањем, рендген филмова и хемикалија неопходних за развијање филмова, што би унаприједило мјере заштите животне средине. Увођењем дигитализације престаје потреба за понављањем већ урађених рендген снимака, што је велика предност у процесу рада Установе.

⁴¹ Публикација Здравствено стање становништва Републике Српске, 2016., ЈЗУ Институт за јавно здравство, РС.

Због повећаних потреба пацијената за ултразвучним прегледима, неопходна је набавка бар још једног ултразвучног апарата како би се смањиле листе чекања. Такође, потребна је набавка одређеног броја нових санитарских возила као и већег број путничких возила за обављање кућних посјета.

Инфраструктура - Простор Дома здравља

Интензивним грађевинским активностима, уз активно укључивање града Бања Лука и Министарства здравља и социјалне заштите Републике Српске, проблем просторних капацитета Установе значајно је умањен.

Објект Војно-медицинског центра Бања Лука, који је 2006. године, закључком Владе Републике Српске, додијељен на кориштење „Дому здравља“, потпуно је адаптиран и опремљен. У њега су усељени Управа, Центар за ментално здравље и Служба хитне медицинске помоћи са едукативним центром. Завршена је санација и адаптација сутерена и приземља у објекту Поликлинике у који су пресељени: Центар базичне рехабилитације, Хигијенско-епидемиолошка служба, амбуланте породичне медицине и Едукативни центар за специјализанте породичне медицине Републике Српске.

Што се тиче највеће службе – Службе породичне медицине у протеклих десетак година, изграђено је 11 нових објеката са 28 амбуланти породичне медицине (Кочићев Вијенац 5 амбуланти, Лазарево 5, Лауш 5, Залужани 4, Пискавица 2, Карановац 1, Српске Топлице 2, Мотике 1, Бочац 1, Борковићи 1, Доња Кола 1), санирано је 15 објеката са 55 амбуланти (Центар I – Платонова улица 7, Центар II – Поликлиника 19, Нова Варош 3, Обилићево 6, Росуље 2, Старчевица – улица Југ Богдана 2, Старчевица – улица Рајка Боснића 4, Врбања 2, Бронзани Мајдан 2, Голеси 1, Кола 1, Крупа на Врбасу 2, Мишин Хан 1, Поткозарје 2 и Стричићи 1).

Због побољшања доступности примарне здравствене заштите пет амбуланти породичне медицине радило је у закупљеним просторима (Шарговац, Куљани, Ада, Чесма, Паприковац).

Објекти "Дома здравља" у којима су пружане мјере и услуге примарне здравствене заштите: Установа је у 2017. години располагала са просторима укупне површине 19.240,30 м² (18.682,33 м² властитог простора и 600,30 м² под закупом амбуланта породичне медицине Паприковац, Шарговац, Куљани, Ада, Чесма).

Објекти у којима су пружане мјере и услуге примарне здравствене заштите становницима града Бања Лука у 2017. години (укупно 37) су дисперзирани и налазе се на сљедећим локалитетима:

У градским мјесним заједницама:

- МЗ Центар II (објект бившег ВМЦ-а, Симе Матавуља бб)
- МЗ Кочићев Вијенац (Душка Кошчице бб)
- МЗ Лазарево (Илије Гарашанина 2)
- МЗ Лауш (Карађорђево 159)
- МЗ Нова Варош (Драгише Васића 11)
- МЗ Обилићево (Царице Милице 19)
- МЗ Петрићевац (Његошева 44)
- МЗ Росуље (Триве Амелице 26)
- МЗ Старчевица (Југ Богдана бб)
- МЗ Старчевица (Рајка Боснића 21)
- МЗ Центар I (Владике Платона 4)

- МЗ Центар II (објект Поликлинике, Здраве Корде 1)
- МЗ Центар I - Долац (Слободана Кокановића бб)
- МЗ Паприковац (Ранка Шипке 80 ц)
- Студентски кампус (Булевар војводе Петра Бојовића)

У приградским мјесним заједницама:

- МЗ Врбања (Раде Радића 155)
- МЗ Карановац (Карановац бб)
- МЗ Српске Топлице (Од Змијања Рајка 30)
- МЗ Залужани (Николе Костића бб)
- МЗ Мотике (Мотике бб)
- МЗ Шарговац (Српски Милановац 62)
- МЗ Куљани (Куљани бб)
- МЗ Ада (Вида Њежића 25 а)
- МЗ Чесма (Петра Великог бб)

У сеоским мјесним заједницама:

- МЗ Драгочај
- МЗ Крупа на Врбасу
- МЗ Бронзани Мајдан
- МЗ Пискавица
- МЗ Поткозарје
- МЗ Верићи
- МЗ Бочац
- МЗ Агино село
- МЗ Кола
- МЗ Мишин Хан
- МЗ Стричићи
- МЗ Голеша
- МЗ Борковићи

Служба за стоматолошку здравствену заштиту Дома здравља путем амбуланти дјечије и превентивне стоматологије, пружа услуге дјечијој популацији у објекту Поликлинике и у просторима 7 основних школа и то: "Иво Андрић", "Георги Стојков Раковски", "Борисав Станковић", "Змај Јова Јовановић", "Бранко Радичевић", "Доситеј Обрадовић" и "Свети Сава".

У МЗ Куљани и МЗ Ада затворене су амбуланте породичне медицине са 31.12.2017. године, због малог броја регистрованих грађана.

На подручју Града Бања Лука налази се **57** мјесних заједница, а План којим су предвиђени објекти амбуланти породичне медицине у **38** мјесних заједница, до сада је реализован са 85%, укључујући изграђени објект амбуланти породичне медицине у МЗ Доња Кола и успостављене амбуланте у закупљеном пословном простору.

Амбуланте породичне медицине данас се налазе у **32** мјесне заједнице са укупно 33 објекта (само на два локалитета од укупно **35**, не пружају се услуге породичне медицине и то у објекту бившег ВМЦ-а и МЗ Центар I - Долац), тако да је велики дио града покривен са модерним амбулантама породичне медицине.

План мреже амбуланти породичне медицине који је утврдила Скупштина Града Бања Лука није у потпуности реализован. У складу са Планом мреже амбуланти породичне медицине за град Бања Луку, Граду **недостаје девет (9) објеката амбуланти породичне медицине.**

Дакле, потребно је изградити објекте у 9 мјесних заједница и то у 3 мјесне заједнице гдје се услуге пружају у изнајмљеним објектима и у 6 МЗ у којима не постоје објекти (у градским мјесним заједницама недостаје један објекат (МЗ Паприковац), у приградским мјесним заједницама недостаје 7 објеката (МЗ: Ада, Сарачица, Дракулић, Куљани, Шарговац, Чесма и Пријечани), а у сеоским мјесним заједницама недостаје 1 објекат, и то у МЗ Бистрица.

Реализацијом предложеног Плана, здравствене установе би биле равномјерно распоређене и здравствена заштита доступна грађанима на цијелој територији града Бање Луке, а План мреже амбуланти породичне медицине који је утврдила Скупштина Града Бања Лука, којим су предвиђене амбуланте породичне медицине у 38 мјесних заједница, био би реализован у потпуности.

Санирани и новоизграђени објекти су опремљени стандардизованом опремом за тимове породичне медицине.

- У 2014. години је отворена Хематолошка лабораторија у насељу Старчевица за потребе рада двије амбуланте породичне медицине у овој МЗ, у којима ради девет тимова, са око 12.500 регистрованих грађана.
- Објекти амбуланти у МЗ: Петришевац, Драгочај, Верићи, Агино село и Нова Варош, те Центар за ментално здравље у објекту ВМЦ, немају прилагођене приступе за дјецу/особе са инвалидитетом.
- У складу са Стратегијом менталног здравља у Републици Српској (2009-2015), Министарство здравља и социјалне заштите РС проводило је Пројекат менталног здравља у Босни и Херцеговини, а фаза II овог Пројекта траје до 2018. године. У 2016. години у оквиру овог Пројекта урађена је санација Центра за заштиту менталног здравља у објекту Долац, који је претрпио оштећења у поплави 2014. године, а обезбјеђена су и средства за прву надзорну посјету акредитованом Центру, као и за надоградњу постојећег софтвера за рад тимова.
- У 2014. години је отворена Хематолошка лабораторија у насељу Старчевица за потребе рада двије амбуланте породичне медицине у овој МЗ, у којима ради девет тимова, са око 12.500 регистрованих грађана.
- Објекти амбуланти у МЗ: Петришевац, Драгочај, Верићи, Агино село и Нова Варош, те Центар за ментално здравље у објекту ВМЦ, немају прилагођене приступе за дјецу /особе са инвалидитетом.
- Амбуланта Петришевац није функционална а амбуланта Драгочај није безбједна те је неопходна изградња нових објеката.
- Граду недостаје објекат за потребе смјештаја обољелих лица у случају појаве карантинских болести.

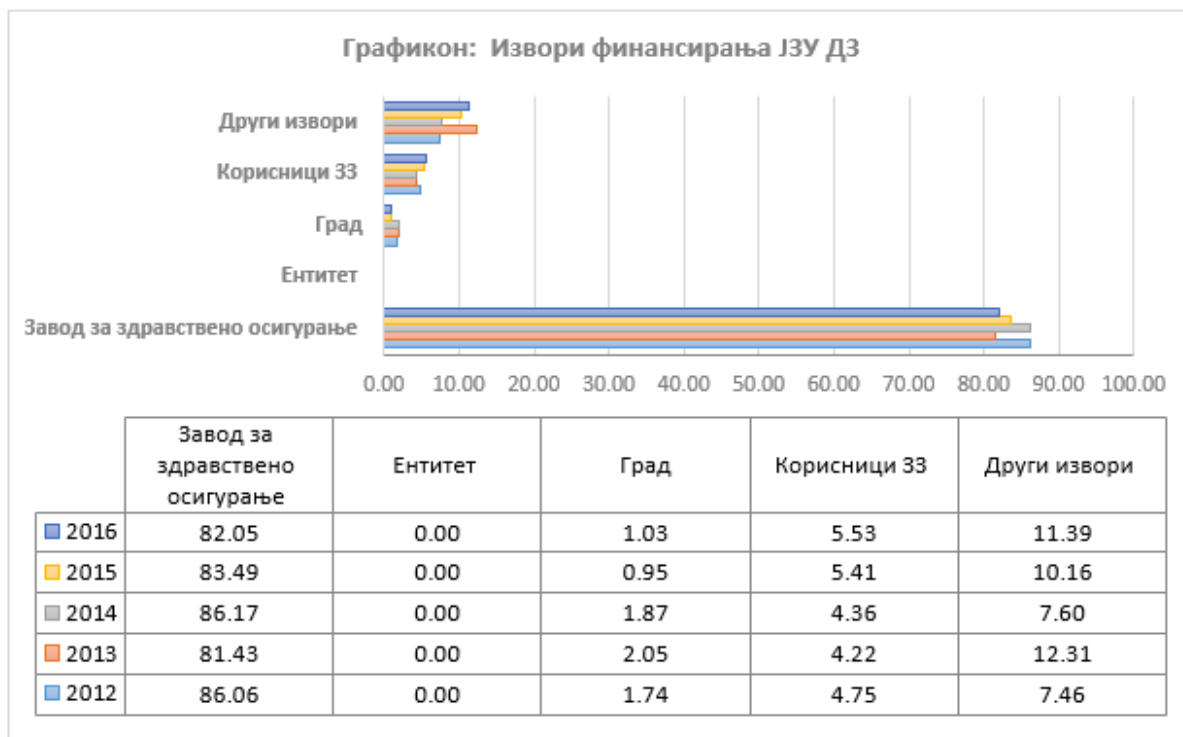
*Град Бања Лука и Министарство здравља и социјалне заштите РС су, у оквиру пројекта "Јачање здравственог сектора-додатно финансирање" (HSEP-AF) који се односи на финансирање изградње објеката амбуланти породичне медицине ЈЗУ "Дом здравља" у Бања Луци, **изградили осам објеката** амбуланти породичне медицине, санирали три амбуланте на територији града Бање Луке и дјеломично санирали објекат Поликлинике.*

Финансирање

Приходи од Фонда здравственог осигурања Републике Српске, у укупно оствареним приходима Дома здравља, заједно са приходима од Фонда здравственог осигурања Брчко Дистрикта БиХ, учествују са **82,05 %**. **Приходи од партиципације осигураних лица** у укупним приходима

Установе учествују са 4,83%, а партиципирање прихода по другим основама је приказано у достављеном Извјештају о раду Дома здравља у Бања Луци за 2016. годину(стр. 31).

Приходи Дома здравља из буџета Града Бања Лука у укупно оствареним приходима Установе у 2016. години су били 1,03% и углавном се крећу у том износу, осим када се издвајају средства за изградњу објеката за потребе Дома здравља.

Извор: Годишњи извјештаји ЈЗУ ДЗ

У посљедњих десетак година град Бања Лука је у партнерству са Министарством здравља и социјалне заштите РС и „Домом здравља“, интензивно радио на санацији, изградњи, реконструкцији и опремању објеката Дома здравља у којима се обављају услуге примарне здравствене заштите, првенствено амбуланти породичне медицине, са циљем да здравствена заштита буде доступна што већем броју грађана.

Реализацијом предложеног Плана мреже амбуланти породичне медицине, здравствене установе би биле равномјерно распоређене и здравствена заштита доступна грађанима на цијелој територији града Бање Луке, а План мреже амбуланти породичне медицине који је утврдила Скупштина града Бања Лука, којим су предвиђене амбуланте породичне медицине у 38 мјесних заједница, био би реализован у потпуности. Интензивним грађевинским активностима, уз активно укључивање града Бања Лука и Министарства здравља и социјалне заштите Републике Српске, проблем просторних капацитета Установе значајно је умањен.

Бруто зараде и накнаде запосленима исплаћују се у складу са Законом о платама запослених лица у јавним установама у области здравства РС (Сл. гласник РС 11/09), Посебним колективним уговором за запослене у области здравства РС и Појединачним колективним уговором Установе.

Бруто зараде и бруто накнаде запосленима у укупним расходима у току 2016. године учествују са 73,17 %. (Извор: Извјештај о раду Дома здравља у Бања Луци за 2016. годину).

Дом здравља Бања Лука је први ниво контакта грађана Бање Луке са системом здравствене заштите. Циљ Установе је да у партнерству обезбиједи што бољу доступност и квалитет примарне здравствене заштите, као интегралног дијела свеобухватног здравственог система. Развијају одговорност за цјелокупно становништво, а не само за појединца. Усмјерени су према породици, очувању и унапређењу здравља њених чланова. Свакодневно раде на развоју механизма за унапређење квалитета заштите коју пружају грађанима Бања Луке. Обезбјеђују континуитет здравствене заштите, рјешавају акутне и хроничне поремећаје здравља, с акцентом на промоцију здравља и превенцију болести. Максимално користе расположиве ресурсе, уз континуирани квалитет рада у циљу очувања и унапријеђења здравља. Примјењујући одговарајуће технологије и савремене медицинске доктрине, настоје остварити општи циљ – здрави људи у заједници.

Удружења грађана су партнери локалне самоуправе у пружању услуга здравствене заштите: на подручју града Бања Луке регистровано је око 100 удружења која делују на пољу здравствене и социјалне заштите (детаљније у одјељку Цивилно друштво), тако да су подаци о програмским циљевима, корисницима, изворима финансирања, члановима, па чак и за она која се издвајају као активна преобимни.

На подручју града Бање Луке цивилни сектор је остварио значајан ниво развоја у оквиру којег се издвојио дио удружења која су својим радом и активностима значајно утицала на задовољавање потреба и квалитет живота грађана, те се могу посматрати као партнери Града и градских јавних установа у сервисирању потреба грађана на локалном нивоу. Нека удружења пружају услуге дневног збрињавања, друга се баве савјетодавним радом, заступањем, хуманитарним радом и др. Удружење „Викторија“ Бања Лука, Удружење „ЗАЈЕДНО“ – Удружење за помоћ породицама и заједници у менталном здраљу, и др.

IV.1.5.5. Социјална заштита

Сходно одредбама Закона о социјалној заштити, носиоци социјалне заштите су Република и јединица локалне самоуправе.

Законодавни оквир Републике Српске: На ентитетском нивоу усвојени су следећи закони од значаја за остваривање права на социјалну заштиту: Закон о социјалној заштити од 19.априла 2017.године⁴²; Закон о заштити лица са менталним поремећајима од 14. маја 2004. године⁴³; Закон о заштити од насиља у породици⁴⁴; Породични закон⁴⁵; Закон о изменама и допунама породичног закона из 2014.⁴⁶, Закон о измјенама и допунама закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку⁴⁷. Закон је предвиђено да Република Српска: уређује

⁴² <http://www.csrbl.org/ZAKON%20O%20SOCIJALNOJ%20ZASTITI.pdf>

⁴³ <http://www.csrbl.org/ZAKON%20O%20ZASTITI%20LICA%20SA%20MENTALNIM%20POREMECAJIMA.pdf>

⁴⁴ <http://www.csrbl.org/ZAKON%20O%20ZASTITI%20OD%20NASILJA%20U%20PORODICI%202012.pdf>

⁴⁵ <http://www.csrbl.org/podicni%20zakon.pdf>

⁴⁶ <http://www.csrbl.org/ZAKON%20O%20IZMJENAMA%20I%20DOPUNAMA%20PORODICNOG%20ZAKONA.pdf>

⁴⁷ <http://www.csrbl.org/ZAKON%20O%20MALOLJETNICIMA%2061-13.pdf>

систем социјалне заштите; доноси политике и развојне стратегије, утврђује права, критеријума и кориснике; обезбјеђује дио средстава за реализацију права прописаних овим законом; прати стање и остваривање права; оснива и усмјерава рад установа социјалне заштите - брине се да се у оквиру економске и социјалне политике остварује оптималан развој заједнице.

Стратешки оквир на ентитетском нивоу од значаја за социјалну заштиту чине слиједеће стратегије: „Стратегија за сузбијање насиља у породици Републике Српске 2014-2019“, „Стратегија унапређења социјалне заштите дјецe без родитељског старања 2015–2020. године“, „Програм за рани раст и развој дјецe у Републици Српској 2016-2020“. Стратегија за побољшање услова лица са инвалидитетом 2016-2017, Стратегија за борбу против сиромаштва.

Јединице локалне самоуправе, у складу са Законом:

- **Доносе годишње и средњорочне програме социјалне заштите на основу анализе социјалног стања становника на свом подручју** - Од 2000. године Град Бања Лука се налази у процесу реформисања система и структура режима централне и локалне социјалне политике. Реформа се односи на промјену приступа у раду са корисницима, гдје се користи приступ оријентисан на корисника, код којег су корисник и његове потребе у фокусу рада стручних радника, али и на ширење мреже пружалаца ванинституционалних услуга у заједници, пружених од стране јавног, цивилног и приватног сектора. Стратешки оквир релевантан за област социјалне заштите чине сљедећа секторска документа: Програм развоја социјалне заштите у граду Бања Луци усвојен је за период 2013-2015. године, у току је израда за период од 2018-2020. године; Стратегија унапређења социјалне заштите дјецe без родитељског старања 2015–2020. године; ЛАП за унапређење положаја лица са инвалидитетом у граду Бања Луци, за период 2014-2019; ЛАП превенције малољетничког пресуптничтва и примјене алтернативних мјера у граду Бања Луци 2015-2017. године. Ове акте доноси Скупштина града, предлагач је градоначелник, израђује их ЈУ Центар за социјални рад у сарадњи са Одјељењем за културу, туризам и социјалну политику Градске управе, спроводи ЈУ ЦСР, а годишње се, путем Извјештаја о пословању ЈУ ЦСР доставља информација о реализацији Програма развоја Скупштине града.
- **Доноси одлуку о проширеним правима и друга акта којима прописује услове за остваривање права и мјере утврђених одлуком и програмима** - Скупштина града Бања луке усвојила је следеће одлуке: о услугама персоналне асистенције; о остваривању права на накнаду трошкова превоза за дјецу, и пратиоце дјецe са сметњама у развоју; о остваривању права на накнаду за смјештај у породици за лица која остварују право на смјештај у установу; о раду Прихватне станице за дјецу и омладину затечену у скитњи; о раду Прихватне станице за одрасла и стара лица затечена у скитњи и у стању социјалне потребе; о превентивном програму заштите старих лица „Дневни центри за старе“; о услузи јавне кухиње; о здравственом осигурању пунољетна лица која, ни по једном другом основу, не могу остварити здравствено осигурање, а нашла су се у стању потребе неодложиве хоспитализације; о остваривању права на накнаду трошкова сахране. Не постоји обједињена одлука о проширеним правима. Одлука не би требала бити обједињена јер се њоме за свако право дефинишу и критеријуми.

- **Обезбеђује средства за реализацију права утврђених овим законом и својим одлукама** - У складу са законом, у буџету јединице локалне самоуправе обезбеђују се средства за суфинансирање права на новчану помоћ⁴⁸ у висини од 50% износа и права на додатак за помоћ и његу другог лица⁴⁹ у висини од 50% износа. За кориснике права на новчану помоћ и права на додатак за помоћ и његу другог лица јединица локалне самоуправе обезбеђује средства за здравствено осигурање у висини од 50% од потребног износа за здравствено осигурање. У буџету јединице локалне самоуправе обезбеђују се средства за финансирање права на смјештај у установама, права на збрињавање у хранитељским породицама, права на дневно збрињавање, права на његу и помоћ у кући, права на једнократну новчану помоћ, проширена права у социјалној заштити, финансирање трошкова збрињавања корисника у другу породицу, рад центара за социјални рад и других установа социјалне заштите чији су оснивачи јединице локалне самоуправе и средства за подстицајне и развојне програме којима је циљ унапређивање социјалне заштите становништва.
- **Обезбеђује средства за обављање дјелатности социјалне заштите** – Локална самоуправа је надлежна за обезбеђивање средстава за обављање дјелатности социјалне заштите. Анализа извештаја о реализацији буџета указује на тренд значајног увећања учешћа ентитета у финансирању средстава за обављање дјелатности Центра за социјални рад.
- **Оснива и брине се о раду установа социјалне заштите** – Град Бања Лука је оснивач ЈУ Центар за социјални рад. Врши координацију активности социјалне заштите на подручју јединице локалне самоуправе и формира радно тијело за социјалну заштиту.

У табели је дат преглед одређених средстава за реализацију права социјалне заштите у периоду 2013-2018. годину, по изворима:

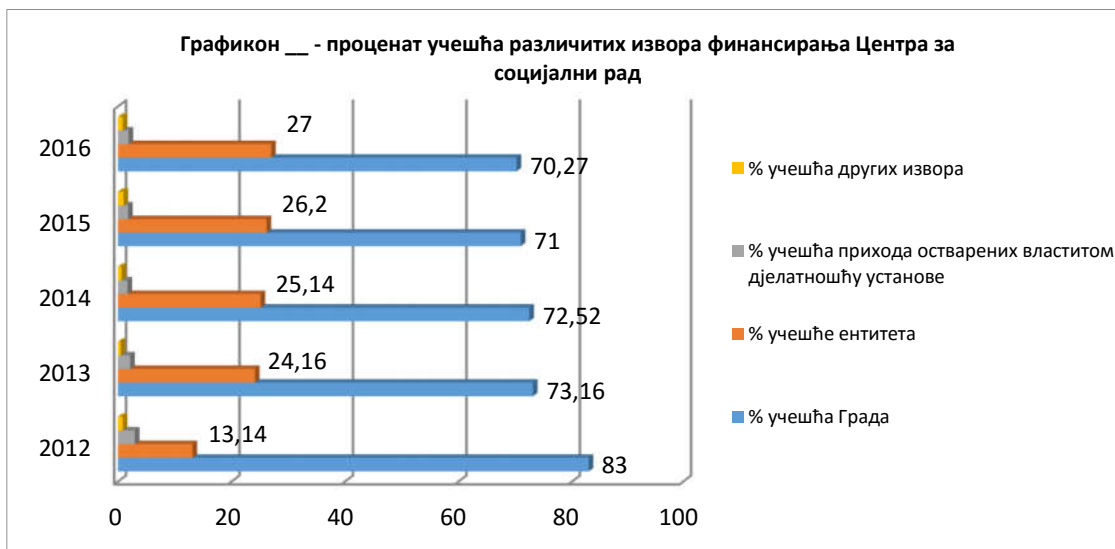
Право	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Град Бања Лука						
Новчана помоћ	479.635.03	525.262.81	544.934.00	555.500.00	557.813.00	600.000.00
ТЊП (Туђа њега и помоћ)	2.294.845.85	2.486.228.30	2.679.250.66	2.809.000.00	2.922.600.00	2.690.000.00
Права на смјештај у установама	1.279.000.00	1.391.000.00	1.580.000.00	1.640.000.00	1.696.000.00	1.707.500.00
Права на збрињавања у хранитељским породицама	854.000.00	863.000.00	822.000.00	880.000.00	853.000.00	862.500.00
Право на дневно збрињавање	281.400.00	365.000.00	286.000.00	234.000.00	270.000.00	342.000.00
Права на његу и помоћ у кући	90.000.00	130.000.00	181.000.00	184.000.00	185.000.00	180.000.00

⁴⁸ из члана 24. овог закона

⁴⁹ из члана 34. овог закона

Право на једнократну новчану помоћ	448000.00	505.917.31	390.000.00	427.000.00	464000.00	440.000.00
Персонална асистенција	149.000.00	200.000.00	192.000.00	215.000.00	260.000.00	160.000.00
Накнада трошкова превоза за дјецу и пратиоца дјеце са сметњама у развоју	53.564.30	41.000.00	42000.00	42.000.00	41.000.00	41.000.00
Накнада за смјештај у породицу за лица која остварују право на смјештај у установу	118.000.00	110.160.00	113400.00	131000.00	99.360.00	114.000.00
Прихватна станица за дјецу и омладину затечену у скитњи	9.600.00	9.600.00	7600.00	4800.00	4.800.00	9600,00
Прихватна станица за одрасла и стара лица затечена у скитњи и у стању социјалне потребе	32.130.56	60.308.31	26000.00	14220.00	12.500.00	18000.00
Јавна кухиња	460.000,00	460.000,00	448.000,00	448,000,00	442.500,00	448.000,00
Здравствено осигурање пунољетних лица	429.971.55	288.000.00	288000.00	285.287.67	259,109.32	288.000,00
Накнада трошкова сахране	11.089.74	14.783.07	11.530.00	14.423.00	20.000.00	20.000.00
Министарство здравља и соц. заштите						
Новчана помоћ	479.635.03	525.262.81	544.934.00	555.500.00	557.813.00	600.000.00
ТНП	2.294.845.85	2.486.228.30	2.679.250.66	2.809.000.00	2.922.600.00	3.000.000.00
Изједначавање могућности	20.057.00	24.000.00	25000.00	22.151.00	20.000.00	21.000.00

Извор: Одлуке о буџету града Бања Лука и извјештаји Центра за социјални рад

Извор: Годишњи извјештаји Центра за социјални рад

Институционални капацитети. Град Бања Лука је носилац креирања и имплементације социјалне политике, која се реализује кроз програме социјалне заштите у организацији Јавне установе „Центар за социјални рад“ Бања Лука, других јавних установа те невладиних организација које дјелују у сфери социјалног сектора на територији Града. При Скупштини је формирано стално радно тијело Одбор за здравство, школство и социјалну политику⁵⁰, који, између осталог, има за задатак да стање у области остваривања социјалних права и права лица са посебним потребама, даје иницијативе и предлаже Скупштини предузимање мјера у оквиру њене надлежности у циљу побољшања социјалне политике у Граду и др. Одбор чине одборници Скупштине града и представници научних и стручних радника из ових области.

У Одјељењу за културу, туризам и социјалну политику обављају се послови из области социјалне заштите и дјечије заштите на нивоу координације програма социјалне заштите за град Бању Луку, а посредством ЈУ ЦСР, која координира, и директно пружа услуге корисницима социјалне заштите. Друштвена брига о дјечи се прожима кроз реферате: ссс за социјалну политику (Одјељењу за културу, туризам и социјалну политику), ссс образовање и ссс питања младих Одјељење за образовање, здравство, спорт и омладину. По један извршилац на сваком реферату.

Јавна установа „Центар за социјални рад“ Бања Лука⁵¹ је једина институција са јавним овлашћењима која је основана од стране Града 1974. године, са законском обавезом за потпуну имплементацију примарног Закона о социјалној заштити, али и низ других закона⁵² којима се

⁵⁰ Сл.града 32/16, члан71.

⁵¹ www.csrbl.org

⁵² Дјелатност ЈУ ЦСР БЛ дефинисана је основним законима: Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС” бр. 37/12), Закона о измјенама и допунама закона о социјалној заштити („Службени гласник РС” бр. 90/16), Закон о дјечијој заштити („Службени гласник РС” бр. 4/02, 17/08, 1/09), Породични закон („Службени гласник РС”, бр. 54/02, 41/08 и 63/14), Закон о локалној самоуправи („Службени гласник РС”, бр. 101/04, 42/05, 118/05), Закон о општем управном поступку („Службени гласник Републике Српске”, број 13/02, 87/07 и 50/10) и Закон о систему јавних служби („Службени гласник РС” бр. 68/07 и 109/12). Поред набројаних закона примјењују се и други закони као што су: Закон о кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 53/12), Кривични закон Републике Српске („Службени гласник РС”, бр. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 68/07, 73/10, 1/12 и 67/13), Закон о заштити од насиља у породици („Службени гласник РС” бр. 102/12 и 108/13), Закон о ванпарничном поступку („Службени гласник РС”, бр. 36/09), Закон о заштити лица са менталним

остварује потпуна имплементација социјалне заштите. Мисија ЈУ ЦСР је провођење социјалне, дјечије и породичне заштите на подручју Града Бања Лука, те пружање разних врста услуга из подручја дјелатности социјалног рада. С обзиром да ЈУ "Центар за социјални рад" Бања Лука од 2007. године има уведен систем управљања квалитетом у складу са стандардом ISO 9001:2000, основна обавеза ове установе јесте да осигура квалитетну услугу и задовољство корисника. Поред законом дефинисаних послова и задатака, ЈУ ЦСР БЛ своју дјелатност остварује и на основу одлука оснивача: Одлуке о оснивању, Одлуке о проширеним правима из социјалне заштите и других правних аката као што су Статут, правилници, програми, те важеће Стратегије развоја Града Бања Лука и остале стратегије релевантне за функционисање Центра. У складу са Правилником о унутрашњој организацији послова и систематизацији радних мјеста ЈУ ЦСР Бања Лука послови и задаци се обавља у оквиру три одјељења: **У одјељењу општих послова** систематизовани су послови директора, помоћника директора, координатора за истраживање и развој и координатора за сарадњу са партнерима и односе са јавношћу, те послови рачуноводства, послови психолошко педагошке подршке, општи правни послови и послови старатељства, послови за евиденцију и анализу, као и остали пратећи послови (послови одржавања хигијене, послови возача, пријемна канцеларија, рецепција, протокол и архива, систем администратор). **У одјељењу за одрасла и стара лица** систематизовани су специјалистички послови у складу са потребама одраслих лица. Радом одјељења управља руководиоца одјељења, а послови унутар одјељења су послови збрињавања и смјештаја, послови за лица са инвалидитетом, послови за лица са проблемима у менталном здрављу и послови социјалног рада у заједници. **У одјељењу за породично правну заштиту дјеце и породице** систематизовани су специјалистички послови у складу са потребама дјеце и породице. Радом одјељења управља руководиоца одјељења, а послови унутар одјељења су послови за насиље у породици, послови за дјецу угрожену породичним приликама, послови за дјецу са сметњама у развоју, послови мирења брачних партнера, породично савјетовалиште, послови за дјецу са друштвено неприхватљивим понашањем, послови за накнаду плате за вријеме породичног одсуства, послови за дјечији, матерински додатак и опрему новорођенчета. Послови претходно побројаних одјељења које обавља ЈУ ЦСР БЛ обављају се у главној згради на адреси Гундулићева 31. Поред тога, за потребе Центра користе се простор на адреси Јосифа Панчића бр. 8, који је Град Бања Лука додијелио Центру на кориштење, и то за потребе Дневног центра за малољетнике који је саставни дио редовних послова за дјецу са друштвено неприхватљивим понашањем, као и пословни простор у ул. Кордунашка 12, такође додијељен од стране Града Бања Лука на кориштење, за потребе послова из области дјечије заштите - матерински додатак, право на опрему новорођенчета, накнада плате за вријеме породичног одсуства и додатак на дјецу.

Јавна установа Дом за дјецу и омладину без родитељског старања „Рада Врањешевећ“ у Бања Луци⁵³ једини је овакав организован облик социјалне заштите у Републици Српској, и обезбјеђује социјално-здравствену заштиту, васпитање и образовање, те оспособљавање за самосталан живот и рад најугроженијој категорији становништва: дјеца и млади без оба родитеља, непознатих родитеља, напуштених од стране родитеља, родитеља лишених родитељског права или са здравственим проблемима, затим на дјеца и млади из породица са социо-економским проблемима, са поремећеним породичним и партнерским односима. Укупна површина домског простора износи 16 000 м², док је укупна површина затвореног домског простора 4 550 м². Поред спортских игралишта, дјецу су на располагању и рачунарска центар опремљен са 15 рачунара,

поремећајима («Службени гласник РС», бр. 46/04, 12/06), Закон о здравственој заштити («Службени гласник РС», бр. 106/09), и низ других закона, као и више десетина подзаконских аката (правилника, уредби, упутстава, одлука итд.).

⁵³ <http://djecijidom.com/>

игротека, библиотека (број књижне грађе – 7 056), специјализоване просторије за групни (сазнајно - креативни) рад и педагошко - психолошку подршку психофизичком развоју и напредовању, кројачка радионица. У дому функционише десет васпитних група и Мајчински дом, који су структурно-организационо аналогни породичним становима и од којих је свака површине 240 м2 затвореног простора. У дому је запослен укупно 61 радник. У васпитно-образовном раду запослено је укупно 22 васпитача. У дому су ангажовани и волонтери и то путем учешћа кроз програме НВО сектора (нпр. „Старији брат - старија сестра“ „Човјекољубље“...) и путем појединачног учешћа кроз уговор са установом. Својом организацијом, разноврсним активностима и садржајем, Дом наведеној популацији нуди све оно што би им требало обезбједити породица.

Социјално геријатријски Центар Бања Лука⁵⁴ Смјештај корисника се врши по објектима/одјелима зависно од нивоа њега и услуге које су неопходне. Стационар је намењен лицима која су непокретна и теже ограничена у кретању. Капацитет одјела је 72 мјеста. ПАВИЉОН 1 намењен је лицима која су покретна, лакше ограничена у кретању (крећу се уз помоћ штака, инвалидских колица), слијепа и слабовидна, те психички здрава лица са скромнијим културно хигијенским навикама. Капацитет одјела је 72 мјеста. ПАВИЉОН 2 је одјел за покретна, лица лакше ограничена у кретању, те стара лица са развијеним културно хигијенским навикама којима није потребна туђа помоћ, стални надзор и њега. Капацитет одјела је 72 мјеста. ДРАГОЧАЈ је одјел за лица са проблемима у менталном функционисању (хронично ментално оштећена стара лица – хроничне душевне болеснике гдје је завршен болнички третман, лица са старачком деменцијом) . У свим објектима се налазе дневни боравци и трпезарије. У боравцима се налазе телевизори као и простор за друштвене игре, дружење и састанке, и библиотека. Организација рада Геронтолошког центра је прилагођена обиму и врстама услуга, потребама корисника услуга и структури корисника, односно задовољавању њихових потреба у погледу различитих стања социјалне потребе, здравственог стања и других потреба. Геронтолошки центар Бања Лука организационо је подељен у 2 организационе јединице: Одјељење социјалне заштите и њега корисника и Одјељење за економске, правне и опште послове.

1997. године захваљујући донацији невладине организације из Швицарске *Swiss disaster relief* и Хуманитарне Канцеларије Европске Заједнице *ECHO*, извршено је комплетно реновирање свих објеката, замјењени су равни кровови, а на Павиљону 2 је дограђена и мансарда чиме је капацитет повећан за 16 мјеста. Тада је Центар добио и прво санитетско возило. 2013. године Влада Азербејџана је донирала изградњу новог објекта за смјештај непокретних лица, по најсавременијим стандардима, унутрашње и вањско уређење објекта. Центар је самостално опремио објекат са намјештајем. 2013. године долази и до промјене назива установе у ”ЈУ Дом за старија лица.” 2014. године је комплетно реновиран Павиљон 2, измјењени су подови, вањска столарија, намјештај, окречено је и обновљена је фасада. 2015. године је реновиран Павиљон 1, такође су промјењени подови, намјештај и окречено је. Назив установе промијењен је у ” ЈУ Геронтолошки центар” и набављено је ново санитетско возило.

Дом пензионера Бања Лука⁵⁵ основан је одлуком Владе Републике Српске. Дом пензионера својим корисницима пружа услуге становања, исхране, њега, културно-забавне, рекреативне и друге активности, услуге бриге и старања и друге услуге зависно од потреба и способности те интересовања корисника. Капацитет дома је 150-250 лежајева, зависно од распореда лежајева унутар постојећих спаваћих соба. Објекат има укупно 101 једнокеватну и двокреветних соба, од којих свака има купатило и балкон. Дом пружа услуге дневног боравка пензионера и других старих

⁵⁴ <http://www.gerontoloskicentarbl.com/>

⁵⁵ <http://dompenzionera-bl.org>

лица а подручја Бањалучке регије и других подручја Републике Српске која изразе интерес за трајнији боравак као и друга лица која објекат користе привремено по другом основу, тј. на основу уговора који се може закључити са менаџментом Дома пензионера. Дом такође обавља услуге хотелског смјештаја, изнајмљивања простора, организовања семинара, радионица и других угоститељских услуга. У склопу Дома је и ресторан капацитета до 400 мјеста, кухиња капацитета до 1,000 obroka дневно, простор за забавне садржаје, рецепција, угоститељски бар, фризерски салон и слични садржаји. Дом пензионера се налази у Бања Луци, на обали ријеке Врбас, непосредно уз Зелени мост, у градском подручју са уредном инфраструктуром и уређеним прилазима. Планирано је да простор има спортско-рекреативне садржаје, те ће се додатно уредити са зеленилом и шеталиштем уз ријеку.

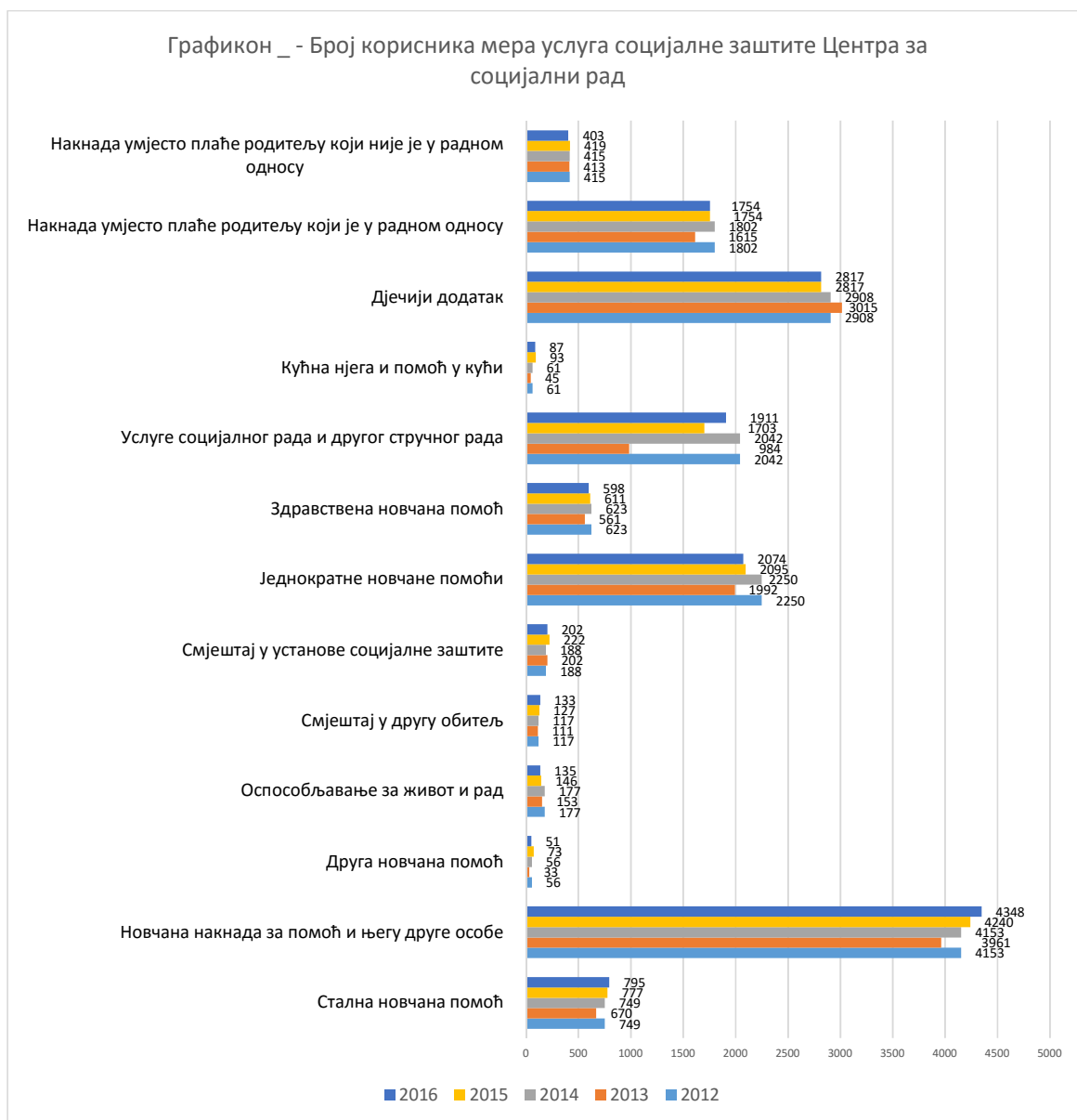
Велику улогу у заједници има и **Градски одбор Црвеног Крста** путем којег се спроводе многе услуге у заједници, међу којима истичемо програм кућне његе, као и програм јавне кухиње за град Бању Луку. Поред тога, активну улогу у социјалној заштити у Граду имају и „**Каритас**“ надбискупије Бања Лука, и МХД „**Мерхамет**“ Бања Лука, а за исте активности које проводи и канцеларија Црвеног крста само у нешто мањем капацитету обухвата броја корисника и ангажованих људских ресурса.

Удружења грађана су партнери локалне самоуправе у пружању услуга социјалне заштите: Удружење дистрофичара Бања Лука, Удружење „ ЗАЈЕДНО“ – Удружење за помоћ породицама и заједници у менталном здраљу, НВО „ Дневни центар за старе особе“, Удружење за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бања Лука, Хуманитарна организација Партнер, Удружење „ Нова генерација“, Удружење за помоћ лицима са аутизмом „ Дјеца свјетлости“, удружење Моја лука, Градска организација слијепих и слабовидих и др. На подручју града Бања Луке регистровано је 30 удружења која делују на пољу социјалне заштите (детаљније у одјељку Цивилно друштво). Сви који пружају услуге имају рјешења министарства за обављање дјелатности. Други се баве савјетодавним радом, заступањем, хуманитарним радом и др.

При **мјесним заједницама (укупно 57)**, било је формирано је **54 Комисије за социјална питања**, које су у сталном и свакодневном контакту са ЦСР, и којим путем се реализује социјални рад у заједници у најширем смислу. Ове комисије, нажалост, већ неколико година не функционишу.

Услуге и корисници социјалне заштите

Права у складу са овим законом реализују се новчаним давањима, социјалним услугама и другим мјерама које се пружају појединцу, члановима породице или породици у цјелини и које имају за циљ задовољавање социјалних потреба, те спречавање настанка социјалних проблема. Права у социјалној заштити по Закону о социјалној заштити су: новчана помоћ; додатак за помоћ и његу другог лица; подршка у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју; смјештај у установу; збрињавање у хранитељску породицу; помоћ и њега у кући; дневно збрињавање; једнократна новчана помоћ и савјетовање.

Извор: Годишњи извјештаји ЦСР

Извор: Годишњи извјештаји ЦСР

Подаци ЦСР указују да у посматраном периоду долази до значајног увећања укупног броја корисника ЦСР, нарочито од 2014. године. Истраживања узрока броја повећања корисника нису рађена, али је знатно повећан број корисника права на туђу његу и помоћ које се реализује на основу здравственог стања. Туђа њега и помоћ је раније била право искључиво лица са инвалидитетом, међутим, посљедњих година, ово право остварују и старија лица која имају здравствених проблема у свакодневном животу. Осцилација смањења смјештаја у хранитељску породицу има за резултат повећање смјештаја у институцију у истом броју.

Табела: Тренд кретања броја корисника по правима из социјалне заштите

р/бр	Право	2012	2013	2014	2015	2016
1.	Новчана помоћ	660	670	750	757	762
2.	Додатак за помоћ и његу другог лица	3492	4007	4166	4765	5045
	Прва група		1510	1647	1741	1812
	Друга група		2497	2518	3024	3215
3.	Подршка у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју	140	161	177	148	204
4.	Смјештај у установу социјалне заштите	166	209	168	213	229
5.	Збрињавање у хранитељску породицу	110	122	123	131	111
6.	Помоћ у кући	92	48	84	71	110
7.	Једнократна новчана помоћ	1641	1992	2243	2201	2153
8.	Дневно збрињавање	60	70	82	100	84

Извор: Годишњи извјештаји ЦСР

Поред права утврђених овим законом, јединица локалне самоуправе својом одлуком, у складу са потребама становништва, може да утврди и друга права и услуге, услове и критеријуме за њихово остваривање. Остали послови ЦСР, који се реализују у партнерству координирани су у оквиру партнерских удружења:

- **Персонална асистенција** – има за циљ да подржи самосталан живот особа које су због високог степена инвалидитета потпуно овисне о туђој њези и помоћи. Корисници ове услуге су особе са инвалидитетом преко 18 година старости које су исказале потребу за овом врстом услуге. Удружење дистрофичара, ХО «Партнер» и Савез слијепих и слабовидих Бања Лука омогућавају услугу за укупно 120 корисника.
- **Помоћ у кући за старе** – услуга обухвата подршку у обављању кућних послова, одржавање личне хигијене, набавку хране и организовање исхране и задовољавање других свакодневних потреба. Мјесечно се у просјеку реализује око 2100 сати пружања помоћи у кући. ХО „Партнер“ пружа ову услугу са 15 запослених његоватеља. Према полној структури, највећи број корисника су жене (око 75% у односу на укупан број корисника). Према старосном добу, преко 50% корисника је преко 65 година, а број корисника пада смањењем старосне доби. Само 17% корисника је из приградских и сеоских мјесних заједница. Резултати пилот пројекта су показали да постоји потреба за овом врстом бриге и у сеоским заједницама, те да би се посебним програмом запошљавања особа које живе у селима могла покрити ова потреба уз додатна издвајања средстава. Ово би омогућило и да се запосле лица у стању социјалне потребе на селу.
- **Дневни центар за лица са проблемима у менталном здрављу** - Услуге Дневног боравка се реализују у партнерству са Удружењем за помоћ лицима, породицама и заједници у менталном здрављу

„Заједно“. Активности које се спроводе у оквиру Дневног борава омогућавају: дневну окупацију, јачање социјалних капацитета, оживљавање и реализовање радних потенцијала, бољу комуникацију, смањење изолације и објележености, контролу болести, превенцију болничког лечења, суицида и институционалног смјештаја; подршку породицама обољелих, смањење стигме, информисање и заштита људских права. Основни циљ је побољшање општег квалитета и безбједности живота обољелих и њихових породица. Корисници услуге су хронично душевно обољела лица, лица чије је душевно здравље нарушено сплетом различитих животних околности, сломом одбрамбених механизма; породице које имају душевно обољелог члана. И поред тога што су корисници јако задовољни садржајем услуга, број корисника смањује још од 2012. због недостатка средстава и обима програма рада. За кориснике је неопходно да се уз Дневни центар постави стакленик у којем би узгајали поврће за своје потребе и зељасте биљке. Ова ктивност би имала двоструку корист као радна окупација и допринос за исхрану у Удружењу.

- **Дневни центар за стара лица** има за циљ пружање услуга превентивног програма дневног збрињавања за до 50 старих лица преко 60/65 година старости, угрожених социјалном и породичном ситуацијом. Услуге дневног борава пружа партнерска организација НВО „Дневни центар за старе“. Дневни центар за старе финансира ЈУ Центар за социјални рад и концепт не укључује повезивање здравства и социјалне заштите у једној установи.
- **Дневни боравак за одрасла ментално недовољно развијена лица**
- **Дневни центар за дјецу угрожену породичним приликама**
- **Прихватна станица за дјецу затечену у скитњи**
- **Дневни центар за дјецу са тежим, тешким и комбинованим сметњама** пружа услуге дневног збрињавања од стране два његоватеља и медицинске сестре – васпитача. Повремено се кроз пројекте ангажују физиотерапеут, организује музико терапија. Капацитет услуге је до 12 корисника.
- **Дневни центар за дјецу са аутизмом** пружа услуге дневног збрињавања за до 8 лица са аутизмом. Програм подразумјева индивидуални рад са корисницима. За све кориснике се израђује индивидуални план рада који проводи психолог. Услугу пружа Удружење за помоћ лицима са аутизмом Дјеца свјетлости.
- **Прихватна станица за одрасла и стара лица** један је од видова збрињавања одраслих лица затечених у скитњи, коју Геронтолошки центар Бања Лука, реализује у сарадњи Центра за социјални рад, МУП-а. Одјел је лоциран у Драгочају удаљен 15 км од Центра. Смјештајни капацитет је 100 мјеста. Собе су вишекреветне. Због категорије корисника овај одјел је затвореног типа, и медицинско особље је присутно 24 сата. Поред медицинског особља у току дана раде И његоватељице, спремачице, сервирке, мајстор.

Табела: Тренд кретања броја пружалаца услуга – проширених права

	ПРУЖАОЦИ УСЛУГЕ	ПРОШИРЕНО ПРАВО	2014	2015	2016
1	Удружење дистрофичара Бања Лука	Персонална асистенција			31
2	Хуманитарна организација ПАРТНЕР	Персонална асистенција Помоћ у кући			34 64
4	Градска организација слијепих и слабовидих Бања Лука	Персонална асистенција			11
5	Удружење "ЗАЈЕДНО" Удружење за помоћ породицама и заједници у менталном здрављу	Дневни центар за лица са проблемима у менталном здрављу			43

6	НВО "ДНЕВНИ ЦЕНТАР ЗА СТАРЕ ОСОБЕ"	Дневни центар за стара лица	32
7	Удружење за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бања Лука	Дневни боравак за одрасла ментално недовољно развијена лица "Onix"	26
8	Удружење Нова генерација	Дневни центар за дјецу угрожену породичним приликама	35
9	Удружење Нова генерација	Прихватна станица за дјецу затечену у скитњи	10
10	УГ Моја Лука	Дневни центар за дјецу са тежим, тешким и комбинованим сметњама	10
11	Удружење за помоћ лицима са аутизмом "ДЈЕЦА СВЈЕТЛОСТИ"	Дневни центар за лица са аутизмом	5
12	Геронтолошки центар Бања Лука	Прихватна станица за одрасла и стара лица	35

Извор: Годишњи извјештаји ЦСР

Партнерства. Концепт рада у партнерству као један од приоритетних приступа у оквиру реформе социјалног сектора, која је започела на нивоу града Бања Лука пројектом «Реформисање система и структура режима централне и локалне социјалне политике у БиХ». Јавна установа "Центар за социјални рад" Бања Лука сарађује са значајним бројем организација из јавног, приватног и невладиног сектора, министарствима у Влади Републике Српске, Градском управом Града Бања Лука, представницима мјесних заједница, предсједником Скупштине и одборницима у Скупштини Града Бања Лука, организацијама цивилног друштва, удружењима грађана, и појединцима који желе пружити подршку корисницима права из социјалне, породично-правне и дјечије заштите. Рад у партнерству огледа се кроз услов да се услуге усмјерене ка кориснику организују у сарадњи јавног, НВО и приватног сектора. Партнерство подразумијева конципирање услуга усмјерених ка рјешавању потреба корисника кроз сарадњу више организација. Сарадња са јавним организацијама, приватним сектором, невладиним организацијама и грађанима, омогућава пружање услуга које су дјелотворне, економичне за локалну заједницу и које задовољавају потребе јавности. У циљу реализације и унапређења услуга и права за лица у стању социјалне потребе потписан је низ меморандума о сарадњи са актерима у локалној заједници и окружењу који су углавном фокусирани на различите категорије корисника и лица у стању потребе за подршком система социјалне заштите.

Између Центра за социјални рад Града Бања Лука и великог броја партнера у локалној заједници, потписани су сљедећи Меморандуми о сарадњи:

1. **Меморандум о евиденцији дјеце са посебним потребама** - закључен између Дома здравља Бања Лука, Клиничког центра Бања Лука, Завода за физикалну медицину и рехабилитацију "Др Мирослав Зотовић" и Савез дефектолога Републике Српске;
2. **Меморандум о пружању подршке раду удружења инвалида** – закључен између Градска организација сlijепих Бања Лука, Удружења дистрофичара Бања Лука, Удружења параплегичара,

обољелих од дјечије парализе и осталих тјелесних инвалида Регије Бања Лука, Удружења цивилних инвалида – жртава рата Града Б. Лука, Борачка организација Града Бања Лука – Одбор ратних војних инвалида Борацке организације Града Б. Лука, Удружење глувих и наглувих Регије Бања Лука, Удружење за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бања Лука, Савез инвалида рада Града Бања Лука.

3. **Меморандум – заштита жена и дјеце од насиља.** Град Бања Лука, Удружење грађана “Удружене жене” Бања Лука, Центар јавне безбједности Бања Лука, Дом здравља Бања Лука, Републичко тужилаштво Републике Српске, Министарство правде Републике Српске
4. **Меморандум о пружању помоћи при запошљавању.** Привредна комора Републике Српске, Завод за запошљавање РС – Филијала Бања Лука
5. **Меморандум о подршци у посредовању при запошљавању лица у стању социјалне потребе** - Агенција “Спектар”
6. **Меморандуми за помоћ старим лицима – услуге помоћи и његе у кући** са Caritas бискупијом Бања Лука, хуманитарним удружењем “Пријатељ”, и хуманитарном организацијом “Партнер”
7. **Меморандуми о превентивним програмима за стара лица – услуге “Дневни центри за старе** - Удружење “Дневни центар за старе”
8. **Меморандуми о услугама јавне кухиње** са Градском организацијом Црвеног крста, МДД Мерхамет, Caritas бискупијом Бања Лука
9. **Меморандум о услугама Савјетовалишта за зависнике и смјештаја у комуни** - Удружење грађана “Викторија” Српске
10. **Меморандум за помоћ зависницима у институцијама** - Дом здравља Бања Лука – Центар за ментално здравље, Републички педагошки завод РС, Центар јавне безбједности Бања Лука, Клинички центар Бања Лука – Клиника за психијатрију.
11. **Меморандум – Прихватна станица за одрасла лица затечена у скитњи** - Центар јавне безбједности Бања Лука, ЈУ “Дом за стара лица” Бања Лука.
12. **Меморандум – Прихватна станица за дјецу затечену у скитњи** - Удружење “Нова Генерација”.
13. **Меморандум о успостављању сервиса персоналне асистенције** - хуманитарна организација “Партнер”, Градска организација слијепих и Удружење дистрофичара Регије Бања Лука
14. **Меморандум о подршци развоју волонтизма** - Омладинско комуникативни центар
15. **Меморандум о редовним радио емисијама четвртком** - УНО радио Бања Лука
16. **Меморандум о подршци изласку дјеце из дјечијег дома** Аи.Би. – Associazione Amici dei Bambini, Омладински центар “Чувари осмијеха”
17. **Меморандум о превенцији здравља жена у стању социјалне потребе** - Фондација “Здравље и срце”

Партнерске организације са којима се реализују услуге у оквиру **права на дневно збрињавање корисника**, а које су ближе дефинисане уговором о сарадњи су: Удружење за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бања Лука: Дневни центар Оникс, Удружење за помоћ лицима, породици и заједници у менталном здрављу - Заједно (дневни центар за лица са проблемима у менталном здрављу), Удружење “Моја лука” - дневни центар за лица са тежим, тешким и комбинованим сметњама, Удружење “Дјеца свјетлости” - дневни центар за лица са аутизмом.

У постојећем систему, одговорности носилаца социјалне заштите су подјељене између Републике и Града као јединице локалне самоуправе. Подјељеност продукује систем у коме Република није развила механизме за гаранцију било којег права, нити једнакост у приступу правима, јер значајан број општина због недостатка средстава има проблема у примјени закона и обезбјеђивању средстава за основна права с једне стране, а са друге стране, развијеније општине су у прилици да значајно проширују права и стварају повољније услове за њихову реализацију као и реализацију законских права. Град Бања Лука има највећи обим проширених права/социјалних услуга у Републици Српској.

IV.1.5.6. Цивилна заштита, имовинска и лична сигурност грађана

Анализом стања је потврђено да су успостављени капацитети у области цивилне заштите грађана у случајевима поплава, пожара и клизишта. Мапирани актери на локалу, уврштени у јединицу цивилне заштите грађана Бања Луке:

Одсјек за послове цивилне заштите и професионалне територијалне ватрогасне јединице обавља послове: припрема и израда програма развоја цивилне заштите у систему заштите и спасавања града; припрема и израда процјене угрожености од елементарне непогоде и друге несреће на подручју града; припрема и израда плана заштите и спасавања од елементарне непогоде и друге несреће града; организује систем осматрања, обавјештавања и узбуњивања на подручју града; припрема и реализује план јавних набавки за потребе Одсјека; припрема одлуку о организацији и функционисању цивилне заштите у систему заштите и спасавања и друга нормативна акта из надлежности Одсјека; израда анализа, информација и извјештаја из области цивилне заштите за потребе надлежних органа; организовање, опремање, обука и оспособљавање свих структура цивилне заштите града; праћење стања припрема и организованости цивилне заштите у граду; праћење стања и начина коришћења јавних склоништа у граду; организује и координира спровођење мјера и задатака цивилне заштите у систему заштите и спасавања; вођење евиденције припадника јединица и тимова цивилне заштите и материјално-техничких средстава, и њихов распоред у цивилној заштити; врши набавку средстава и опреме за заштиту и спасавање за потребе јединица и тимова цивилне заштите и грађана и води бригу о њиховој исправности, чувању и употреби; сарадња са субјектима од посебног значаја за заштиту и спасавање на подручју града; организовање дежурства у Одсјеку; организовање и опслуживање Градског штаба за ванредне ситуације.

Професионална територијална ватрогасна јединица спроводи пожарну заштиту која је у саставу **Одсјека**, и извршава следеће задатке: учествује у гашењу пожара, и спасавању људи и имовине угрожене пожаром, и у другим елементарним непогодама на подручју Града, изван Града по одобрењу Градоначелника; води прописану евиденцију о интервенцијама на пожарима, и елементарним непогодама и другим интервенцијама; доноси план и програм стручног оспособљавања и усавршавања ватрогасаца и организује провјеру стручног знања ватрогасаца; припрема планове и програме заштите од пожара, стара се о њиховој реализацији; предлаже план опремања материјално-техничким средствима и опремом ватрогасне јединице; остварује непосредну сарадњу са привредним друштвима са повећаним ризиком угрожености од пожара у спровођењу мјера заштите од пожара, и реализације оперативних техничких планова гашења пожара; врши контролу спровођења превентивних мјера заштите од пожара код субјеката система заштите од пожара; пружа стручну помоћ ватрогасним друштвима.

Професионална ватрогасна јединица Бања Лука, има објекат спратности П+1+М који је реновиран и постоје услови за ефикасан рад ватрогасне јединице. У објекту се налазе канцеларије за администрацију, учионица, теретана, два апартмана, чајна кухиња а у приземљу објекта налази се 12 гаража, радионица и приручни магацин укупне површине од око 900м². Укупна површина објекта је око 1.500м².

Објекат новог дома ПТВЈ у МЗ „Лазарево“ отворен је 17.04.2014. године. Објекат је П+2 и торањ висине 20м. Површина објекта износи 1618м² (без ватрогасног торња 67,68м²). У приземљу објекта налази се 5 гаража, радионица, магацини средстава и опреме, и друге просторије за одржавање ватрогасне опреме, а на спратовима се налазе канцеларије за администрацију, учионице, трим-

кабинет, спаваонице за ватрогасце, апартман, чајна кухиња и др. Објекат је намијењен за смјештај ватрогасне јединице капацитета до 40 ватрогасаца.

Сви ватрогасци су опремљени личном заштитном опремом која испуњава европске норме. Јединица располаже и савременом опремом, као што су: изолациони апарати, преносне пумпе, димовуци, преносне љестве, агрегати, средства за гашење пожара и друга опрема. Јединица је опремљена савременим ватрогасним возилима са комплетном опремом, и то: - два навална ватрогасна возила марке Мерцедес; два мала навална ватрогасна возила марке Ivesco; два пратећа ватрогасна возила марке Мерцедес 8000 литара; пратећа возила (цистерне за воду) Мерцедес – 8000 литара, Ivesco 5000 литара; два ватрогасна возила за шумске пожаре марке Ivesco; специјално ватрогасно возило – ватрогасно спасилачка платформа BRONTO SKYLIFT RLX32; возило за хемијске акциденте; два возила за брзе техничке интервенције; два ватрогасна возила за шумске пожаре; возило за превоз људства; комби-теретни; три командна возила, - приколице за: ронилачку опрему, опрему за спасавање са висина и превоз терета. Сви ватрогасци су професионални ватрогасци и положили су стручни испит за ватрогасца, а 29 ватрогасаца има испит руководиоца акције гашења пожара. Поред гашења пожара (стамбени, индустријски, привредни објекти и друга средства; шумски пожари) ватрогасна јединица врши и друге интервенције као што су интервенције приликом саобраћајних удеса, техничко-технолошки акциденти, елементарне непогоде и друге несреће.

На територији општине постоје два ватрогасна друштва **Ватрогасно друштво „Бања Лука“** и **Ватрогасно друштво „Врбања“**. Ова удружења грађана од посебног су друштвеног интереса у спровођењу мјера заштите од пожара. Основне дјелатности ових удружења су: окупљање грађана у циљу спровођења превентивних мјера заштите од пожара на подручју Бања Луке и МЗ Врбања, обука чланова друштва за потребе гашења пожара, гашење пожара, пружање помоћи угроженим и у случају других елементарних непогода и несрећа. ВД „Врбања“ се ангажује на гашењу пожара и пружању помоћи на цијелој територији града Бање Луке.

Ронилачки клуб „Бук“ је удружење грађана од посебног друштвеног интереса у спровођењу мјера заштите и спашавања на води и под водом. Основна дјелатност овог удружења је на: оспособљавању чланова удружења за управљање чамцима на води, веслање, роњење, оспособљавање у циљу спашавања људи и материјалних добара на води и под водом. Чланови клуба су припадници Јединице цивилне заштите града Бања Лука за заштиту и спашавање на води и под водом.

Рафтинг клуб "Кањон" је удружење грађана са главним циљем афирмације рафтинг спорта и спортова на води уопште, учествовање у организацији еколошких акција и заштите кањона ријеке Врбас, подизању еколошке свијести код грађана, промовисање туристичких потенцијала ријеке Врбас, промовисање значаја бављења спортом на води и пружања помоћи угроженом становништву у случају елементарних непогода поплава и др. Удружење је укључено у састав Специјализоване јединице за спашавање на води и под водом Града Бања Лука.

Горска служба спасавања Бања Лука је добровољна, хуманитарна и стручна организација – удружење грађана за пружање помоћи и спасавање угрожених лица, учествује у спасавању, тражењу несталих лица. Удружење има за циљ спасавање људи и имовине те пружање прве помоћи унесрећенима на неприступачним теренима, у урбаним условима у случају елементарних непогода као што су поплаве, сњежни наноси, земљотреси и др. Удружење је укључено у састав Специјализоване јединице за спашавање из рушевина Града Бања Лука.

Планинарско-алпинистички орјентациони клуб „ПАОК“ је удружење грађана са основном дјелатношћу на афирмацији планинарства, оспособљавању чланова удружења за орјентацију у природи, савладавању природних и висинских препрека у циљу освајања планинских врхова и откривања природних богатстава. Чланови клуба су припадници Јединице цивилне заштите за заштиту и спасавање из рушевина и са висина.

Спелеолошко друштво „Понир“ је удружење грађана са основном дјелатношћу на оспособљавању чланова друштва у сврху испитивања пећина и јама као природног добра. Чланови друштва су припадници Јединице цивилне заштите за заштиту и спасавање из рушевина и са висина.

Црвени крст - Градска организација Бања Лука је хуманитарна организација која окупља велики број волонтера. Основна дјелатност ове организације је пружање помоћи угроженим, изнемоглим и незбринутим грађанима, организовање активиста ЦК и других грађана на добровољном давању крви. Чланови организације црвеног крста су укључени у активности Јединице цивилне заштите за пружање прве медицинске помоћи.

У области цивилне заштите, од стране надлежних Органа донешени сви нормативно-правни акти (од законске и подзаконске регулативе, па до планова на свим нивоима). За период 2015-2017. године, радило се на сталном планирању и обезбјеђивању финансијских средстава за улагање у средства и опрему за заштиту и спасавање. Одсјек за послове цивилне заштите и професионалне територијалне ватрогасне јединице је опремљен савременим средствима и опремом да се с правом може сматрати регионалним лидером. Градска управа је посредством овог Одсјека у више наврата била у могућности да донира одређена средства и опрему мање развијеним локалним заједницама у свом ближем и ширем окружењу (задња донација се односила на пет специјалних возила ватрогасне намјене општинама: Котор Варош, Босанско Грахово, Дрвар, Челинац и Љубиње, а једно КПЗ „Туњице“).

У периоду од почетка 2015. до краја 2017. године уложено је укупно: у возила 3.404.633,21 КМ, у опрему 1.691.679,36 КМ, и радне машине 310.000,00 КМ, односно свеукупно 5.406.312,57 КМ. Још увијек је недовољна и површна посвећеност органа и субјеката у спровођењу мјера из области заштите и спасавања као што је: непостојање планске документације коју су у обавези да израде органи и субјекти, неспровођење обуке радника, итд.

IV.1.5.7. Рањиве групе

За потребе унапрјеђења положаја **рањивих група**, анализа стања у граду Бања Лука потврдила да су до сад успостављени значајни капацитети у заједници, али и даље треба радити на унапрјеђивању истих.

- **Лица са инвалидитетом, одрасла лица зависна од туђе његе и помоћи, лица која користе социјалне услуге, и лица - која због радне неспособности, примају новчану помоћ или, повремено, једнократну помоћ.** Према подацима, у Бања Луци има преко 3.614 корисника туђе његе и помоћи, од којих је 1.384 потпуно зависно од помоћи других лица - тз. прва група. Дио корисника су и из популације глувих лица - који имају проблеме са комуникацијом, због којих им је неопходан тумач, а по том основу не примају помоћ. Ова евиденција не обухвата ратне војне инвалиде и цивилне жртве рата - јер они своја права остварују по законима који нису у сфери социјалне заштите. **У Локалном акционом плану**

за унапређење положаја лица са инвалидитетом у граду Бања Луци, за период 2014-2019, дефинисане су смернице унапређења ових групација.

- **Старија популација**, представља 14% укупног становништва Бања Луке.
- **Рурално становништво**,
- **Млади - Омладинска политика града Бања Луке за период 2013-2017.године**⁵⁶ као кључне приоритете дефинише: 1. запошљавање младих 2. стамбена политика за младе 3. образовање, култура и физичка култура младих 4. здравље и социјална политика за младе 5. информисање младих 6. равноправност полова 7. мобилност младих, омладински рад и организовање 8. борба против насиља и криминалитета 9. слободно вријеме младих, и партиципација у друштву 10. заштита животне средине. Подаци представљени у Омладинској политици су углавном из 2012.године, па се поставља питање њихове актуелности.
- **Жене**,
- **Роми. Удружење Рома Града Бања Лука „Весели бријег“** је основано 2004. године. У почетном периоду је реализовано више значајнијих пројеката, радионица са дјецом и готово сви становници Веселог бријега су пријавили пребивалиште, а дјеца су редовно уписивана у матичне књиге рођених. Од фебруара 2015. године дужност председника је преузео Рамић Бахрудин, али су активности чланова и председника сведене на минимум. Према незваничној процјени самог председника Удружења у Бања Луци има 160 Рома, а ранији председник је наводио 350 Рома, укључујући и оне који живе у иностранству, породице непријављених, породице у транзицији, Роми из Шапца, Тузле и слично. По званичним подацима Републичког завода за статистику и Попису становништва Републике Српске за 2013. годину у Бања Луци живи 126 Рома. Удружење Рома града Бања Лука „Весели бријег“ користи велики објект који је власништво Града у Улици Новака Пивашевића број 16. Објект је отворен 2006. године за потребе Друштвеног дома за Удружења Рома. Градоначелник Града је за текућу школску 2016/17. годину за 22 ученика-основца додјелио уџбенике, торбе и школски прибор. Поред помоћи за основце додјељена је и новчана помоћ за трошкове школовања, у појединачном износу од 500,00 КМ за 6 ученика који похађају средњу школу и 2 студента. Град је за образовање ромске популације дозначио средстава у износу од 7.074,00 КМ.
- **Млади у сукобу са законом (малољетни преступници)** - приоритети од значаја за превенцију малољетничог преступништва и примену алтернативних мера дефинисани су Акционим планом за период 2015-2017.⁵⁷

Написати критички осврт после одржавања фокус групе са рањивим групама и секторског планирања.

⁵⁶ http://www2.banjaluka.rs.ba/static/uploads/clanci/2013/11/Omladinska_politika_2013-2017.pdf

⁵⁷ http://www2.banjaluka.rs.ba/static/uploads/clanci/2015/11/akcioni_plann.pdf

IV.1.5.8. Цивилно друштво

Удружења грађана као добровољне, непрофитне, нестраначке и најчешће хуманитарне организације приликом регистрација наводе широк спектар дјелатности, а током рада теже да своје активности, у највећем дијелу, реализују конкретно у једној области по којој настоје бити препознатљиви и дати допринос развоју „цивилног друштва“. Удружења грађана имају улогу у изражавању, за грађане значајних интереса и ставова, како у локалној заједници тако и друштву у цјелини и могу да допринесу подизању свијести грађана о важности њиховог учешћа у друштвеним догађањима и унапређењу сарадње са јавним институцијама. Такође, удружења грађана и друге организације цивилног друштва које реализују одређене развојне пројекте и баве се пружањем услуга, својим активностима доприносе задовољавању различитих потреба грађана и остваривању одређених промјена у локалној заједници и шире.

На подручју града Бање Луке цивилни сектор је остварио значајан ниво развоја у оквиру којег се издвојио дио удружења која су својим радом и активностима значајно утицала на задовољавање потреба и квалитет живота грађана, те се могу посматрати као партнери Града и градских јавних установа у сервисирању потреба грађана на локалном нивоу.

У евиденцији надлежних одјељења у Градској управи Града Бања Лука до децембра 2017. године евидентирано је око 440 удружења грађана, а запажено је да се број евидентираних константно повећава. Евидентирана удружења дјелују у областима: социјалне заштите (помоћ социјално угроженим и сиромашним, помоћ дјеци, инвалидима и старима), борацко-инвалидске заштите, здравства, науке/образовања, заштита животне средине, људска права, права мањина, толеранција, вјерске слободе и остали. На основу континуиране сарадње са удружењима, може се процијенити да нису сва удружења једнако активна, с обзиром да је један број удружења стагнирао у погледу реализације програмских активности, или у претходном периоду нису остваривали сарадњу са Градом, а постоје и они који су формално-правно још увијек регистровани али су прекинули своје активности.

С друге стране, уочено је да постоје удружења која својим активностима и имплементацијом пројеката значајно доприносе рјешавању проблема и задовољавању потреба крајњих корисника, односно локалног становништва, било да пројекте и друге активности реализују у партнерству са Градом или другим партнером из јавног сектора. Неке од организација које су сродне по својим циљевима, као нпр. организације инвалидних лица, су умрежене и често наступају заједно у реализацији пројеката и активности, те на тај начин постижу знатно боље ефекте дјеловања и већи степен задовољства корисника њихових услуга.

Од укупног броја удружења статус удружења од интереса за Град утврђен је Одлуком Скупштине Града Бања Лука („Службени гласник Града Бања Лука 8/17) за 34 удружења грађана из области: социјална заштита – помоћ сиромашним и социјално угроженим, помоћ инвалидима, дјеци и старим особама, здравства, науке и образовања, културе, борацко-инвалидске заштите, права мањина.

На основу континуиране сарадње са удружењима грађана показало се да су најактивније организације које реализују пројекте из следећих области:

- Пружање различитих услуга социјално угроженим и рањивим групама;

- Социјално укључивање кроз дневне центре за различите групе корисника;
- Сузбијање и превенција болести зависности;
- Заштита од породичног насиља;
- Едукација дјеце и омладине;
- Заштита људских права, с акцентом на заштиту дјечијих права;
- Превенција болести и промоција здравља;
- Активности и догађаји с циљем афирмације културе.

Пројекти и активности удружења грађана у зависности од програмских циљева и дјелатности у основи се (су)финансирају из средстава која су у буџету планирана на различитим ставкама буџета у оквиру потрошачких јединица, као што су: Одјељење за културу, туризам и социјалну политику, Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт и Одјељење за борачко-инвалидску заштиту и др. За период 2012-2016., издвајања за удружења из различитих области, осим борачко-инвалидске заштите, су била у оквиру Одјељења за друштвене дјелатности и дата су у наредној табели:

Табела: Издвајања из буџета Града за цивилни сектор

Период	Средства из буџета	Средства за активности, пројекте и услуге удружења грађана (из средстава Одјељења за друштвене дјелатности до 2016.)	% у односу на буџет Града
Додјељена средства			
2012	177.476.000,00	1.621.493.36	0,9
2013	180.932.000,00	1.506.222,00	0,8
2014	121.669.200,00	1.493.840,00	1,2
2015	118.049.000,00	1.070.000,00	0,9
2016	128.270.000,00	1.122.000,00	0,8

Извор: Одлука о буџету Града Бања Луке

Наведена средства у табели, односе се на средства издвојена за активности, пројекте и услуге удружења из области социјалне заштите (укључујући и услуге јавне кухиње), затим активности и пројекте удружења из области здравства, образовања, удружења припадника националних мањина, удружења из области културе, пројекте удружења грађана. Нису уврштена средства за удружења из области борачко-инвалидске заштите и др.

Средства која се планирају у буџету Града као грантови за удружења грађана у оквиру Одјељења за културу, туризам и социјалну политику нису намијењена само за програме и пројекте удружења, него се из грантова финансирају и одређене услуге које представљају законску обавезу финансирања од стране јединице локалне самоуправе, као што су нпр. услуге јавне кухиње које врше хуманитарне организације, услуга смјештаја жртава породичног насиља која се реализује у партнерству са цивилним сектором, али и други програми који су законом одређени јединици локалне самоуправе као нпр: финансирање програма удружења националних мањина, културно-умјетнички аматеризам, културне манифестације од интереса за Град. У 2017. години планирана су средства за програме и пројекте удружења грађана из надлежности Одјељења за културу, туризам и социјалну политику као што су: програми, пројекти и манифестације удружења лица са инвалидитетом, хуманитарне организације (услуге јавних кухиња), услуга смјештаја жртава породичног насиља у сарадњи са нво сектором, организације и удружења из области социјалне

заштите, (пројектне и друге активности), пројектне активности удружења грађана (укључујући јавни позив из приоритетних области усклађених са развојним циљевима, програми и пројекти удружења националних мањина, културно-умјетнички аматеризам, календар културних манифестација, туристичких и осталих манифестација, пројекти и програми удружења из области културе (укључујући јавни позив за удружења из културног стваралаштва). У 2018. години, такође, су планирана средства за програме и пројекте из наведених области, а које реализују удружења грађана, с тим да су поред наведених, у буџету Одјељења за 2018. годину планирана и средства за пројекте у складу са стратегијом културе и пројекте у области туризма.

Средства планирана за пројекте и активности удружења у оквиру овог Одјељења распоређују се у складу са планским документима која се усвајају на годишњем нивоу од стране Скупштине града и Градоначелника, те додјељују у складу са донесеним правилницима, с тим да је одређено да се средства која се планирају за пројекте, финансирају путем јавних позива у складу са приоритетним областима у складу са развојним циљевима, а према ЛОД методологији за додјелу средстава ОЦД –а која се примјењује од 2012. године.

Поред финансијске подршке у реализацији активности и пројеката, Град додјелом на кориштење градских пословних простора удружењима грађана и другим организацијама, пружа и овај додатни вид подршке обезбјеђујући удружењима пословне просторе за рад који су се у претходном периоду додјеливали без накнаде уз обавезу плаћања ПДВ-а, а од 2017. године се додјељују у закуп под посебним условима. Ријеч је око 80 удружења грађана која користе пословне просторе Града под условима који нису комерцијални, с тим да поред удружења пословне просторе Града, под истим условима, користе и спортске, омладинске и организације за младе.

Евидентно је да у граду Бања Луци постоји велики број удружења из различитих области, па чак и оних који су активни (процјена је најмање 100), тако да су подаци о програмским циљевима, корисницима, изворима финансирања, члановима, па чак и за она која се издвајају као активна преобимни.

IV.1.6. Стање јавне инфраструктуре и јавних услуга

IV.1.6.1. Саобраћајна инфраструктура

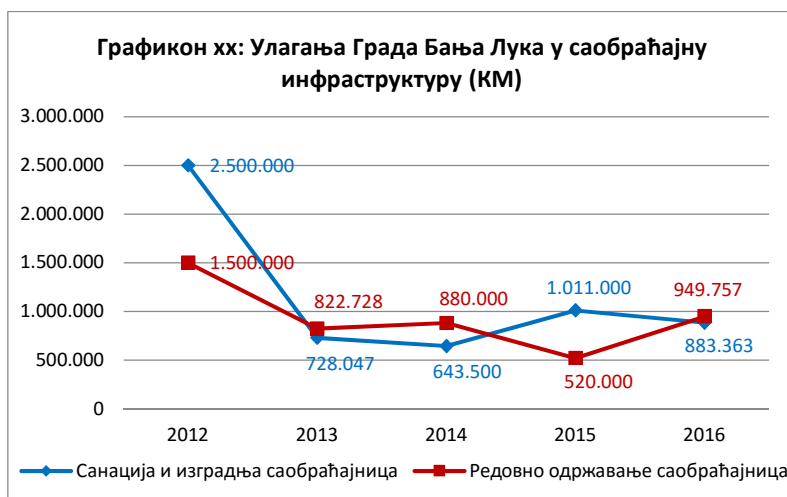
Простор града Бања Луке има добру саобраћајну мрежу, као и добру повезаност са осталим подручјима. Ово се првенствено односи на друмски саобраћај. Изграђене саобраћајнице примарног значаја имају правац пружања сјевер-југ, што је првенствено условљено топографским карактеристикама. Предметни простор пресијеца међународни путни правац Е661 (магистрални пут М1-16, Градишка – Бањалука – Црна Ријека). Правац исток-запад је омогућен преко магистралног пута М-4 (Приједор – Бањалука – Челинац).

На подручју Бања Луке има укупно 1.897 км локалних категорисаних путева, од чега је асфалтирано 906,2 км, а макадамских путева је 990,8 км. Стање путева оцијењено је као добро. Број километара асфалтираних цеста на подручју града на годишњем нивоу у посљедњих 5 година приказан је на графикону **xx**.

Извор података: Одјељење за саобраћај и путеве Града Бања Лука, новембар 2017.г

Двије мјесне заједнице нису повезане асфалтном цестом са урбаним центром Града: МЗ Стратинска и МЗ Шимићи.

Извор података: Одјељење за саобраћај и путеве Града Бања Лука, новембар 2017.г

На графикону **xx** приказана су улагања из Градског буџета у саобраћајну инфраструктуру у посљедњих 5 година. Град планира и у наредном периоду улагати у изградњу и модернизацију градске уличне мреже ради смањења застоја и већег протока возила у граду, те ради веће сигурности у саобраћају.

Улагање Града Бањалука у саобраћајну инфраструктуру дефинисано је на годишњем нивоу Програмом уређења грађевинског земљишта и Програмом заједничке комуналне потрошње, који су усвојени од стране Скупштине Града и објављени у Сл.гласнику Града Бањалука бр. 50/17.

У 2018. години поред текућег одржавања, модернизације, реконструкције и инвестиционог одржавања саобраћајница које су утврђене као приоритети, предвиђен је и већи број пројеката који ће бити имплементирани у складу са расположивим средствима у буџету:

- Изградња Зеленог моста,
- Завршетак започете изградње прве фазе дијела Источног транзита, чиме ће се након више деценија повезати насеља Обилићево и Старчевица,
- Изградња Источног транзита од Улице Б. Поткоњака и Крфске до Улице Гаврила Принципа (веза са западним транзитом преко Зеленог моста),
- Реконструкција већег броја постојећих крстастих у кружне раскрснице.

Град Бањалука ће у наредном временском периоду дати приоритет и рјешавању проблема саобраћаја у приградским дијеловима града, гдје се број становника у послеријатном периоду значајно повећао. Примаран задатак ће бити да се ријеши саобраћајна и пратећа инфраструктура главних односно сабирних улица у насељима, те на тај начин омогућити изградњу и секундарне мреже. Ријеч је о следећим насељима и улицама чија изградња ће се вршити фазно, а у свему према расположивим средствима у буџету: пут за Мотике, пут за Шарговац, пут за Пријечане, пут за Чесму, пут за Куљане.

Визија града је такође да бициклически саобраћај постане један од основних видова превоза у циљу задовољавања мобилности и једна од полазних тачака одрживог развоја града, с обзиром на позитивне ефекте који се огледају у виду смањења загађења ваздуха, смањења потрошње необновљивих извора енергије у односу на моторни саобраћај, много мање захтјевном простору, нивоу буке коју производи, здравственим ефектима, и др. Бициклически саобраћај је заузео значајно мјесто у овој Стратегији из разлога што се не може сепаратно развијати као посебан вид превоза, већ мора да буде саставни дио политике развоја саобраћајне мреже и саобраћаја града. Као подршка овом виду превоза мора да буду и политика урбаног развоја, социо-економска, порезна, земљишна и друге политике с обзиром да све ове политике имају међусобну интеракцију. У току 2018. године, очекује се изградња бициклических стаза у оквиру новопроектираног Зеленог моста, на источном транзиту потез од улице Мајке Југовића до Булевара војводе Степе Степановића, као и пјешачке и бициклическе стазе у Улици Пут српских бранилаца.

Саобраћајна мрежа Града Бањалука мора се развијати у правцу и условима на начин да осигура несметан приступ и кретање, особама са инвалидитетом и смањеном покретљивости, те унаприједити приступачност објектима јавне, пословне, стамбене и стамбено-пословне намјене.

Редовним акцијама које се годинама уназад одвијају у организацији Града Бањалука, као и Владе Републике Српске, неопходно је и у будућности подизати свијест грађана о саобраћају и његовим учесницима.

Жељезничка станица у Бањалуци је у саставу магистралне жељезничке пруге Нови Сад – Бања Лука – Добој – Зворник. Жељезнички саобраћај је базиран на постојећој траси, а планирана је реконструкција и модернизација постојеће магистралне пруге нормалног колосјека Приједор – Бања Лука – Добој и изградња пруге Бања Лука – Градишка (односно задржавање планираног триангла у Залужанима). Могућности побољшања јавног саобраћаја односе се и на веће укључење жељезнице у јавни приградски превоз путника увођењем нових превозних средстава и новог реда вожње, чиме се постиже брз, ефикасан и квалитетан превоз путника овим видом саобраћаја.

Унапређење жељезничког теретног саобраћаја је потребно остварити реконструкцијом иосавременавањем претоварних терминала.⁵⁸

Аеродром „Бања Лука“ у Маховљанима, општина Лакташи, је ваздушна лука која је удаљена око 20 km од центра града.

IV.1.6.2. Енергетска инфраструктура

Снабдијевање домаћинства електричном енергијом у градским и приградским насељима је на задовољавајућем нивоу.

На руралном подручју града Бања Луке, евидентирана је густа мрежа високонапонских и средњенапонских далековада, која је највећим дијелом сконцентрисана на сјеверозападном и јужном дијелу града. У свим насељима, на периферији града Бања Луке, израђена је надземна нисконапонска (НН) мрежа преко које се потрошачи снабдијевају електричном енергијом. Мрежа је израђена у доба опште електрификације насеља. У појединим засеоцима која су удаљена од центра села, напонске прилике су лоше, па се у планском периоду у тим засеоцима планира реконструкција НН мреже. Реконструкцију је потребно вршити у сарадњи са Електродистрибуцијом и Одјељењем за комуналне послове Града Бања Луке.⁵⁹

Укупна дужина електро мреже на подручју Града је 69.562 m, од чега на високонапонској мрежи 5.264 m, а на нисконапонској мрежи 64.298 m. Број потрошача на високонапонској мрежи у 2016. години износио је 109, док је број потрошача на нисконапонској мрежи био 91.080, од чега домаћинства 83.037, јавне расвјете 576, те остала потрошња 7.467 потрошача.

Јавно предузеће „Електрокрајина“ које управља електромержом на подручју града Бања Луке уложиће у наредном периоду 15 милиона € у санацију дистрибутивне мреже, измијештање мјерних мјеста и увођење даљинског читавања потрошње. Ова инвестиција се реализује кроз кредит Европске банке за обнову и развој (уговор потписан у марту 2017.г.). Процијењено је да ће око 30.000 купаца имати боље снабдијевање електричном енергијом.

IV.1.6.3. Топлификација

Одлуком о повјеравању обављања комуналне дјелатности коју је донијела Скупштина града Бања Лука је, на 19. сједници, одржаној дана 31.1.2018. године „Еко Топлане Бања Лука“ д.о.о. Бања Лука обављаће дјелатности производње, испоруке и наплате топлотне енергије, као и унапређење пословања кроз систем даљинског гријања на подручју града Бања Лука. Град је успоставио нову компанију за централно гријање „Еко-топлане Бања Лука“. Компанија је 51% у власништву ИЕЕ Бања Лука, док Град има 49%. Повезана је са мрежом централног гријања путем постојеће котловнице. У саставу нове топлане је 10 котлова сваки од 4,9 MWt, што је укупно 49 MWt. Овим приступом планирано је да се стари котлови на мазут одржавају само за резерву. Вреловодна и топловодна мрежа остају у власништву Града. Постојећи котлови на биомасу „Космос“ и „Старчевица“ од 16 MWt остају у власништву Града и дати су под закуп новој компанији.

Систем даљинског гријања Бања Луке покрива 10,7 km², што га чини највећим у РС. Остатак града користи друга рјешења за гријање (струја или појединачно централно гријање на пелет или пећи за гријање на дрва/угаљ).

Примарну мрежу сачињавају три магистрална вреловода спојена у прстен. То су: магистрални вреловод Борик, који се протеже од „Топлана“ преко центра града, до Паприковца, магистрални

⁵⁸Просторни план града Бања Лука, 2014.г.

⁵⁹Стратегија руралног развоја града Бања Лука 2010. – 2015., фебруар 2010.

вреловод Врбас, који прати ток ријеке Врбас и са кога се топлотном енергијом напајају насеља Старчевица, Обилићево, Кочићев вијенац, и магистрални вреловод Индустрија, од „Топлана“ према индустријској зони Јелшинград, загријава насеља Нова Варош, Крајина, Кампус. Укупна дужина примарне вреловодне мреже је 52 km трасе (око 104 km цијеви). Секундарна вреловодна мрежа служи за дистрибуцију топле воде до корисника, тј. до улаза у зграде. Дужина је око 120 km трасе, односно 240 km цијеви. Сви сегменти топлификационог система, и производни и дистрибутивни капацитети, стари су од 40 до 47 година. Обновљено или новоизграђено после 2000. године до сада је око 35% до 40% примарне мреже. Такав систем је у техничком смислу потпуно амортизован због чега се улажу максимални напори како би се такав систем одржао у функцији. Због дотрајалости дистрибутивне мреже чести су губици вреле воде, тј. енергије у земљу. За сада је обновљено око ¼ примарне мреже (око 10 km).⁶⁰

На систем даљинског гријања прикључено је 19.062 домаћинства и 940 правних лица (2016.г.).⁶¹

У топлификациони систем града Бањалуке у наредном периоду планирају се инвестирати средства у следеће пројекте:

- Реконструкција вреловода Индустрија,
- Реконструкција вреловода Врбас,
- Проширење прикљученог конзума на котловницу Космос,
- Проширење прикљученог конзума на котловницу Старчевица,
- Повезивање улице Олимпијских побједника на магистрални вреловод Индустрија,
- Имплементација система даљинског надзора и управљања дистрибутивном мрежом,
- Увођење система наплате по утрошку: мјерач утрошка за сваки објект,
- Уклањање уских грла (Космос, Петра Кочића, Булевар цара Душана и др. према симулацијама софтверских програма - Термис),
- Инсталација електронских циркулационих пумпи у пумпној станици старе топлане, у топлотним подстанцима и котловници, ради значајног смањења утрошка ел.енергије,
- Омогућавање услова за примјену алокатора утрошка топлотне енергије унутар гријаног објекта, у циљу стимулисања уштеда топлотне енергије и повећање енергетске ефикасности објекта,
- Примјена нових модела наплате утрошене топлотне енергије.

IV.1.6.4. Комунална инфраструктура

Водоснабдијевање

Водоводним системом града Бања Лука управља предузеће „Водовод“ а.д. Бањалука. Град Бања Лука се снабдијева водом на три начина: 1) са изворишта „Суботица“ капацитета 15-20 l/s; 2) експлоатацијом подземне воде бунарским системом (извориште „Новоселија“) – 8 бунара са максималним капацитетом од 400 l/s; 3) фабриком воде са модерним постројењем које прерађује површинску воду ријеке Врбас у воду за пиће, са тренутним максималним капацитетом од 1000 l/s и уз могућност проширења за још 400 l/s . Дужина водоводне мреже (примарна и секундарна) подручја града Бања Луке у 2016.г. износила је 803 km. Укупан резервоарски простор водоводног

⁶⁰ <http://www.bltoplana.com>

⁶¹ Одјељење за комуналне послове Града Бања Лука, новембар 2017.г.

система износи 36.600 m³. У 2016. произведено је укупно 28.508.470 m³ воде, од чега у Фабрици воде 20.127.210 m³ (70,6%), у бунарским системима 7.849.354 m³(27,5%), а у гравитационим изворима 531.906 m³ воде (1,9%).⁶²

Подручје снабдијевања са изворишта „Суботица“ обухвата сљедећа насеља: дијелове насеља Доњи Перван, Голеши, Чокори и систем Копривњак (насеља Шибови и дио насеља Павловац).

Подручје снабдијевања бунарским системом са изворишта „Новоселија“ обухвата сљедећа насеља: дио насеља Карановац, дио Српских Топлица, Кочићев Вијенац, Побрђе, дио насеља Лауш и дио урбане зоне града до Булевара цара Душана.

Подручје снабдијевања фабриком воде обухвата сљедећа насеља: централни дио града, Паприковац, Петрићевац, Нова Варош, Росуље, Борик, Обилићево, Старчевица, дио насеља Дебељаци, Ада, Врбања, дио насеља Чесма, Пријечани, Лазарево, Шарговац, Залужани, Куљани, дио насеља Лауш, дио насеља Сарачице, дио насеља Мотике, дио насеља Драгочај, Пријаковци, те дијелови насеља Мишин Хан, Поткозарје, Верићи и Пискавица. Са овог система снабдијевају се и дио општина Челинац и Лакташи (Слатина, Трн Гламочани и Јаблан).

Постојећи капацитети су довољни за садашње потребе становништва и привреде, јер степен искориштености капацитета водоводног система износи 60%. Губици воде у 2016.г. износили су 30,44% (по IWA методологији).

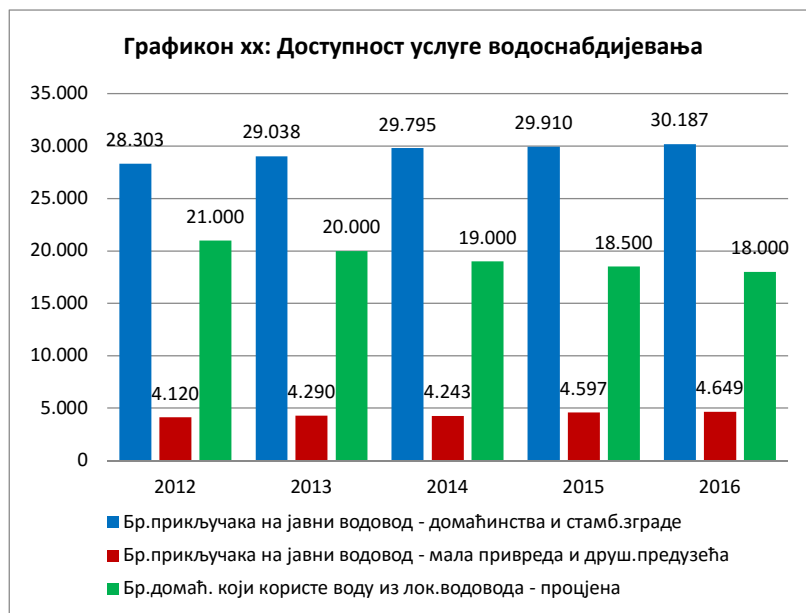
Постојећи водоводни систем датира од 1908. године кад је изграђен систем Суботица. Бунарски систем је пуштен у рад 1942. године, док је фабрика воде изграђена 1976. године кад је у рад пуштено 600 l/s, а 2012.г. додатних 400 l/s уз могућност проширења за још 400 l/s. Како се развијао град тако се стварала потреба за проширењем капацитета и изградњом водоводне мреже. У завосиности од периода градње уграђивале су се цијеви различитих материјала (лијевано жељезо, азбест цемент, челик, ПВЦ, ПЕ и дактил жељезо). Заступљеност по материјалима: ЛЖ 24%, АЦ 15%, ПВЦ 8%, челик 5%, ПЕ 47%, дактил 1%). Просјечна старост мреже је 40 година. Просјечан број кварова је око 1800 на годишњем нивоу, од чега је више од 50% кварова на прикључној мрежи. Без обзира на покривеност града водоводном мрежом неопходно је улагати у реконструкцију постојеће мреже. За редовно одржавање мреже потребно је реконструисати 2% постојеће мреже у односу на укупну дужину мреже.

⁶² Информација о пословању „Водовод“ а.д. Бањалука у 2016. години, Одјељење за привреду, април 2017.

Покривеност становништва услугом водоснабдијевања са јавног водоводног система је око 63%. Око 18.000 домаћинстава користи воду из локалних водовода.

Укупна покривеност града јавним и локалним водоводима је око 97%, док око 3% домаћинстава користи воду из сопствених извора и бунара.

Број правних лица са прикључком на јавно водоснабдијевање је 4.649 (Графикон **xx**).

Извор података: „Водовод“ а.д. Бања Лука, новембар 2017.г

Постоји редовна контрола квалитета воде за пиће из јавног водоводног система у властитој лабораторији, али и у овлашћеним институцијама у Републици Српској, Србији и Хрватској. У властитој лабораторији годишње се анализира преко 5.000 узорка воде, како у хемијском, тако и у микробиолошком погледу, док се у лабораторији Института за јавно здравство – Бања Лука годишње анализира близу 2.800 узорка воде за хемијску и исто толико за микробиолошку анализу. Контрола обухвата узорке сирове и пречишћене воде из резервоара, као и узорке са дистрибутивне мреже на славинама код потрошача, а обавља се путем основних, проширених и периодичних прегледа, у хемијском и микробиолошком погледу. Резултати свих лабораторија показују да исправност воде за пиће задовољава у хемијском, микробиолошком, биолошком, паразитолошком, вирусолошком и радиолошком погледу.

Постојећи квалитет воде ријеке Врбас између прве и друге класе квалитета воде је добра сировина за постојећи систем пречишћавања воде. Стога је неопходно водити рачуна да се очува овај квалитет. У ту сврху је донешена Одлука о заштити изворишта „Новоселија“ („Сл.Гл.Града Бањалука“, бр. 20/11) те приликом планирања на том локалитету треба се водити датом Одлуком. Као још једна мјера заштите изворишта у водозаштитном подручју од Карановца до моста у Српским Топлицама изграђена је канализациона мрежа. Заштита изворишта „Новоселија“ треба да буде основ за планирање било каквих активности на ријеци Врбас и у сливном подручју на дијелу водозаштитне зоне и узводно. Стога се, приликом израде било какве студије о изградњи малих ХЕ мора урадити студија утицаја на квалитет воде ријеке Врбас у водозаштитном подручју. У склопу фабрике воде једна од фаза је и изградња лагуна за муљ којом би се вода са прања филтера пречишћавала. У овом тренутку вода са прања филтера се упушта у ријеку Врбас низводно од водозахвата.

Локални водоводи су у власништву мјесних заједница или група мјештана. Један дио локалних водовода је у надлежности Центра за развој пољопривреде и села у дужини од 670 km, са укупно 7.330 потрошача – домаћинстава. „Водовод“ а.д. Бања Лука је почео са процесом преузимања управљања над локалним сеоским водоводима. До 2017.г. је преузет само мањи дио, а планирано је да се потпуно преузму у периоду од двије године. Приликом преузимања локалних водовода

утврђено је да се не врши санитарна заштита изворшта те је потребно усвојити Програм санитарне заштите вода за сваки водовод појединачно са неопходним елементима који су регулисани чланом 13. Правилника о мјерама заштите, начину одређивања, одржавања и обиљежавања зона санитарне заштите („Сл. гласник РС“, бр. 76/16). За израду овог Програма претходно је потребно донијети пратеће одлуке, обезбиједити финансијска средства те наручити израду Програма санитарне заштите, а све у складу са Законом о јавним набавкама БиХ („Сл.гласник БиХ“, бр. 39/14).

На дијелу сеоских водовода, која су у надлежности Центра за развој пољопривреде и села, врше се редовне контроле квалитета воде. Вода се узоркује једанпут мјесечно (по потреби и чешће), а анализира се микробиологија (27 узорака) и хемија (27 узорака) тј. укупно 54 узорака на мјесечном нивоу које контролише Институт за јавно здравство РС.

Цијена воде за домаћинства на јавном водоводном систему је 0,73 КМ/м³, за привреду 1,90 КМ/м³, а за остале потрошаче (здравство, образовање, спорт, култура, војне установе) је 0,85 КМ/м³. Наплата услуге водоснабдијевања износи преко 90%.

У протеклих 5 година, у јавни водоводни систем уложено је 35,5 милиона КМ из кредитних и буџетских средстава. Интензивно се улагало у изградњу водоводне мреже, па је тако у периоду од 2012.-2016. године изграђено 130 km нове водоводне мреже. Водовод а.д. Бања Лука је у истом периоду уложило преко 3 милиона КМ властитих средстава у изградњу нове водоводне инфраструктуре и 1,7 милиона КМ у реконструкцију постојеће.

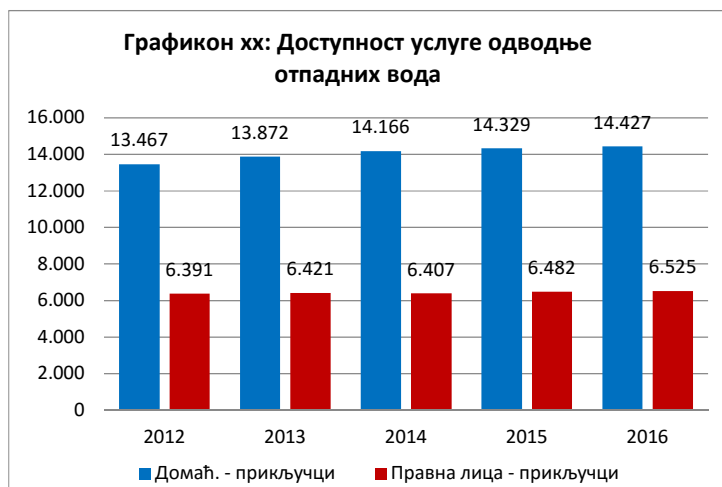
Пројекат „Градски систем водоснабдијевања и одвођења отпадних вода у Бањалуци“ је реализован у периоду од 2012. до 2016. године, финансиран средствима Града Бања Луке, кредитом KfW банке, донацијама Европске комисије (IPA) и Владе СР Њемачке. Укупна инвестициона вриједност Пројекта је 20.318.513,87 €. Кроз овај пројекат постигнути су сљедећи мјерљиви ефекти:

- Изграђено и замјењено 14,85 km водоводне мреже и преприкључено 598 објеката,
- Изграђена је примарна и секундарна водоводна мрежа дужине 16,0 km, те резервоари i и ii висинске зоне, чиме је обезбијеђена вода за пиће за нових 5.000 становника, те створене претпоставке за даљње ширење мреже водоснабдијевања за плански период од 20 година,
- Побољшан квалитет водоснабдијевања прве зоне сјеверозападног и сјеверног дијела града,
- Смањени губици питке воде 2-3 %,
- Побољшан квалитет воде ријеке врбас у микробиолошком смислу у зони изворишта „новоселија“.

Канализација

На подручју града Бања Лука систем одводње отпадних вода не прати развој водоводног система. Систем је мјешовитог и сепаратног типа укупне дужине око 397 km. Само 60% становништва које је прикључно на јавни водовод има прикључак и на јавни систем канализације.

На канализациони систем прикључено је 14.427 домаћинстава и 6.525 правних лица (Графикон хх).

Извор података: „Водовод“ а.д. Бања Лука, новембар 2017.г

Насеља која су покривена јавним канализационим системом су: Карановац, дио Српских Топлица, Кочићев Вијенац, Побрђе, дио Лауша, Паприковац, Петрићевац, централни дио града, Нова Варош, Росуље, Обилићево, Борик, Старчевица, дио насеља Ада, те мањи дијелови насеља Дебељаци, Врбања, Куљани, Залужани, Дракулић и Шарговац.

Процјена је да 40% урбаног дијела грађаније покривено канализационом мрежом. На територији руралног подручја града Бања Лука не постоје изграђени канализациони системи. У наредном планском периоду планира се изградња појединачних канализационих система за прикупљање отпадних вода, у већим насељеним мјестима (Поткозарје, Бронзани Мајдан, Кола).⁶³ Све отпадне воде из централног канализационог система испуштају се у Врбас, Врбању, Црквену и Широку ријеку.

Привредни субјекти Инцел и Чајевец имају властити канализациони систем. Канализациони систем Чајевец прикључен је на јавну канализацију у улици Јована Дучића, док се отпадне воде из канализационог система Инцел испуштају у ријеку Врбас. Сопствени канализациони систем посједује и КБЦ чије се отпадне и кишне воде упуштају у јавну канализацију.

Град не посједује постројење за пречишћавање отпадних вода, а ни привредни субјекти немају предтретман одговарајућих индустријских вода што утиче на загађење ријека. Постоји само једно мање постројење за пречишћавање отпадних вода у насељу Зелени вир који је у функцији и чији капацитет износи 500 ЕС (еквивалентних становника). Планирана локација за изградњу ППОВ „Делибашино село“, у којем би се пречишћавале све отпадне воде централног канализационог система, налази се на десној обали ријеке Врбас низводно од манастира „Траписти“. Урађен је генерални пројекат канализационог система оборинских и употребљених вода становништва и индустрије града Бања Лука.

Постојећи канализациони систем датира од 1912.г. кад је рађен мјешовити тип канализације, тако да је у ужем дијелу центра града остао овај систем. Тек после земљотреса се нагло развила канализациона мрежа у граду кад је изграђено око 70 km мреже, мјешовитог типа. Од 80-тих година до данас траје изградња сепаратног система чиме се олакшава рјешавање изградње планираног

⁶³Просторни план града Бања Лука, 2014.г.

пречишћавања отпадних вода. Одржавање постојећег система је текуће и ургентно по потреби. Редовно одржавање представља преглед система уз евентуално чишћење цистернама. Потребно је улагати у проширење канализационе мреже, тако да се покрију дијелови града који немају ријешен овај проблем. Генералним пројектом одвођења отпадних и оборинских вода Града Бањалука превиђено је раздвајање оборинске и фекалне канализације на мјестима гдје је заступљен мјешовити тип чиме су дате смјернице даљег развоја канализационог система.

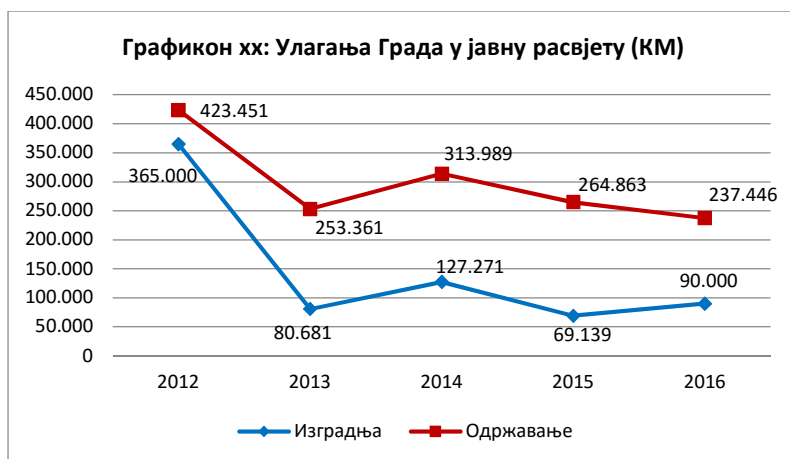
Одржавање оборинске канализације је у надлежности Града Бањалука. Постојећи колектори за прикупљање и одводњу оборинских вода, по капацитету углавном задовољавају одводњу 20-минутне кише повратног периода 2 године, али је у будућности ипак потребно планирати замјену одређених колектора због недовољног капацитета, јер је дошло до измјене вањског уређења у предметним насељима, те повећања броја објеката, што је повећало и број асфалтираних површина, а самим тим и коефицијент отицања.

Цијена одводње отпадних вода за домаћинства је 0,24 KM/m³, за привреду 0,71 KM/m³, а за остале потрошаче (здравство, образовање, спорт, култура, војне установе) је 0,304 KM/m³. Наплата услуге је преко 90%.

У протеклих 5 година, у јавни канализациони систем уложено је 15,6 милиона KM. У периоду од 2012.-2016. године изграђено 28,6 km нове канализационе мреже, од чега је кроз пројекат „Градски систем водоснабдијевања и одвођења отпадних вода у Бањалуци“ изграђено 21,7 km канализационе мреже и 700 кућних прикључака. Канализација Новоселија-Карановац и дио главног колектора је само фаза у трајном рјешавању отпадних вода града Бања Луке. Да би трајно ријешили отпадне воде ужег урбаног подручја града, потребно је изградити постројење за пречишћавање отпадних вода, урадити недостајућу примарну и секундарну мрежу, прелазе преко Врбаса и пумпне станице. За ову инвестицију потребно је обезбиједити око 50,0 милиона €, чиме би град Бањалука завршио прву фазу рјешавања отпадних вода у року од четири године. Изградњом ових објеката грађани би добили чисту ријеку, чиме би се стекли услови за уређење обала Врбаса и „спуштање“ Бања Луке на ријеку изградњом садржаја за спорт, рекреацију и културу.

Јавна расвјета

Улична расвјета у самом центру града и главним саобраћајницама је модернизована, док постоји још добар дио енергетски неефикасних и застарјелих свјетилки које је потребно замијенити новим, у складу са свјетским стандардима у квалитету освјетљења, потрошњи енергије и естетике.

Извор података: Одјељење за комуналне послове Града Б. Лука, дец. 2017.г

У току је реконструкција целокупне мреже јавне расвјете са централним управљањем, што представља дио реализације пројеката утврђених

Одрживим енергетским акционим планом (СЕАП). Издвојена средства из Градског буџета за изградњу и одражавање јавне расвјете у посљедњих пет година приказана су на Графикону хх.

У већем броју насеља, ван централног подручја, изграђена је јавна расвјета главних улица. У оним насељима, гдје није изведена улична расвјета, потребно је извести освјетљење главних саобраћајница, које пролазе кроз центар насеља.⁶⁴

Јавни превоз

У граду Бања Луци остварена је добра покривеност градског подручја са линијама јавног градског приградског саобраћаја, као и добра повезаност града са другим општинама. Све мјесне заједнице су адекватно покривене јавним превозом.

Систем јавног превоза путника на подручју Града Бања Лука је веома велики и сложен систем, и томе у прилог говори чињеница да се на мјесечном нивоу реализује око 670.000 км, односно на годишњем нивоу се реализује око 8 милиона километара. Састоји се од 23 линије градског превоза, укупне дужине 212,24 km и 34 линија приградског превоза, укупне дужине 788,70 km, груписаних у 5 група линија које опслужује укупно 106 возила, а које су формиране тако да свака покрива одређени коридор градског и приградског превоза.

Систем јавног превоза путника у току године функционише са два режима редова вожње и то: зимски и љетни. У љетном режиму се не укида нити једна линија већ се ради о ситним корекцијама полазака, због љетног школског распуста и сезоне годишњих одмора, а укупан број полазака радним даном у оба смјера се са 2300 смањује на око 2000, односно за 15% на нивоу целокупног система, с тим да се не редукују поласци у јутарњем и поподневном вршном оптерећењу који служе са одласке и доласке с посла.

Мрежа линија јавног превоза (градских и приградских) и поласци по линијама су дефинисани на начин да су превозне потребе становништва у потпуности задовољене. У току једног радног дана реализује се око 2500 полазака. Не постоје проблеми у функционисању јавног превоза.

Паркинг

Стационарни саобраћај односно популарно назван »паркинг систем« у граду Бања Лука чини 66 паркиралишта и 2 јавне гараже, укупног капацитетом 4.916 паркинг мјеста под наплатом. Основна улога увођења наплате паркирања је контролисано кориштење простора (омогућавање што већем броју корисника да паркирају возило и ефикасно обаве оно због чега су дошли), с једне стране, а с друге стране провођење регулативних мјера у стамбеним зонама у којима је присутан проблем паркирања од стране запосленог становништва. Становништво које живи у зонама у којем је уведена наплата паркирања може користити повлаштену годишњу карту која износи 50 КМ годишње (око 4 КМ мјесечно), а што представља више него симболичан износ.

Систем наплате се састоји од 3 тарифне зоне: нулта, I (прва) и II (друга) зона.

СИСТЕМ НАПЛАТЕ		
	1 сат	Цјели дан
НУЛТА зона	1КМ	-
I зона	1 КМ	5 КМ
II зона	0.5 КМ	3 КМ

⁶⁴Стратегија руралног развоја града Бања Лука 2010. – 2015., фебруар 2010.

У »нултој зони« цијена паркирања је иста као у I зони али возачи своја возила могу да паркирају најдуже 2 часа, након чега морају да напусте паркиралиште.

Укупно остварени приход од наплате паркирања у 2017. години износи 4.126.718,67 КМ, и већи је за 202.279,36 КМ у односу на приход из 2016. године. Највећи приход је остварен плаћањем путем аутомата за паркирање и то око 41%, а затим следи плаћање путем смс и то око 34%.

Структура прихода је приказа у сљедећој табели:

СТРУКТУРА ПРИХОДА	ПРИХОД (КМ)	%
Остварени приход од аутомата	1.687.035,30	40,88
Уплаћени приход од СМС-а	1.410.933,97	34,19
Приход од продаје ЧИП картица	2.159,50	0,05
Претплатне карте	668.234,00	16,19
Гаража	4.403,00	0,11
Накнада за деблокирање возила	176.049,00	4,27
Накнада за премјештање возила	126.070,00	3,05
Остало (терминал Малта, Тржница, закупи ПМ и др.)	51.833,90	1,26
Укупно	4.126.718,67	100,00

Проблем паркирања је изражен у ужем урбаном дијелу Града, који се у наредном периоду планира ријешити кроз изградњу нових паркинг простора. 2012. године, израђена је »Студија гаражног и паркинг простора«, те се на основу Студије имплементирају мјере за повећање паркинг простора. У урбаном дијелу града је у 2016.г. евидентирано 4.700 паркинг мјеста која се наплаћују. У 2015. и 2016. години број паркинг мјеста се повећавао за цца. 600 мјеста годишње. У 2017. години број паркинг мјеста који се наплаћују је повећан на 5.000 паркинг мјеста.

У току је измјена регулационог плана централног градског подручја, те је могуће дефинисање локација за изградњу подземних паркиралишта односно вишетажних гаража.

Стање јавне инфраструктуре је на задовољавајућем нивоу. Скоро све МЗ у граду су повезане асфалтираним путевима са урбаним дијелом Града. У току је велики пројекат санације дистрибутивне електроенергетске мреже чиме ће се побољшати снабдијевање електричном енергијом за око 30.000 купаца. Даљинско гријање је на биомасу, умјесто досадашњег гријања на мазут, што доприноси смањењу загађења ваздуха. Покривеност Града водоводном мрежом је задовољавајућа, а реализован је пројекат реконструкције и проширења водоводне и канализационе мреже који је финансиран из средстава КfW кредита. Локални водоводи ће у наредне 2 године постепено прећи у надлежност ЈП »Водовод« а.д. Бања Лука, чиме ће се обезбиједити сигурно снабдијевање водом за пиће и за рурално становништво. Највећи проблем тренутно представља непостојање ППОВ, али је одабрана локација и израђен генерални пројекат канализационог система оборинских и употребљених вода становништва и индустрије града Бања Лука.

IV.1.7. Стање животне средине

IV.1.7.1. Ваздух

Загађење ваздуха углавном је узроковано емисијом штетних гасова од сагоријевања конвенционалних горива у ложиштима индивидуалних и привредних објеката током сезоне гријања, те из моторних возила што је највише изражено у урбаним подручјима града.

У Одсјеку за грађење Града Бањалука води се евиденција о свим издатим еколошким дозволама, у којој су наведени и подаци о дјелатности, па тако Град располаже са евиденцијом о индивидуалним котловницама за период од 2007.-2017. године, које се углавном налазе у стамбено-пословним објектима. Еколошка дозвола за поменуте котловнице се издаје према Правилнику о постројењима која могу бити изграђена и пуштена у рад само уколико имају еколошку дозволу („Службени гласник РС“, бр. 124/12), као и према Правилнику о измјенама и допунама правилника о мјерама за спречавање и смањење загађивања ваздуха и побољшање квалитета ваздуха („Службени гласник РС“, бр. 51/15) у којем је дефинисан праг, тј. све котловнице чија је термална снага изнад 250 kW, захтјева прибављање еколошке дозволе. У наведеним рјешењима о еколошкој дозволи су наложене мјере о спровођењу редовног мониторинга по питању квалитета ваздуха и то на основу Правилника о мјерама за спречавање и смањење загађивања ваздуха и побољшање квалитета ваздуха („Службени гласник РС“, бр. 3/15, 51/15), а подаци о извршеном мониторингу се достављају еколошкој инспекцији. Еколошке дозволе се издају на период од 5 година, а по истеку су предмет обнове или ревизије. У периоду од 2007. до 2017. године издато је 28 еколошких дозвола за котловнице, распон снаге се кретао од 250 kW до 2 MW, са коришћењем пелета, дрвета, лож уље, биомасе, дрвне сјечке, итд.

Бања Лука спада у ријетке градове у Републици Српској, гдје се врши континуирано мјерење загађења ваздуха. У граду Бања Лука врши се мониторинг свих полутаната у складу са тачком 8. Закона о заштити ваздуха („Сл. гласник РС“, бр.124/11). Покретне еколошке лабораторије за мјерење аерозагађења налазе се на три локације у граду, и то: Центар-код Поште, насеље Борик-код „Топлане“ и насеље Паприковац-код "Електропреноса". Измјерене вриједности концентрација сумпор-диоксида (SO₂), угљен-монооксида (CO), азотних оксида (NO_x), олова, бензена, приземног озона (O₃), арсена, кадмија, никла, бензо(а)пирена и лебдећих честица (PM₁₀ и PM_{2,5}) на све три локације већим дијелом године припадају првој категорији квалитета ваздуха. Прва категорија, према Закону о заштити ваздуха, подразумева ваздух који је чист или незнатно загађен, односно ваздух у којем нису прекорачене граничне вриједности нивоа ни за једну загађујућу материју. Дугогодишњим праћењем раста и пада концентрација загађивача у ваздуху дошло се до спознаје да је гријна сезона период када је лошији квалитет ваздуха. Оно што треба напоменути да је присутан тренд погоршања квалитета ваздуха из године у годину, проузрокован повећањем броја аутомобила, повећањем броја стамбених објеката и смањењем зелених површина. Подизањем свијести грађана о избору енергента за ложење настоји се, између осталог, поправити слика квалитета ваздуха у зимским мјесецима.

Табела 1. Подаци о квалитету ваздуха у граду Бања Лука (јануар и јуни 2017.г.)⁶⁵

Мјесец	CO (mg/m ³)	SO ₂ (µg/m ³)	O ₃ (µg/m ³)	NO (µg/m ³)	NO ₂ (µg/m ³)	NO _x (µg/m ³)	Чађ (µg/m ³)	LC _{2,5} (µg/m ³)	LC ₁₀ (µg/m ³)
Мјерно мјесто: Насеље Паприковац									
Јануар	2,476	28,338	41,673	22,381	42,596	64,977	0,027	27,947	53,515

⁶⁵<http://www.banjaluka.rs.ba>

Јуни	0,236	13,711	50,596	10,586	21,569	32,524	10,802	12,775	21,291
Мјерно мјесто: Насеље Борик									
Јануар	2,793	33,389	41,585	24,727	42,983	66,582	0,028	29,616	55,663
Јуни	0,244	15,886	51,233	10,261	22,535	33,077	10,682	12,659	21,098
Мјерно мјесто: Насеље Центар									
Јануар	2,033	16,58	30,76	22,83	37,31	60,96	87,82	11,10	97,50
Јуни	0,804	13,61	67,28	16,55	24,54	41,08	13,64	7,03	22,96

Основни проблеми очувања квалитета и заштите ваздуха на градском подручју су⁶⁶:

- Недовољна покривеност градског подручја даљинским системом гријања што је условило постојање великог броја индивидуалних кућних ложишта, те застарјелост постојеће топлификационе инфраструктуре, што узрокује велике губитке на мрежи,
- Кориштење неадекватних енергената у индивидуалним ложиштима (већином угаљ лошег квалитета и дрво),
- Непостојање система за пречишћавање отпадних емисија у индустријским постројењима,
- Прекомјерно кориштење приватних аутомобила, технички неисправна возила, кориштење горива лошег квалитета,
- Непостојање катастра загађивача гдје би се објединила база података о изворима загађења на подручју града бања лука, као и о врсти и количини загађења,
- Законска регулатива која не обрађује индивидуална ложишта као загађиваче,
- Ниска свијест становника.

IV.1.7.2. Водни ресурси

Већи дио града је смјештен у сливу ријеке Врбас (891 km²), а мањи дио припада сливу ријеке Сане (342 km²). На подручју града у Врбас се улијевају притоке: Врбања, Сутурлија, Крупа, Швракава, Широка ријека, Драгочајска ријека и Црквена. Сливу ријеке Сане припада подручје Бронзаног Мајдана, Вилуса и Павића са већим ријекама Козицом и Гомјеницом, те њиховим притокама Стратинска, Мелина, Бистрица и Пискавичка ријека.

Надлежност над управљањем ријека Врбас и Врбање имају Воде Српске, док су мање ријеке и потоци у надлежности Града. Уређених водотокова у цјелости на подручју Града нема. Регулација је од 2000.г. до данас, рађена на мањим дионицама водотокова, и то⁶⁷:

- 1) Обалоутврда на ријеци Врбањи у зони насипа, дужине 1.090 m,
- 2) Обалоутврда на десној обали Врбаса на дијелу Мађира, дужине 350 m,
- 3) Обалоутврда на лијевој обали Врбаса на дијелу Липовачке улице, дужине 300 m,
- 4) Регулација Широке ријеке, дужине 3.500 m,
- 5) Регулација Талијановог потока, дужине 740 m,
- 6) Регулација потока Плоче (Ченићев поток), дужине 652 m,
- 7) Регулација дијела потока Јуларац, дужина 250 m.

⁶⁶ Локални еколошки акциони план за град Бања Лука за период 2016-2021. године, децембар 2015.

⁶⁷ Одјељење за комуналне послове Града Бања Лука, новембар 2017.г.

Тренутно се изводе радови на неструктуралним мјерама уређења потока Јуларац и Подстраниц који обухватају само земљане радове на профилисању корита. Оба потока се раде у дужини од по 1 km. Планирано је уређење корита Врбање од новог моста узводно 1,6 km.

Када је у питању квалитета површинских вода, важно је нагласити да Град Бања Лука нема постројење за пречишћавање отпадних вода, те се отпадне воде директно испуштају у ријеку Врбас. Ниједна индустријска производња нема адекватно ријешен систем пречишћавања отпадних вода.

Јавна установа “Воде Српске” из Бијељине надлежна је за контролу квалитета површинских вода у РС. На основу своје сврхе и степена загађења, ријека Врбас се класификује као класа II, тј. вода која се може користити као вода за пиће након адекватног третмана, и вода која се може користити у свом природном стању за купање и рекреацију, спортове на води, узгој рибе.

Посљедних неколико година већа пажња је посвећена уређењу и одржавању водотока на подручју града, посебно ријеке Врбас, њених притока, те већег броја регулисаних и нерегулисаних потока. Редовно се врше одређене активности на уређењу са посебним акцентом у лјетном периоду да би обале и корито ријеке биле безбједније за купање, разне облике рекреације, а посебно и за одржавање разних манифестација.

Основни проблеми очувања квалитета и заштите вода на градском подручју су⁶⁸:

- Непостојање постројења за пречишћавање отпадних вода, испуштање градских отпадних комуналних вода директно у водотоке без третмана,
- Непокривеност урбаног подручја канализационом мрежом,
- Непрописно изграђене септичке јаме,
- Испуштање индустријских отпадних вода у површинске водоотокe без третмана и у канализациони систем без предтретмана,
- Неадекватан инспекцијски надзор,
- Неуређеност корита водотока,
- Неразвијена еколошка свијест грађана.

IV.1.7.3. Земљиште

На подручју Града Бања Лука не постоји континуиран мониторинг земљишта. Одређена истраживања су вршена у склопу реализације разних пројеката. Најобимније истраживање квалитета пољопривредног земљишта на подручју града, урађено је у склопу израде монографије *„Основа заштите, коришћења и уређења пољопривредног земљишта града Бања Лука“*. Ако се погледају основна хемијска својства испитиваних земљишта на подручју града Бања Лука (која су презентована у оквиру ове монографије) може се запазити велика варијабилност у погледу како рН-вриједности тако и садржају калцијум карбоната, хумуса, укупног азота, те лако приступачног фосфора и калијума. Када се посматрају сви анализирани узорци земљишта за супституциону киселост, узети из површинског, хумусно-акумулативног хоризонта, свих земљишта на подручју које покрива град, уочава се да се највећим број испитиваних узорака налази у класи јако киселих до киселих земљишта (76,11 % од укупне површине града). Сувишна киселост представља лимитирајући фактор биљне производње. Земљишта града Бања Лука спадају у највећем проценту у бескарбонатна (преко 80 %) или се класификују у слабо карбонатна земљишта. Када је у питању садржај органске материје (хумуса), један од битних састојака земљишта који је носилац плодности

⁶⁸ Локални еколошки акциони план за град Бања Лука за период 2016-2021. године, децембар 2015.

и фактор који утиче на низ других особина земљишта (физичких, хемијских и биолошких) он је незадовољавајући.⁶⁹

Од укупне површине града Бања Луке у износу од 123.900 ha, пољопривредно земљиште заузима површину од 48.300 ha (39%). На сваког становника Бања Луке долази 0,26 ha пољопривредног земљишта. Категоризација и површине пољопривредног земљишта дата је у табели испод.

Табела 2. Структура пољопривредног земљишта према бонитетним класама⁷⁰

Укупно пољоприв. земљиште	Бонитетна категорија									
	I		II		III		IV		V	
ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
48.300	772,8	1,6	869,4	1,8	6.520,5	13,5	8.887,2	18,4	31.250,1	64,7

Промјена намјене пољопривредног земљишта I до IV бонитетне класе у непољопривредне сврхе врши се на основу спроведбених докумената просторног уређења и локацијских услова. Уколико није заснована на спроведбеним документима просторног уређења забрањена је промјена намјене пољопривредног земљишта I до IV бонитетне класе у непољопривредне сврхе. Обзиром да је присутан тренд континуалног смањења површина под пољопривредним земљиштем услед интензивног превођења у непољопривредно (грађевинско) земљиште потребно је предузети све мјере како би се исте очувале.⁷¹

Основни проблеми очувања квалитета и заштите земљишта су⁷²:

- Убрзано ширење градског подручја чиме се квалитетно пољопривредно земљиште претвара у грађевинско, што доводи до деградације и загађења земљишта,
- Повећано коришћење хемијских средстава у пољопривредној производњи,
- Недостатак средстава за правилну гнојидбу у пољопривреди, недостатак стручне примјене пестицида на приватним пољопривредним парцелама,
- Органски спојеви из пољопривреде, пољопривредне индустрије и индустрије органских производа,
- Неуређени водотоци и каналска инфраструктура, плављење тла,
- Непостојање континуираног и системског мониторинга земљишта на територији града Бања Лука,
- Непровођење закона.

IV.1.7.4. Стање шумских екосистема

Град Бања Лука је изузетно богата квалитетним шумама, које заузимају површине од 62.799,15 ha. У структури власништва, шумски фонд у државном власништву доминира са 72% (45.521,95 ha) док приватне шуме заузимају ок 28% (17.277ha) укупног шумског фонда.⁷³

⁶⁹ Локални еколошки акциони план за град Бања Луку за период 2016-2021. године, децембар 2015.

⁷⁰ Одјелења за привреду града Бања Лука, новембар 2017.

⁷¹ Просторни план града Бања Лука, 2014.г.

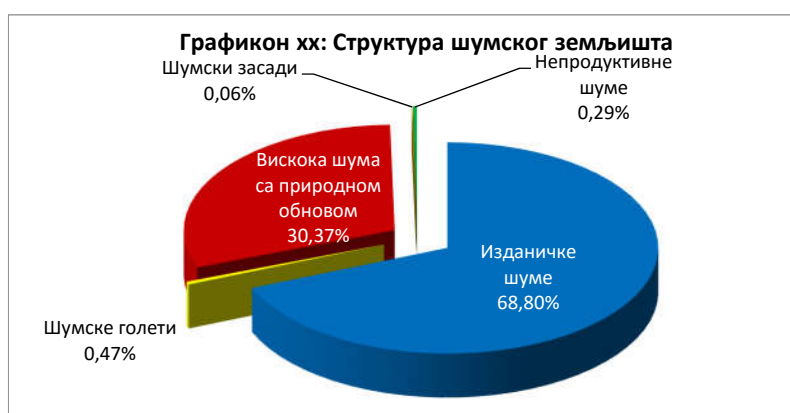
⁷² Локални еколошки акциони план за град Бања Луку за период 2016-2021. године, децембар 2015.

⁷³ ЈП Шумарства РС "Шуме РС" А.д. Соколац, Шумско газдинство "Бања Лука", Бања Лука, новембар 2017. године

Шумама и шумским земљиштем у државном власништву газдује ЈП „Шуме Републике Српске“ преко ШГ “Бања Лука”, а на темељу Закона о шумама, док са приватним шумама газдују њихови власници. Стручне и управне послове у приватним шумама такође врши ЈП „Шуме Републике Српске“.

Широко бањалучко подручје припада зони хрasta китњака и обичног граба (*Quercus-Carpinetum illiricum*), а изнад овог појаса надовезује се појас мезофилних састојина букве (*Fagetum montanum*). Појас букових шума је нарочито присутан у јужном дијелу града, с обје стране Врбаса (планине Осмача, Тисовац, Чемерница, Мањача), гдје се у вишим зонама јављају шуме букве и јеле (*Abieti-Fagetum*; Чемерница и Мањача) односно мјешовите шуме букве, јеле и смрче (*Piceo-Abieti-Fagetum*; подручје Мањаче). Уз уске појасеве ријечних токова развијена је вегетација поплавних шума са структуром дендрофона коју чине бијела топола, црна топола, бијела врба, јавор, крта врба, јасен.

Структура шумског земљишта приказана је у Графикону **xx**.

Извор података: Одјељење за привреду, Град Бања Лука, новембар 2017.г.

Просторним планом града Бања Лука утврђене су четири зоне шумског земљишта, и то:

1. **Прва зона** - Градске шуме, зона блиске рекреације, обухвата све шуме у оквиру урбаног подручја Града. Укупна површина под шумама у овој зони износи 2.462,46 ha. У ову зону су укључене и парк шуме Старчевица и Траписти.
2. **Друга зона** - Приградске шуме, зона дневне рекреације, обухвата све шуме у појасу од 3 км, од ивице урбаног подручја Града, ова зона представља Зелени прстен Града. Укупна површина шума у овој зони износи 6.612,86 ha.
3. **Трећа зона** - Привредне шуме са израженом рекреативном функцијом, зона викенд рекреације, обухвата све шуме које се налазе у радијусу од 18 км од центра Града а изван прве и друге зоне. Укупна површина шума у овој зони износи 21.473,75 ha. У ову зону улазе и дијелови очуваних већих шумских комплекса високих шума на Осмачи, Водичком вису, Пискавичкој планини и Поткозарју који се налазе у државном власништву. Остале шуме у овој зони су у приватном власништву и исте су уситњене и углавном изданачког поријекла.
4. **Четврта зона** - Привредне шуме, зона привредног коришћења шума, обухвата све шуме изван прве три зоне. У ову зону су укључени најзначајнији шумски комплекси у погледу шумарске привреде. То су комплекси државних шума на подручју Чемернице, Тисовца и Мањаче, а затим и привредни шумски комплекси на ширем подручју Бронзаног Мајдана и Шимића.

Шумски екосистеми на подручју Града Бања Лука углавном су угрожени од: биљних болести, штеточина, пожара, бесправног заузимања земљишта, бесправне сјече.⁷⁴

IV.1.7.5. Биолошка разноликост

У току је Инвентаризација и евалуација биљних, животињских, шумских и водних генетичких ресурса на подручју града Бањалука - прва фаза.

Ријека Врбас и њене притоке су богате бројним врстама риба, међу којима су најзаступљеније: поточна пастрмка, калифорнијска пастрмка, младица, липљен, плотица, клен, скобаљ, ријечна мрена и лињак.

Равничарски и брдски предјели стварају повољне биоеколошке услове за развој великог броја ловне и неловне фауне: дивља свиња, срнећа дивљач, фазан, пољска јаребица, зец, лисица, јазавац, птице селице.

У кањону Врбаса је заступљена ендемична и реликтна кањонска вегетација у којој су идентификоване чак 32 врсте са приједлога Црвене листе БиХ (*Eranthis hiemalis*, *Moehringia bavarica*, *Ruscus hypoglossum*, *Adiantum capillus-veneris*, *Dianthus croaticus*, *Cardamine polyphylla*, *Ilex aquifolium*, *Seseli bosnense*, *Cyclamen purpurascens*, *Lilium martagon*, *Erythronium dens canis*, *Ruscus aculeatus*, *Convallaria majalis*, *Galanthus nivalis*, *Narcissus radiiflorus*, *Orchis purpurea*, *Orchis simia*, *Anacamptis pyramidalis*, *Taxus baccata*, *Dianthus petraeus*, *Corydalis ochroleuca leiosperma*, *Thlaspi goesingense*, *Acer intermedium*, *Genista sylvestris ssp. dalmatica*, *Daphne laureola*, *Onosma stellulata*, *Scrophularia laciniata*, *Micromeria thymifolia*, *Campanula sibirica*, *Symphyandra hofmannii*, *Fritillaria tenella*, *platanthera chlorantha*). Такође, на поменутој локацији констовано је 9 регионално ријетких врста (*Globularia elongata*, *Globularia cordifolia*, *Asparagus tenuifolius*, *Artemisia abrotanum*, *Centaurea triumfetti*, *Colutea arborescens*, *Quercus virgiliana*, *Dictamnus albus*, *Rhamnus saxatilis*), и 3 врсте нетипичних станишта (*Quercus robur*, *Erica carnea*, *Asplenium viride*).⁷⁵

Рурална подручја града карактеришу и разноврсне љековите биљке и шумско воће попут медвеђег лука, лазаркиње, глога, дивље јагоде, дивље јабуке, плућњака, зове, дријена, слатке папрати, јагорчевине, а у зависности од станишта и временских прилика, могуће је пронаћи и неке цијењене врсте јестивих гљива попут благве, вргања, сунчанице, лисичарке и пољског шампињона.

На простору Града мало је заштићених подручја, иако за то постоје реалне основе у руралном дијелу. Потребно је такве зоне ставити под заштиту што је у складу са Националном стратегијом заштите биодиверзитета (НБС) и Националним планом за заштићена подручја. Полазећи од приједлога Црвене листе БиХ, израдила би се листа биљних таксона према типу угрожености (IUCN), у складу са стањем на подручју Града. Анализом законске регулативе дефинисао би се неопходни пакет докумената који био омогућио локални ниво заштите угрожених врста биљака.⁷⁶

IV.1.7.6. Управљање отпадом

Предузеће одговорно за пружање услуга прикупљања и одвоза отпада на подручју града Бања Лука је привредно друштво за комуналне услуге „Чистоћа“ а.д. Бањалука. Организованим одвозом отпада обухваћена су сва насеља на територији града (100% становништва). Број корисника услуга одвоза отпада у 2016.г. је био 53.220. Укупан број контејнера са прикупљање мјешовитог комуналног отпада у 2016.г. је 2.332, док је 83 контејнера било намијењено за селективно

⁷⁴ Локални еколошки акциони план за град Бања Луку за период 2016-2021. године, децембар 2015.

⁷⁵ Стратегија руралног развоја града Бања Лука 2010 – 2015. , фебруар 2010.

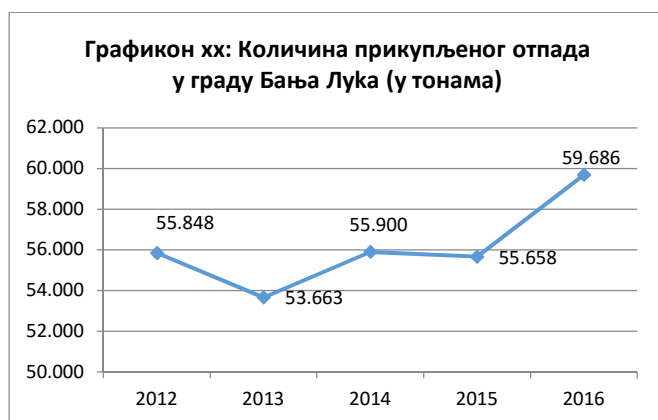
⁷⁶ Стратегија развоја града Бања Лука 2007-2019.

прикупљање отпада. На подручју града постављени су и контејнери од 2,0 m³ груписани у зелена острва за одвојено сакупљање искористивих материја из комуналног отпада (PET, MET, стакло и папир). Стање ове опреме је релативно задовољавајуће јер је већина контејнера у добром стању и добро одржавана. Број постављених контејнера није довољан за постојећи број становника, тако да га треба повећавати да би се достигло оптимално стање. У 2016.г. количина селективно прикупљеног отпада је износила 1,84% укупне количине отпада.

„Чистоћа“ а.д. Бањалука располаже са 19 возила за сакупљање отпада, задовољавајуће старосне структуре и у довољном броју за садашњи обим послова. Одвоз отпада се врши у складу са Правилником о начину и условима одвоза и одлагања отпада („Сл. гл. Града Бања Луке“, бр. 31/08), према коме је дефинисано пет подручја према интензитету одвоза отпада.

Јавно предузеће „Деп-от“ Бањалука задужено је за управљање Регионалом депонијом у Рамићима од 2004. године. На депонију се одлаже отпад града Бања Лука и 7 општина регије (Градишка, Лакташи, Србац, Прњавор, Челинац, Котор Варош и Кнежево). Простор депоније ограђен је оградом висине 2 метра. На улазу у круг депоније инсталиране су двије мосне ваге као и видеонадзор како би се вршила контрола количина и састава отпада који се довози на депонију. Стари дио депоније на којем је завршено одлагање отпада саниран је и урађена је његова дегасификација. Депонијски гас који настаје на овом старом дијелу депоније сакупља се системом за дегасификацију и врши се његово спаљивање на бакљи. Бакља је инсталирана 2016. године када су изведени и радови санације старог дијела депоније. Новопристигли отпад одлаже се у санитарну касету која се користи од 2014. године. Санитарна касета је изграђена по стандардима које прописује Директива 1999/31/EЗ за депоније отпада. Санитарна касета садржи мултибаријерни слој, систем за дегасификацију и систем за сакупљање процједних вода. Процједне воде које настају у санитарној касети сакупљају се системом дренажних цијеви и одводе на треман у постројење. Постојење за третман процједних вода ради по принципу реверзне осмозе, а у функцију је пуштено 2014. године. Поред тога, на депонији је изграђен модеран објект монтажног типа за смјештај радника као и радионица за радне машине, трафостаница и праоница за возила. У плану је да до краја 2018. године буде изграђена рециклажна хала. Износ инвестиција у регионалну депонију у периоду 2014.-2016.г. износио је 7.725.088 КМ.

На Регионалној депонији у Рамићима током 2016. године збринуто је укупно 110.031 тона разног отпада, што је 3,9% више, у односу на количину збринутог отпада у 2015. години (105.869 тона).

Извор података: Одјељење за комуналне послове Града Бања Лука, новембар 2017.г.

У оквиру укупне количине збринутог отпада на депонији током 2016. године (110.031 тона), са подручја града Бања Луке допремљено је путем служби „Чистоћа“ а.д. Бањалука 59.686 тона отпада (54,2%), са подручја општине Градишка 11.161 t (10,1%), Лакташи 8.321 t (7,6%), Прњавор 6.106 t (5,6%), Челинац 2.299 t (2,1%), Котор Варош 2.239 t (2,0%), Србац 172 t (0,2%) и Кнежево 745 t

(0,7%), док је од осталих корисника укупно збринута 19.303 t (17,5%).⁷⁷

На територији града нема стално присутних дивљих депонија, јер се континуирано врши њихово уклањање.

Основни проблеми у управљању отпадом на територији града су ⁷⁸:

- Непостојање рециклажног дворишта гдје би грађани могли да доведу одвојено прикупљене врсте комуналног отпада,
- Недовољан број зелених острва на којима би се поставили намјенски контејнери за одвојено сакупљање отпада,
- Неадекватно збрињавање опасног отпада због непостојања одговарајућег третмана истог (спаљивањем, неутралисањем итд.),
- Неадекватно збрињавање посебних категорија отпада: медицински, отпад животињског поријекла,
- Несавјесно одлагање отпада на обалама ријека.

IV.1.7.7. Зелене површине

Бања Лука је позната као град зеленила - има 22.000 стабала дрвећа засађених у алејама, парковима и насељима, које је у обавези да одржава Град. У граду је 150 хектара травњака, 40 километара зелене ограде, 31.000 комада украсног грмља и 5.000 комада ружа, те велики број сезонског цвијећа. Укупна површина уређених парковских површина на подручју града Бања Лука износи 78.233 m². Два најзначајнија парка у граду су парк „Петар Кочић“ и парк „Младен Стојановић“.⁷⁹

Зелене површине се одржавају према урађеном програму одржавања за сваку годину, којим је предвиђено да се травњаци у парковима и у ужем дијелу града косе 7 до 15 пута годишње, зелене траке уз саобраћајнице најмање 4 до 7 пута годишње, а травњаци у насељима 2 до 4 пута. Осим кошње, врши се и реконструкција, дјелимична или потпуна, уништених травњака. Редовно орезивање живе ограде и грмља подразумијева најмање 2 пута годишње орезивање и занављање оштећених мјеста. Годишње се засади око 2.000 стабала.

Цјеловита егзактна анализа о стању вегетације Бања Луке није рађена, али постоји више парцијалних студија о уређивању појединих урбаних простора и заштити Парк-шума, али до сада нема јавно публиковане вегетацијске студије. Свака категорија зеленила, према својим специфичностима одржава се на различите начине и различитим методама. Зато су зелене површине Града, на неки начин (ослањајући се на категоризацију по Набојши Анастасијевићу), систематизоване и разврстане по категоријама:

- 1) Паркови и остале мање површине у центру,
- 2) Траке уз саобраћајнице,
- 3) Зеленило у насељима,
- 4) Дрвореди и стабла у блоковском зеленилу,

⁷⁷ Информација о пословању јавног предузећа „Деп-от“ Бањалука у 2016. Години, Одјељење за привреду, април 2017.г.

⁷⁸ Локални еколошки акциони план за град Бања Луку за период 2016-2021. године, децембар 2015.

⁷⁹ <http://www.banjaluka.rs.ba>

- 5) Зеленило тврђаве Кастел,
- 6) Зеленило спомен обиљежја,
- 7) Бањ брдо и излетишта Трешњик и Шибови,
- 8) Коровишта,
- 9) Цвијетњаци,
- 10) Ружичњаци,
- 11) Декоративно грмље,
- 12) Живе ограде,
- 13) Површине које се косе ради сузбијања амброзије.

Оваква подјела је направљена у циљу постизања што ефикаснијег и економичнијег одржавања, ради израде планова активности, у складу са Програмом заједничке комуналне потрошње за сваку календарску годину. Иако показује бројне недостатке, оваква подјела је омогућила континуитет одржавања и лакшу контролу извршења послова на терену. На основу ове категоризације детаљно је разрађена динамика свих активности за сваку категорију. Замјерка је што дрвореди нису издвојени као посебна категорија и што не постоји комплетна и транспарентна база података којом би била обухваћана сва стабла и све површине које Град Бањалука има обавезу да одржава. Први кораци на рјешавању овог проблема су предузети 2015. године кад је покренута иницијатива за израду нове студије и ГИС базе података са анализом здравственог стања старих дрвореда. Стољетни дрвореди у неколико бањалучких улица су једна од карактеристика по којој је Бањалука позната на просторима земаља бивше Југославије па и шире. Од свих категорија зеленила (паркови, скверови, зелене површине испред јавних зграда, зеленило дуж обала, плажа и кејова, парк-шуме, излетишта, блоовско зеленило, идр.) због утицаја абиотичких и биотичких фактора најугроженији су дрвореди. Проблем пропадања стабала се почео јављати прије неколико деценија. Године 1979. је урађена студија Анализа здравственог стања стабала на зеленим површинама Бања Луке, али се 2001. године указала потреба за израду нове студије са приједлогом мјера. Услови за израду нове студије стечени су 2016. године када је израђена Прва фаза – инвентаризације, валоризације и атрибутизације дрвореда у Бањалуци у функцији формирања катастра зеленила за 13 улица. Успостављање ГИС-а урбаног зеленила за 13 најугроженијих дрвореда представља прекретницу у начину газдовања бањалучким зеленилом, а до краја 2017. године очекује се окончање друге фазе за још 10 нових улица.

IV.1.7.8. Енергетска ефикасност

Град Бања Лука је једна од првих локалних заједница у БиХ која је приступила иницијативи Европске комисије потписивањем „Споразума градоначелника европских градова“ (Covenant of Mayors). На тај начин, између осталог, обавезала се и на смањење емисије угљен диоксида (CO₂) за 20% до 2020. године, што ће бити резултат повећања енергетске ефикасности за 20% и 20% удјела извора обновљиве енергије у комбинацији са другим енергијама (20:20:20). У складу с тим, Град Бања Лука на сједници Скупштине града Бања Лука 2010. године усваја Одрживи енергетски акциони план Града Бања Лука (СЕАП), који садржи активности за сектор зградарства, саобраћаја, јавне расвјете, управљања отпадом, индустрије и др.

Околности у циљу повећања енергетске ефикасности, као и предвиђена материјална средства за провођење истих, у СЕАП-у били су доста нереални и неадекватни за садашњу економску ситуацију (економска криза, пад буџетских прихода, поплаве које су се десиле у 2014. години и др). Исто тако, за поједине пројекте који су били предвиђени наведеним Одрживим Акционим планом тек 2015. године испунили су се законски услови за реализацију истих. Због тога, Одјељење за комуналне и

стамбене послове и послове саобраћаја приступило је ревизији, те изради новог Акционог плана енергетске ефикасности који би био у складу са донесеном законском регулативом из области енергетске ефикасности - Законом о енергетској ефикасности („Сл. гласник РС“, бр. 59/13) али и са Акционим планом енергетске ефикасности Републике Српске, чији је основни циљ смањење укупне потрошње енергије за 9% до 2018. године.

Акциони план енергетске ефикасности (АПЕЕ) Града Бања Лука за период од 2016. до 2019. године је урађен и усвојен 23. јуна 2016. године на Скупштини града Бања Лука. Индикативни циљ АПЕЕ Града Бања Луке за период 2016-2019. је смањење потрошње енергије из необновљивих извора за 9% до 2019. године у односу на просјечну финалну потрошњу за период 2013-2015. године.

Укупна процијењена потрошња енергије на подручју града Бања Луке износи 1.479.326,5 MWh/год. Просјечна потрошња енергије у објектима под надлежношћу Града Бања Луке износи 353,6 kWh/m²/год., а у објектима који нису под надлежношћу Града Бања Луке 347,4 kWh/m²/год. Укупни процијењени трошкови за потребну количину енергије на подручју града Бања Луке износе 171.971.931,66 KM. Наведене вриједности просјечне потрошње енергије сврставају објекте на подручју града Бања Луке у изразито енергетски неефикасне. Укупна емисија CO₂ у граду Бања Луци износи 612.404,6 тоне, од чега су 67% емисије од потрошње електричне енергије, 14% од кориштења даљинског гријања, те 19% од кориштења нафте и нафтних деривата.⁸⁰

Побољшање енергетске ефикасности значи избјегавање (смањење) губитака енергије без нарушавања комфора, стандарда живота или економске активности и може се реализовати како у области производње, тако и потрошње енергије. Зграде су највећи појединачни потрошач енергије и велики извор штетних емисија стакленичних плинова, посебно CO₂. Повећање енергетске ефикасности у зградама је један од најисплатнијих начина смањења штетних емисија у околину, као и смањења трошкова за енергију.

Кроз пројекат Свјетске банке „Енергетска ефикасност у БиХ“ и пројекат УНДП-а „Енергетска ефикасност јавних зграда у Републици Српској“ обновљени су и енергетски опремљени објекти ОШ „Алекса Шантић“, Природно математички факултет Бања Лука, Поликлиника Дома здравља Бања Лука, ОШ „Вук Караџић“, те вртићи „Срна“ и „Плави Чуперак“.

Градска управа Града Бања Лука је током 2016. године расписала Јавни позив заједницама етажних власника стамбених зграда за суфинансирање радова на санацији фасада, те у складу са планираним буџетским средствима и утврђеној ранг листи одабрала четири (4) заједнице етажних власника за суфинансирање радова. С обзиром да је потписивање Уговора о регулисању међусобних односа у вези са инвестиционим одржавањем са заједницама етажних власника извршено у децембру 2016. године, реализација наведеног пројекта односно санација фасада се реализује у 2017. години.

Основни проблеми у остваривању веће енергетске ефикасности у граду Бања Луци су⁸¹:

- Слаба енергетска ефикасност објеката на градском подручју,
- Недовољна информисаност грађана.

⁸⁰ Акциони план енергетске ефикасности (АПЕЕ) града Бања Лука за период од 2016. до 2019. године, фебруар 2016.

⁸¹ Локални еколошки акциони план за град Бања Луку за период 2016-2021. године, децембар 2015.

IV.1.7.9. Утицај загађења животне средине на јавно здравље

Опасност од загађења животне средине (вода, земљиште и ваздух) је стално присутна, због неконтролисаног збрињавања и одлагања отпадних твари и емисија у животну средину. Болести изазване загађеном водом, земљиштем, ваздухом и здравствено неисправном храном значајно учествују у укупном терету везаном за јавно-здравствене проблеме. Надзор над здравственом исправношћу воде у систему јавног снабдијевања града врши „Водовод“ а.д. и Институт за јавно здравство - Бања Лука. Надзор над здравственом исправношћу воде из локалних водовода, бунара, каптираних и некаптираних извора је недовољан. Врши се редован мониторинг загађења ваздуха на подручју града, али се недовољно проводе мјере за побољшање квалитете, односно заустављање тренда погоршања квалитета ваздуха. Мониторинг квалитета земљишта се не проводи у граду Бања Луци. Нису доступни подаци о утицају постојећег квалитета вода, земљишта и ваздуха на здравље људи у граду Бања Лука.

Стање животне средине у Бања Луци је углавном задовољавајуће, али наравно да има доста простора за унапријеђења и њену бољу заштиту и у будућем периоду како би се одржао и побољшао квалитет живљења у Граду. Нема значајније загађености ваздуха што показују редовна праћења квалитете на три мјерна мјеста у Граду. Очекује се побољшање квалитете ваздуха током гријне сезоне због преласка даљинског гријања на гријање на биомасу. Међутим, даљинским гријањем је покривена само ужа градска зона што је условило постојање великог броја индивидуалних кућних ложишта. Квалитет површинских вода је прилично задовољавајући, барем што се тиче ријеке Врбас која је на основу степена загађења класификована као водоток класе II, што је нарочито значајно узимајући у обзир да је Врбас реципијент јавног канализационог система, те да не постоји третман отпадних вода. Управљање отпадом је добро ријешено и по питању покривености услугом и по питању одлагања отпада на регионалну санитарну депонију. Свакако је потребно и даље радити на унапријеђењу услуге по питању успоставе рециклажних дворишта и повећања степена селективног прикупљања и рециклаже отпада. Забиљежен је значајан помак у посљедњих година на побољшању енергетске ефикасности јавног сектора и сектора зградарства. Неколико јавних објеката је стекло енергетске сертификате, укључујући и зграду Градске управе. Поред тога, Град је 2016.г. покренуо пројекат суфинансирања утопљивања стамбених објеката.

IV.1.8. Локална самоуправа

Градску управу Града Бања Лука основао је Одлуком о оснивању број 12-Г-2994/16 од 16.12.2016. године градоначелник Града Бања Лука, на основу овлаштења садржаног у чл. 59. став 1. и 82. став 3. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Српске“, број 97/16). Истим законом прописано је да јединица локалне самоуправе има статус правног лица, те како се успоставља општина односно град, као и који све послови спадају у самосталне послове јединице локалне самоуправе и под којим условима се послови реубличке управе могу пренијети на ниво јединица локалне самоуправе.

IV.1.8.1 Унутрашња организација

Унутрашња структура и организација послова у Градској управи Града Бања Лука је дефинисана Правилником о унутрашњој организацији послова и систематизацији радних мјеста Градске управе Града Бања Лука („Службени гласник Републике Српске“, број 36/16) који се примјењује од 01.01.2017. године.

Приликом доношења Правилника о унутрашњој организацији послова и систематизацији радних мјеста градске управе, полазило се од њеног дјелокруга утврђеног законом и другим прописима, као и начела прописаних Законом о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Српске“, број 97/16), и то:

- Обједињавања истих или сличних, односно међусобно повезаних послова у одговарајуће унутрашње организационе јединице;
- Законитог и благовременог одлучивања о правима и обавезама и на закону заснованим правним интересима физичких и правних лица;
- Стручног и рационалног обављања послова и остваривања одговорности запослених, постављених и именованих лица;
- Ефикасног руковођења организационим јединицама и стручног надзора над обављањем послова.

У саставу Градске управе Града Бања Лука је дванаест одјељења и једна служба, како слиједи:

- 1) Одјељење за општу управу
- 2) Одјељење за привреду
- 3) Одјељење за просторно уређење
- 4) Одјељење за финансије
- 5) Одјељење за комуналне послове
- 6) Одјељење за саобраћај и путеве
- 7) Одјељење за локлани економски развој и стратешко планирање
- 8) Одјељење за борачко-инвалидску заштиту
- 9) Одјељење комуналне полиције
- 10) Одјељење за инспекцијске послове
- 11) Одјељење за културу, туризам и социјалну политику
- 12) Одјељење за образовање, здравство, омалдину и спорт и

13) Служба за заједничке послове.

Одјељење за комуналне послове, Одјељење за борачко-инвалидску заштиту, Одјељење комуналне полиције, Одјељење за инспекцијске послове, Одјељење за културу, туризам и социјалну политику и Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт, организовани су без одсјека, као унутрашњих организационих јединица, док су остала одјељења и служба организовани по одсјецима, како слиједи:

У Одјељењу за општу управу - организују се одсјеци:

- Одсјек за грађанска стања, управне послове и правну помоћ грађанима,
- Одсјек за послове писарнице Градске управе, Пријемне канцеларије и услужних центара,
- Одсјек за послове мјесних канцеларија и мјесних заједница.

У Одјељењу за привреду организују се одсјеци:

- Одсјек за привреду,
- Одсјек за управно-правне послове.

У Одјељењу за просторно уређење организују се одсјеци:

- Одсјек за послове Пријемне канцеларије Одјељења,
- Одсјек за грађење,
- Одсјек за просторно планску документацију,
- Одсјек за легализацију,
- Одсјек за велике инвестиционе објекте и сложене предмете.

У Одјељењу за финансије организују се одсјеци:

- Одсјек за буџет,
- Одсјек за управљање средствима и плаћање,
- Одсјек за рачуноводство,
- Одсјек за праћење прихода.

У Одјељењу за саобраћај и путеве, организују се одсјеци:

- Одсјек за саобраћај,
- Одсјек за путеве.

У Одјељењу за локални економски развој и стратешко планирање, организују се одсјеци:

- Одсјек за стратешко планирање, јавно-приватно партнерство и припрему пројеката,
- Одсјек за сарадњу са инвеститорима и пословну зону,
- Одсјек за евиденцију и управљање непокретном имовином Града.

Служба за заједничке послове организује се са одсјеком, и то:

- Одсјек за обезбјеђење.

За потребе Скупштине града Бања Лука и њених радних тијела образована је Стручна служба Скупштине града, којом руководи секретар Скупштине града.

У саставу Градске управе Града Бања Лука формирано је осам одсјека као самосталних организационих јединица, и то:

-за обављање послова из области одржавања и развоја информационих технологија у Градској управи Града Бања Лука образује се Одсјек за информатику;

- За обављање послова из области развоја локалне самоуправе и управљања људским ресурсима у Градској управи Града Бања Лука образује се Одсјек за развој локалне самоуправе и управљање људским ресурсима;
- За обављање послова из области имовинско-правних послова и послова заступања, у Градској управи Града Бања Лука образује се Одсјек за правна питања и прописе;
- За обављање послова из области јавних набавки у Градској управи Града Бања Лука образује се Одсјек за јавне набавке;
- За обављање послова из области интерне ревизије у Градској управи Града Бања Лука образује се Одсјек за интерну ревизију;
- За обављање послова из области цивилне заштите и заштите од пожара у Градској управи Града Бања Лука образује се Одсјек за послове цивилне заштите и професионалне територијалне ватрогасне јединице;
- За обављање протоколарних послова за потребе Градске управе Града Бања Лука образује се Одсјек за послове градског протокола;
- За обављање послова сарадње са грађанима, образује се Одсјек за сарадњу са грађанима – Канцеларија за грађане.

У оквиру Градске управе Града Бања Лука формиран је Кабинет градоначелника, као посебна организациона јединица за обављање савјетодавних и административно - техничких послова, а којом руководи шеф Кабинета.

Ради ефикаснијег извршавања законских и статутарних обавеза Градске управе у појединим насељеним мјестима образоване су мјесне канцеларије, којих је укупно шеснаест.

Запослени у Одсјеку, за свој рад, одговарају шефу Одсјека и начелнику Одјељења, док шефови одсјека у Одјељењу, за свој рад, одговарају начелнику Одјељења.

Запослени у Кабинету Градоначелника, за свој рад, одговарају шефу Кабинета и градоначелнику, а начелници одјељења и служби, шеф кабинета и шефови самосталних одсјека, за свој рад, одговарају градоначелнику.

Секретар Скупштине града за свој рад одговара предсједнику Скупштине града.

Радна мјеста и стање људских ресурса

Сва радна мјеста, утврђена Правилником о унутрашњој организацији послова и систематизацији радних мјеста градске управе разврставају се на радна мјеста са статусом намјештеника, и радна мјеста са статусом службеника, у складу са Законом о службеницима и намјештеницима у органима јединице локалне самоуправе („Службени гласник Републике Српске“, број 97/16).

На дан 31.12.2017. године у Градској управи Града Бања Лука било је укупно 771 запослених.

Према полној структури запослено је:

- 406 мушкараца
- 365 жена

Према старосној структури запослено је:

СТАРОСТ ЗАПОСЛЕНИХ	УКУПНО	ЖЕНЕ	МУШКАРЦИ
Од 19 до 24 године	7	4	3
Од 25 до 29 година	18	7	11
Од 30 до 34 годне	88	44	44
Од 35 до 39 година	128	60	68
Од 40 до 44 године	120	41	79
Од 45 до 49 година	98	30	68
Од 50 до 54 године	100	61	39
Од 55 до 59 година	136	75	61
Од 60 до 65 година	76	43	33
УКУПНО	771	365	406

Према образовној структури запослени у Градској управи се могу разврстати на:

СТЕПЕН СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА	УКУПНО	ЖЕНЕ	МУШКАРЦИ
Доктор наука	6	1	5
Магистар	12	6	6
Висока стручна спрема (VII степен стр.спреме или 240 ects)	374	201	173
Висока стручна спрема (180 ects)	27	11	16
Виша стручна спрема	20	10	10
Висококвалификовани радник	55	1	54
Средња стручна спрема	248	120	128
Квалификовани радник	24	10	14

Полуквалификовани радник	5	5	0
УКУПНО	771	365	406

У статусу службеника запослено је укупно 490 лица, док је у статусу намјештеника запослено 257 лица, а од тога је 473 службеника запослено на неодређено вријеме, док је њих 17 запослено на одређено вријеме. Од укупно 257 намјештеника њих 251 је запослено на неодређено вријеме док је 6 намјештеника запослено на одређено вријеме.

Од укупног броја сиситематизованих радних мјеста у Градској управи Града Бања Лука 75 радних мјеста је упражњено.

Према Закону о локалној самоуправи, функционери су: градоначеник, замјеник градоначелника, предсједник скупштине града и потпредсједник скупштине града, а њихов радно-правни статус је регулисан превентивно Законом о статусу функционера јединица локалне самоуправе („Службени гласник Републике Српске“, бр. 96/05 и 98/13).

Посматрајући број запослених по организационим јединицама у Градској управи Града Бања Лука најбројнији су Одјељење за општу управу са укупно 123 запослена и Одсјек за послове цивилне заштите и професионалне територијалне ватрогасне јединице са укупно 100 запослених, док је у Одјељењу за саобраћај и путеве 80 запослених, а у Служби за заједничке послове укупно 65 запослених.

Организационе јединице које броје до 10 запослених су: Одсјек за правна питања и прописе (10), Одјељење за културу, туризам и социјалну политику (10), Одсјек за јавне набавке (8), Одсјек за развој локлане самоуправе и управљање људским ресурсима (8), Одсјек за послове градског протокола (5), Одсјек за сарадњу са грађанима – Канцеларија за грађане (4) и Одсјек за интерну ревизију (3).

Наведени начин организације Градске управе и потреба за ангажовањем већег броја извршилаца заснована је првенствено на чињеници да је Град Бања Лука највећа јединица локалне самоуправе у Републици Српској, укупне површине 1.239 км², чија територија у пречнику износи преко 70 км, са 57 мјесних заједница, а број стамбених и пословних објеката, објеката јавних површина и дрвореда, јавних саобраћајних површина, школа, вртића и дјечијих игралишта, објеката за одвођење и пречишћавање отпадних вода и објеката за депоновање отпадака, као и других површина и објеката далеко је већи, него у другим локалним заједницама у Републици Српској. Такође, Бања Лука представља регионални центар, у економско-социјалној и здравственој области, са преко 17.200 регистрованих предузетника и правних лица, тако да узимајући у обзир дневну флукуацију становништва из других општина у регији, ка Бања Луци, потребе одговарају потребама јединице локалне самоуправе са преко 200.000 становика.

Треба напоменути да су ступањем на снагу Закона о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Српске“, број 97/16) у надлежност градова пренесни послови правног заступања пред судовима и другим органима у имовинско-правним споровима, у споровима наплате накнаде и услуге и у радним споровима у складу са законом, као и наплата, конторла наплате и принудна наплата изворних прихода буџета града, као и да је у Градску управу Града Бања Лука запримљено 13.000 захтјева за легализацију објеката у Одјељењу за просторно уређење, чиме се јавља потреба за ангажовањем додатног броја извршилаца.

IV.1.8.2 Стање просторно-планске документације

Одјељење за просторно уређење, у оквиру својих надлежности обавља послове носиоца припреме израде докумената просторног уређења дефинисане одредбама Закона о уређењу простора и грађењу и другим прописима из посебних области релевантних за планирање и уређење простора.

У планирању простора Одјељење за просторно уређење и градске институције које се баве том облашћу, још увијек функционишу у отежаним условима који су одређени глобалним економским промјенама и падом вриједности друштвеног производа. Недостатак инвестиционог улагања је видљив кроз остварене приходе по основу трошкова уређења и једнократне ренте, што као посљедицу има и смањење средстава за израду планске и техничке документације.

Стратешко-планска документација

Од стратешке планске документације која је у надлежности јединица локалне самоуправе, на сједници Скупштине града Бања Лука одржаној 03.04.2014. године усвојен је Просторни план града Бања Луке („Службени гласник града Бања Лука“ број 11/14).

Одјељење за просторно уређење, као носилац припреме докумената просторног уређења покренуло је процедуру израде још два стратешка документа, који до данас нису усвојени, а то су:

- Урбанистички план града Бања Луке
- Просторни план подручја спортско-рекреативног и сајамског комплекса у насељу Залужани на подручју града Бања Лука и општине Лакташи.

На сједници Скупштине Града од 30.09. и 01.10.2013. године усвојена је Одлука о изради Урбанистичког плана града Бања Лука („Службени гласник града Бања Лука“ број 18/13). Одјељење је дана 29.01.2014. године упутило захтјев за покретање поступка јавне набавке услуге: израде Урбанистичког плана. Због низа околности везаних за процедуру избора најповољнијег понуђача (приговори, жалбе, тужбе) предметна јавна набавка је поништена, а поступак израде Урбанистичког плана је онемогућен, што неповољно утиче на функционисање Градске управе у домену просторног планирања, обзиром да се ради о стратешком документу којим се требају дефинисати главна планска опредјељења и одредити концепција уређења простора. На сједници Скупштине града Бања Лука одржаној 27.09.2017.године је именован је нови Савјет за израду Урбанистичког плана града Бања Лука, те је исти у току новебра 2017.године израдио Програмски задатак за израду Урбанистичког плана града Бања Лука.

Одлука о изради Просторног плана подручја спортско-рекреативног и сајамског комплекса у насељу Залужани на подручју Града Бања Лука и општине Лакташи усвојена је 2008. године („Службени гласник града Бања Лука“ број 39/08). Између Града Бања Лука и Општине Лакташи дана 30.03.2012. године закључен је:

- Споразум о сарадњи у реализацији пројекта спортско-рекреативног и сајамског комплекса у насељу Залужани, на подручју града Бања Лука и општине Лакташи и
- Споразум о реализацији заједничких активности на припреми, изради и доношењу Просторног плана подручја спортско-рекреативног и сајамског комплекса у насељу Залужани, на подручју града Бања Лука и општине Лакташи.

Одлуком о закључивању споразума између Града Бања Лука и Општине Лакташи усвојеном од стране обе скупштине образован је и Координациони одбор за реализацију пројекта од представника страна потписница. Након потписаних споразума, настављене су активности на припреми документације и програмских смјерница, од стране Општине Лакташи и Града Бања Лука, али за реализацију пројекта нису могла бити обезбијеђена средства од стране оба учесника.

У дијелу обухвата плана, током 2015. и 2016. године Скупштина града Бања Лука је у два наврата донијела Одлуку о преносу права својине на непокретностима (број 07-013-373/15 од 30.06.2015.године и број 07-013-324/16 од 06.07.2016.године) Министарству унутрашњих послова за потребе смјештаја више организационих јединица. Будући да је овим одлукама прејудицирана намјена простора Одјељење за просторно уређење ће након доношења Урбанистичког плана одлучити о потреби израде измјене и допуне или стављања ван снаге предметне одлуке, а све уз консултације и усаглашавање са Општином Лакташи.

Сprovedбена планска документација

Површина територије Града Бања Лука износи 1239 km², од чега је 17.900 ha (179 km²) урбано подручје, односно 14,45% територије Града. Површина ужег урбаног подручја износи 5,594 ha.

Покривеност подручја Града Бања Лука спроведбеном планском документацијом (регулациони планови и урбанистички пројекти) је на задовољавајућем нивоу, тј. покривеност ужег урбаног подручја је 92 %, урбаног подручја је 35 %, односно 5,3 % територије Града Бања Лука.

Од спроведбене планске документације Одјељење за просторно уређење тренутно располаже са 235 регулациона плана (укључујући измјене и допуне), те 3 урбанистичка пројекта. Овдје треба поменути и планове парцелације као сегмент спроведбене планске документације. Тренутно су важећа 195 плана парцелације. У Одјељењу се води евиденција и остале планске документације, односно стручних мишљења, урбанистичко-техничких услова и урбанистичко-техничких услова са корекцијом парцеле.

Одјељење за просторно уређење континуирано води активности на измјенама и допунама, те изради нове спроведбене планске документације. Тренутно је у фази израде 38 регулационих планова и 1 зонинг план, од којих је за 17 докумената (Планом рада Одјељења и Програмом рада Скупштине града) предвиђено да се финансирају из буџета, док преосталих 22 докумената, у складу са одредбама Закона о уређењу простора и грађењу, финансирају заинтересовани инвеститори.

Бесправна градња

Процјена броја бесправно изграђених објеката у Бањалуци је 15000-20000. Не постоје поуздане процјене броја, врсте ни површине бесправно изграђених објеката, нити обима бесправних радова и доградњи на постојећим објектима, као ни основни подаци о социо-економским, демографским и другим обиљежјима домаћинства који су власници објеката. Непостојање поузданих информација представља препреку за конципирање трајне политике, као и њеног повезивања са просторним планирањем.

Основни разлози за настајање и развој бесправне изградње су:

- а) демографски механички притисак и неадекватна стамбена и земљишна политика и економија у градовима у периоду социјалистичке урбанизације (око 1970-1990);
- б) неодговарајући, застарио и нефлексибилан систем и концепт урбаног планирања, као и недостатак одговарајућих планова и њихова неприлагођеност трендовима транзиције и дјеловању тржишне економије;
- в) досељавање избјеглих и расељених лица у периоду ратова на простору бивше Југославије (1992-1995);
- г) прогресија економске кризе, незапослености и осиромашења већине популације;
- д) екстензивна и неуспјешна контрола планиране и непланиране изградње;
- ђ) политичко толерисање и генерисање бесправне изградње као неформални облик социјалне политике у периоду радикалне кризе (од 1990. до данас);
- е) високе цијене и врло ограничена понуда грађевинског земљишта и инфраструктуре, обимне, дуготрајне и скупе процедуре за добијање грађевинске дозволе, као и
- ж) недостатак превентивних стамбених политика и стратегија, непотпуна евиденција некретнина, неразвијене методе и модели легализације.

Типологија бесправно изграђених објеката и радова

Разноврсност конкретних појавних облика бесправне изградње и неформалних насеља захтијева и њихову посебну типологију. Критеријуми за ту типологију су: просторно - физичка форма, функционалне карактеристике, правни и својински статус земљишта и објеката, социјални и економски профил и стандард домаћинства у овим насељима, ниво комуналног стандарда и доступности социјалним сервисима. У типолошком погледу разликујемо:

(1) Субстандардна стара насеља која су настала запуштањем и пропадањем старих градских четврти и сеоских насеља на периферији града, која су ширењем града ушла у састав градског подручја. У овим зонама постоји парцелација, односно грађевинске парцеле, које су током времена и доградњама дијељене у псеудопарцеле. Објекти могу бити од стандардних грађевинских материјала, али и импровизовани и претежно су приземни, а рјеђе спратни. Социјална структура је хетерогена. Становништво је или запослено у слабије плаћеним пословима или је незапослено. Ако постоји инфраструктура, она је стара и недовољна, али је могуће њено унапређење.

(2) Градске четврти породичне изградње са дограђеним/реконструисаним стамбеним објектима, које су њихови власници доградили или реконструисали без дозволе. Објекти су приземни и спратни, зидани стандардним материјалима, али запуштени. Постоји инфраструктура коју треба унаприједити. Становници ових четврти припадају нижим и дјелимично средњим социјалним слојевима и имају релативно задовољавајућу доступност социјалним сервисима.

(3) Подручја породичне изградње са дограђеним/реконструисаним помоћним објектима. У овим зонама су рађене обимне доградње и адаптације без дозволе, зато што ни за ове објекте није било могуће добити дозволу за реконструкцију. У овим зонама постоје власнички проблеми, јер се на једној катастарској парцели налази већи број стамбених јединица. Ради се о специфичном облику вишепородичног становања у приземним, рјеђе спратним објектима лошег грађевинског бонитета (напримјер насеља: Лауш, Старчевица, Трла Мочила, итд.).

(4) Подручја непланске изградње на пољопривредном земљишту, на којем је претходно извршена парцелација. Формирање ових зона је карактеристично за посљедњу деценију XX вијека у периферним и рубним зонама града. Објекти су грађени углавном као спратни и вишеспратни, без

дозволе. Накнадно се и парцијално опремају водоводом, канализационом и енергетском мрежом. Велики број ових градитеља су избјегла и расељена лица. Већина градитеља је зидала бесправно да би ријешила егзистенцијални проблем становања (напримјер насеље Куљани, Мотике, Пријечани и сл.).

(5) Бесправна изградња у заштићеним градским и ванградским подучјима, представља углавном узурпацију државног и друштвеног земљишта које је просторним и урбанистичким плановима предвиђено за зоне заштите природних и културних добара, туризам, инфраструктурне коридоре (паркови природе, зоне изворишта, итд.). Објекти су претежно стамбени, али има и оних који су намијењени услугама са туристичким, угоститељским и другим комерцијалним садржајима, солидно комунално опремљени (напримјер насеља: Новоселија, Карановац, Крупа на Врбасу, заштитни појас планираног аутопута и сл.).

(6) Надogradње на постојећим вишеспратним стамбеним зградама. Ради се о изградњи поткровља и нових етажа на постојећим зградама, углавном оних са равним крововима или одступања од издатог одобрења за грађење приликом изградње нових колективних објеката. Проблем није само урбанистички, већ и социјални с обзиром да су те стамбене јединице углавном продате легалним купцима (у централној зони града).

С обзиром на велику покривеност територије урбаног подручја документима просторног уређења, требало би да је развој територије контролисан, али је евидентна честа појава неконтролисаних изградњи, нарочито у области изградње индивидуалних стамбених објеката. Узроци спонтане и неконтролисаних изградњи имају сложену основу, врло често разумљиву и наизглед оправдану, али резултат тога су озбиљне посљедице и врло често негативне промјене у простору.

Санација тих подручја своди се на покушај да се израдом докумената просторног уређења, те планирањем неопходних пратећих и јавних садржаја, заустави неконтролисана изградња а да се тамо, гдје је она већ присутна у тешко измјењивој мјери, створе услови да такве зоне постану секундарни центри града (секундарне агломерације). На тај начин би спонтано настале приградске зоне кренуле путем просторне артикулације и култивисања те би временом биле интегрисане у ткиво града Бања Луке.

Непланску изградњу индивидуалних објеката као најпогоднијег облика рјешавања смјештаја новопридошлих становника Града, Град није успијевао контролисати ни усмјеравати, нити је било начина да се новоотворене зоне грађења опремају без одговарајућих докумената просторног уређења. Израдом регулационих планова којима се то стање санирало, често су стваране велике и нерационалне обавезе за Град, што је резултирало насељима недовољно опремљеним и најосновнијом комуналном инфраструктуром.

Стање спроведбене планске документације за подручје Града Бања Лука оцијењено је као добро и континуирано се врши израда нових и измјене и допуне постојећих планских докумената, а у складу са финансијским могућностима и буџетским средствима. Провођење планских докумената и привођење земљишта коначној намјени зависи од низа фактора, а између осталог од расположивих буџетских средстава, заинтересованости инвеститора и њихових финансијских могућности, поједностављења законских процедура издавања одобрења и сл. Неопходно је кориштење простора ставити у службу квалитета живљења.

Концептуално гледано, проширење града треба планирати „коридорски“, на основу погодне морфологије, терена, утицаја климатских карактеристика котлине у којој се налази Бања Лука као и њених контактних зона, нивоа развијености инфраструктурних коридора или могућности да се она повољно развије и смјерова природног повезивања града са другим центрима.

На нивоу Урбанистичког плана, избалансираним распоредом одређених намјена (јавне функције, радне зоне, објекти непривреде, рекреационе површине) и дефинисањем критеријума и правила за уређење, коришћење и изградњу свих врста објеката и намјена, потребно је створити платформу за конкретније поступке у смислу планирања и реализације уређења простора.

Израда Урбанистичког плана треба да буде основ за израду спроведбене планске документације.

IV.1.8.3 Анализа буџета

Припрема и усвајање буџета

У складу са Законом о буџетском систему Републике Српске, процедура израде Буџета Града за сваку фискалну годину почиње у мјесецу јулу (претходне буџетске године), када Министарство финансија Републике Српске доставља Документ оквирног буџета Републике Српске (у даљем тексту: ДОБ), са макроекономским пројекцијама за трогодишњи период. Министарство финансија Републике Српске, у оквиру поменутог документа, даје и пројекције прихода за јединице локалне самоуправе у Републици Српској.

Према пројекцијама ДОБ-а, као и на бази анализе остварених прихода и расхода у протеклим годинама, Одјељење за финансије сачињава Упутство за припрему буџета Града Бања Лука за наредну фискалну годину и доставља га свим буџетским корисницима, одјељењима и одсјецима Градске управе града Бања Лука. Овим Упутством се буџетским корисницима, одјељењима и одсјецима Градске управе Града, достављају основне инструкције и оквири (прихода и расхода) за припрему захтјева за средствима у буџету Града за наредну годину.

На основу Упутства буџетски корисници израђују буџетски захтјев (захтјев за буџетска средства у складу са достављеним ограничењима из Упутства и захтјев за додатна буџетска средства, која се не могу ускладити са ограничењима). Одјељење за финансије анализира и разматра достављене захтјеве буџетских корисника, те након обављених консултација са корисницима буџета (одржавају се директни састанци са корисницима), припрема Нацрт буџет Града за наредну годину, који се доставља Градоначелнику на разматрање (форма, садржај и изглед буџета утврђена је "Правилником о форми и садржају буџета и извјештаја о извршењу буџета" ("Сл. гласник РС", број 100/13 и 102/16)). Градоначелник, након обављених потребних консултација, утврђује Нацрт буџета и доставља га Министарству финансија Републике Српске, које даје мишљење и препоруке на Нацрт. Истовремено, Нацрт се упућује Скупштини Града на изјашњавање. Након што Скупштина Града прихвати Нацрт буџета, исти се упућује у јавну расправу. Јавна расправа се одвија кроз

неколико облика: у дневном листу „Глас Српске“ као прилог објави се Нацрт буџета за наредну годину са Програмом провођења јавне расправе; на интернет сајту Града Бања Лука (www.banjaluka.rs.ba) објави се Нацрт буџета и линк на који посјетиоци сајта могу дати своје примједбе; јавна расправа организује се у појединим мјесним заједницама на територији Града (5 до 6 локација); Нацрт буџета доставља се и свим Савјетима МЗ.

Након проведених јавних расправа, Одјељење за финансије припрема Приједлог буџета, у који се уврштавају препоруке Министарства финансија Републике Српске (уколико их је било), као и реалне и могуће (проводљиве) сугестије које су биле исказане на самој јавној расправи. Такође, Одјељење за финансије припрема и извјештај о проведеној јавној расправи на Нацрт буџета. Градоначелник, након обављених потребних додатних консултација, утврђује Приједлог буџета, и доставља га Министарству финансија Републике Српске, које даје сагласност на приједлог буџета Града. Истовремено, Градоначелник доставља Скупштини Града буџет на усвајање, заједно са извјештајем о проведеној јавној расправи на Нацрт. Скупштина Града, по добијеној сагласности од Министарства финансија Републике Српске, доноси Одлуку о усвајању буџета Града и Одлуку о извршењу буџета Града за фискалну годину за коју се буџет доноси. Усвојени буџет се доставља Министарству финансија РС. Буџет Града Бања Лука објављује се у „Службеном гласнику Града Бања Лука“.

Буџет се доноси за период од једне фискалне године и важи (реализује се) за годину за коју је донесен. У складу са Законом о буџетском систему Републике Српске, Скупштина Града може, на приједлог Градоначелника, у току године ребалансом мијењати буџет Града. Ребалансом буџета врши се усклађивање буџетских средстава и издатака на нижем, вишем или истом нивоу, а исти се спроводи по поступку идентичном за усвајање буџета. Скупштина може у току године ребалансом мијењати буџет Града у складу са сљедећим принципима:

- приједлози о повећању буџетских издатака морају садржавати мјере за повећање буџетских средстава или за смањење осталих буџетских издатака за исти износ;

- повећање буџетских средстава мора бити усклађено са општим макроекономским оквиром.

У претходном периоду, Скупштина Града усвајала је, сваке године један, а по потреби, и два ребаланса буџета (први ребаланс усвајан је у мјесецима јуну или јулу, а други ребаланс у мјесецу децембру).

Реализација буџетских средстава

Одјељење за финансије, у складу са Законом о трезору Републике Српске и Одлуком о извршењу буџета Града, за сваку фискалну годину, сачињава кварталне финансијске планове потрошње за извршење буџета, у складу са проценом остварења прихода и прилива буџетских средстава. Под кварталним финансијским плановима подразумјевају се оперативни планови потрошње по буџетским корисницима/ потрошачким јединицама за поједине квартале сваке фискалне године, који представљају расположива средства за потрошњу и који, у укупном износу, могу бити мањи или једнаки износу усвојеног буџета. Поступак израде кварталних финансијских планова потрошње подразумјева да буџетски корисници, одјељења и одсјеци достављају захтјеве за потребним

оперативним средствима, које Одјељење за финансије анализира и усклађује, на укупном нивоу, са процјеном расположивих буџетских средстава за квартални период. О одобреним оперативним средствима, обавјештавају се сви корисници буџета.

Током цијеле фискалне године проводи се анализа извршења буџета, односно, анализа остварених буџетских средстава и буџетских издатака у односу на планирани буџет. Посебно се анализирају значајна одступања остварених буџетских средстава и буџетских издатака од планираних, а све како би се реализација буџетских средстава и стварање свих врста обавеза ускладило са стварно расположивим средствима.

Извјештавање о извршењу буџета

Израда финансијских извјештаја прописана је Законом о буџетском систему и Правилником о финансијском извјештавању. Сви периодични и годишњи консолидовани финансијски извјештаји достављају се Министарству финансија у складу са прописаним обрасцима. Исто тако, полугодишњи и годишњи консолидовани извјештај о извршењу буџета (у облику који је одређен Правилником о форми и садржају буџета и извјештаја о извршењу буџета) доставља се Скупштини града у циљу информисања Скупштине и одборника о стању извршења буџета. Битно за нагласити је да поменути извјештај, поред извјештаја о извршењу буџета на Општем фонду, односно, Фонду 01- који представља буџет у ужем смислу - тј., планирана буџетска средства и издатке, обухвата и извршење на рачуноводственим фондовима који нису планирани буџетом: Фонд 02 - фонд прихода по посебним прописима (властити приходи буџетских корисника), Фонд 03 -фонд грантова и Фонд 05 - фонд за посебне пројекте.

Буџетски резултат у периоду 2014. – 2016. године

У Буџету Града Бања Лука, на крају фискалне 2015. и 2016. године, остварен је суфицит, у оквиру планираног буџета (Фонд 01). У 2016. години, исказани нераспоређени суфицит износио је 1,09 милиона КМ, док је у 2015. години, суфицит износио 6,8 милиона КМ. Имајући у виду претходно наведено, може се рећи да је буџет Града стабилан, имајући у виду да је у 2014. години, највећим дијелом као посљедица поплава које су у два наврата погодили подручје Града, евидентиран дефицит буџета у износу од 7,3 милиона КМ. Исто тако, битно за нагласити је да Град, у посматраном периоду, измирује све своје уговорене обавезе на вријеме и у роковима, тако да је буџет Града у потпуности ликвидан.

Прелиминарна анализа буџетског резултата за 2017. годину, показала је да ће и у 2017. години бити настављен тренд остварења буџетског суфицита. У наведеној години биће остварен суфицит у минималном износу од 3 милиона КМ. Исти је резултат, с једне стране, веће реализације прихода у односу на план (реализација прихода, посматрано без књижења који се односе на накнаду по уговорима са инвеститорима је у проценту од 101% у односу на план, односно за око 1,5 милиона КМ већа у односу на план), а с друге стране, дио планираних буџетских расхода и издатака није реализован у планираним износима. Дио расхода и издатака који је био планиран у 2017. години,

а који је остао нереализован, биће највећим дијелом, уврштен у Одлуку о расподјели оствареног суфицита који је стварно расположив за расподјелу за 2017. годину, коју доноси Скупштина Града.

Финансијска анализа по методологији Свјетске банке–пројекат „Самопроцјена општинских финансија (MFSA)“

Град Бања Лука је, од 2011. године укључен у пројекат Свјетске банке под називом „Самопроцјена општинских финансија (MFSA)“. Поменути пројекат подразумјевао је присуство представника Града на неколико радионица, у оквиру којих је презентована методологија Свјетске банке којом се врши утврђивања финансијске позиције јединица локалне самоуправе. Даље у тексту дати су табеларни прегледи финансијске позиције Града као и њихова појашњења, а на бази коришћења поменуте методологије:

Табела: Финансијска ситуација (БАМ)

Опис	2013	2014	2015	2016	Раст 2013-2016
Укупни текући приходи	111.160.055	109.040.498	112.365.781	116.658.869	1,6%
Текући расходи	85.771.700	84.756.429	79.901.232	82.576.098	-1,3%
Текући суфицит (маржа пословања)	25.388.355	24.284.069	32.464.549	34.082.771	10,3%
Отплата дуга (главница, камата, обавезе из претх. периода)	56.656.439	27.985.095	24.120.911	27.106.485	-21,8%
Нето-текући суфицит (нето маржа)	-31.268.084	-3.701.026	8.343.638	6.976.286	160,7%
Капитални приходи	3.370.173	3.512.335	2.995.594	2.522.616	-9,2%
Властити капитални приходи	3.130.171	3.151.784	2.905.471	2.358.115	-9,0%
Капитални трансфери и донације	240.002	360.551	90.123	164.501	-11,8%
Капитални расходи	31.865.594	12.525.708	9.795.741	18.773.229	-16,2%
БИЛАНС НАКОН ИНВЕСТИЦИЈА	-59.763.505	-12.714.399	1.543.491	-9.274.327	46,3%
Суфицит у претходној години	92.124	60.238	99.200	4.962.571	277,7%
Примици од задуживања	58.094.155	5.513.505	5.397.209	5.687.791	-53,9%
Кумулативно стање	-1.577.226	-7.140.656	7.039.900	1.376.035	н/а

- **У 2016. стварни буџет** града Бања Лука износио је 127,5 милиона КМ, од чега је 116,6 милиона КМ из текућих прихода.
- **Просјечни годишњи раст** текућих прихода је био 1,6%, што је резултат мање дозначених државних пореских трансфера, уз раст властитих прихода.
- **Отплате дуга:** У 2013. проведено је рефинансирање кредитних задуженја, што је значајно тренутно уманјило нето маржу. Након тога, због смањења текућих расхода и раста прихода, нето маржа биљежи раст од 2014. године. У 2017. поново је извршено рефинансирање дугова, те је годишња отплата дугова смањена са 22,7 милиона КМ на 17,8 милиона КМ (око 12 милиона КМ у наредним годинама).

- **Текући расходи** су у 2016. износили 82,6 милиона КМ, уз пад од 1,3% у посматраном периоду.
- **Капитални расходи су у 2016. износили 18,7 милиона КМ.** У 2013., 10 милиона КМ уложено је у докапитализацију Топлане. Посматрано у односу на 2013., пад инвестиција је за 16,2%, што је највећим дијелом послједица смањеног кредитног прилива, пада капиталних прихода и извршених санираних штета од поплава у 2014. године из текућих прихода.

Табела: Анализа показатеља

Критеријум/Индикатор	Репер	2013	2014	2015	2016
1. Кредитна способност					
Текући суфицит пре камата / Текући приходи	> 0.3	0,23	0,23	0,29	0,32
Нето текући суфицит (након отплате дуга) / Текући приходи	> 0.2	-0,28	-0,03	0,08	0,1
2. Задуженост					
Станје дуга / Текући суфицит	< 10 год.	7,9	7,9	5,4	4,1
Отплата дуга / Укупни текући приходи	< 10 %	51%	26%	21%	23%
3. Фискална аутономија					
Сопствени порези и ненаменски трансфери/Укупни текући приходи	> 80 %	35%	37%	38%	41%
4. Капитална улагања					
Капитални расходи / Текући приходи	> 40 %	29%	11%	9%	16%
5. Ниво услуга					
Трошкови одржавања / Текући расходи	> 30 %	8%	7%	8%	9%
6 Остало					
Плате и наднице / Текући расходи	> 40 %	43%	43%	45%	44%
Остварени приходи / Планирани приходи	> 95 %	94%	92%	102%	95%
Укупна финансијска имовина / Укупне финансијске обвезе	1,02	1,12	1,12	1,22	1,27
Укупан број локалних службеника/становниство	>25 запосл. на 1000 становн.	7,5	7,4	7,3	7,4

- **Оперативна маржа** се повећала са 23% на 32% текућих прихода, а и **нето маржа** показује знакове пораста, што су позитивне промјене.
- **Терет дуга** се смањује, што је позитивно, али је још увијек висок годишњи удио отплате дуга у текућим приходима.
- Анализа омјера показује потребу за повећањем градске **фискалне аутономије**.
- Учешће **капиталних улагања** осцилира (2013. 10 милиона КМ уложено у докапитализацију Топлане). Изузимајући 2013. учешће ових издатака је у лаганом порасту. Како је успјешно окончан поступак рефинансирања кредитних задужења у 2017. години, створени су услови за додатна капитална улагања у наредном периоду.

Анализа реализације планираних буџетских средстава (Фонд 01-усвојени Буџет) у претходном периоду

Порески и непорески приходи Града у 2016. години реализовани су у износу 112.112.282,26 КМ, а посматрано у односу на 2015. годину, када су ови приходи реализовани у износу од 106.690.047,63

КМ, видљиво је веће извршење прихода у 2016. години за 5.422.234,63 КМ или за 5,1%. У 2014. години, реализација пореских и непореских прихода износила је 103.772.258,39 КМ.

Међутим, битно је истаћи да је први пут у 2016. години, планирана и реализована „Накнада за уређење грађевинског земљишта – по уговорима са инвеститорима за финансирање опремања градског грађевинског земљишта“. Ова накнада реализована је у 2016. години у износу од 4.434.090,16 КМ, а у складу са законским и подзаконским прописима из области уређења простора и грађења. Наведеним актима дата је могућност да се инвеститорима, који неизграђено градско грађевинско земљиште опремају властитим средствима, за исти износ умањи износ накнаде који су дужни уплатити у поступку изградње стамбено пословних објеката (врши се компензација са инвеститорима, за дио прихода који су дужни уплатити, са њиховим улагањима у сталну имовину, земљиште и изграђену комуналну инфраструктуру, а коју су, у складу са закљученим уговорима, исти дужни предати Граду у власништво). Поменуће трансакције не прати кретање новчаног тока, јер се ради о књиговодственој категорији прихода и расхода.

У складу са претходно наведеним, уколико се жели добити прецизна слика о већој реализацији прихода у 2016. у односу на 2015. годину, потребно је посматрати извршење прихода без претходно наведене накнаде. На бази наведеног, може се констатовати да су укупни приходи у 2016. години остварени у износу од 107.678.192,10 КМ и исти су, и поред наведеног, више остварени у односу на 2015. годину, за 1%.

Порески приходи

У односу на остварење пореских прихода у 2015. години (65.862.218,58 КМ), ови приходи су у 2016. години (64.699.894,83 КМ) имали нижу реализацију, те су остварени у износу мањем за 1.162.323,75 КМ или за 1,8%. Главни разлог за нижу реализацију јесте ниже извршење прихода од индиректних пореза у односу на исти период претходне године. У 2014. години, реализација пореских прихода износила је 65.618.069,66 КМ.

Ред. бр.	Приходи	Реализација 2013. година	Реализација 2014. година	Реализација 2015. година	Реализација 2016. година	Инд. 4/3	Инд. 5/4	Инд. 6/5
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Порески приходи	69.265.157,20	65.618.233,80	65.862.218,58	64.699.894,83	95	100,3	98,2

У структури пореских прихода, истиче се следеће:

- Иако је дошло до укупног раста прихода од индиректних пореза УИО БиХ, Град Бања Лука је у 2016. години остварио нижи износ прихода од индиректних пореза, посматрано у односу на 2015. годину. Умањење дозначених средстава последица је раста отплате спољног дуга Републике Српске, као и примјене Одлуке о учешћу општина и градова у приходима од индиректних пореза и начину распоређивања тих прихода („Сл. гласник

Републике Српске“, бр. 56/14 и 41/15), према којој Град, као развијена јединица локалне самоуправе, из године у годину има мањи проценат учешћа у укупним средствима од индиректних пореза који је на располагању јединицама локалне самоуправе у Републици Српској;

- **Порези на имовину** остварени су у укупном износу од 6.917.675,55 КМ или 77,5% у односу на план за 2016. годину (8.930.000,00 КМ). Посматрано у односу на 2015. годину, када је по основу ових пореза остварено 5.465.171,88 КМ, реализација у 2016. години значајно је повећана и то за 26,6%. Наиме, у 2016. години остварен је, по први пут од почетка примјене Закона о порезу на непокретности, значајан раст прихода од пореза на непокретности у односу на претходне године. Законом о порезу на непокретности („Службени гласник Републике Српске“, број 91/15), јединицама локалне самоуправе у Републици Српској дата је могућност администрирања, контроле и наплате ове врсте пореза. У складу са наведеним, Скупштина Града је донијела Одлуку о вриједности непокретности по зонама на територији Града за 2016. годину („Службени гласник Града Бања Лука“, број 2/16) и Одлуку о утврђивању пореске стопе за опорезивање непокретности на подручју Града Бања Лука у 2016. години („Службени гласник Града Бања Лука“, број 30/15), којом је прописана пореска стопа за опорезивање непокретности повећана за 0,02% и износила је 0,20%, а уведена је, по први пут, и пореска стопа на непокретности у којима се непосредно обавља производна дјелатност, у висини од 0,10%. Све претходно побројане одредбе подзаконских и законских аката, условиле су већу реализацију ових прихода у 2016. у односу на 2015. годину;
- **Приходи по основу заосталих обавеза** односе се на репорограмиране/ неизмирене обавезе из ранијег периода по основу пореза на промет производа и услуга, и нижа реализација у 2016. години у односу на 2015. годину је очекивана, с обзиром да се из године у годину отплаћују неизмирене обавезе по овом основу;
- **Остали порески приходи** у 2016. години имају процентуално значајан раст (већа реализација у 2016. години за 68,2% у односу на 2015. годину), а исти се односи на раст пореза на добитке од игара на срећу у износу од око 45.000,00 КМ.

Непорески приходи

Реализација непореских прихода у 2016. години је у износу од 47.412.387,43 КМ. Посматрано у односу на реализацију у 2015. години, када је остварење износило 40.827.829,05 КМ, видљиво је веће извршење ових прихода за 16,13% (појашњење за значајан раст ових прихода дато је у пасусу у којем је објашњен раст укупних пореских и непореских прихода - реализација непореских прихода у 2016. години, посматрано без накнаде за уређење грађевинског земљишта са инвеститорима, је у износу од 42.978.297,27 КМ). Реализација непореских прихода и у 2016. и у 2015. години, виша је у односу на 2014. годину, када су непорески приходи остварени са 38.154.188,73 КМ. У вези са претходним, треба истаћи да су настављене одређене активности одјељења и одсјека Градске

управе покренуте у претходном периоду, у циљу заустављања пада реализације као и повећања наплате непореских прихода. С обзиром да је дошло до повећања реализације само одређених врста непореских прихода, мјере и активности које су дале одређене резултате у повећању, биће проширене и на остале непореске приходе те настављене и додатно интензивирани у 2018. и наредним годинама.

Ред. бр.	Приходи	Реализација 2013. година	Реализација 2014. година	Реализација 2015. година	Реализација 2016. година	Инд. 4/3	Инд. 5/4	Инд. 6/5
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Непорески приходи	37.897.788,76	38.154.188,73	40.827.829,05	47.412.387,43	101	107	116

Важно за напоменути је да се од 2014. године реализација једног дијела властитих прихода буџетских корисника (институције средњег образовања, за приходе који се наплаћују на име накнаде за ванредно школовање-у складу са одобрењем Министарства просвјете и културе Републике Српске; по основу продаје роба и услуга школског ресторана Угоститељско-туристичке-трговинске школе и економије Пољопривредне школе; Туристичке организације Града; Центра за развој пољопривреде и села; ЈУ Спортски центар „Борик“ (по основу прихода и примитака од угоститељске дјелатности)), врши путем посебног намјенског рачуна, односно, путем Фонда 02–фонда прихода по посебним прописима. Наведено значи да властити приходи и примици као и припадајући расходи и издаци наведених корисника нису планирани у оквиру буџета, а поменута могућност дефинисана је годишњим Одлукама о извршењу буџета Града. Властити приходи, реализовани/наплаћени путем Фонда 02, остварени су у износу од 632.639,79 КМ у 2016. години, док је реализација у 2015. години била у износу од 717.169,51 КМ. У оквиру годишњих извјештаја о извршењу буџета, Скупштина Града се извјештава о реализацији прихода и расхода у оквиру овог фонда.

Грантови

Грантови (донације) су у протеклом периоду, највећим дијелом, евидентирани путем Фонда 03–фонда грантова, што значи да су реализовани путем рачуна посебних намјена и нису били планирани буџетом Града (у моменту планирања буџета Одјељење за финансије не располаже свим потребним информацијама о донацијама које могу бити оставрене у току буџетске године). Без обзира на наведено, у оквиру годишњих конослидовних извјештаја о извршењу буџета, исказани су подаци о оствареним и реализованим донацијама на рађунима Града.

Реализација грантова, који су били планирани буџетом, била је значајнија у 2016. години у односу на 2015. годину. Наиме, поред суфинансирања заједница етажних власника за радове на санацији лифтова у појединим улицама на територији Града (што се на наведеној ставци планира из године у годину) у 2016. години реализован је грант "Електрокрајине" по основу уговора о суфинансирању изградње електроенергетске кабловске канализације у Пословној зони „Рамићи-Бања Лука“

Примици за нефинансијску имовину

На позицијама "Примитака за нефинансијску имовину" евидентирани су примици остварени продајом градског грађевинског земљишта, примици од продаје сталне имовине намијењене продаји (гараже, пословни простори и др.), примици од залиха материјала, учинака, роба и ситног инвентара, амбалаже и сл., као и примици по основу пореза на додатну вриједност. Примици за нефинансијску имовину у 2016. години реализовани су у износу од 1.797.989,75 КМ, што је за око 43% ниже у односу на претходну годину (реализација у 2015. години била је у износу од 3.148.982,70 КМ). Укупна реализација у 2016. години знатно је нижа у односу на претходну буџетску годину, из разлога што је у 2015. години остварена значајна продаја градског грађевинског земљишта у оквиру Пословне зоне у Рамићима, као и значајнија наплата пореза на додатну вриједност у склопу пројекта КфW „Градски систем водоснабдијевања и одвођења отпадних вода у граду Бања Лука“.

Примици од финансијске имовине

Поменути примици обухватају примитке од финансијске имовине (примици од ХОВ, обвезница и наплате датих зајмова) и примитке од задуживања. У структури ових примитака, значајно веће учешће су, у протеклом периоду, имали примици од задуживања. У 2015. години исти су износили 4,5 милиона КМ, а готово идентичан износ био је реализован и у 2016. години. Наведени износи представљали су реализацију одобрених кредитних задужења из претходног периода (на пр., наставак улагања у Пословној зони „Рамићи-Бања Лука“) као и реализацију краткорочних кредитних задужења (за побољшање ликвидности) у износима од 3, односно, 3,5 милиона КМ, годишње.

Примици од задуживања

С обзиром на значај примитака од задуживања као битног извора финансирања капиталних инвестиција, те имајући у виду значајну оптерећеност буџета Града годишњим износима главнице и камата по раније одобреним кредитним задужењима (која су одобравана за реализацију инфраструктурних пројеката), а који су износили око 22 до 23 милиона КМ годишње, битно за истаћи је да у првом полугодишту 2017. године успјешно окончан поступак рефинансирања дугорочних кредитних обавеза Града. Наведеним поступком, извршено је рефинансирање дугорочних кредитних задужења у износу од 71,5 милиона КМ, те су на овај начин обезбијеђена додатна средства у буџету за реализацију других значајних пројеката од интереса за Град (износ камата и отплата је, након поступка рефинансирања, за 8,2 милиона КМ мањи у односу на почетни буџет за 2017. годину - први план за 2017. годину за наведене намјене био је 23 милиона КМ).

Дугорочни дуг прије рефинансирања:

- Просјечна к. с. 7,1%
- Просјечан год. ануитет 19,6 мил. КМ
- Стопа задужености 18,5% (јануар 2017. г.)

- **Дугорочни дуг после рефинансирања:**
- Просјечна к. с. 4,3%
- Просјечан год. анuitет (без Топлане 11,9 мил. КМ)
- Стопа задужености 10,5% (2018. г.)

Даље у тексту приказана је финансијска пројекција за период од 2018-2025. године за текуће дугорочне кредите код домаћих комерцијалних банака и ино банака, на дан 31.01.2018. године, а наконведеног поступка рефинансирања:

	План 2018	План 2019	План 2020	План 2021	План 2022	План 2023	План 2024	План 2025
1. Редовни приходи у 2017. години	114.050.121	114.050.121	114.050.121	114.050.121	114.050.121	114.050.121	114.050.121	114.050.121
2. Годишњи анuitет	11.863.960	11.850.828	12.378.494	12.907.849	12.795.914	12.683.979	10.764.809	10.650.691
3. Проценат задужености	10,40%	10,39%	10,85%	11,32%	11,22%	11,12%	9,44%	9,34%
4. Законско ограничење задужења 18%	20.529.022	20.529.022	20.529.022	20.529.022	20.529.022	20.529.022	20.529.022	20.529.022

Финансијска пројекција пословања пружа гаранцију сервисирања дуга из остварених текућих прихода као испуњење законских ограничења у погледу задуживања Града. Ова пројекција је урађена за реализоване (текуће) кредите код домаћих комерцијалних и ино банака на дан 31.01.2018. године, под претпоставком да ће изворни приходи Града Б. Лука у свим годинама отплате кредита бити у нивоу прихода из претходне године (изворни приходи Града у 2017. г. износе 114.050.121,00 КМ).

Дакле, **укупно остварена буџетска средства** у 2016. години износила су 122.765.783,00 КМ, и иста су реализована више за 3,4% у односу на 2015. годину (118.749.699,00 КМ), односно, више за 5% у односу на 2014. годину (116.466.860,89 КМ).

Активности у будућем периоду

У будућем периоду, а у циљу повећања буџетског оквира и ефикасног и ефективног трошења буџетских средстава, планиране су следеће активности:

- Наставиће се пројекти везани за повећање ефикасности рада Градске управе: дигитална трансформација и „Управљање имовином“. У 2018. години наставиће се активности на потпуном обухвату имовине Града (земљиште, станова, пословни простори, гараже, јавне

површине и др.), успостављању потребних евиденција, а све у циљу стварања прихода и одржавања стабилности буџета Града,

- Предузеће се активности на већем обухвату обвезника пореза на непокретности, као једног од кључног прихода,
- Извршиће се ажурирање постојећих и креирање нових база података о непореским приходима, што укључује и податке о обвезницима и друге информације битне за утврђивање, обрачун и наплату непореских прихода, који су у надлежности Града, те ће се наставити активности на повећању реализације непореских прихода (програм "Мјере за повећање прихода"),
- Радиће се на унапређењу механизма и предузимање мјера за повећање властитих прихода осталих буџетских корисника и
- Проводиће се активности на унапређењу финансијске дисциплине и рационализације буџетске потрошње код свих буџетских корисника.

IV.2. Стратешко фокусирање

SWOT анализа представља мост између садашњег стања, које је утврђено анализом, и жељеног будућег стања које се дефинише стратешким планом развоја. Овај концепт нам даје систематску анализу пријетњи и прилика као и њихово усаглашавање са јаким и slabим странама града. SWOT анализа обезбјеђује информације корисне за усклађивање капацитета и способности Градске управе са окружењем у којем дјелује.

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
• Карактеристике главног града – сједиште институција РС • Средњоевропски дух Града • Отвореност Града, са великим приливом људи, добара и услуга • Одличан географски положај Града • Центар природне регије • Центар друштвених збивања на међуентитетском нивоу • Регионални центар у прекограничном смислу - близина Хрватске, Србије и Словеније • Универзитетски, културни и здравствени центар регије • Квалитетни високообразовани људски ресурси • Повезаност са домаћим, регионалним и међународним тржиштем • Добра саобраћајна повезаност са сусједним земљама • Близина аеродрома • Добра мрежа локалних и магистралних путева • Просјечна старост становништва нижа од просјека РС • Позитиван природни прираштај • 70,2% радно активног становништва (15-64 године) • Град је сертификован као повољно пословно окружење – BFC SEE • Позитиван тренд предузетништва • Унапређене процедуре - смањени трошкови и вријеме регистрације предузетника • Смањени неки парафискални намети • Постоје подстицаји у области предузетништва на локалном нивоу • Постоји градска инфраструктура за развој предузетништва (ICBL, CIDEA)	• Висока стопа миграције из села у град - 85% територије је рурално подручје, а 75% становника живи у урбаном дјелу • Одлазак младих са села, велики број сеоских старачких домаћинстава • У неким руралним МЗ је веома смањен број становника између два пописа, док је у другим знатно повећан • Неријешена инфраструктура у бројним приградским насељима • Ниска привредна активност, нарочито у руралним подручјима • Приватни сектор чине углавном микро предузећа и предузетници • Иако расте добит предузећа, расту и губици • Велика површина необрађеног пољопривредног земљишта - недовољно развијена пољопривреда • Додјела подстицаја за рурални развој не даје довољно резултата • Недовољно развијена прерађивачка индустрија • Запосленост доминантно у услужним дјелатностима или јавном сектору • Одлив радне снаге – одлазак у иностранство због боље плаћених послова • Недостатак радне снаге у ИТ сектору, металопрерађивачкој, грађевинској, дрвопрерађивачкој и кожарској индустрији, те појединим услугама • Непостојање одговарајућих програма и капацитета за преквалификацију и доквалификацију радне снаге • Нема система и капацитета за праћење и вредновање утицаја програма подстицаја на економски развој • Слаб прилив страних инвестиција

• Доступна подршка за start up • Транспарентна додјела пословних простора у власништву Града • Добро организована Градска управа • Транспарентан рад Градске управе • Буџет Града је стабилан и у потпуности ликвидан • Дефинисане јавне политике у великом броју области • Изузетни природни ресурси • Велика површина квалитетног пољопривредног земљишта • Град са великим бројем зелених површина - један од најзеленијих градова у Европи • Добра покривеност планском документацијом • Бања Лука има утемељен отворени систем изградње, која није блоковска • Постојање кључних инфраструктурних објеката: фабрика воде, регионална депонија, еко топлана • Довољан капацитет фабрике воде за будући развој Града и веома добар квалитет воде за пиће • Губици воде у водоводној мрежи - 30,44% (по IWA методологији) • Повећан обухват услугама водоснабдијевања и одводње отпадних вода, посебно у периоду 2012-2016. године • Локални водоводи прелазе у надлежност „Водовода“ а.д. Бања Лука, што ће омогућити већу ефикасност у управљању овим системима • Постојање регионалне санитарне депоније за одлагање комуналног отпада • Потпуна покривеност територије Града услугом сакупљања и одвоза комуналног отпада • Добро ријешен стационарни саобраћај – паркинг систем • Од сезоне 2017/18 - увођење даљинског гријања на биомасу • Изграђена електродистрибутивна мрежа	• Неријешени имовински односи на подручју Града који стварају проблеме у обезбијеђивању локација за директне стране и домаће инвестиције - лоше јавне евиденције • Недовољан број пословних зона • Законска ограничења у дефинисању пакета олакшица за нове инвеститоре • Дугогодишње одлагање израде Урбанистичког плана • Неплански развој приградских насеља • Споро и неадекватно рјешавање проблема бесправне градње • Недовољни финансијски капацитети Града за улагања у инфраструктуру (недовољно средстава за одржавање постојеће инфраструктуре, а нарочито за нова улагања) • Непостојање система за пречишћавање отпадних вода из јавне канализације • Испуштање индустријских отпадних вода у површинске водотоке без третмана и у канализациони систем без предtretмана • Недовољна покривеност канализационом мрежом (око 40% урбаног дијела града није покривено канализационом мрежом, а у руралним подручјима не постоје изграђени канализациони системи) • Недовољна покривеност урбаног дијела града системом даљинског гријања • Коришћење еколошки неприхватљивих енергената у индивидуалним ложиштима (већином угаљ лошег квалитета) • Ниска енергетска ефикасност јавних и приватних објеката • Недовољна близина електроенергетских извора • Недовољан број паркинг мјеста у центру града и стамбеним блоковима за повећан број возила • Непостојање јавног предузећа за градски превоз, градску чистоћу и зелене површине • Неадекватна контрола квалитета воде у локалним водоводима • Неуређеност обала и корита ријеке Врбас и других водотокова
--	--

• Развијен ИТ сектор, нарочито у приватном сектору • Квалитетни и компетентни ИТ кадрови • Развијен сектор услуга • Изузетна гастро и угоститељска понуда • Развијен манифестациони туризам • Развијен јавни и приватни сектор у здравству уз карактеристике здравственог туризма • Богато културно-историјско наслеђе • Развијена мрежа установа и организација у области културе • Развијен НВО сектор • Добра брига о рањивим групама • Добра инфраструктура и квалитетни кадрови за основно, средње и високо образовање • Дуга спортска традиција са врхунским резултатима на највећим свјетским и европским такмичењима • Статус „Европски град спорта 2018. године“ • Регионални лидер у области цивилне заштите – добро опремљени савременим средствима, опремом и обученим кадровима • Безбједна заједница која промовише сигурност кроз превенцију повреда и насиља, те ублажавања посљедица природних катастрофа	• Непостојање континуираног и системског мониторинга земљишта • Недовољан број зелених острва за одвојено сакупљање искористивих материја из комуналног отпада (РЕТ, МЕТ, стакло и папир) • Неадекватно збрињавање опасног отпада као и посебних категорија отпада (медицински, анимални и др.) • Недовољно искориштен туристички потенцијал града • Недовољна понуда смјештајних капацитета у односу на потражњу • Недостатак инфраструктуре за конгресни туризам – непостојање конгресног центра • Непостојање јединствене и транспарентне евиденције корисника свих видова социјалне заштите и других врста помоћи што негативно утиче на ефикасност и ефективност система • Недовољан број објеката предшколског образовања • Недовољан број и неодговарајући квалитет спортске инфраструктуре • Недостатак простора за рекреацију и зелених урбаних површина • Повећан број спортских организација али без значајнијих резултата
ШАНСЕ	ПРИЈЕТЊЕ
• Добра сарадња са републичким институцијама, чије је сједиште у Бањој Луци • Прекогранична и регионална сарадња • Близина тржишта Европске уније • ЕУ интеграције – могућности коришћење европских и међународних фондова и других извора финансирања • Кандидатура за Европску престоницу културе • Smart City концепт • Green City концепт • Изузетни и диверзификовани природни ресурси	• Вјеродостојност података о броју и структури становника • Неповољан општи политички амбијент • Пријетња да Град (п)остане само административни центар - изостанак развоја других капацитета Града • Пад прихода од индиректних пореза због мале стопе привредног развоја и вањског дуга РС-а • Низак ниво страних инвестиција • Недостатак средстава за улагање у привреду и прерађивачку индустрију под повољним условима • Присуство сиве економије • Одлазак младих и висококвалификованих кадрова

• Велики енергетски потенцијал и могућности за коришћење обновљивих извора енергије – нарочито термалних извора • Изградња хидроцентрале и мини-хидроцентрала на ријеци Врбас и притокама • Незагађена животна средина (ваздух, вода) • Постојање доброг законодавства из области заштите животне средине и његова примјена • Постојање Фонда за заштиту животне средине и енергетску ефикасност • Богатство квалитетним шумама • Квалитетни модели државних подстицаја у области предузетништва и пољопривреде • Унапређење законодавства у области локалног економског развоја • Рурални развој • Повољни услови за развој сточарства • Прилив страних директних инвестиција • Јавно-приватна партнерства • Развој прерађивачке индустрије • Развој ИТ индустрије и велике могућности за улагања у овај сектор • Развој авио-саобраћаја • Инвестиције из дијаспоре • Велики потенцијал за развој конгресног, здравственог и ловног туризма	• Неусаглашеност уписне политике и планова и програма рада у стручним школама са потребама тржишта рада • Супротстављени трендови на тржишту радне снаге – раст суфицитарних и пад дефицитарних занимања • Недостатак механизма за преквалификацију и доквалификацију радника у складу са потребама тржишта рада • Недовољно развијена свијест грађана о заштити животне средине • Климатске промјене • Загађење водотока • Неплански развој приградских подручја који не прати одговарајући инфраструктурни развој • Бесправна градња • Повећање броја моторних возила са истом мрежом саобраћајне инфраструктуре • Непоуздане евиденције и нејасни имовинско-правни односи, укључујући и имовину локалне самоуправе (због нехармонизованих закона) • Компликовано, споро или недовољно јасно законодавство
--	--

Компаративне, конкурентске и јединствене предности Града Бања Лука

Компаративне предности	Конкурентске предности	Јединствене предности
Стратешки положај	Карактеристике главног града и административни центар – добра сарадња са републичким институцијама	
Географски положај	Близина међународног тржишта – Хрватска, Словенија, Србија	
Развијена саобраћајна инфраструктура и комуникационе мреже у земљи и иностранству	Аеродром Аутопут – веза са Коридором X Даље повезивање путне мреже – Коридор СЗ	
Један од најзеленијих градова Европе	Уређени паркови, велике зелене површине и алеје уљепшавају изглед града и чине ваздух чистијим	
Атрактивна дестинација за потенцијалне инвеститоре	Град сертификован као повољно пословно окружење у Југоисточној Европи (посједовање BFC SEE сертификата)	
Универзитетски центар регије у којем се школују квалитетни високошколски кадрови	Универзитет Бања Лука и неколико приватних универзитета са великим бројем факултета I, II и III циклуса студија	
Развијена мрежа здравствених институција	Развијен здравствени туризам (медицинска рехабилитација, дентални туризам, естетска хирургија)	
Разноврсни природни ресурси и обновљиви извори енергије	Коришћење биомасе за гријање од 2017/18. године	
Термалне воде	Потенцијал за коришћење термалних вода за бањски туризам	Врућице – природне бањице вруће воде поред Врбаса
Хидроенергетски потенцијали	Изградња хидроцентрале и мини-хидроцентрала	
Потенцијал ријеке Врбас за развој туризма	Развијен рафтинг на Врбасу са пратећом понудом, садржајем и услугама	Ноћни рафтинг на Врбасу (на освијетљеним стазама)
Тврђава Кастел као културно-историјски споменик	Тврђава Кастел као локација одржавања бројних културних догађаја и манифестација	

Производи и услуге са потенцијалом за брендирање	Брендирани производи и услуге	Змијањски вез, дајак, бањалучки ћевап
Развијен манифестациони туризам	Велики број препознатљивих етно и других фестивала, спортских и културних догађаја	<i>Drill and Chill</i> фестивал, Демо-фест, Кочићев збор, Ћевап фест
Богато културно-историјско наслеђе	Кандидатура за Европску престоницу културе	
Развијена угоститељска понуда	Велики број угоститељских објеката са препознаљивом гастрономском понудом	
Квалитетни и компетентни ИТ кадрови	Развијен приватни сектор у области ИТ индустрије	
Добро организована Градска управа	Дигитализација и систематски развој е-управе	
Развијен систем комуналних и других услуга за грађане	Систематски развој „паметних услуга“ (електронске наплатне станице за издавање паркинг картица које се напајају на соларну енергију, е-регистар прописа) и даље увођење Smart City обиљежја	

Стратешки фокуси

На основу детаљне ситуационе анализе, као и издвајањем компаративних, конкурентских и јединствених предности и њиховим спајањем са вањским приликама, с једне стране, и повезивањем слабости и пријетњи, с друге стране, Развојни тим града Бања Лука уз стручну помоћ консултаната, препознао је и предложио Партнерској групи и широј локалној заједници стратешке фокусе у наредних десет година:

1. Унапређење повољног пословног окружења, јачање локалне привреде и привлачење нових директних инвестиција⁸²

Унапређење повољног пословног окружења је предуслов за јачање локалне привреде, а улога Градске управе у том процесу, као и сарадња са приватним сектором путем јавно-приватног дијалога и партнерства, су од кључног значаја. Повољно пословно окружење подразумијева обезбјеђење адекватних услова за оснивање, раст и развој локалних МСП и предузетништва; предвидљивост и стабилност услова пословања; осигурање адекватних јавних политика на локалном нивоу (стратегија, програма, мјера, итд.) и предлагање иницијатива за унапређење законодавства и јавних политика на вишим нивоима.

⁸² У складу са принципима Сертификације градова и општина са повољним пословним окружењем у Југоисточној Европи - *Business-Friendly Certification – South-East Europe (BFC SEE)*

Јавно-приватни дијалог ће се и даље промовисати и одвијати са свим актерима – кроз рад Савјета за економска питања и развој (Привредни савјет), анкетање привредника, директне контакте са представницима инвеститора и МСП, предузетницима, сајмове, форуме, округле столове са привредницима, организацију B2B сусрета и др.

Јачање јавно-приватног дијалога кључно је за боље разумијевања потреба привредника, њихових планова за развој, као и прикупљања приједлога и иницијатива за побољшање конкурентности локалних МСП и предузетника, како на домаћем, тако и на иностраном тржишту. Градска управа је покретач јавно-приватног дијалога, кључни актер у стварању повољних услова за привлачење домаћих и страних инвестиција и стратешком управљању локалним економским развојем. У том смислу, јачање капацитета локалне управе за континуирано праћење, прикупљање и анализу података са циљем налажења адекватних рјешења за конкретне проблеме привредног сектора, препознато је као један од битних фокуса у наредном периоду.

Такође, овај стратешки фокус обухвата даље унапређење политике управљања градским грађевинским и пољопривредним земљиштем; израду планске документације за потребе грађења пословних зона и објаката (и њена дигитализација – у складу са другим стратешким фокусом); рјешавање правно-имовинских односа на локацијама за инвестирање и њихово инфраструктурно уређење. Посебан значај има унапређење постојећих и развој нових пословних зона при чему је неопходна адекватна промоција понуде пословних зона за инвеститоре, превасходно за индустријске капацитете. Осим изградње пословне, комуналне и саобраћајне инфраструктуре, развој пословних зона захтијева транспарентан и свеобухватан система подстицаја, предвидљивост трошкова пословања, а прије свега, поједностављене административне процедуре.

Даље, повољно пословно окружење подразумијева развијен систем основних и напредних услуга за приватни сектор, од којих многе почивају на принципима е-управе. Стога, унапређење постојећих и увођење нових услуга за привреднике - постојеће и будуће инвеститоре, нарочито побољшање услуга за издавање различитих дозвола у надлежности Градске управе, ће бити један од кључних задатака овог стратешког фокуса.

Промоција града Бања Лука, као повољне локације за инвестирање, обухвата активности усмјерене на циљано и систематско привлачење како домаћих, тако и страних инвеститора. Унапређење промотивних материјала, садржаја намијењених потенцијалним инвеститорима на интернет страници града, директни контакти са инвеститорима путем разних комуникационих канала, те јачање капацитета Градске управе за сарадњу са инвеститорима требало би, између осталог, значајно допринијети повећању нових инвестиција на подручју града.

На основу ситуационе анализе, утврђено је да су улагања у развој прерађивачке индустрије и успостављање функционалних механизма за развој радне снаге у складу са потребама тржишта рада стратешки важни за будући развој града. Ово се посебно односи на сектор ИТ, електроенергетски сектор, сектор металопрераде, дрвопрераде, текстилно-кожарске индустрије и прехранбене индустрије. Нарочито у прерађивачкој индустрији, брзи развој технологија и потребе на тржишту радне снаге, захтјевају радну снагу која, осим знања добијених током редовног школовања има и практична знања, која све више подразумевају управљање сложеним производним процесима и руковање компјутеризованим машинама и алатима, што често захтева виши степен стручности и континуирано усавршавање.

Као важан дио овог стратешког фокуса, водиће се рачуна о инклузивној политици, односно о стварњу једнаких могућности и за запошљавање особа са инвалидитетом, а посебно за запошљавање жена и млађе популације.

2. Развој Града као модерне урбане средине, засноване на концепту *Smart City*, угодне за живот свих грађана

Концепт *Smart City* („паметан град“) представља савремену тенденцију у управљању урбаним развојем, која се заснива на интеграцији информационих и комуникационих услуга са интернет технологијом познатијом као „Интернет ствари“ (*Internet of Things*). У условима кључних технолошких, економских и еколошких промјена, модерна, „паметна“ рјешења, заснована на технолошком развоју, нису само избор, него и потреба за град Бања Луку. Град Бања Лука нема израђену Стратегију дигитализације али је у току процес прикупљања информација везаних за евентуалну припрему овог документа, те размјену искустава с другим градовима ради преноса знања и искустава у овој области.

Развој „паметних“ урбаних средина је и један од циљева Европске уније, нарочито када су у питању метрополе, са сложеном структуром, развијеном мрежом институција и услуга, које треба поједноставити и учинити их доступним великом броју становника и посјетилаца, са разноврсним потребама и интересовањима. Међународни примјери добре праксе у увођењу *Smart City* приступа су Амстердам, Барселона, Мадрид, Стокхолм, а у региону је то град Љубљана.

Европска агенда за дигитализацију до 2020. године⁸³ промовише концепт одрживог развоја заснован на коришћењу *smart* технологија, као и на обједињеном дигиталном тржишту. Европска унија нарочито подржава иновације и инвестирање у информационо-комуникационе технологије намијењене унапређењу јавних услуга и њиховој бољој доступности грађанима и приватном сектору.

Циљ је да се осигура управљање јавним простором и јавним услугама на ефикаснији, ефективнији, безбједнији начин, чиме се олакшава или унапријеђује свеукупан квалитет свакодневног живота грађана и пословања приватног сектора у граду. Увођење овог концепта представљаће важан искорак ка праћењу савремених трендова развоја, што би уврстило град Бања Луку у групу напредних и модерних европских и свјетских градова. У наредних десет година, град треба да се фокусира на постепену модернизацију, укључујући сљедеће:

- Увођење широког дијапазона електронских или дигиталних технологија у све аспекте урбане инфраструктуре града (саобраћај, комуналне услуге, заштита животне средине, безбједност и др.),
- Коришћење *smart* технологија и online услуга у свакодневном животном и радном окружењу (online куповина, плаћање телефоном путем *smart* апликација електронски састанци, телеконференције, интернет форуми, итд.),
- Наставак увођења информационо-комуникационих технологија у рад Градске управе и јавних комуналних предузећа, пружање електронских услуга и одговарање на захтјеве грађана и привредника у реалном времену или у најкраћем могућем року (е-управа),

⁸³ Europe's Digital Agenda 2020 - http://eige.europa.eu/resources/digital_agenda_en.pdf

- Боље умрежавање, информисање грађана, испитивање јавног мњења, размјена знања и искустава електронским путем (e-learning, информативни touch-screen пултови, испитивање задовољства корисника услуга путем електронских да/не анкета, е-комуникација управе и грађана).

Постепеним увођењем *Smart City* концепта, задовољава се принцип инклузије и већој мјери се побољшава доступност услуга, смањују се физичке препреке и унапријеђује квалитет живота, нарочито, за особе са инвалидитетом.

3. Развој Града као еколошки одрживе, комунално опремљене и енергетски ефикасне средине, засноване на концепту *Green City*

Бања Лука је један од најзеленијих градова у Европи. Бројни паркови, зелене површине, алеје и рекреативне зоне представљају њену значајну компаративну предност и велику шансу да постане један од водећих градова са одликама *Green City* у региону. Зато је одрживо управљање зеленим површинама и другим природним ресурсима на територији града препознато као један од кључних стратешких фокуса и циљева интегрисаног развоја у периоду 2018-2027. године.

Концепт „зеленог“ града (*Green City*) подразумеива уређење зелених урбаних површина, паркова, рекреативних зона, обала Врбаса и притока и управљање природним ресурсима на одговоран и креативан начин. Сагледавају се како естетски, тако и функционални аспекти, са фокусом на заштиту урбане животне средине, у контексту друштвеног и економског развоја. Посебан потенцијал представљају зелена подручја око Града (Бањ брдо, Старчевица, Шибови, Траписти,...) за развој рекреативних садржаја, спорта, те здравог стила живота.

Green City је интегрисан приступ управљању свим еколошким аспектима у локалној заједници, укључујући: квалитет воде, водоснабјевања, прикупљања и пречишћавања отпадних вода, квалитет ваздуха, еколошко управљање отпадом (сепарација и рециклажа), коришћење обновљивих извора енергије, даљинско гријање на биомасу, регулисање саобраћаја и смањење емисије штетних гасова увођењем аутобуса на електрични погон или јавно доступних бицикала, редукција буке и уређење зелених јавних површина – паркова, алеја, кружних токова, рекреативних зона и осталих, елементарних и напредних услуга за грађане на цијелом подручју, а нарочито у приградским и сеоским подручјима која још обилују инфраструктурним проблемима.

Green City је једна врста неформалног савеза градова и општина широм свијета, који имају исти циљ – смањење штетних утицаја на животну средину тако што ће смањити количину отпада, проширити рециклажу, проширити отворени, зелени простор и тргове ради боље искоришћености земљишта и економичне изградње стамбених блокова, те пружити подршку локалним привредницима и предузетницима кроз подстицаје за дјелатности које не угрожавају животну средину или које промовишу њену заштиту.

Одрживост зеленог јавног простора посматра се и планира како квантитативно (у смислу површине односа зелених површина и грађевинског земљишта и задатих еколошких параметара, цијена озелењавања и одржавања), тако и квалитативно (на који начин је тај простор оплемењен, како изгледа, какву функцију има, које садржаје нуди и сл.).

Осим еколошког аспекта, („паркови су плућа града“), паркови, рекреативни простори, дјечија игралишта и друге зелене јавне површине развијају културу његовања и кориштења јавног простора, али су и мјеста у којима грађани и посјетиоци проводе своје вријеме, па на тај начин доприносе друштвеној кохезији. Из тог разлога, развој садржаја на тим просторима је од кључног значаја.

У неким градовима постоје и примјери добре праксе остваривања економске користи, кроз комерцијалне садржаје, уштеде енергије, итд. Садржаји који се нуде у оквиру зелених јавних површина се могу значајно обогатити комбиновањем два концепта - Green City и Smart City.

4. Развој Бања Луке као Европске престонице културе, града спорта, здравља и знања

Четврти стратешки фокус односи се на инфраструктурно опремање културних, спортских, здравствених и образовних институција, јачање капацитета људских ресурса, обогаћивање постојећих и развој нових садржаја у циљу побољшања квалитета живота грађана и понуде атрактивних и корисних садржаја посјетиоцима града Бања Лука.

Град Бања Лука располаже великим потенцијалом за развој културе, а кандидатура за статус Европске престонице културе 2024. године, је шанса за Бања Луку, не само да се боље позиционира на културној карти Европе и оствари међународну сарадњу, већ и за даље инфраструктурно унапређење, увођење нових културних садржаја и остваривање економске користи. Стицање статуса Европске престонице културе⁸⁴ је прилика за међународну афирмацију Града али и шанса за његов веома брз и свеобухватан развој и ефективан начин за подизање културног и свеукупног квалитета живота у граду. Овај престижни статус може дати значајан допринос бољем остваривању резултата и у свим претходним стратешким фокусима. Искуства градова који су претходно носили ову титулу све више се користи као средство за остварење повољних привредних и друштвених циљева у бројним областима (туризам, угоститељство, услуге, саобраћај и др.).

Остале одреднице овог стратешког фокуса заснивају се на предностима и шансама за даљи развој као града спорта, туризма, здравственог и образовног центра региона.

С обзиром да неки од савремених трендова на туристичком тржишту иду на руку потенцијалима са којима Бања Лука располаже, у оквиру овог стратешког циља биће стављен фокус на компаративне и конкурентске предности и њихову презентацију туристичкој јавности. Као катализатор укупног развоја туризма, а и града у цјелини, могао би да послужи тематски туризам базиран на „3Е“ принципу (Entertainment – забава, Excitement – узбуђење, Education-едукација). Тежња данашњег туристе за боравком у чистим незагађеним срединама, могла би се задовољити кроз развој руралног туризма утемељеног на одрживим основама. Овај вид туризма значи и развој слабије развијених руралних дијелова града, повећање запослености и извор додатних прихода за локално становништво.

Спорт ће се систематски подстицати на свим нивоима - кроз изградњу инфраструктуре, програм школског спорта, развој спортова и спортских клубова који су препознати као стратешка предност града. Програмом развоја спорта Града Бања Лука за период 2018-2022. године, дефинисани су

⁸⁴ https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en

јасни основни и посебни циљеви развоја спорта у граду Бања Лука, који ће се реализовати кроз неколико различитих програма и пројеката како би се што више утицало на развој спорта код основношколске дјеце и омладине, као и вредновању остварених спортских резултата и изградње спортске инфраструктуре.

Циљ је и да се Бања Лука даље развија као здравствени центар региона са разноврсним и квалитетним услугама, кроз унапређење здравствених објеката, модернизацију опреме и промоцију здравствених услуга које се нуде на подручју града.

У оквиру овог стратешког циља посебна пажња ће се посветити јачању универзитетског духа града Бања Лука, као регионалног центра знања и иновација.

IV.3. Визија и стратешки циљеви развоја

Добра визија има спољну и унутрашњу димензију, које су међусобно усклађене. Спољна димензија се изражава у виду конкурентске позиције коју локална заједница намјерава заузети у свом окружењу. Унутрашња димензија се изражава у виду заједничке перспективе локалних актера о томе какву заједницу намјеравају градити у наредном стратешком периоду.

Визија града Бања Лука темељи се на следећим вриједностима:

- Главни град и регионални центар (центар регије у Републици Српској и БиХ, али и центар регије у међународном окружењу)
- Модеран град који се темељи на кључним европским вриједностима и смјерницама за развој
- Средина са повољним амбијентом за пословање (*Business-Friendly City*), економски развијен град пожељан за инвеститоре, који пружа погодности својим грађанима, шансу за запослење и живот појединаца и породице
- Град савремених технологија, који нуди ефикасне јавне услуге за грађане и пословну заједницу (*Smart City*)
- Град који штити своју животну средину, град зеленила, чистог ваздуха и воде, и квалитетних јавних комуналних услуга (*Green City*)
- Инфраструктурна и комунална повезаност изнутра и извана
- Град у којем грађани добро живе (*Well-Being City*)
- Град који напредује и чији становници активно учествују у свим аспектима јавног живота
- Пожељна дестинација, са богатим културним, спортским и туристичким садржајима

Стратешки циљеви произилазе из визије и стратешких фокуса и представљају трансформацију и конкретизацију визије и фокуса. Стратешки циљеви представљају главне правце достизања визије и изражавају крајње резултате које намјеравамо постићи до краја планираног периода.

Стратешки циљ 1: Град са повољним пословним окружењем, јаком и конкурентном привредом, развијенијом прерађивачком индустријом и сталним растом директних домаћих и страних инвестиција

Стицањем BFC SEE сертификата као град са повољним пословним окружењем, Градска управа Бања Лука је исказала своје стратешко опредељење да се континуирано и систематски бави привредним развојем заједнице. Овај стратешки циљ ће се реализовати стварањем услова за јачање МСП и предузетника, већи прилив директних домаћих и страних инвестиција, нарочито у сектору прерађивачке индустрије. Прерађивачка индустрија пружа највеће могућности за запошљавање и повећање конкурентности, у смислу нових улагања у производне процесе, машине и опрему, унапређење радне снаге, те развој иновативних производа и услуга. Развој прерађивачке индустрије, уз стицање неопходних лиценци и сертификата, омогућава производњу и пласман производа вишег степена финализације на домаћа и посебно инострана тржишта, чиме се повећавају приходи од извоза. Ово је претпоставка за даље повећање обима производње и отварање нових радних мјеста у производном сектору.

Кључна претпоставка за постизање овог циља је стварање повољног пословног амбијента, у смислу подршке функционисању МСП и предузетника и пружања квалитетних услуга у свим фазама њиховог развоја и реализације нових инвестиција. Ово обухвата изградњу пословне, комуналне и саобраћајне инфраструктуре, континуирано унапређење административних процедура и јавно-приватног дијалога, предвидљивост трошкова пословања, свеобухватан систем подстицаја.

Посебан значај за реализацију овог циља има и унапређење постојећих и развој нових пословних зона при чему је неопходна адекватна промоција понуде пословних зона за инвеститоре, преваходно за индустријске капацитете. Потребно је повећати број зона и субјеката у њима.

За остварење овог стратешког циља дефинисани су следећи индикатори:

- До 2027. године, повећати број зона и субјеката у њима за xx% у односу на 2018. годину.
- До 2027. године, број запослених у прерађивачкој индустрији увећан за најмање xx% у односу на 2018. годину.
- До 2027. године, стопа незапослености на територији града Бања Лука смањена је за најмање xx%.
- До 2027. године просјечна бруто плата у на територији града Бања Лука увећана је за xx% у односу на 2018. годину.
- До 2027. године дошло је до повећања укупних прихода у привреди за xx% у односу на 2018. годину.
- До 2027. године дошло је до повећања износа директних инвестиција на територији општине за xx% у односу на 2018. годину.
- До 2027. године дошло је до повећања броја директних домаћих и страних инвестиција на територији општине за xx% у односу на 2018. годину.
- До 2027. године дошло је до повећања броја предузећа/1000 становника за xx% у односу на 2016. годину.

Стратешки циљ 2: Модерна, урбана средина, заснована на *Smart City* концепту, угодна за живот свих грађана

У складу са исказаним потребама кључним европским вриједностима и смјерницама за развој, укорак са временом, други стратешки циљ града Бања Лука је да се приближи модерним метрополама из категорије *Smart City*, тако што ће се у наредних десет година интензивно бавити:

- 1) Модернизацијом јавне управе (е-управа) и увођењем ефикасних и ефективних електронских услуга за грађане и приватни сектор,
- 2) Инфраструктурним опремањем града на принципима smart технологија у свим областима одрживог развоја и, нарочито, у погледу енергетске ефикасности;
- 3) Развојем механизма за електронско преношење знања и информација грађанима, као будућим корисницима свих погодности које нуди *Smart City* и
- 4) Развојем иновационе дјелатности у области информационо-комуникационих технологија.

Као *Smart City*, Град Бања Лука очекује и значајне резултате у областима:

- **Енергетске ефикасности**, путем коришћења модерних технологија за праћење потрошње енергије са циљем повећања контроле и смањења трошкова, инсталације савремене расвјете, увођења опреме за контролу загађења и еколошку заштиту итд.
- **Регулисања јавног превоза, мобилног и стационарног саобраћаја**: коришћење савремених интелигентних-транспортних рјешења у саобраћајном систему града која ће допринијети подизању саобраћајне услуге на виши ниво и самањењу саобраћајних гужви, односно ефикаснијем и модернијем саобраћају на подручју Града. Модерна стајалишта за јавни превоз путника са дисплејима који ће показивати вријеме долазака аутобуса, електронске аутобуске карте, системи за показивање заузетости паркиралишта, семафорски уређаји са аутоматским прилагођавањем саобраћајном оптерећењу у реалном времену, савремено информисање учесника у саобраћају, подршка употреби електричних возила кроз постављање јавних пуњача за електрична возила, имплементација система за аутоматско изнајмљивање бицикала и друга интелигентних савремених транспортних рјешења.
- **Модернизације рада јавних комуналних предузећа** путем дигитализације; коришћењем савремених софтверских рјешења за управљање оријентисано ка резултатима (које омогућава мониторинг у реалном времену и аутоматску израду финансијских извјештаја и извјештаја о потрошњи, итд.); увођењем апликације и online сервиса за провјеру и плаћање рачуна; електронском пријавом комуналних проблема (на примјер, *Sistem 48*); даљинским управљањем извориштима и водоводном мрежом; прилагођавањем инфраструктуре за особе са инвалидитетом (рампе, аудио-апликације за слијепе и слабовиде, дигитализоване ознаке за слабовиде); аутоматизацијом даљинског гријања, увођењем еко-топлане са аутоматским управљањем производњом и дистрибутивном мрежом; унапређењем водоводне и канализационе мреже, система за пречишћавање отпадних вода и др.
- **Модернизације рада јавне управе**: коришћење савремених информационо-комуникационих технологија за праћење реализације циљева и управљање оријентисано ка резултатима у свим областима: електронска база људских ресурса; електронске провјере задовољства услугама; одржавање електронских сједница; интерактивни website за грађане, подношење захтјева електронским путем; електронско издавање грађевинских дозвола; ефикасније управљање ванредним ситуацијама (јачањем система цивилне заштите, увођење интерактивних мапа ризика, електронског система узбуњивања, софтвера за управљање ванредним ситуацијама, савремене опреме, итд.), појачана безбједност у граду (постављање сигурносних камера на ризичним мјестима у граду, видео-надзор у школама).
- **Подстицања развоја ИТ сектора**: подршка за start up, оснивање ИТ парка, подстицаји за развој информационо-комуникационих технологија.

Реализацијом овог стратешког циља постићи ће се висок ниво интеракције са грађанима и континуирана комуникација о свим кључним питањима живота и развоја града угодног за живот.

Успоставиће се и ефикасни систем за мониторинг у реалном времену, као и лакше праћење резултата и ефеката реализације Стратегије интегрисаног развоја града Бања Лука.

За остварење овог стратешког циља дефинисани су сљедећи индикатори:

- До 2027. године, **xx%** више грађана користи ИКТ него у 2018. години.
- До 2027. године **xx%** грађана врши плаћање електронским путем.
- До 2027. године, **xx%** услуга Градске управе је дигитализовано.
- До 2027. године **xx%** услуга јавно-комуналних услуга је дигитализовано.
- До 2027. године, повећана енергетска ефикасност за **xx%** у односу на 2018. годину.

Стратешки циљ 3: Еколошки одржива, комунално опремљена и енергетски ефикасна средина - *Green City*

Остварење овог циља доприноси бољем интегрисаном развоју Града, не само у смислу квалитетнијих комуналних услуга и уштеда енергије или атрактивнијег изгледа, него може да иницира читав низ партиципативних еколошких активности које ће довести до дугорочних промјена односа и ставова према животној средини и до утемељавања нових друштвених вриједности, односно да приближи град његовим становницима.

Концепт „зеленог“ града (*Green City*) подразумијева уређење зелених урбаних површина, паркова, рекреативних зона, обала Врбаса и притока и управљање природним ресурсима на одговоран и креативан начин. Сагледавају се како естетски, тако и функционални аспекти, са фокусом на заштиту урбане животне средине, у контексту друштвеног и економског развоја. Јавни простори са квалитетним садржајима омогућавају бољу интеракцију, физичко ангажовање и бригу о здрављу грађана. Циљ је да грађани буду срећнији и осјећају се боље у зеленом, инспиративном простору у којем живе.

За остварење овог стратешког циља дефинисани су следећи индикатори:

- До 2027. повећати број км водоводне мреже за **xx** у односу на 2018. годину;
- До 2027. године, број м² зелених површина на 100.000 становника повећан за **xx%** у односу на 2018. годину (видети шта је европски стандард и колико м² на 100.000 становника има сада).
- До 2027. године повећано задовољство грађана комуналним услугама (мјерено анкетом) за **xx%** у односу на 2018. годину.
- До 2027. године **xx%** становништва прикључена на јавну водоводну мрежу. (тренутно стање **xx%** за градско подручје општине).
- До 2027. године **xx%** становништва прикључена на јавну водоводну мрежу. (тренутно стање за приградско подручје **xx%**).
- До 2027. године **xx%** становништва прикључено на јавну канализациону мрежу. (тренутно стање за приградско подручје **xx%**).
- До 2027. године **xx%** становништва прикључено на јавну канализациону мрежу. (тренутно стање **xx%** за градско подручје општине).

- До 2027. године **xx%** становништва покривено одвозом комуналног отпада (тренутно стање **xx%** за градско подручје општине).
- До 2027. године најмање **xx%** од укупних прикупљених количина отпада се рециклира.
- До 2027. године количине емитираног CO₂/глави становника мање за **xx%** у односу на 2018. годину.
- До 2027. број, паркови, рекреативне зоне увећан за **xx** у односу на 2016. годину
- До 2027. дужина бициклических стазе увећана за **xx** км у односу на 2016. годину

Стратешки циљ 4: Препознатљив регионални, туристички, образовни, здравствени, културни и спортски центар

У оквиру овог циља, Град ће развијати инфраструктуру, обogaћивати садржаје и јачати капацитете људских ресурса у свим областима друштвеног живота. Просторе који су на располагању треба даље унапређивати, у складу са стратешким развојем туризма, образовања, здравства, културе и спорта. Циљ је да Бања Лука постане Европска престоница културе, а да Бански Двор постане „епицентар“ културе града Бања Лука и да се постојећи објекти културе реновирају и унаприједи и њихови садржаји, али и изградбе нови објекти који недостају у граду.

С обзиром да неки од савремених трендова на туристичком тржишту иду на руку потенцијалима са којима Бања Лука располаже, у оквиру овог стратешког циља биће стављен фокус на компаративне и конкурентске предности и њихову презентацију туристичкој јавности. Као катализатор укупног развоја туризма, а и града у цјелини, могао би да послужи тематски туризам базиран на „3Е“ принципу (Entertainment – забава, Excitement – узбуђење, Education-едукација). Тежња данашњег туристе за боравком у чистим незагађеним срединама, могла би се задовољити кроз развој руралног туризма утемељеног на одрживим основама. Овај вид туризма значи и развој слабије развијених руралних дијелова града, повећање запослености и извор додатних прихода за локално становништво.

Спорт ће се систематски подстицати на свим нивоима - кроз изградњу инфраструктуре, програм школског спорта, развој спортова и спортских клубова који су препознати као стратешка предност града. Програмом развоја спорта Града Бања Лука за период 2018-2022. године, дефинисани су јасни основни и посебни циљеви развоја спорта у граду Бања Лука, који ће се реализовати кроз неколико различитих програма и пројеката како би се што више утицало на развој спорта код основношколске дјеце и омладине, као и вредновању остварених спортских резултата и изградње спортске инфраструктуре.

Циљ је и да се Бања Лука даље развија као здравствени центар региона са разноврсним и квалитетним услугама, кроз унапређење здравствених објеката, модернизацију опреме и промоцију здравствених услуга које се нуде на подручју града.

У оквиру овог стратешког циља посебна пажња ће се посветити јачању универзитетског духа града Бања Лука, као регионалног центра знања и иновација.

- До краја 2027. године увећана улагања у културу за **xx%** у односу на 2018. годину.
- До 2027. године број грађана/посјетилаца културним манифестацијама и догађајима увећан до **xx%** у односу на 2016. годину.

- До краја 2027. године повећан број туриста на годишњем нивоу за xx% у односу на 2018. годину.
- До 2027. године број грађана који учествују у спортским активностима повећан за xx% у односу на 2018. годину.
- До краја 2027. године повећана апсорпција средства обезбијеђених из републичког буџета и међународних извора за xx% у односу на 2018. годину као резултат унапрјеђења сарадње јавног и цивилног сектора.
- До краја 2027. године повећан број објеката спортске инфраструктуре за xx у односу на 2018. годину.